

1. novembar 2002.

**ISKAZ O VOJNIM DOGAĐANJIMA U SREBRENICI (revizija) -
OPERACIJA "KRIVAJA 95"****Uvod**

Budući da je Tužilaštvo nastavilo da vrši istragu o zločinima (za koje se tereti) vezanim za Srebrenicu 1995., potrebno je izvršiti reviziju i dopunu "Iskaza o vojnim događanjima u Srebrenici", kako bi se prikazale informacije prikupljene nakon objavljivanja prvobitnog Iskaza o vojnim događanjima u Srebrenici, 15. maja 2000.^I Zbog toga se objavljuje ovaj revidirani iskaz.^{II}

Za razliku od prvobitne verzije "Iskaza", koji je nastao isključivo za potrebe predmeta *Tužilac protiv Radislava Krstića*, ovo revidirano izdanje ima dva srodna cilja. Prvi cilj je da se ispituju informacije koje povezuju Vojsku Republike Srpske (VRS) sa mnoštvom zločina koji su se desili u kontekstu zauzimanja srebreničke "zaštićene zone" u julu 1995., a po kojima se tereti u optužnici Tužilaštva IT-02-60 PT (izmijenjenoj), u predmetu *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića*. Drugi cilj je da se (u kontekstu) izlože relevantne informacije koje se odnose na žalbeni postupak Radislava Krstića (IT-98-33 A), koji je u toku.

Imajući na umu ova dva cilja, u ovom izdanju "Iskaza o vojnim događanjima u Srebrenici" korišteni su isti opšti format i analitički procesi kao i u originalnoj verziji. Međutim, u određenoj mjeri podešen je prema optuženima Blagojeviću, Obrenoviću, Jokiću i Nikoliću. Prema tome, dok je većina informacija možda ostala nepromijenjena, iskaz je sastavljen sa aspekta nivoa komande brigade nasuprot komandnom nivou korpusa. S tim u vezi, ovaj iskaz treba čitati zajedno sa "*Izveštajem o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*"^{III}, koji definiše zadatke i dužnosti brigade VRS-a i odgovarajućeg štaba brigade.

U pogledu drugog cilja, u ovom izdanju "Iskaza" detaljno je prikazan i analiziran relevantni materijal koji određuje tačan vremenski period tokom kojeg je generalmajor Radislav Krstić preuzeo komandu i počeo komandovati Drinskim korpusom. To je u neposrednoj vezi sa njegovim ovlaštenjima i odgovornostima kao "komandanta korpusa" u odnosu na krivična djela kojima se tereti i predmet je žalbenog postupka. Štaviše, kao starješine potčinjene generalmajoru Krstiću, svi ovdje optuženi, Blagojević, Obrenović, Jokić i Nikolić, u vrijeme kada su počinjeni zločini, bili su u neposrednoj ili posrednoj vezi sa generalmajorom Krstićem i komadnom Drinskog korpusa. Obzirom na liniju komandovanja i probleme koji su iz toga proizašli tokom počinjenja zločina, u ovoj verziji iskaza obrađena je i vezu između optuženih i komandanta Drinskog korpusa, njegovog štaba i Glavnog štaba VRS-a.

Da bi se ciljevi ovog izvještaja postigli na najdjelotvorniji mogući način, on je podijeljen na trinaest poglavlja, koja se međusobno nadopunjavaju.

^I Priložen kao dokazni predmet optužbe 403 u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*.

^{II} IT-02-60 PT Statusna konferencija od 19. jula 2002.

^{III} *Izveštaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*; od 31. oktobra 2002.

Prvo poglavlje sastoji se od sažetog historijskog pregleda razvoja Drinskog korpusa VRS-a od njegovog stvaranja 1. novembra 1992. godine i njegovih aktivnosti u vezi sa "zaštićenim zonama" UN-a. On takođe služi da se utvrdi historijska veza koju su razni optuženi imali s tim područjem i događajima. Kao što je ranije rečeno, ovaj pregled nije predviđen kao konačan prikaz događaja od 1992. do 1995. godine, već je ograničen na informacije neophodne da bi se događaji koji se opisuju u narednim poglavljima stavili u kontekst. Zbog toga se mnogi detalji bitaka između Srba i Muslimana u ovom području ne navode. Iz istog razloga, ovaj pregled ne bavi se historijom angažovanja raznih jedinica UN-a koje su djelovale u "zaštićenim zonama", niti politikom Ujedinjenih nacija prilikom stvaranja srebreničke "zaštićene zone" ili upravljanja njome. Detaljni historijski prikazi sukoba i politike koja je sprovedena u vezi sa Srebrenicom mogu se naći u raznim javnim izvještajima, knjigama i dokumentima.

Drugo poglavlje sastoji se od opisa različitih jedinica i ličnosti, koje su od suštinskog značaja za krivična djela kojima se tereti. Zajedno sa *Izvještajem o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*, ono definiše pravne, funkcionalne i lične veze unutar Vojske RS-a i linije komandovanja. Ono nadalje definira pravnu i funkcionalnu vezu između Vojske RS-a i policije RS-a prilikom izvođenja vojnih operacija.

Treće poglavlje detaljno opisuje operaciju VRS-a protiv srebreničke "zaštićene zone" UN-a. U ovom poglavljju razmatrani su relevantni operativni planovi i naređenja VRS-a, kao i sam napad (zaključno sa zauzimanjem grada Srebrenice). Pored toga, opisane su aktivnosti Muslimana u vezi sa zauzimanjem Srebrenice. To uključuje odluku da većina muškaraca Muslimana pokuša pobjeći prema "prijateljskoj" teritoriji (navodi se kao "kolona"), a da ostali potraže zaštitu UN-a u Potočarima.

Četvrto poglavlje je naslovljeno "Sastanci i odluke". Ovaj dio odnosi se na niz sastanaka koji su održani u Hotelu "Fontana" između komandanata VRS-a, civilnih vlasti bosanskih Srba, Holandskog bataljona UNPROFOR-a i na brzinu izabranih muslimanskih civilnih predstavnika. Ovi sastanci održani su uveče 11. jula 1995. godine i ujutro 12. jula 1995. godine. Ono što se desilo na ovim sastancima je značajno (posebno za iseljavanje Muslimana iz "zaštićene zone") i predstavljalo je pripremu za krivična djela koja su uslijedila nakon zauzimanja srebreničke "zaštićene zone" od strane VRS-a.

Peto poglavlje bavi se prvim nizom krivičnih djela kojima se tereti, i to onih koja se odnose na područje Potočara i iseljavanje Muslimana iz bivše enklave. U njemu se ispituje i konkretna uloga Glavnog štaba VRS-a, komande i štaba Drinskog korpusa, kao i potčinjenih jedinica u ovom procesu.

Šesto poglavlje se bavi nizom zločina kojima se tereti, a koji se odnose na okupljanje, zatočenje i, u određenim slučajevima, pogubljenje muškaraca Muslimana iz kolone koji su zarobljeni ili su se predali. U vezi s ovim je i zatočenje muškaraca Muslimana koji su odvojeni u Potočarima. Prilikom rekonstruisanja ovih događaja, ispitana je konkretna veza između mjesta zločina i vojnih jedinica potčinjenih Drinskom korpusu, a posebno je obrađena 1. bratunačka laka pješadijska brigada. Ovo poglavlje je znatno izmijenjeno u odnosu na prvobitnu verziju, djelimično zbog toga što je Tužilaštvo od juna 2002. pribavilo dosta novih informacija. Zbog toga su

aktivnosti i saznanja Specijalnih snaga policije MUP-a (Ministarstva unutrašnjih poslova) RS-a i njihova veza sa lokalnim snagama VRS-a u ovom području je mnogo detaljnije opisani nego što je to bilo moguće u prvobitnoj verziji "Iskaza". Šesto poglavlje je dalje podijeljeno na osnovu poznatih mjesta zločina, a ne nužno po hronološkom redu. Tamo gdje je to bilo potrebno, navedeni su i relevantni iskazi svjedoka i preživjelih (kako su navedeni u sudskim svjedočenjima ili izjavama), kako bi se svaki događaj stavio u potreban kontekst.

U sedmom poglavlju detaljno se opisuje pet poznatih, po obimu velikih, organizovanih masovnih pogubljenja u zoni 1. zborničke pješadijske brigade koja su započeta 14. jula 1995. godine, a završena 18. jula 1995. godine. Ona se kolektivno navode kao: (1) pogubljenja kod Orahovca; (2) pogubljenja kod brane u Petkovcima; (3) pogubljenja na vojnoj ekonomiji Branjevo; (4) pogubljenja u Domu kulture u Pilici i (5) pogubljenja u Kozluku. Kao i u petom i šestom poglavlju, ispitana je konkretna veza između mjesta zločina i vojnih jedinica, a posebno u vezi sa 1. zborničkom pješadijskom brigadom. Tamo gdje je to bilo potrebno, navedene su i izjave svjedoka ili preživjelih (koje su dali pred sudom).

Osmo poglavlje obuhvata jedan određeni aspekt krivičnih djela – informacije koje se odnose na muškarce bosanske Muslimane za koje se zna da su bili u zatočeništvu Drinskog korpusa VRS-a (naročito 1. zborničke pješadijske brigade i 1. bratunačke lake pješadijske brigade), a koji se sada vode kao nestali. Mnogi od ovih slučajeva zasnivaju se na zabilješkama sa ispitivanja zarobljenih vojnika bosanskih Muslimana na terenu i, u jednom specifičnom slučaju, na zvaničnim izjavama svjedoka koje su uzete od četvorice bosanskih Muslimana i koje su korištene u sudskom postupku protiv dvojice vojnika VRS-a (optuženih za pomaganje neprijatelju).

U devetom poglavlju prekida se opšti hronološki slijed događaja i razmatraju dva pitanja koja se tiču generalmajora Krstića. Prvo je pitanje uloge koju je generalmajor Radislav Krstić imao na osnovu svog položaja i funkcija načelnika štaba Drinskog korpusa, a drugo, njegove uloge i funkcija kao komandanta Drinskog korpusa. Pri proučavanju drugog pitanja, razmotren je vremenski okvir i okolnosti u kojima je on postao komandant Drinskog korpusa.

U desetom poglavlju ispituje se šira uloga koju su imali komanda i štab Drinskog korpusa u vezi sa zločinima koji su počinjeni u zoni 1. zborničke pješadijske brigade (a koji su detaljno opisani u sedmom poglavlju). Detaljnim opisivanjem konkretnih uloga koje su imali glavni štapski zamjenici i pomoćnici generalmajora Krstića, u ovom poglavlju je prikazan široki obim obaviještenosti i učešća komande Drinskog korpusa u ovom procesu.

Jedanaesto poglavlje se bavi operacijama VRS-a na prikrivanju posljedica krivičnih djela pokretanjem velike kampanje tajnog ekshumiranja i ponovnog pokapanja posmrtnih ostataka muškaraca bosanskih Muslimana koje je pogubio VRS. U ovom poglavlju se razmatraju samo vojne aktivnosti. Kao i u prethodnom "Iskazu", obiman broj sudsko-medicinskih i kriminalističko-tehničkih dokaza koje je prikupio tim istražitelja u vezi sa ovim pitanjem nije predmet ovog izvještaja i obrađen je drugdje.

U dvanaestom poglavlju razmatra se uloga Glavnog štaba VRS-a u krivičnim djelima kojima se tereti. Iako je jasno da je taj komandni nivo nadređen nivou kojem je komandovao generalmajor Radislav Krstić, uloga Glavnog štaba važna je da bi se razumjelo kako je sveukupni plan izvršen preko komandanta i štaba Drinskog korpusa i kako su na tome bile angažovane jedinice i pripadnici 1. zborničke pješadijske brigade i 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

Posljednje poglavlje (trinaesto poglavlje) bavi se opštim zaključcima, koje podnosim kao rezultat moje analize. Ovi zaključci ograničeni su na vojne aspekte ovog izvještaja, a posebno u vezi sa obaviještenošću ili učešćem optuženih unutar jedinica kojima su komandovali (ili u kojima su služili) i povezanosti pojedinih jedinica sa zločinima za koje se terete.

U nastojanju da se ostvare navedeni ciljevi ovog izvještaja, osnovne činjenice vezane za vojna pitanja obrađene su detaljno (ponekad i uz ponavljanje). Dva su razloga za ovaj pristup. Kao prvo, u mnogim slučajevima ove činjenice ukazuju na to da je neka jedinica (ili jedinice) bila na određenom mjestu i povezuju je sa krivičnim djelima kojima se tereti. Drugo, te iste činjenice imaju svrhu da rasvijetle pitanje rukovođenja, komandovanja i obaviještenosti svakog od optuženih. Kao takve, obrađuju se u svim relevantnim aspektima u pojedinačnim poglavljima.

Osim toga, u najstojanju da zadržim i jasnoću i tehničku preciznost u metodi analize, pokušao sam da uvrstim što je moguće više materijala iz prvobitne verzije ovog izvještaja, čak i u slučajevima gdje se taj materijal ne odnosi direktno na optužene u ovom predmetu.

Na isti način sam nastavio da se oslanjam prvenstveno na analitički pristup dokumentima i uvrstio sam jedino svjedočenja i izjave svjedoka (uključujući i osumnjičene) onoliko koliko je bilo potrebno da se događaji i zapažanja uvrste u vojni kontekst. Osim toga, to što jesam ili nisam uvrstio svjedočenja (ili izjave) svjedoka u ovaj iskaz, ne treba shvatiti kao moju "ličnu procjenu" ili analitički sud o tačnosti, pouzdanosti ili iskrenosti bilo kojeg svjedoka ili svjedočenja.

Što se tiče istrage, koja je u toku i kontinuiranog procesa analize materijala, naveo sam nekoliko zbirki dokumenata i drugog materijala, koji je Tužilaštvo tek nedavno pribavilo i koji se još uvijek popisuju, prevode i analiziraju. To se posebno odnosi na materijal pribavljen u junu 2002. u MUP-u RS-a, zatim materijal pribavljen iz 2. korpusa Vojske Federacije (bivšeg 2. korpusa ABiH-a) i razne presretnute razgovore bivšeg 2. korpusa ABiH-a, na taktičkom nivou. Premda sam se potrudio da uvrstim dokumente iz MUP-a RS-a i 2. korpusa ABiH-a, obrada ovog materijala i dalje traje. Možda će biti neophodno da se ovaj relevantan materijal iz ovih zbirki uvrsti u buduću proširenu verziju ovog iskaza. Iz istog razloga, ovaj put nisam uvrstio u ovu analizu presretnute "taktičke" razgovore 2. korpusa ABiH-a, prvenstveno zbog toga što se istragom tek treba utvrditi pod kakvim okolnostima je sakupljen i čuvan taj materijal. Ukoliko se taj materijal pokaže autentičan i relevantan, i on može biti uvršten u sljedeću proširenu verziju.

Konačno, kao što je već rečeno, predviđeno je da se ovaj iskaz čita zajedno sa *Izveštajem o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*. U tom izvještaju utvrđena su konkretna ovlaštenja i odgovornosti komande brigade VRS-a, te štaba brigade, a detaljno su navedene i mjerodavne zakonske i regulatorne osnove na kojima djeluje

komanda brigada VRS-a. Preporučujem i da se pročita *Izvjestaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a^{IV}* koji je ranije objavljen. Ovi izvještaji zajedno sa revidiranim "Iskazom o vojnim događanjima u Srebrenici" predstavljaju osnovu vojne komande VRS-a i njihovu vezu sa zločinima po kojima se terete.

Ovaj izvještaj i zaključke iznesene u njemu zasnovao sam na opsežnoj analizi dokumenata, izjava, priručnika i drugog relevantnog materijala kojim Tužilaštvo za sada raspolaže. I izvještaj i zaključci odražavaju moje poznavanje i razumijevanje ovog materijala, kao i strukture, organizacije i uloge korpusa VRS-a u Vojsci Republike Srpske, onako kako je definisana mjerodavnim zakonima i vojnim propisima RS-a koji su bili na snazi tokom sukoba u Bosni i Hercegovini.

Reference i analitičke ocjene označene su na odgovarajući način.

/potpis/
Richard J. Butler

7

---

^{IV} Priložen kao dokazni predmet optužbe 401 u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*.

Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija) – operacija “Krivaja 95”**SAŽETAK**

1. Drinski korpus je formiran 1. novembra 1992. godine kao posljednji od šest korpusnih formacija Vojske Republike Srpske (VRS-a). Štab Drinskog korpusa smješten je u Vlasenici. Prije toga, područjem istočne Bosne su upravljali dijelovi teritorijalne odbrane bosanskih Srba (TO), opštinske i kasnije jedinice VRS-a i komande koje su nastojale da prošire kontrolu bosanskih Srba nad tom teritorijom nasuprot snaga otpora bosanskih Muslimana, koje su ubrzano organizovane. U vezi s tim, dvije značajnije jedinice koje su kasnije odigrale ulogu prilikom zauzimanja Srebrenice od strane VRS-a 1995. godine bile su Zvornička pješadijska brigada i Bratunačka laka pješadijska brigada.

2. Od samog početka zauzimanja opština Zvornik i Bratunac od strane bosanskih Srba (april 1992.), Dragan Obrenović, Momir Nikolić i Vidoje Blagojević su na neki način bili uključeni, bilo kao pripadnici bivše JNA, Teritorijalne odbrane bosanskih Srba ili tek osnovane VRS. U novembru 1992., ubrzo nakon osnivanja Drinskog korpusa, VRS je pokrenula kampanju protjerivanja stanovništva bosanskih Muslimana iz Podrinja, uključujući područje Birača, Žepe i Goražda.

3. U aprilu 1993. godine, Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija (rezolucije 819 i 824) uspostavio je tri “zaštićene zone” u zoni Drinskog korpusa. Ove “zaštićene zone” okruživale su enklave Srebrenicu, Žepu i Goražde sa većinskim muslimanskim stanovništvom. Uspostavljanjem “zaštićenih zona” od strane Savjeta bezbjednosti UN-a, linije vojnih sukoba oko Srebrenice su se stabilizovale. Ali usprkos prisustvu mirovnih snaga UN-a, nastavljene su aktivnosti naoružanih vojnih jedinica bosanskih Muslimana unutar srebreničke enklave, što je primoralo VRS da održava odbrambenu liniju nasuprot granice “zaštićene zone”.

4. Početkom 1995. godine, rukovodstvo Republike Srpske preduzelo je aktivnosti s ciljem da “istočne” enklave (uključujući Srebrenicu) učini neodrživima. Dio ovih aktivnosti bilo je ograničavanje količine goriva i namirnica potrebnih za snabdijevanje lokalnog stanovništva ili snaga UN-a u enklavama. Drugi dio ovih aktivnosti bilo je smanjivanje veličine enklava. Manje vojne operacije Drinskog korpusa u maju i junu 1995. godine (duž južne granice srebreničke “zaštićene zone”) pripremile su teren za veliku vojnu operaciju sa šifrovanim nazivom “Krivaja-95”.

5. Operacija “Krivaja-95” predstavljala je plan VRS-a da se smanji površina srebreničke enklave i da se ona izoluje od obližnje muslimanske enklave Žepe. Ovaj plan su pripremile i u najvećem dijelu provele komanda, štab i potčinjene jedinice Drinskog korpusa VRS-a. U vrijeme kada je operacija počela, komandant Drinskog korpusa bio je generalmajor Milenko Živanović. Njegov načelnik štaba i zamjenik bio je generalmajor Radislav Krstić. Prva zvornička pješadijska brigada, pod komandom potpukovnika Vinka Pandurevića, i 1. bratunačka laka pješadijska brigada, pod komandom pukovnika Vidoja Blagojevića, bile su predviđene da odigraju značajnu ulogu u ovoj operaciji.

6. Napad na enklavu počeo je 6. jula 1995. godine. Usljed uspješnog napredovanja Drinskog korpusa protiv muslimanske vojske i snaga UN-a (Holandskog bataljona), 9. jula 1995. godine proširen je obim operacije, tako da je

ona uključila i "oslobađanje" grada Srebrenice. Ovo je uspješno ostvareno do kasnog popodneva 11. jula 1995. godine.

7. Muslimani iz zauzete enklave su postupili na dva načina. Počevši od večeri 10. jula 1995. godine, između 10.000 i 15.000 Muslimana, većinom muškaraca, počelo se okupljati u sjeverozapadnom uglu enklave, između sela Šušnjari i Jagličići. Odatle su formirali jednu dugu kolonu i započeli marš prema teritoriji pod muslimanskom kontrolom u smjeru Tuzle. Druga, veća grupa, uglavnom starijih muškaraca, žena i djece, počela se okupljati pred bazom Holandskog bataljona UN-a u Potočarima.

8. Nakon što je VRS zauzeo Srebrenicu, u Hotelu "Fontana" u Bratuncu održana su tri sastanka. Dva sastanka održana su naveče 11. jula 1995. godine, a treći ujutro 12. jula 1995. godine. Na ovim sastancima, komandant VRS-a, generalpukovnik Ratko Mladić, diktirao je komandantu Holandskog bataljona UN-a, a kasnije i na brzinu okupljenim muslimanskim civilnim predstavnicima, planirane uslove za odvoženje Muslimana iz bivše enklave i za predaju muslimanskih vojnih jedinica. Sa generalpukovnikom Mladićem na ovim sastancima bio je generalmajor Krstić. Prisutan je bio i pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. bratunačke lake pješadijske brigade, kapetan 1. klase Momir Nikolić.

9. U svojstvu načelnika štaba Drinskog korpusa, generalmajor Krstić je imao značajnu ulogu u planiranju i provođenju prevoza Muslimana iz područja Potočara. U Potočarima je viđen i 12. i 13. jula 1995. godine. Dok su muslimanske žene, djeca i neki stariji muškarci prevoženi, većina muškaraca Muslimana fizički je odvajana i kasnije prebačena u zatočeničke objekte u Bratuncu i oko njega. Prva bratunačka laka pješadijska brigada je bila intenzivno angažovana u ovom procesu, uključujući i fizičko prisustvo kapetana 1. klase, Nikolića.

10. Istovremeno, Drinski korpus se uključio i u proces okupljanja vojnih jedinica za sljedeću operaciju VRS-a protiv muslimanske enklave oko Žepe. Ove pripreme su otežane zbog obima i intenziteta sukoba do kojih je došlo kada su jedinice vojske i policije RS-a (koje su djelovale pod vojnom kontrolom) pokušale da spriječe muslimansku kolonu u bijegu. Dana 13. jula, ove jedinice zarobile su nekoliko hiljada muškaraca Muslimana iz kolone (ili su im se oni predali). U mnogim slučajevima, ovi muškarci Muslimani su prebačeni u zatočeničke objekte u kojima su već bili muškarci iz Potočara. Kada su se ovi objekti popunili, muškarci Muslimani su zatočeni u autobusima i kamionima u kojima su dovezeni.

11. Popodne i u ranim večernjim satima 13. jula 1995. godine, desila su se tri značajna događaja. Prvo su stotine muškaraca Muslimana iz kolone okupljene i prevezene na dvije različite lokacije. Jedna od ovih lokacija je dolina Cerske, a druga skladište u Kravici. Dolina Cerske bila je u zoni ili 1. miličke lake pješadijske brigade ili 1. vlaseničke pješadijske brigade. Skladište u Kravici je bilo u zoni 1. bratunačke lake pješadijske brigade. Sve tri jedinice potčinjene su Drinskom korpusu VRS-a. Nakon što su muškarci Muslimani okupljeni na ovim lokacijama, pogubljeni su.

12. Drugi značajan događaj je to što je generalmajor Radislav Krstić postao komandant Drinskog korpusa VRS-a. Lično je potpisao jedno naređenje Drinskog korpusa, kojim naređuje trima potčinjenim jedinicama da započnu operacije pretraživanja po bivšoj srebreničkoj enklavi. U ovom naređenju, on je naveden kao

komandant Drinskog korpusa. Dodatne informacije otkrivaju da je (iz trenutno nepoznatih razloga) bivši komandant Drinskog korpusa, generalmajor Milenko Živanović, smijenjen i raspoređen (stavljen na raspolaganje) u Glavni štab. Ovu promjenu komande ozvaničio je 14. jula 1995. godine predsjednik Republike Srpske.

13. Treći značajan događaj je to što su tokom večeri 13. jula 1995. godine, autobusi i kamioni započeli proces prebacivanja muškaraca Muslimana (odvojenih u Potočarima i zarobljenih iz kolone) iz područja Bratunca u zatočeničke objekte u zoni 1. zvorničke pješadijske brigade. Do sredine popodneva 14. jula 1995. godine, nekoliko hiljada muškaraca Muslimana već je bilo zatočeno u grbavačkoj školi u Orahovcu, novoj petkovačkoj školi (u Petkovicima), piličkoj školi u Kuli, Domu kulture u Pilici i možda u školi u Ročeviću. U vrijeme dok se ovo dešavalo, major Dragan Obrenović je bio načelnik štaba 1. zvorničke pješadijske brigade. Osim toga, obzirom na neprestano odsustvo komandanta brigade, on je istovremeno bio zamjenik komandanta brigade. Major Dragan Jokić, oficir inženjerac 1. zvorničke brigade je takođe prisutan u svojstvu operativnog dežurnog oficira u danima 14. na 15 juli 1995.

14. U popodnevnim satima 14. jula 1995. godine, izvršeno je prvo od pet masovnih pogubljenja. U jednom sistematskom procesu, muškarce Muslimane su odvodili iz škole, prebacivali na obližnje stratište i pogubljivali pripadnici 4. pješadijskog bataljona 1. zvorničke pješadijske brigade. Inženjerijska oprema inženjerijske čete Zvorničke brigade korištena je za pokapanje mrtvih. Ovaj proces je nastavljen nakon što je pao mrak 14. jula 1995. godine.

15. Ubrzo nakon što su završena ubistva u Orahovcu, muškarci Muslimani su sistematski odvedeni iz škole u Petkovicima, prebačeni do obližnje petkovačke brane i pogubljeni. Ovaj proces je okončan u zoru 15. jula 1995. godine. Mašine za zemljane radove pod kontrolom inženjerijske čete Zvorničke brigade korištene su za pokapanje mrtvih.

16. Dok su se odvijala ova prva dva masovna pogubljenja, čelo muslimanske kolone naišlo je na snage Zvorničke brigade, koje su pokušavale da ih uhvate u zasjedu. U konfuznim borbama koje su uslijedile, snage Zvorničke brigade su potisnute i muslimanska kolona počela je da opkoljava pozadinu tri bataljona Zvorničke brigade.

17. Zbog ovog opasnog razvoja vojnih događaja u zoni Zvorničke brigade, snage poslone u blizinu Žepe (pod komandom potpukovnika Vinka Pandurevića) brzo su se vratile u područje Zvornika. Sve rezervne snage Zvorničke brigade takođe su angažovane u bici, i to u tolikoj mjeri da je po svemu sudeći proces pogubljenja odgođen. S ciljem nastavljanja procesa, pukovnik Ljubo Beara iz Uprave za bezbjednost Glavnog štaba nazvao je generalmajora Krstića i tražio da se pošalju dodatne snage. U razgovoru sa generalmajorom Krstićem napominje da "ima da razdijeli još 3.500 paketa".

18. Takođe 15. jula 1995. godine, po povratku u zonu svoje brigade, potpukovnik Pandurević brzo je procijenio situaciju i poslao vanredni borbeni izvještaj komandi Drinskog korpusa. U ovom izvještaju napominje da je pored borbenih dejstava, dodatno opterećenje brigadi "veliki broj zarobljenika razmeštenih po školama u zoni brigade, kao i obaveze obezbeđenja i asanacije terena" (pokapanja tijela). Dalje

napominje da će, ako "niko" ne preuzme odgovornost, biti prisiljen da pusti zatočenike.

19. Najkasnije do jutra 16. jula 1995. godine, usprkos nastavljenim borbama u zoni Zvorničke brigade, ponovo otpočinj u vezi sa masovnim pogubljenjima. U jednom sistematskom procesu (ponovo), muškarci Muslimani prebačeni su iz piličke škole na vojnu ekonomiju Branjevo, gdje su pogubljeni. U ovom slučaju, vojnici koji su izvršili pogubljenja bili su iz 10. diverzantskog odreda i jedne jedinice poslana iz Bratunačke brigade. Kasnije tog dana, na tom mjestu su pogubljeni muškarci Muslimani zatočeni u piličkom Domu kulture. U Kozluku su takođe ubijeni muškarci Muslimani sa nepoznatog mjesta. Inženjerska oprema inženjerske čete Zvorničke brigade korištena je za pokapanje tijela 16. i 17. jula 1995. godine.

20. Potpukovnik Vujadin Popović pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za bezbjednost, nadgledao je 16. jula 1995. godine proces pogubljenja. On je bio angažovan na obezbjeđivanju goriva za nastavak "posla". Pored toga, po završetku posla, podnio je izvještaj preko komande Drinskog korpusa. Iz Drinskog korpusa je bio angažovan i pukovnik Slobodan Cerović, pomoćnik komandanta za moral, pravne i vjerske poslove. Zabilježeno je da je ujutro 16. jula 1995. godine rekao pukovniku Beari da ima "instrukcije odozgo" i da se na zatočenicima treba izvršiti "trijaž".

21. Do 18. jula 1995. godine, završena su i glavna "masovna pogubljenja" i aktivnosti pokapanja s njima u vezi. Uz to su komandi Drinskog korpusa ponovo poslani detaljni izvještaji. U jednom takvom izvještaju, komandant Zvorničke brigade Vinko Pandurević je otvoreno postavio pitanje razboritosti odluke da se 3.000 vojnospobnih "Turaka" smjesti u škole u njegovoj zoni.

22. Uprkos značajnim borbenim dejstvima koja su se odvijala tokom ovog perioda, komanda Drinskog korpusa, kao i 1. zvornička pješadijska brigada i 1. bratunačka laka pješadijska brigada, održavali su u potpunosti funkcionirajući sistem neposrednog rukovođenja i komandovanja nad aktivnostima potčinjenih jedinica. Komandant Drinskog korpusa se redovno obavještavao, bilo lično bilo putem nadzora aktivnosti štaba Drinskog korpusa, o krivičnim djelima koja su činile jedinice i vojnici pod njegovom komandom. On je tu mogućnost da se obavijesti aktivno i koristio. Analiza presretnutih vojnih razgovora i zarobljene vojne prepiske VRS-a pokazuje da su generalmajor Radislav Krstić kao i članovi štaba Drinskog korpusa, 1. zvorničke pješadijske brigade i 1. bratunačke lake pješadijske brigade, znali za krivična djela kojima se tereti i imali ulogu u njima.

23. Poslije 18. jula 1995. godine, u zoni Zvorničke brigade vršena su dodatna pogubljenja manjeg obima. Uglavnom se radilo o zarobljavanju i vansudskom pogubljenju muškaraca Muslimana iz kolone, koji su tada bili u klopki u zoni Zvorničke brigade. Međutim, u jednom slučaju se radilo o pogubljenju četiri muškarca Muslimana, koji su izgleda preživjeli jedno od većih masovnih pogubljenja (na vojnoj ekonomiji Branjevo).

24. Što se tiče procesa prikrivanja masovnih pogubljenja i ponovnog pokapanja tijela, raspoložive informacije govore da su i 1. zvornička pješadijska brigada i 1. bratunačka laka pješadijska brigada znale za ovu aktivnost i u njoj učestvovala. Potrebna sredstva su obezbijedena preko Drinskog korpusa i Glavnog štaba VRS-a.

25. Na kraju, nakon što su izvršena krivična djela (kojim se terete), komanda Drinskog korpusa VRS-a i komande 1. zvorničke pješadijske brigade i 1. bratunačke lake pješadijske brigade su stalno dobijale informacije koje su ukazivale na izvršenje ovih djela. Za sada nema nikakvih informacija da su pukovnik Blagojević i major Obrenović poduzeli bilo kakve mjere, koje su im bile na raspolaganju kao komandantu brigade odnosno zamjeniku komandanta brigade VRS-a (u to vrijeme), da bilo kog od svojih potčinjenih pozovu na odgovornost u skladu sa zakonima RS-a i/ili vojnim propisima VRS-a koji su u to vrijeme bili na snazi.

Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija) – operacija “Krivaja 95”

POGLAVLJE JEDAN: istorijski kontekst

1.0 Drinski korpus je formiran 1. novembra 1992. godine kao posljednji od šest korpusnih formacija Vojske Republike Srpske¹ (u daljem tekstu VRS). Formiran je kao odgovor na narastajuću sigurnosnu prijetnju koju su u područjima zapadno od Drine predstavljala muslimanska uporišta u planinskim područjima Cerske, Srebrenice, Žepe, Goražda i udaljenijem području Višegrada.² Drinski korpus je organizovan kombinovanjem i povećavanjem postojećih jedinica iz već postojećih Istočnobosanskog i Sarajevsko-romanijskog korpusa.³ Štab Drinskog korpusa smješten je u Vlasenici. Pukovnik (kasnije generalmajor) Milenko Živanović naimenovan je za komandanta Drinskog korpusa.

1.1 Prije toga, područjem istočne Bosne su upravljali dijelovi teritorijalne odbrane bosanskih Srba (TO), opštinske i kasnije jedinice VRS-a i komande koje su nastojale da prošire kontrolu bosanskih Srba nad tom teritorijom nasuprot snaga otpora bosanskih Muslimana, koje su ubrzano organizovane. U vezi s tim, dvije značajnije jedinice koje su kasnije odigrale ulogu prilikom zauzimanja Srebrenice od strane VRS-a 1995. godine bile su Zvornička pješadijska brigada i Bratunačka laka pješadijska brigada.

A. Opština Zvornik i Zvornička pješadijska brigada

1.2 Zvornička pješadijska brigada (tadašnje) Srpske Republike Bosne i Hercegovine (SRBH) osnovana je 2. juna 1992. u srpskoj opštini Zvornik. Njen prvi komandant bio je bivši potpukovnik JNA, Vidoje Blagojević.⁴ Područje opštine Zvornik spadalo je konkretno u zonu tek osnovanog Istočno-bosanskog korpusa, sa štabom u Bijeljini.⁵ To predstavlja prvi pokušaj da se jedinice u ovoj opštini, sastavljene od ostataka JNA, jedinica teritorijalne odbrane (TO) bosanskih Srba i dobrovoljačkih (paravojnih) formacija koje su odigrale svoje uloge na području Zvornika još na samom početku sukoba, konsoliduju pod jedinstvenom vojnom komandom.

1.3 Što se tiče grada Zvornika, sukob je izbio u ranim večernjim satima 8. aprila 1992., kada su dijelovi 336. motorizovane brigade JNA, Arkanova srpska dobrovoljačka garda (SDG) i lokalne jedinice TO-a, potpomognute SDS-om, preuzeli kontrolu nad gradom naseljenim pretežno Muslimanima. Ovom napadu je prethodio ultimatum dat nekoliko sati ranije predstavnicima zvorničkog SDA u Hotelu

¹ /nije relevantno za prijevod/

² “Dvije godine Drinskog korpusa”, *Srpska vojska* (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15.11.1994., str. 31.

³ Dokumenti iz Bratunca i Zvornika pokazuju sljedeće: prije novembra '92., Zvornička brigada i Birčanska brigada bile su potčinjene Istočno-bosanskom korpusu. Jedinica koja će kasnije postati Bratunačka brigada bila je bataljon potčinjen Birčanskoj brigadi (kao i jedinice koje će kasnije postati Vlasenička i Milička brigada). Druga romanijska motorizovana brigada bila je potčinjena Sarajevsko-romanijskom korpusu, kao i Rogatička brigada.

⁴ “Na pobjedonosnom putu; tri godine Zvorničke brigade”, kao što je objavljeno u Drinskom magazinu, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juni 1995.

⁵ Glavni štab Vojske Srpske Republike BH, Naređenje 02/5-31, Zone odgovornosti i naredni zadaci Vojske SR BH, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 4. juni 1995.

“Jezero” u Malom Zvorniku.⁶ Kao što se vidi iz poruke koju je predstavnik SDA, Izet Mehinagić, poslao generalmajoru Savi Jankoviću, komandantu 17. korpusa JNA i general-pukovniku Kukanjcu, komandantu 2. vojne oblasti, Arkan i lokalni funkcioneri SDS-a zahtijevali su predaju grada. Zabilježeno je i da je tom sastanku prisustvovao kapetan JNA, Dragan Obrenović, koji je u to vrijeme komandovao bataljonom 336. motorizovane brigade, razmještenom u Zvorniku i oko njega.⁷

1.4 Do 18. aprila 1992., 17. korpus JNA je radio isto što i 1. oklopni bataljon 336. motorizovane brigade i zvornički TO SRBiH-a, učestvujući u operacijama protiv muslimanskih linija odbrane uspostavljenih na uzvisinama Kula Grada iznad sela Divič.⁸ Istovremeno, lokalni opštinski čelnici SDS-a su dalje organizovali koordinaciju lokalne odbrane. Izgleda da usprkos tome što je štab TO-a bosanskih Srba na opštinskom nivou u Zvorniku postojao već 10. aprila 1992.⁹ (kojim je koordinirao major Marko Pavlović¹⁰, konkretna organizacija i sastav zvorničkog štaba TO-a nisu bili formalno utvrđeni do 19. aprila 1992.¹¹ Tada je Ljubomir Tašanović postavljen za komandanta štaba TO-a, a Momčilo Vasiljević je imenovan za zamjenika komandanta štaba TO-a. Pod okriljem opštinskog štaba TO-a bili su jedinice i pripadnici JNA¹² i brojne paravojne formacije uključujući jedinicu “Panteri”¹³, jedinica Igora Markovića poznata i kao Žučina specijalna jedinica

⁶ Vojna SAR 513 poruka 44233 DPZTZ YU, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), primljeno u 15:40 sati, 8. aprila 1992. U ovom izvještaju koji je predstavnik SDA, g. Izet Mehinagić uputio generalu Savi Jankoviću, komandantu 17. korpusa JNA i generalu Kukanjcu, komandantu Druge vojne oblasti, navode se imena ljudi prisutnih na sastanku i njegovo viđenje događaja koji su se odigrali.

⁷ “Mi smo mlada i jaka vojska”, objavljeno u *Drinskom magazinu*, u februaru 1994. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), a odnosi se na razgovor obavljen sa kapetanom 1. klase (KIK) Draganom Obrenovićem. U svojim sjećanjima na sastanak od 8. aprila 1992., on navodi sljedeće: “... Napokon sam došao u Hotel “Jezero”. Tamo je bila skupljena sva elita predvođena Pašićem, Juzbašićem i Izetom Mehinagićem. Ovaj posljednji je povlačio mnoge konce iz senke. Bio je prilično rečit čovek i lični prijatelj tadašnjem komandantu 17. korpusa generalu Savi Jankoviću. Ja sam shvatio da još uvek ništa nije bilo jasno jer je na tom sastanku rukovodstvo SDA pristalo da Muslimani uđu u JNA, da JNA zaštiti Zvornik, videli su da je vrug odnio šalu i od uslova koje sam im ja postavio jedan je bio da se vrati tenkowska jedinica koja je po naređenju generala Jankovića, a na insistiranje Izeta Mehinagića, poslata u Bijeljino. Ja sam to shvatio i otvoreno rekao da Mehinagić iskoristi prijateljstvo s Jankovićem i da vrati tu jedinicu i ona je stvarno bila vraćena. Sutradan je meni rečeno da idem u Šepak po nju. Ta četa je odigrala prilično značajnu ulogu jer je bila na raskršću na Capardama. Mnogi ne znaju da je u vreme borbenih dejstava oko Zvornika isti dan ta ista jedinica zaustavila kolonu od desetak autobusa tadašnje milicije koja je iz Tuzle bila krenula u Zvornik. Tako je Mehinagić, ne razmišljajući, napravio jedan od ključnih poteza protiv samog sebe. Dobro nam je došlo njegovo prijateljstvo sa generalom Jankovićem koji je tada bio prilično kolebljiv i možda nije shvatio sve odnose i relacije koji su se u to vreme dešavali. Ja sam shvatio još u Hrvatskoj da to nije rat za ideologiju nego za narod...”

⁸ *Ibid.*

⁹ Odluka Kriznog štaba opštine Zvornik 01-1/92, (radna verzija prijevoda na engleski), od 10. aprila 1992., o formiranju privremene vlade srpske opštine Zvornik.

¹⁰ Naređenje privremene vlade srpske opštine Zvornik 03-203-19/92, od 15. aprila 1992., (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo);

¹¹ Odluka privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-13/92, od 19. aprila 1992., (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo)

¹² Dva spiska za isplatu pripadnika TO-a Zvornik za april 1992. (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), na kojima se nalazi ime Dragana Obrenovića, gdje je zabilježeno da je u aprilu 1992. proveo 30 dana u borbenim dejstvima.

¹³ Dana 20. aprila 1992. vezano za osnivanje “Komisije za pregovore” sa muslimanskim predstavnicima Stranke demokratske akcije (SDA), izvjesni Ljubiša Mauzer je naveden kao član. Vidi zaključak privremene vlade srpske opštine Zvornik, 01-12/92, od 20. aprila 1992., (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo),

dobrovoljaca iz Loznice (poznati pod imenom "Žute ose"),¹⁴ specijalna jedinica "Pivarski",¹⁵ grupa Beli orlovi,¹⁶ i Vukovi sa Drine.¹⁷

1.5 Uporedo sa najavljenim povlačenjem JNA iz Bosne 19. i 20. maja 1992. godine, došlo je do opšte reorganizacije privremene vlade opštine Zvornik i formiran je Ratni štab kao tijelo tog organa. Članovi Ratnog štaba su bili: Branko Grujić Marko Pavlović, Dragan Obrenović, Miloš Pantelić i Stevan Ivanović.¹⁸ Kao što je precizno navedeno u ovom dokumentu, u to vrijeme Branko Grujić je bio predsjednik privremene vlade opštine Zvornik. Ostale važnije ličnosti u to vrijeme bili su Marko Pavlović, komandant štaba TO-a¹⁹, Dragan Obrenović, komandant 1. oklopnog bataljona 336. motorizovane brigade JNA²⁰, Miloš Pantelić, načelnik Stanice javne bezbjednosti u Zvorniku²¹ i Stevan Ivanović, sekretar Opštinskog sekretarijata za narodu odbranu.²²

1.6 Odluka da se 2. juna 1992. godine vojne formacije u Zvorniku ujedine pod kontrolom vojske je na početku naišla na otpor lokalnih opštinskih vlasti (privremena vlada).²³ Ustvari, u pokušaju da direktno potkopa taj poduhvat, privremena vlada srpske opštine Zvornik je 16. jula 1992. godine objavila odluku kojom se formira jedinstvena vojno-teritorijalna komanda u opštini na čijem je čelu bio bivši komandant TO Zvornik, Marko Pavlović.²⁴ Mada nije posebno navedeno da TO preuzima kontrolu nad samom Zvorničkom brigadom, ipak se pod komandom Marka

¹⁴ Odobrenje privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-22/92, od 27. aprila 1992., (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo) i dokument privremene vlade srpske opštine Zvornik od 4. maja 1992, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), kojim se nalaže isplata od 10.000 dinara Žuci na ime naknade troškova jedinice.

¹⁵ Spisak za isplatu jedinici "Pivarski" (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), april 1992.

¹⁶ Spisak za isplatu 32 pripadnika "Belih orlova" (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), maj 1992. i spisak pripadnika jedinice *Beli orlovi* (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), maj 1992.

¹⁷ "Ratni dnevnik jedinice, ratni put "Vukova sa Drine", objavljeno u specijalnom izdanju *Drinskog magazina*, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), oktobar 1995.

¹⁸ Odluka privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-023-42/92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 20. maj 1992.

¹⁹ Odluka privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-023-44/92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 1992.

²⁰ Isplata Draganu Obrenoviću za njegovo angažovanje u maju 1992., koju je potpisao Marko Pavlović, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19. juni 1992. Vidi članak *Drinskog magazina*, "Mi smo mlada i jaka vojska", intervju kapetana 1. klase, Dragana Obrenovića, *vidi iznad fusnotu 7*.

²¹ Zahtjev za naknadu troškova upućen srpskoj opštini Zvornik (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22. maj 1992.

²² Odluka privremene vlade srpske opštine 01-16/92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 1992.

²³ Glavni štab SRBH (Uprava za obavještajne poslove), Informacija o paravojnim formacijama na području srpske republike BH, (prijevod na engleski jezik koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 28. juli 1992. Kao što stoji u izvještaju Uprave za obavještajno bezbjednosne poslove Glavnog štaba SR BIH, "Na području Zvornika došlo je čak do toga da nelegalni štab TO koji pod svojom komandom već ima neke paravojne jedinice, zahtijeva da se Zvornička brigada Vojske SR BIH stavi pod njihovu komandu..." Vidi stranicu 6.

²⁴ Dokument privremene vlade srpske opštine Zvornik 03-023-72/92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 16. juni 1992.

Pavlovića našlo nekoliko samostalnih formacija koje su tada djelovale u cijeloj Zvorničkoj opštini.²⁵

1.7 Bez obzira na otpor pružen na početku, vremenom je komanda Zvorničke brigade uspjela nadvladati uticaj privremene vlade i TO-a kad su u pitanju vojne operacije i aktivnosti vezane uz njih. Dana 22. juna 1992. privremena vlada daje odobrenje za upotrebu nafte i naftnih derivata vojsci i TO-u pod kontrolom komandanta Zvorničke brigade.²⁶ Od 29. juna 1992. vojne uniforme mogu izdavati samo lica koja imaju odobrenje od komandanta Zvorničke brigade.²⁷ Dana 6. jula 1992. komanda Zvorničke brigade je ovlaštena da utvrdi kriterijum za podjelu plata za mjesec juni pripadnicima vojske i policiji angažovanim na području srpske opštine Zvornik.²⁸ Ipak, sveukupna konsolidacija jedinica TO-a i Zvorničke pješadijske brigade odvijala se veoma sporo, djelimično zbog decentralizovane prirode strukture TO-a. Zbog toga su mnoge samostalne jedinice i sela imali ne samo svoje jedinice TO-a, nego i lokalne "Krizne štabove".²⁹ U isto vrijeme, loša disciplina i nedostatak vojno sposobnih starješina i komandira kočio je Zvorničku pješadijsku brigadu.³⁰ Konačno prisustvo brojnih preostalih bosanskih Muslimana u opštini Zvornik doprinijelo je opštoj nesigurnosti u regiji.³¹

1.8 Dalje razmatrajući haotičnu situaciju u opštini Zvornik u julu 1992., Uprava za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba Vojske SRBH zabilježila je sljedeće značajne probleme, naročito jedan sa paravojnom jedinicom Igora Markovića – Žute ose. Kako piše u izvještaju:

"Na području Zvornika locira paravojna jedinica jačine oko 170 ljudi pod komandom izvjesnog samozvanog majora Žuč, Vučković Vojina iz Umke kod Beograda. Ta paravojna jedinica je locirala jedno vrijeme na Crnom Vrhu, i vojnički veoma značajnom objektu, te je Žuč pregovarao sa "Zelenim beretkama" da im proda taj objekat za 500.000 DM, kako bi "Zelene beretke" nesmetano mogle izbiti u rejon Zvornika. Dana 24.07.1992. godine lično je Vučković istjerao jednog ranjenog borca koji je vožen na operaciju na VMA i oteo automobil "reno-5". Noću 25/26.07. njegova grupa je napala jedinicu Vojske SR BiH u Zvorniku s namjerom da opljačkaju veću količinu bakra."³²

1.9 Međutim, krajem ljeta 1992. vojska je napravila značajan napredak u ostvarivanju čvršće vojne kontrole. Prvo je u avgustu 1992. godine, komandanta Zvorničke pješadijske brigade, potpukovnika Vidoja Blagojevića, zamijenio

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Dokument privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-023-89/92 (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 22. juni 1992.

²⁷ Dokument privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-023-106/92 (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 29. juni 1992.

²⁸ Dokument privremene vlade srpske opštine Zvornik 01-023-108/92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 6. juli 1992.

²⁹ Tu spadaju i lokalne jedinice TO-a bosanskih Srba u Tršiću (Krizni štab u Tršiću, broj 204/92 (radna verzija prijevoda na engleski), 3. juni 1992), Čelopek, (spisak vojnika (sa ličnim podacima) jedinice TO-a Čelopek (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1. maj 1992.), i Kozluk (Spisak pripadnika TO-a na obezbjeđenju trafo-stanice Kozluk (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1992.)

³⁰ Naredenje komande Zvorničke brigade 18/92 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 2. juli 1992.

³¹ Ova rukom nacrtana karta područja Zvornika pokazuje muslimanska sela i mjesta koja su ostala "neočišćena".

³² Glavni štab SRBH (Uprava za obezvještajne poslove), Informacija o paravojnim formacijama na području Srpske republike BH, od 28. jula 1992. *vidi iznad fusnotu 23, strana 5.*

potpukovnik Slobodan Vasilić.³³ Njega je zatim krajem septembra 1992. zamijenio major Dragan Petković (naveden po ličnom VES-u kao pješadijski oficir JNA).³⁴ Zatim, od 12. oktobra 1992. bivši kapetan JNA, Dragan Obrenović se navodi u dokumentima kao načelnik štaba Zvorničke brigade.³⁵

1.10 Do sredine oktobra 1992. značajnim borbenim operacijama je okupirana šira regija Kamenice u opštini Zvornik. U tim operacijama 30. oktobra ranjen je major Petković³⁶ Štaviše, to je zajedno sa gorućim problemima koji su se pojavljivali u drugim dijelovima Republike Srpske, pokazalo da Istočno-bosanski korpus ne može više adekvatno voditi borbene operacije na području koje se proteže od Birča do kritičnog posavinskog koridora.³⁷

A. Opština Bratunac i Bratunačka pješadijska brigada

1.11 Bratunačka laka pješadijska brigada je zvanično formirana kao samostalna jedinica 14. novembra 1992., dvije sedmice nakon formiranja Drinskog korpusa VRS-a. Potpukovnik bivše JNA, Borivoje Tešić, postavljen je za prvog komandanta Bratunačke lake pješadijske brigade.³⁸ Skoro na isti način kao i Zvornička pješadijska brigada jedinica vodi porijeklo od raznih jedinica TO-a bosanskih Srba potpomognutih SDS-om, organizovanih u opštini početkom 1992.

1.12 Što se tiče bratunačke opštine u aprilu 1992., tamo nije bilo stalne kasarne JNA i ostaje pomalo nejasno iz dokumenata bivše JNA koji korpus 2. vojne oblasti je bio odgovoran za ovo područje. Moguće je da se to područje nalazilo pod širom kontrolom 17. korpusa JNA, međutim tokom cijelog aprila 1992., komanda 17. korpusa spominje samo jednom bratunačko-srebreničku situaciju, i to 18. aprila 1992. (dan nakon zauzimanja). S tim u vezi zabilježeno je da postoji "odsustvo jedinica korpusa u tom području" i da 17. korpus dobija informacije iz tog područja preko komande Operativne grupe "Drina".³⁹

³³ Naređenje 511/2, VP 7469, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 23. avgust 1992., koja pokazuje da je komandant VP 7469 (Broj vojne pošte Zvorničke pješadijske brigade) potpukovnik Slobodan Vasilić.

³⁴ Naređenje Ministra odbrane RS-a 01-21-175/92, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22. septembar 1992., kojom se major Dragan Petković postavlja za komandanta 1. zvorničke lake pješadijske brigade.

³⁵ Rukom prepravljeno Naređenje 996-2 za starijeg vodnika Radivoja Perića, zamjenika komandanta 1. pješadijskog bataljona (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12. oktobar 1992. Ovo Naređenje ima otiskani potpis "načelnik štaba kapetan Dragan Obrenović".

³⁶ "Na pobjedonosnom putu; tri godine Zvorničke brigade", Drinski magazin, juni 1995., vidi iznad fusnotu 4, stranice 8. i 9.

³⁷ Glavni štab Vojske SR BH, Direktiva za dalja dejstva 3 (5-92), (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 3. avgust 1992., Vidi i "Neprijatelja dobro poznajemo", (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), razgovor sa načelnikom štaba Drinskog korpusa, generalmajorom Milutinom Skočajićem, februar 1995, članak u *Drinskom magazinu*, strana 6.

³⁸ Ratni put bratunačke lake pješadijske brigade 1992-1995, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

³⁹ Dokument 17. korpusa JNA, 11/5-3, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 18. april 1992., objašnjenje u vezi ultimatumu. Vrlo je moguće da je Operativna grupa "Drina" bila komandni resurs potčinjen Štabu 1. vojne oblasti u Beogradu. U januaru 1993., u vrijeme operacije VJ kao ispomoć snagama VRS-a u Bratuncu, Načelnik štaba Drinskog korpusa VRS-a navodi da je komandno mjesto "OG Drina" premješteno iz Valjeva u Ljuboviju. Vidi izvještaj Bratunačke lake pješadijske brigade 2-1942-24, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 24. januar 1993.

1.13 Ipak, početkom aprila 1992., čelnici SDA i SDS-a iz Bratunca su zapazili da je vojna oprema JNA razmještena u srbijanskom gradu Ljubovija, preko puta Bratunca, s druge strane rijeke Drine.⁴⁰ To je dovelo do sastanka dvaju stranaka koji je održan 8. aprila 1992. Na tom sastanku SDS je iznijela zahtjev da se opština podijeli na srpsko i ne-srpsko područje i da se u Bratuncu osnuje srpska stanica javne bezbjednosti. Predstavnici SDA i SDS su došli do zaključka i postigli sporazum o ovim prijedlozima, s tim da se uključi posebna stavka da se nikakvim paravojnim formacijama ne dozvoljava pristup na to područje.⁴¹ Ovi zaključci su ponovljeni na sastanku opštinskog odbora SDS-a u Bratuncu, održanom 9. aprila 1992, kojim je predsjedavao Miroslav Deronjić.⁴²

1.14 Dana 12. aprila 1992. bratunački Krizni štab je izdao naredbu da TO i policija preuzimaju poslove odbrane u opštini. Takođe je navedeno da MUP i lokalne Stanice javne bezbjednosti preuzimaju sve poslove javne i državne bezbjednosti, a da će Krizni štab donositi sve odluke kad je u pitanju angažovanje TO-a.⁴³

1.15. Dana 17. aprila 1992., grad Bratunac su zauzeli lokalna TO i srpske paravojne formacije. Dana 19. aprila 1992., bratunački Krizni štab je donio odluku o razoružavanju građana koji posjeduju oružje na području opštine Bratunac. U odluci se kaže da su bratunačka SJB i TO opštine Bratunac ovlašteni da razoružaju građane koji posjeduju oružje radi uspostave sigurnosti građana opštine Bratunac i da se naoružanje treba predati ovlaštenim licima SJB Bratunac i TO opštine Bratunac.⁴⁴

1.16 Uprkos činjenici da Muslimani nisu pružili nikakav otpor prilikom zauzimanja grada Bratunca, bilo je jasno da se lokalno bosansko muslimansko stanovništvo organizuje za pružanje otpora. Dana 20. aprila 1992. u Potočarima je postavljena prva zasjeda lokalnim Srbima i tada je poginulo šest Srba, a četvero ih je ranjeno.⁴⁵ Dana 7. na 8. maj 1992., snage bosanskih Muslimana su ponovo osvojile obližnji grad Srebrenica, ubivši tom prilikom nekoliko bosanskih Srba, uključujući navodno i Gorana Zekića, poslanika u skupštini SR BiH.⁴⁶

1.17 S druge strane, nakon ovog privremenog neuspjeha, uslijedio je period pojačanih vojnih aktivnosti koje je vodio Krizni štab Bratunca i štab TO-a opštine Bratunac, oba pod vodstvom Miroslava Deronjića.⁴⁷ Ostali pripadnici štaba TO-a

⁴⁰ Ovo su mogle biti trupe iz 2. mehanizovane brigade JNA, razmještene u Valjevu.

⁴¹ Rukom napisani sporazum i zaključci postignuti između SDA i SDS-a u vezi sa podjelom opštine Bratunac na srpski i muslimanski dio, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8. april 1992.

⁴² Zapisnik sa sastanka opštinskog odbora SDS-a Bratunac održanog 9. aprila 1992., (radna verzija prijevoda na engleski jezik koji je napravilo Tužilaštvo).

⁴³ Naređenje Kriznog štaba srpske opštine Bratunac br. 01-6-92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. april 1992., Odluka Kriznog štaba srpske opštine Bratunac, br. 01-I-92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1992.

⁴⁴ Naređenje kriznog štaba srpske opštine Bratunac, br. 01.09/92, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19. 4. 1992.

⁴⁵ *Prilike u Bosni i Hercegovini pre početka rata i prilike na teritoriji opštine Bratunac*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1992-1999, Vidi str. 7.

⁴⁶ *Ibid.* Vidi str. 6.

⁴⁷ Vidi stranice 58, 106 i 109 platnih spiskova Teritorijalne odbrane, (radna verzija prijevoda koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), za maj 1992. Dokument pokazuje da se štab TO-a sastojao od 16 članova, uključujući Miroslava Deronjića, predsjednika kriznog štaba i čelnika SDS-a, navedenog

koji su se takođe nalazili u kriznom štabu su Dragoslav Trišić (načelnik štaba TO)⁴⁸, Dragiša Lončarević⁴⁹, Rade Sudar⁵⁰, Dr. Veljko Mačević⁵¹, Jovan Živanović⁵² i Momir Nikolić⁵³. Istovremeno se jedan broj srpskih dobrovoljaca i paravojnih jedinica navodno vratio u Bratunac. Konačno, do kraja maja 1992., platni spiskovi pokazuju da je broj pripadnika u lokalnim odjeljenjima jedinica TO-a u opštini Bratunac (u maju 1992.) iznosio preko 1200.⁵⁴

1.18 Usprkos brojnom stanju i vodstvu TO-a, bosanski Muslimani mještani koji su djelovali iz Srebrenice počeli su da izvode niz iznenadnih udara i napada, što je dovelo do značajnog broja žrtava sa srpske strane, naročito među seoskim ali i opštinskim komandantima odbrane.⁵⁵ Do kraja maja 1992., bosanski Muslimani su uspješno organizovali i izveli brojne zasjede.

1.19 Noseći se sa ovom složenom situacijom, Vojska SRBH je 19. maja 1992. prvo organizovala Birčansku pješadijsku brigadu pod komandom potpukovnika bivše JNA, Svetozara ANDRIĆA.⁵⁶ Štab te jedinice bio je u Šekovićima.⁵⁷ Situacija je u pogledu komandovanja bila neobična, jer se pokazalo da se zona u kojoj je brigada većim dijelom djelovala nalazila u zoni odgovornosti Sarajevsko-Romanijskog korpusa, a da je Birčanska pješadijska brigada bila potčinjena Istočno-bosanskom korpusu.⁵⁸ U vrijeme kada je formirana, Birčanska pješadijska brigada je bila odgovorna za opštine Zvornik, Kalesiju, Šekoviće, Vlasenicu i Bratunac (uključujući i novoformirane srpske opštine Milići i Skelani).⁵⁹ Međutim, kako je već ranije rečeno, početkom juna 1992. godine formirana je Zvornička pješadijska brigada kao zaseban subjekt u pogledu komandovanja.

1.20 Što se tiče bratunačke opštine, to područje je ostalo pod 1. birčanskom brigadom, a lokalne opštinske jedinice TO-a su organizovane u 5. pješadijski bataljon birčanske pješadijske brigade.⁶⁰ Platni spiskovi Vojne pošte br. 2465/5 (5. bratunački

---

pod brojem 1. Dalje, u izjavi koju je dao istražnom sudiji pred vojnim sudom u Sarajevu, Miroslav Deronjić kaže da se u vrijeme ubistva Gorana Zekića (8. maja 1992.), on, Miroslav Deronjić, nalazio na položaju predsjednika Ratnog štaba opštine Bratunac i da je takođe komandovao TO-om opštine Bratunac (vidi izjavu svjedoka Miroslava Deronjića (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 30. maj 1994, vezano za ubistvo Gorana Zekića. Izvori: 24; 39; 3240/93)

⁴⁸ *Ibid.* Naveden na spisku pod brojem 2.

⁴⁹ *Ibid.* Naveden na spisku pod brojem 3.

⁵⁰ *Ibid.* Naveden na spisku pod brojem 4.

⁵¹ *Ibid.* Naveden na spisku pod brojem 9.

⁵² *Ibid.* Naveden na spisku pod brojem 11.

⁵³ *Ibid.* Naveden na spisku pod brojem 12.

⁵⁴ Platni spiskovi Teritorijalne odbrane za mjesec maj 1992., *vidi iznad fusnotu 47.*

⁵⁵ *Prilike u Bosni i Hercegovini pre početka rata i prilike na teritoriji opštine Bratunac, vidi iznad fusnotu 45, stranica 7.* Dana 26. maja 1992., komandant odbrambenog područja Kravica je teško ranjen. Dana 29. maja 1992., ubijen je sekretar bratunačkog MUP-a. Dana 31. maja, zamjenik komandanta odbrambenog štaba TO-a u Kravici je ubijen iz zasjede blizu Glogove.

⁵⁶ Naređenje birčanske brigade 14-78, (radna verzija prijevoda na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29. juli 1992., vezano za ubacivanje grupa i druge diverzantske aktivnosti, koje je izdala Birčanska brigada VRS-a na osnovu naredbe Istočno-bosanskog korpusa VRS-a, a potpisao potpukovnik Svetozar Andrić, komandant brigade.

⁵⁷ "Prva među istima", (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), decembar 1995., objavljeno u *Drinskom magazinu*, pokazuje da je 1. birčanska pješadijska brigada formirana 19. maja 1992.

⁵⁸ Naređenje Birčanske brigade 14-78, od 29. jula 1992., *vidi iznad fusnotu 56.*

⁵⁹ "Prva među istima", *Drinski magazin, vidi iznad fusnotu 57.*

⁶⁰ Ratni put bratunačke lake pješadijske brigade 1992.-1995., *vidi iznad fusnotu 38.*

bataljon Birčanske brigade) za juli 1992. pokazuju ukupno brojno stanje jedinice od 2.687 pripadnika.⁶¹

1.21 Međutim, s vojne tačke gledišta, situacija u bratunačkoj opštini se pogoršala, jer je otpor mještana bosanskih Muslimana postajao sve uspješniji. Od početka juna pa sve do kraja oktobra 1992., borci bosanski Muslimani zauzeli su i popalili brojna srpska sela, a odbrambeni obruč vojske se postepeno smanjio i na područje samog grada Bratunca i većinskog srpskog sela Kravica.⁶²

C. Drinski korpus VRS-a i Direktiva operativni broj 4

1.22 U roku od mjesec dana od formiranja, Drinski korpus je suočen sa velikom krizom kada su muslimanske snage, djelujući iz Srebrenice, započele vojnu operaciju u dvije faze. Njihov prvi cilj bio je da se povežu sa drugom grupom muslimanskih snaga u Cerskoj, izolirajući time srpske snage u Bratuncu i Skelanima, i drugo, da zauzmu sami grad Bratunac. Kao odgovor na to, vojno i političko rukovodstvo VRS-a je kao dio Direktive operativni broj 4 (od 19. novembra 1992.) skovalo plan da zaštiti područje Podrinja koje je bilo od vitalnog značaja.⁶³ Drinski korpus je dobio sljedeća uputstva:

“Sa sadašnjih položaja, glavnim snagama krajnje uporno braniti Višegrad (brana), Zvornik i koridor, a ostalim snagama na širem prostoru Podrinja iznuravati neprijatelja. Nanositi mu što veće gubitke i prisiliti ga da sa muslimanskim stanovništvom napusti prostore Birača, Žepe i Goražda. Prethodno ponuditi razoružavanje borbeno sposobnih i naoružanih muškaraca. A ako ne pristaje - uništiti ih. U daljem deblokirati i osposobiti za saobraćaj komunikaciju: Milići - Konjević Polje - Zvornik i biti u gotovosti za intenzivnu borbu protiv ubačenih diverzantskih, terorističkih, iznenadnih zasjeda i paravojnih grupa. KM imati u Vlasenici, a IKM - po odluci komandanta koprusa.”⁶⁴

1.23 Usprkos ovoj direktivi, situacija u Drinskom korpusu je postala još složenija i najkasnije 7. decembra 1992. angažovane su dodatne jedinice izvan zone Drinskog korpusa u nastojanjima da se zaštite ključna područja i objekti da ne bi pali u ruke snagama bosanskih Muslimana.⁶⁵ Otprilike u to isto vrijeme, kapetan 1. klase (KIK) bivše JNA, Vinko Pandurević, postavljen je na mjesto komandanta Zvorničke pješadijske brigade.⁶⁶

D. Godina 1993. i uspostavljanje “zaštićenih zona”

1.24 Do januara 1993., bosanski Muslimani su vojnim operacijama uspješno izolovali područje Bratunca od ostatka Drinskog korpusa. Snage bosanskih Muslimana su to djelimično ostvarile zauzimanjem srpskog sela Kravica na

⁶¹ Platna lista odštampana sa kompjutera, za VP 2465/5, juli 1992., (radna verzija prijevoda na engleski).

⁶² Ratni put bratunačke lake pješadijske brigade 1992.-1995., *vidi iznad fusnotu 38*. Na kraju, selo Kravicu su 7.1.1993. zauzele i opljačkale snage bosanskih Muslimana.

⁶³ Naredenje GŠVRS 02/5-210, Direktiva operativni broj 4, (Prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19. 11. 1992.

⁶⁴ Naredenje GŠVRS 02/5-210, Direktiva operativni broj 4, odlomak 5 (d).

⁶⁵ Naredenje GŠVRS 02/5-210/1, Naredenje za dopunu Direktive operativni broj 4, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 7. 12. 1992, odlomak 3.

⁶⁶ PVL formular za Vinka (Jovana) Pandurevića, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ). Ovaj formular pokazuje da je on bio komandant b-de (VP 7469) od 15. decembra 1992.

pravoslavni Božić.⁶⁷ Kasnije tog mjeseca, situacija oko Bratunca je bila tako kritična da su jedinice Vojske Jugoslavije⁶⁸ (u daljem tekstu VJ) uvedene zapadno od Drine kako bi pomogle u odbrani grada i zaustavile veliku izbjegličku krizu u samoj Srbiji.⁶⁹

1.25 Kao odgovor, Glavni štab VRS-a (u daljem tekstu "Glavni štab") i Drinski korpus započeli su krajem januara 1993. godine veliku zimsku kontraofanzivu kako bi eliminisali muslimanska uporišta Cersku i Srebrenicu. Do marta su snage bosanskih Muslimana u Cerskoj potučene i hiljade izbjeglica bježalo je na jugoistok prema Srebrenici ili na zapad prema Tuzli. Snage bosanskih Srba nastavile su da napadaju tokom proljeća, i do početka aprila, snage VRS-a bile su na manje od dva kilometra od Srebrenice.

1.26 Uspjeh ovih operacija VRS-a bio je katalizator za rezoluciju 819 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih Nacija (1993.)⁷⁰, kojom je stvorena srebrenička "zaštićena zona". Ubrzo nakon toga, rezolucijom 824 (1993.)⁷¹ Žepa i Goražda (takođe unutar teritorije Drinskog korpusa) proglašene su "zaštićenim zonama".⁷²

E. Maj 1993. - decembar 1994.

1.27 Uspostavljanjem "zaštićenih zona", od strane Savjeta bezbjednosti, i naknadnim sporazumima od 8. maja 1993. godine, linije vojnog sukoba oko Srebrenice su se stabilizovale.⁷³ Međutim, uprkos odredbi o "zaštićenim zonama", od sredine 1993. do sredine 1995. godine, na granici enklave stalno je dolazilo do sukoba slabijeg intenziteta. Bez obzira na prisustvo mirovnih trupa UN-a, nastavljene su aktivnosti naoružanih vojnih jedinica Armije BiH unutar srebreničke enklave, što je primoralo VRS da održava odbrambenu liniju koja se protezala nasuprot označene granice enklave.

1.28 Kao i sve druge jedinice VRS-a, i Drinski korpus imao je manjak ljudstva da bi pokrio front koji mu je dodijeljen. Korpus ne samo da je bio odgovoran za održavanje *de facto* "granice", odnosno linije sukoba od Tuzle do tačke odmah sjeverno od Sarajeva, već je bio odgovoran i za obezbjeđivanje linija oko enklava Srebrenice, Žepe i istočne strane Goražda.⁷⁴ Usljed toga, korpus je prošao kroz nekoliko reorganizacija 1993. i 1994. godine. Nakon svega, samo održavanje odbrambene linije oko muslimanske enklave Srebrenice zahtijevalo je od Drinskog korpusa izdvajanje snaga jačine dvije pješadijske brigade i jednog samostalnog

⁶⁷ Naređenje 1. zborničke lake pješadijske brigade 01-21, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22.1.1993.

⁶⁸ /nije relevantno za prijevod/

⁶⁹ Komanda Bratunačke brigade, izvještaj 2-1942/26 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 26.1.1993.; komanda Bratunačke brigade, izvještaj 201, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ),

⁷⁰ Rezolucija Savjeta bezbjednosti 819, U.N.SCOR/Rezolucija Savjeta bezbjednosti UN-a/ 48. godina, dokument UN-a S/INF/49 (1993.). (Dokazni predmet optužbe br. 31 u predmetu Krstić)

⁷¹ Rezolucija Savjeta bezbjednosti 824, U.N.SCOR, 48. godina, dokument UN-a S/INF/49 (1993.).

⁷² Za detalje u vezi sa događajima iz ovog perioda, vidi *Izvještaj generalnog sekretara na osnovu Rezolucije Generalne skupštine 53/55: Pad Srebrenice*, dokument Generalne skupštine UN-a A/54/549, 15.11.1999.

⁷³ Vidi *Sporazum o primirju na teritoriji Bosne i Hercegovine*, 8.5.1993.

⁷⁴ "Dvije godine Drinskog korpusa", vidi *iznad fusnotu 2*, str.31.

pješadijskog bataljona.⁷⁵ To su bile 1. bratunačka laka pješadijska brigada, 1. milička laka pješadijska brigada i samostalni bataljon Skelani.

1.29 Prva bratunačka brigada bila je odgovorna za sjevernu i istočnu granicu "zaštićene zone". Prva milička laka pješadijska brigada je bila odgovorna za održavanje zapadne granice, a južnu granicu je čuvao samostalni bataljon Skelani.⁷⁶ Ove snage su najvećim dijelom bile pod operativnom kontrolom Taktičke grupe 1 (TG-1), sa štabom u selu Pribićevac. TG-1 je bila pod komandom pukovnika Vukote Vukovića,⁷⁷ koji je takođe vršio dužnost oficira za vezu između Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu UNPROFOR) i VRS-a. Ova grupacija snaga funkcionisala je početkom 1995. godine.

F. Stanje u Republici Srpskoj 1995. godine

1.30 Kako je proticao početak 1995. godine, politički i vojni čelnici u Republici Srpskoj (u daljem tekstu RS) započeli su nešto što se može opisati jedino kao objektivno suočavanje sa vlastitom budućnošću. Jasno je da je već marta 1995. godine zaživjelo shvatanje da RS mora ili vojno okončati sukob ili pripremiti teren do kraja godine za sporazumno rješenje, koje bi bilo povoljno za njih. Postojale su naznake da hrvatsko-muslimanski savez neće nastaviti da poštuje postojeći prekid vatre i da priprema niz velikih ofanziva protiv RS-a i njihovog susjeda, Republike Srpske Krajine (u daljem tekstu RSK). U skladu sa ovom ocjenom, Vrhovna komanda RS-a 8. marta 1995. godine izdala je direktivu br. 7.⁷⁸

1.31 U ovoj direktivi, Vrhovna komanda Oružanih snaga RS-a izložila je svoje viđenje strateških političkih, kao i vojnih ciljeva naroda koji su bili u savezu protiv RS-a. Nadalje je izložila četiri glavna prioriteta Oružanih snaga u narednom periodu: (1) odlučnim ofanzivnim i odbrambenim vojnim dejstvima nametnuti vojnu situaciju koju će međunarodna zajednica biti prisiljena da prizna; (2) popraviti operativno-strateški položaj VRS-a; (3) skratiti liniju fronta i stvoriti uslove za oživljavanje privrede RS-a vraćanjem kući dijela vojnih obveznika i (4) obezbijediti uslove državno-političkom rukovodstvu za vođenje mirovnih pregovora i ostvarivanje strateških ratnih ciljeva.⁷⁹

1.32 Dodatna upozorenja o opštoj prijetnji uslijedila su u aprilu 1995. godine, na 50. sjednici Narodne skupštine RS-a, kada je general Mladić navodno upozorio okupljene poslanike na značajne "hrvatsko-muslimanske" ofanzive koje će kasnije te godine biti usmjerene protiv RS-a i RSK-a.⁸⁰ Manje od tri sedmice kasnije, hrvatske vojne i policijske snage nanijele su veliki poraz vojnim snagama RSK-a ponovnim

⁷⁵ Karta sa ucrtanim granicama brigada za 1.br1pbr (bratunačku laku pješadijsku brigadu) i susjedne jedinice, u potpisu pukovnik Milenko Živanović, komandant Drinskog korpusa (u daljem tekstu, karta 1.br1pbr).

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Vidi izvještaj TG-1 (Pribićevac) 320, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19.4.1994.

⁷⁸ Vrhovna komanda RS-a, Direktiva 7, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8.3.1995.

⁷⁹ *Ibid.*, str. 8.

⁸⁰ Pukovnik Milovan Milutinović, "Kako je smenjivan general Ratko Mladić", beogradski *NIN*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 21.2.1997.

zauzimanjem dijela zapadne Slavonije pod srpskom okupacijom u operaciji "Bljesak".⁸¹

1.33 Pritisak na RS nastavljen je kasnije tokom proljeća, kada su, odgovarajući na vojna dejstva VRS-a unutar "zone isključenja" oko Sarajeva, avioni NATO-a bombardovali objekte VRS-a, a VRS uzvratio uzimanjem vojnika UNPROFOR-a za taoce. Nadalje, 16. juna 1995. godine, muslimanske snage su započele veliku ofanzivu sa ciljem razbijanja opsade Sarajeva. Usprkos punoj mobilizaciji i proglašenju stanja neposredne ratne opasnosti, ljudstvo i resursi VRS-a bili su opterećeni do maksimuma.⁸²

G. Srebrenička "zaštićena zona" – 1995.

1.34 Do početka januara, Vlada RS-a već je donijela odluku da izvrši pritisak na istočne "zaštićene zone". Dio tog pritiska bilo je ograničavanje kretanja snaga UN-a u istočnoj Bosni, posebno konvoja za opskrbljivanje tri "zaštićene zone".⁸³ Ograničenja goriva, municije i namirnica koje su se mogle slati snagama UN-a ozbiljno su narušila njihovu sposobnost da djelotvorno nadgledaju aktivnosti u "zaštićenoj zoni". Istovremeno su muslimanske vojne snage u srebreničkoj "zaštićenoj zoni" takođe ograničavale kretanje snaga Holandskog bataljona, a posebno u području poznatom kao "trougao bandera".⁸⁴

1.35 Uporedo s tim, politički i vojni čelnici RS-a počeli su da traže značajno smanjenje teritorije enklava.

1.36 Prva naznaka došla je na prijemu organizovanom povodom proslave pravoslavne Nove godine u Bratuncu. Prisustvovali su vojni posmatrači UN-a iz Srebrenice, kao i novi komandant Holandskog bataljona UN-a, potpukovnik Karremans. Na ovom sastanku, generalmajor Živanović ponudio je vojnim posmatračima UN-a mogućnost da "definišu" granicu enklave u saradnji sa njegovim predstavnicima. Generalmajor Živanović je nadalje pripisao sebi u zaslugu to što je UNPROFOR-u predata teritorija na području "Jadra" (Zeleni Jadar). Prema holandskom oficiru za vezu, koji je bio prisutan, generalmajor Živanović konstatovao je da će "u slučaju izbijanja neprijateljstava oko enklave, ovo biti jedan od prvih (srpskih ciljeva)".⁸⁵

1.37 Dana 8. marta 1995. godine, u direktivi br. 7 Vrhovne komande RS-a jasno je izložena strategija RS-a u vezi sa istočnim "zaštićenim zonama". Cilj Drinskog korpusa VRS-a bio je:

"[...] što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice i Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim

⁸¹ Operacija "Bljesak", 1.5.1995.

⁸² Proglašenje "neposredne ratne opasnosti", naređenje RS-a 01-1118/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16.6.1995.

⁸³ Holandsko Ministarstvo odbrane, *Izveštaj po povratku sa misije u Srebrenici*, 4.10.1995., str. 14. (razmatra se kumulativni efekat ograničenja kretanja od strane RS-a).

⁸⁴ *Ibid.*, str. 14.

⁸⁵ Štab Holandskog bataljona, izvještaj o situaciji, 7.1.1995.

borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi.”⁸⁶

Dalje,

“Za slučaj odlaska snaga UNPROFOR-a iz Žepe i Srebrenice, komanda DK /Drinskog korpusa/ će isplanirati operaciju pod nazivom “Jadar” sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja.”⁸⁷

I takođe, u pogledu pružanja podrške ovom naporu,

“Preko nadležnih državnih i vojnih organa, zaduženih za rad sa UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama, planskim i nenametljivim restriktivnim odobravanjem zahteva, smanjiti i ograničiti logističku podršku snaga UNPROFOR-a u enklavama i dotur materijalnih sredstava muslimanskom živilju, i učiniti ih ovisnim od naše dobre volje, a istovremeno izbeći osudu međunarodne zajednice i svetskog javnog mnjenja.”⁸⁸

1.38 Nakon što je pripremljena politička pozornica, početna vojna dejstva protiv srebreničke “zaštićene zone” započela su 31. maja 1995. godine. Snage Drinskog korpusa VRS-a pokrenule su operaciju “Jadar-95”.⁸⁹ Ova operacija natjerala je vojnike Holandskog bataljona da napuste osmatračnicu “Echo” južno od Srebrenice.⁹⁰ Napuštanje ovog kontrolnog punkta od strane UN-a na kraju je dovelo do pada sela Zeleni Jadar, ključnog raskršća koje je bilo potrebno VRS-u kao odskočna daska za buduće operacije.⁹¹ Do 5. juna 1995. godine, ostvareni su početni ciljevi “Jadra-95” i VRS je prekinuo ofanzivna dejstva uz cestu kroz Zeleni Jadar. Holandske snage UN-a na brzinu su uspostavile dvije nove osmatračnice, “Sierru” i “Tango”, kako bi nadgledali južni prilaz “zaštićenoj zoni”.⁹² Zatim su izvršene vojne pripreme za “Krivaju 95”, što je bio tajni naziv za borbeni plan sa ciljem smanjenja srebreničke “zaštićene zone” UN-a.

⁸⁶ Vrhovna komanda RS-a, direktiva 7, *vidi iznad fusnotu 78*, str.10.

⁸⁷ *Ibid.*, str. 11.

⁸⁸ *Ibid.*, str. 14.

⁸⁹ 1.brlpbr, izvještaj 433-1, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 4.7.1995. (analiza borbene gotovosti 1.brlpbr od 1. januara do 30. juna 1995.).

⁹⁰ *Izvještaj po povratku sa misije u Srebrenici*, *vidi iznad fusnotu 83*, str. 16.

⁹¹ 1.brlpbr, naređenje 01-1/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 4.6.1995.

⁹² *Izvještaj po povratku sa misije u Srebrenici*, *vidi iznad fusnotu 83*, str.15.

POGLAVLJE DVA: jedinice i ličnosti – juli 1995.

2.0 U ovom poglavlju proučavaju se pojedine jedinice i ključne ličnosti koje su učestvovala u zauzimanju srebreničke “zaštićene zone” i potom u vršenju krivičnih djela kojima se tereti u optužnici. One uključuju Drinski korpus VRS-a, potčinjene formacije (uključujući brigade tamo gdje su se desila značajna djela), Glavni štab VRS-a i policijske jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova RS-a⁹³ (u daljem tekstu MUP) za koje se zna da su bile na ovom području.

A. Ključne ličnosti: Drinski korpus VRS-a – juli 1995.

2.1 Dana 13. jula 1995. godine, generalmajor Radislav Krstić je preuzeo komandu nad Drinskim korpusom VRS-a.⁹⁴ Prije toga, bio je načelnik štaba korpusa, a na taj položaj naimenovan je augusta 1994. godine.⁹⁵

2.2 Prije generalmajora Krstića, komandant Drinskog korpusa bio je generalmajor Milenko Živanović. On je komandu nad Drinskim korpusom preuzeo novembra 1992. godine, kada je taj korpus formiran, i bio je komandant korpusa do 13. jula 1995. godine. Rođen je 1946. godine u selu Ratkovići (opština Srebrenica). Prije izbivanja rata u Bosni napredavao je do čina pukovnika u JNA. Godine 1991., komandovao je 180. motorizovanom streljačkom brigadom, stacioniranom u Zadru, u Hrvatskoj. Ta brigada je tada pripadala 9. korpusu JNA u Kninu, pod komandom tadašnjeg pukovnika JNA (kasnije generalmajora) Ratka Mladića. Kada je VRS organizovan, generalmajor Živanović bio je na dužnosti člana Glavnog štaba dok nije preuzeo komandu nad Drinskim korpusom. Nakon što je 13. jula 1995. predao komandu generalmajoru Krstiću, u naredbi Drinskog korpusa 05/2-293 se kaže da je generalmajor Živanović imenovan na nove dužnosti u VJ-VRS, mada te dužnosti nisu precizirane.⁹⁶ Dana 20. jula 1995., mediji Republike Srpske su objavili da je Milenko Živanović vanredno unaprijeđen u čin generalpotpukovnika i da je iz aktivne vojne službe otišao u penziju.

2.3 Kada je generalmajor Krstić preuzeo komandu nad Drinskim korpusom, Predsjednik RS-a je imenovao pukovnika Svetozara Andrića za novog načelnika štaba Drinskog korpusa.⁹⁷ Prije toga pukovnik Andrić je bio komandant Biračke (ili Šekovičke) brigade, i na tom položaju se nalazio od maja 1992. Kao komandant brigade, u julu 1995. godine, vodio je borbenu grupu svoje brigade i učestvovao u zauzimanju Srebrenice. Služio je kao načelnik štaba Drinskog korpusa od jula 1995. dok Drinski korpus nije deaktiviran početkom 1996. Kada je 1997. godine formiran 5. korpus (Sokolac) VRS-a, imenovan je za načelnika štaba korpusa, (pod komandom generalpotpukovnika Krstića). Nakon hapšenja generalpotpukovnika Krstića u decembru 1998., Andrić, koji je u međuvremenu postao generalmajor, preuzeo je komandu nad 5. korpusom VRS-a.

⁹³ /nije relevantno za prijevod/

⁹⁴ Naredenje Drinskog korpusa 05/2-293, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995.

⁹⁵ Vidi takođe treće poglavlje.

⁹⁶ Naredenje Drinskog korpusa 05/2-293, *vidi iznad fusnotu* broj 94.

⁹⁷ Ukaz Predsjednika RS-a 01-1369/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14.7.1995.

2.4 Pored načelnika štaba, Drinski korpus imao je tri pomoćnika komandanta, koji su bili odgovorni za vođenje aktivnosti specijalizovanih organa za rodove štaba korpusa u ime komandanta. Oni su konkretno bili odgovorni za bezbjednost, moral, pravna i vjerska pitanja i pozadinske službe.⁹⁸ To su bile sljedeće osobe (u tom relevantnom periodu od jula 1995. do novembra 1995.):

(i) Potpukovnik Vujadin Popović je u julu 1995. bio pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za bezbjednost;

(ii) Pukovnik Slobodan Cerović je bio pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za moral, pravne i vjerske poslove.

(iii) Pukovnik Lazar Aćamović je bio pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za pozadinu (odnosno logistiku).

2.5 Ostatak štaba korpusa (pod načelnikom štaba i pomoćnicima komandanta) činio je jedno organizovano tijelo iskusnih vojnih profesionalaca i bio je fundamentalna komponenta u procesu kojim su smjernice i naređenja komandanta obrađivani radi izvršenja, a preko kojeg se pratilo poštivanje istih. Među ključnim ličnostima u štabu u tom relevantnom periodu bili su sljedeći oficiri:

- i. potpukovnik Svetozar Kosorić, načelnik za obavještajne poslove,
- ii. major Pavle Golić, obavještajni oficir,
- iii. potpukovnik Rajko Krsmanović, načelnik saobraćajne službe Drinskog korpusa,
- iv. pukovnik Ignjat Milanović, načelnik protivvazdušne odbrane i
- v. načelnik inženjerije, kapetan prve klase Milenko Avramović.

(za širi spisak, vidi prilog A: Šematski prikaz Drinskog korpusa)

B. Sastav Drinskog korpusa VRS-a – juli 1995.

2.6 Organizacija Drinskog korpusa⁹⁹ VRS-a, u julu 1995. je bila sljedeća:

- 1. zbornička pješadijska brigada (u daljem tekstu Zbornička brigada)
- 1. vlasenička laka pješadijska brigada (u daljem tekstu Vlasenička brigada)
- 1. šekovička (ili Birčanska) pješadijska brigada (u daljem tekstu Birčanska brigada)
- 1. milička laka pješadijska brigada (u daljem tekstu Milička brigada)
- 1. bratunačka laka pješadijska brigada (u daljem tekstu Bratunačka brigada)

⁹⁸ Pogledati izvještaj komande korpusa VRS-a od 5.4.2000., gdje se navode u vezi sa ulogama i funkcijama pomoćnika komandanta korpusa.

⁹⁹ Vidi prilog A: Šematski prikaz Drinskog korpusa.

- 2. romanijska motorizovana brigada (u daljem tekstu 2. romanijska brigada)
- 1. podrinjska laka pješadijska brigada (u daljem tekstu Rogatička brigada)
- 5. podrinjska laka pješadijska brigada (u daljem tekstu Višegradska/goraždanska brigada)
- 5. mješoviti artiljerijski puk
- 5. bataljon vojne policije
- 5. inženjerijski bataljon
- 5. bataljon veze
- 1. samostalni pješadijski bataljon Skelani (u daljem tekstu: bataljon Skelani)

2.7 Ove jedinice bile su stalne ili organske formacije koje su bile potčinjene komandi Drinskog korpusa VRS-a jula 1995. godine. Kao takve, bile su pod neposrednim rukovodstvom i komandom komandanta Drinskog korpusa.¹⁰⁰ Od ovih jedinica, Zvornička brigada, Bratunačka brigada i Milička brigada su bile glavne jedinice koje su učestvovala u krivičnim djelima kojima se tereti. Pored toga, dijelovi nekoliko drugih formacija Drinskog korpusa učestvovali su u ovim djelima. Konkretna veza između jedinica Drinskog korpusa i mjesta zločina i/ili krivičnih djela detaljno je razmotrena od petog do jedanaestog poglavlja.

2.8 Što se tiče relevantnih brigada, ključne ličnosti u tim jedinicama bili su:

Zvornička brigada¹⁰¹

- potpukovnik Vinko Pandurević, komandant brigade,

Početakom 1992. imao je čin kapetana prve klase i postao je komandant snaga VRS-a u Višegradu, koje su kasnije nazvane 1. višegradska laka pješadijska brigada. Dana 12. decembra 1992., postao je komandant 1. zvorničke lake pješadijske brigade i ostao je na tom položaju do novembra 1996. U junu 1997. unaprijeđen je u čin generalmajora i bio je pripadnik Glavnog štaba VRS-a. Čini se da je njegova vojna karijera u Republici Srpskoj okončana u aprilu 1998. godine kada je razriješen dužnosti i penzionisan.

- major Dragan Obrenović, načelnik štaba i zamjenik komandanta brigade.

Početakom 1992. godine, kapetan Dragan Obrenović komandovao je 1. oklopnim bataljonom 336. motorizovane brigade JNA na području Zvornika.¹⁰² U oktobru 1992. postaje načelnik štaba/zamjenik komandanta 1. zvorničke pješadijske brigade, i na tom položaju ostao je sve do novembra 1996. U decembru 1995. unaprijeđen je u čin potpukovnika, a i dalje je zadržao položaj načelnika štaba Zvorničke brigade. Dana 29. aprila 1996., postao je vršilac dužnosti komandanta 303. motorizovane

¹⁰⁰ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Generalštab SFRJ, *Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ) 1990., čl. 6. (napominje: "pravo komandovanja jedinicama i ustanovama organskog sastava korpusa u isključivoj je nadležnosti komandanta").

¹⁰¹ Vidi dodatak B: Šematski prikaz 1. zvorničke pješadijske brigade

¹⁰² "Mi smo mlada i jaka vojska", objavljeno u *Drinskom magazinu*, a odnosi se na razgovor obavljen sa kapetanom prve klase Draganom Obrenovićem, vidi fusnotu broj 7, strana 2.

brigade (bivša Zvornička brigada), a u avgustu 1998. postavljen je za komandanta 503. motorizovane brigade (bivša 303. motorizovana brigada) u Zvorniku. Na tom položaju je ostao dok ga 15. aprila 2001. nisu uhapsile trupe SFOR-a.

- poručnik Drago Nikolić, pomoćnik komandanta za bezbjednost
Poručnik Nikolić se 1976. priključio JNA, a 6. aprila 1992. postao je pripadnik VRS-a. Dana 27. marta 1993. postavljen je za pomoćnika komandanta Zvorničke brigade za bezbjednost.¹⁰³ Do jula 1995. imao je čin potporučnika, a formacijski položaj mu je bio načelnik bezbjednosti Zvorničke brigade.¹⁰⁴

- kapetan prve klase Duško Vukotić, načelnik za obavještajne poslove
Duško Vukotić se priključio VRS-u 19. avgusta 1992. Dana 5.9.1994. postavljen je za pomoćnika načelnika za obavještajne poslove Zvorničke brigade.¹⁰⁵ Na tom položaju se nalazio i u julu 1995.¹⁰⁶

- kapetan Milorad Trbić, referent za bezbjednost
Dana 17. marta 1994., Milorad Trbić je imenovan za pomoćnika za bezbjednosne poslove u organu za obavještajno-bezbjednosne poslove Zvorničke brigade. Imao je čin poručnika.¹⁰⁷ Dana 5. septembra 1994. unaprijeđen je u čin kapetana na mjesto referenta za obavještajno-bezbjednosne poslove.¹⁰⁸

- major Dragan Jokić, načelnik inženjerije/dežurni oficir
Dragan Jokić se priključio Zvorničkoj brigadi 16. maja 1992. i kasnije, 6. decembra te iste godine, postao načelnik inženjerije.¹⁰⁹ Na tom istom položaju u Zvorničkoj brigadi se nalazio i u toku 1995. sa činom majora. U vrijeme kada se predao MKSJ-u u avgustu 2001. bio je potpukovnik u operativnom organu 5. korpusa VRS-a sa sjedištem u Sokocu, Bosna i Hercegovina.

- poručnik Miomir Jasikovac, komandant čete vojne policije
Miomir Jasikovac se priključio VRS-u 22.2.1993. Od 4.6.1993. nalazio se na položaju komandira čete vojne policije Zvorničke brigade, sa činom potporučnika.¹¹⁰ Dana 6.9.1994. postavljen je za komandira čete vojne policije sa činom poručnika.¹¹¹ Nastavio je da obavlja tu svoju dužnost i u periodu na koji se odnosi istraga o Srebrenici.

¹⁰³ Podaci o PVL (profesionalno vojno lice) Dragi Nikoliću, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

¹⁰⁴ Izvještaj Zvorničke brigade o priznanju Neška Đokića, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29.7.1995.

¹⁰⁵ Podaci o PVL (profesionalno vojno lice) Dušku Vukotiću, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

¹⁰⁶ Obavještajni izvještaj Zvorničke brigade 19/38 od 3. jula 1995.

¹⁰⁷ Naređenje Zvorničke brigade o imenovanju br. 06-53, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17.3.1994.

¹⁰⁸ Naređenje Zvorničke brigade o imenovanju br. 06-138, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 5.9.1994.

¹⁰⁹ Podaci o PVL (profesionalno vojno lice) Draganu Jokiću, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

¹¹⁰ Podaci o PVL (profesionalno vojno lice) Miomiru Jasikovcu, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

¹¹¹ Naređenje Zvorničke brigade o imenovanju br. 06-143, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 6.9.1994.

- kapetan prve klase, Dragan Jevtić, komandir inženjerske čete.

Dana 20.6.1995., vojnik Dragan Jevtić je imenovan za vršioca dužnosti komandira inženjerske čete Zvorničke brigade sa činom kapetana 1. klase. Taj položaj zahtijeva formacijski čin kapetana prve klase.¹¹²

Komandanti/zamjenici komandanata bataljona Zvorničke brigade

1. bataljon Zvorničke brigade

- poručnik, Milan Stanojević, komandant¹¹³

2. bataljon Zvorničke brigade

- Srećko Aćimović, komandant¹¹⁴

3. bataljon Zvorničke brigade

- kapetan Branko Studen, komandant

- Zdravko Vasiljević, zamjenik komandanta¹¹⁵

4. bataljon Zvorničke brigade

- potporučnik Pero Vidaković, komandant

- vodnik Lazar Ristić, zamjenik komandanta¹¹⁶

5. bataljon Zvorničke brigade

- potporučnik Vladan Matić, komandant

- Borisav Savić, zamjenik komandanta¹¹⁷

6. bataljon Zvorničke brigade

- kapetan 1. klase Ostoja Stanišić, komandant

- Marko Milošević, zamjenik komandanta¹¹⁸

7. bataljon Zvorničke brigade

- potporučnik Drago Beatović, komandant

- Milorad Derić, zamjenik komandanta¹¹⁹

¹¹² Naređenje Zvorničke brigade o imenovanju br. 06-55, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 20.6.1995.

¹¹³ Evidencija prisustva ljudstva komande 1. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Milan Stanojević navodi kao komandant.

¹¹⁴ Evidencija prisustva ljudstva komande 2. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Srećko Aćimović navodi kao komandant.

¹¹⁵ Evidencija prisustva ljudstva komande 3. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Branko Studen navodi kao komandant, a Zdravko Vasiljević kao zamjenik komandanta.

¹¹⁶ Evidencija prisustva ljudstva komande 4. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Pero Vidaković navodi kao komandant, a Lazar Ristić kao zamjenik komandanta.

¹¹⁷ Evidencija prisustva ljudstva komande 5. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Vladan Matić navodi kao komandant, a Borisav Savić kao zamjenik komandanta.

¹¹⁸ Evidencija prisustva ljudstva komande 6. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Ostoja Stanišić navodi kao komandant, a Marko Milošević kao zamjenik komandanta.

8. bataljon Zvorničke brigade
 - kapetan 1. klase Radika Petrović, komandant
 - Boško Petrović, zamjenik komandanta¹²⁰

Bratunačka brigada¹²¹

- pukovnik Vidoje Blagojević, komandant brigade,

U aprilu 1992., kao oficir inženjerije JNA, imao je čin potpukovnika. U junu 1992. postao je komandant novoformirane Zvorničke pješadijske brigade, koja se zajedno sa jedinicama TO-a, paravojnim i dobrovoljačkim jedinicama opštine Zvornik, priključila zvaničnom sastavu VRS-a.¹²² Ostao je na tom položaju do avgusta 1992., a poslije je bio član štaba Drinskog korpusa. U toku 1993. služio je nekoliko mjeseci kao vršilac dužnosti načelnika štaba/zamjenika komandanta 1. bratunačke lake pješadijske brigade. U maju 1995. postao je komandant Bratunačke brigade. U vrijeme kada ga je SFOR uhapsio, 10. avgusta 2001., bio je načelnik inženjerije General štaba Vojske Republike Srpske.

- major Novica Pajić, načelnik štaba/zamjenik komandanta¹²³
 - kapetan prve klase Momir Nikolić, pomoćnik komandanta za bezbjednosno-obavještajne poslove.

Rezervni kapetan JNA Momir Nikolić rođen je 20. 2. 1955. u Bratuncu. Radio je kao nastavnik dok nije prvi put mobilisan u vojsku 18. 4. 1992. i bio je član opštinskog Kriznog štaba i štaba TO-a u Bratuncu.¹²⁴ Ostao je oficir u toj jedinici nakon što se ona u novembru 1992. organizacijski transformisala iz opštinske jedinice TO-a u laku pješadijsku brigadu VRS-a. U julu 1995., kapetan prve klase Momir Nikolić bio je pomoćnik komandanta brigade za obavještajno-bezbjednosne poslove i na tom položaju se nalazio skoro tokom cijelog rata. Demobilisan je iz VRS-a 1996., a uhapšen 1. aprila 2002.

- major Dragoslav Trišić, pomoćnik komandanta za pozadinu.¹²⁵

¹¹⁹ Evidencija prisustva ljudstva komande 7. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Drago Beatović navodi kao komandant a Milorad Derić kao zamjenik komandanta.

¹²⁰ Evidencija prisustva ljudstva komande 8. bataljona komande Zvorničke brigade za juli 1995. (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), gdje se Radika Petrović navodi kao komandant, a Boško Petrović kao zamjenik komandanta.

¹²¹ Vidi dodatak C: Šematski prikaz 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

¹²² "Na pobjedonosnom putu; tri godine Zvorničke brigade", kao što je objavljeno u Drinskom magazinu, juni 1995., vidi fusnotu br. 4.

¹²³ Plan rada komande Bratunačke brigade za juli 1995., (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), potpisali komandant, pukovnik Vidoje Blagojević i načelnik štaba, major Novica Pajić.

¹²⁴ Naveden pod brojem 12 na platnoj listi štaba TO-a iz maja 1992., vidi iznad fusnotu br. 47, strana 58.

¹²⁵ Poruka iz 1. Brlpbr DK, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 2.7.1995. Vidi takođe zahtjev za materijalno tehnička sredstva u pripremom naredjenju DK-a 01/04-156-1, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 2.7.1995.

- major Ratomir Jevtić, zamjenik komandanta za moral, pravne i vjerske poslove.¹²⁶
- major Dragan Eskić, pomoćnik načelnika štaba za popunu i personalne poslove.¹²⁷

Komandanti/zamjenici komandanata bataljona Bratunačke brigade

1. bataljon Bratunačke brigade

- potporučnik Lazar Ostojić, komandant¹²⁸

2. bataljon Bratunačke brigade

- kapetan prve klase Goran Stakić, zamjenik komandanta¹²⁹

Interventni vod 2. bataljona

- stariji vodnik 1. klase Zoran Milosavljević¹³⁰

3. bataljon Bratunačke brigade

- major Dragomir Zekić, komandant
- kapetan Sreten Petrović, zamjenik komandanta¹³¹

Interventni vod "Crvene beretke" 3. bataljona

- stariji vodnik 1. klase Rade Petrović, komandir do 16. jula 1995.¹³²

4. bataljon Bratunačke brigade/ 8. bataljon Zvorničke brigade

- kapetan 1. klase Radika Petrović, komandant
- Boško Petrović, zamjenik komandanta¹³³

Vod vojne policije

- stariji vodnik 1. klase Mirko Janković, komandir¹³⁴

¹²⁶ Naređenje Bratunačke brigade br. 04-1890-2/94, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22. august 1994., koji je potpisao major Ratomir Jevtić, zamjenik komandanta za moral, vjerske i pravne poslove. Vidi takođe spisak ljudstva Bratunačke brigade za juli 1995., (samo na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku).

¹²⁷ Poruka Bratunačke brigade komandi 2. romanijske motorizovane brigade vezano za smjenu ljudstva, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 21. juli 1995. Otkucani potpis u dnu pripada majoru Dragomiru Eskiću, pomoćniku načelnika štaba za popunu i personalne poslove.

¹²⁸ Naređenje Bratunačke brigade o imenovanju br. 69, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 3. maj 1995., navodi pripadnike novoformiranog interventnog bataljona, uključujući potporučnika Lazara Ristića, komandanta 1. bataljona Bratunačke brigade.

¹²⁹ Spisak ljudstva Bratunačke brigade za juli 1995., *vidi iznad fusnotu* 126, u kome se kapetan 1. klase Goran Stakić navodi kao vršilac dužnosti komandanta 2. bataljona Bratunačke brigade.

¹³⁰ *Ibid.* U ovom dokumentu se stariji vodnik 1. klase Goran Milosavljević navodi kao komandant interventnog voda 2. bataljona.

¹³¹ *Ibid.* U ovom dokumentu se major Dragomir Zekić navodi kao komandant 3. bataljona, a kapetan Sreten Petrović kao zamjenik komandanta 3. bataljona.

¹³² *Ibid.* U ovom dokumentu se stariji vodnik 1. klase Rade Petrović navodi kao komandant interventnog voda "Crvene beretke" do 16. jula 1995.

¹³³ Redovni borbeni izvještaj Bratunačke brigade, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8. juli 1995., u kome se govori o 4. bataljonu koji je upućen iz Zvorničke brigade. Radika Petrović iz 8. bataljona Zvorničke brigade je bio komandant 4. bataljona, a Boško Petrović je bio zamjenik komandanta.

¹³⁴ Spisak ljudstva Bratunačke brigade za juli 1995., *vidi iznad fusnotu* 126, u kome se stariji vodnik 1. klase Mirko Janković navodi kao komandant voda vojne policije.

Pionirski vod

- Đorđe Pejić, komandir pionirskog voda¹³⁵

Milička laka pješadijska brigada

- major Milomir Nastić, komandant brigade¹³⁶

- Ivan Stojanović, načelnik štaba i zamjenik komandanta brigade

Vlasenička laka pješadijska brigada

- major Mile Kosorić, komandant

- major Boško Sargić, načelnik štaba/zamjenik komandanta brigade.

Višegradska/goraždanska brigada

- major Ratomir Furtula, komandant brigade.

5. Inženjerijski bataljon

- major Milenko Avramović, komandant

Kapetan Milenko Avramović je bio komandant 5. inženjerijskog bataljona Drinskog korpusa. U aprilu 1994. bio je vršilac dužnosti, a u septembru 1994. je preuzeo dužnost komandanta.¹³⁷

- major Mile Simanić, zamjenik komandanta

Zamjenik komandanta 5. inženjerijskog bataljona, barem u julu 1995. bio je major Mile Simanić.¹³⁸

C. Jedinice privremeno potčinjene Drinskom korpusu VRS-a – juli 1995.

2.9 Pored navedenih formacija iz organskog sastava, nije bilo neuobičajeno da VRS formira privremene jedinice ili formacije.¹³⁹ U kontekstu bivše JNA, što je nastavljeno i u VRS-u, postojala je prirodna fleksibilnost pri prilagođavanju rukovođenja i komandovanja nad pojedinim jedinicama između organizacija sa ciljem djelotvornog dostizanja optimalne vojne snage potrebne za rješavanje

¹³⁵ Naredenje Bratunačke brigade 73, kojim se imenuje poručnik Pejić za komandanta pionirskog voda, 1. juli 1995., (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

¹³⁶ Dokument Miličke brigade broj 720/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. juli 1995., od komandanta, kapetana 1. klase Milomira Nastića.

¹³⁷ Dokument 5. inženjerijskog bataljona broj 9-4/94, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22. april 1994., i Izvještaj o primopredaji vozila Zvorničke brigade VP 7469/05, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 24. septembar 1994.

¹³⁸ Dokazni predmet Krstičeve odbrane 99 – Vanredni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona 107-1, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. juli 1995., koji je potpisao major Mile Simanić.

¹³⁹ Vojni leksikon JNA, *Privremeni sastav*, str. 452.

određene situacije u datom geografskom području. Ovo prilagođavanje ostvarivalo se kroz praksu privremenog potčinjavanja jedinica.¹⁴⁰ U većini slučajeva, ovo je uključivalo formiranje "taktičkih" ili "borbenih" grupa, koje se sastoje od više formacija pod jedinstvenom komandom, ili jednostavno privremeno potčinjavanje neke formacije iz jednog štaba u drugi.

2.10 U ovim okolnostima, glavni komandant rukovodio je aktivnostima ovih jedinica, i to barem u trajanju i pod uslovima pod kojima mu je rukovođenje povjereno. U ovim privremenim grupacijama, odnosi rukovođenja i komandovanja su definisani od slučaja do slučaja.¹⁴¹

2.11 U julu 1995. godine, uočavaju se četiri privremena komandna odnosa u vezi sa Drinskim korpusom. Ovi odnosi uključuju privremene komandne odnose sa jedinicama koje su inače dodijeljene Glavnom štabu i sa specijalnom policijom MUP-a, kao i formiranje jedne privremene formacije koja je bila pod komandom jednog drugog korpusa. Svaka od ovih jedinica djelovala je u raznim periodima u julu 1995. godine kao dio Drinskog korpusa VRS-a i bila mu je potčinjena. O njima se detaljno govori u daljem tekstu.

65. zaštitni puk

2.12 Šezdeset peti zaštitni puk bio je tokom rata jedna od bolje opremljenih i popunjenih velikih formacija VRS-a. Ova jedinica, pod komandom potpukovnika Milomira Savčića, bila je neposredno nasljeđe iz strukture bivše JNA (bila je dodijeljena neposredno komandi Vojne oblasti). Kao takva, u VRS-u je bila neposredno potčinjena Glavnom štabu, a ne štabu nekog korpusa. Osnovna funkcija ovog puka bila je zaštita važnih vojnih objekata i ljudstva. Zbog blizine muslimanske enklave Žepe objektima Glavnog štaba VRS-a u Han Pijesku i na planini Žep, najveći dio jedinice bio je razmješten u Han Pijesku i oko njega. Međutim, bataljon vojne policije te jedinice, pod komandom majora Zorana Malinića, u julu 1995. godine bio je razmješten u Novoj Kasabi. Ova jedinica učestvovala je u okupljanju i zatvaranju muslimanskih zarobljenika u blizini Nove Kasabe (vidi šesto poglavlje). Dana 15. jula 1995. godine ili oko tog datuma, vjeruje se da je ova jedinica prešla pod kontrolu komandanta Bratunačke brigade, i samim tim, komandanta Drinskog korpusa VRS-a.¹⁴²

10. diverzantski odred

2.13 Deseti diverzantski odred formiran je 14. oktobra 1994. kao resurs Glavnog štaba VRS-a za izvođenje diverzantskih i izviđačkih akcija u doba rata.¹⁴³ U julu

¹⁴⁰ Privremeno potčinjavanje se odnosi na čin stavljanja vojne formacije pod rukovođenje i komandovanje jedinice ili štaba, kojem inače nije potčinjena.

¹⁴¹ *Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru, vidi iznad fusnotu 100, čl. 6., vidi i Izvještaj o komandi brigade VRS-a od 31. oktobra 2002.*

¹⁴² Vidi povjerljivu poruku 03-253-103-3 pukovnika Ignjata Milanovića komandi i komandantu Drinskog korpusa (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15.7.1995. (preporučuje da se sve jedinice koje pretražuju teren i čiste ratište uz put Kasaba-Drinjača stave pod komandu komandanta 1. bratunačke lake pješadijske brigade); 1.brlpbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-106 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16.7.1995. (izvještava da je komandant brigade posjetio sve jedinice, koje su angažovane na blokiranju povlačenja neprijatelja, uključujući jedinice 65. zaštitnog puka, 1. miličke lake pješadijske brigade, 5. inžinjerijskog bataljona i MUP-a, pri čemu je "precizirao zadatke i organizovao sadejstvo i vezu").

¹⁴³ Vidi video snimak od 14. oktobra 1995., gdje generalmajor Radislav Krstić, komandant Drinskog korpusa, (u ime generala Mladića), vodi ceremoniju kojom se obilježava godišnjica jedinice. Pored

1995. godine jedinica je bila pod komandom poručnika Milorada Pelemiša. U periodu od 10. do 12. jula 1995. godine, oba voda 10. diverzantskog odreda učestvovala su sa jedinicama Drinskog korpusa VRS-a u samom zauzimanju Srebrenice. Kasnije su dijelovi jednog voda jedinice prisustvovali i učestvovali u pogubljenjima muškaraca Muslimana na vojnoj ekonomiji Branjevo.¹⁴⁴

Specijalna policija Republike Srpske (MUP)

2.14 Pored navedenih vojnih jedinica, razne policijske jedinice RS-a takođe su bile prisutne i djelovale pod kontrolom Vojske. Ove jedinice mogu se podijeliti u dvije vrste, čete opštinske policije (PJP - Posebne jedinice policije) i odredi specijalne policije Specijalne brigade policije RS-a.

2.15 Jedinice specijalne policije Specijalne brigade policije RS-a bile su organizovane kao borbene jedinice i njihova primarna uloga bila je u akcijama vezanim za unutrašnju bezbjednost. One su bile pod neposrednom komandom ministra unutrašnjih poslova RS-a. Štab ove jedinice specijalne policije nalazio se na području Bijeljine (Janja). Brigada je dalje bila organizovana u bataljone ili odrede, koji su bili razmješteni širom teritorije RS-a.¹⁴⁵ Ovi bataljoni učestvovali su u mnogim značajnim borbenim dejstvima tokom rata. U julu 1995. general Goran Sarić je bio komandant brigade, a potpukovnik Ljubiša Borovčanin je bio zamjenik komandanta brigade.¹⁴⁶

2.16 Jedinice opštinske policije su bile one jedinice čiji je primarni zadatak bio sprovođenje zakona i javna bezbjednost, a pripadale su zborničkom regionalnom Centru Javne Bezbjednosti (u daljem tekstu "CJB").¹⁴⁷ U okviru strukture zborničkog CJB-a, Dragomir Vasić je bio načelnik CJB-a, a Mane Đurić je bio njegov zamjenik.

2.17 U okviru regionalnog CJB-a Zvornik, snage opštinske policije su takođe mogle biti mobilisane za borbene operacije. U julu 1995., pod okriljem CJB-a bilo je nominalno organizovano šest četa policije koje su bile organizovane kako bi u slučaju potrebe, pružile podršku vojnim snagama ili za izvođenje pretresa u pozadini Drinskog korpusa.¹⁴⁸ Danilo Zoljić je neposredno rukovodio organizovanjem ovih

---

poručnika Pelemiša i ostalih pripadnika jedinice tu su bili prisutni i razni oficiri Drinskog korpusa, uključujući potpukovnika Popovića (pomoćnika komandanta za bezbjednost Drinskog korpusa) i potpukovnika Kosorića, (načelnika za obavještajne poslove Drinskog korpusa).

¹⁴⁴ Vidi takođe 7. poglavlje.

¹⁴⁵ Dokument Specijalne brigade policije MUP-a 01/1-1-100/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 20. februar 1995, koji pokazuje strukturu od devet odreda specijalne policije.

¹⁴⁶ Depeša Specijalne brigade MUP-a broj 113/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 30. juni 1995., koju je poslao zamjenik komandanta Ljubiša Borovčanin. Vidi takođe i dokument Specijalne brigade policije 01/1-1-275/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 9. maj 1995., u kome komandant Sarić imenuje Ljubišu Borovčanina za zamjenika komandanta Specijalne brigade policije.

¹⁴⁷ U julu 1995. CJB Zvornik je bio jedan od devet centara u RS-u.

¹⁴⁸ Dokument CJB-a Zvornik 01-16-02/1-232/95, (radna verzija prijevoda an engleski), 28. juli 1995. Ovaj dokument pokazuje angažovanje PJP /posebne jedinice policije/ i navodi aktuelne probleme pri čemu se kaže da iako CJB Zvornik ima šest četa, samo su čete od 1. do 4. adekvatno popunjene. Peta četa ima samo nekoliko oficira koji još nisu raspoređeni na druge dužnosti, a 6. četa je rasformirana kako bi se se ostale 4. operativne čete popunile ljudstvom.

PJP jedinica.¹⁴⁹ Međutim, u praksi, čete su prepotčinjavane nakon što su bile upućene na zadatak. Ove čete nisu uvijek bile u punom sastavu jer su ih činili redovni policajci koji su bili preraspoređeni sa svojih dužnosti provođenja zakona, kada se to od njih tražilo. Pripadnici ovih četa poticali su iz potčinjenih opštinskih stanica i njima su neposredno rukovodili policajci, čak i kada su vršili akcije u borbenim zonama pod komandom i kontrolom vojske. Kao što je navedeno u Izvještaju o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a, ovaj sistem je u potpunosti u skladu sa odredbama Zakona RS-a.¹⁵⁰

2.18 Kao što je detaljno objašnjeno u narednim poglavljima, odabrani dijelovi Specijalne policije RS-a i značajni dijelovi zborničke opštinske policije su učestvovali u aktivnostima vezanim za zauzimanje Srebrenice od strane VRS-a.¹⁵¹

2.19 Konačno, u junu 1995. godine, Drinski korpus VRS-a organizovao je privremenu borbenu jedinicu, koja je nazvana "4. drinska laka pješadijska brigada".¹⁵² Ova brigada, formirana od resursa Drinskog korpusa, djelovala je u zoni komande Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS-a i bila joj je potčinjena. Mada se navodi kao dio sastava Drinskog korpusa VRS-a, tokom perioda kada su počinjeni zločini, bila je potčinjena Sarajevsko-romanijskom korpusu.

D. Glavni štab VRS-a – juli 1995.

2.20 U okviru hijerarhije Vojske Republike Srpske, Glavni štab VRS-a upravljao je operacijama potčinjenih korpusa. Među ključnim ličnostima u ovom tijelu bili su:

- 1) generalpukovnik Ratko Mladić, komandant Glavnog štaba,
- 2) generalpotpukovnik Manojlo Milovanović, načelnik Glavnog štaba
- 3) generalpotpukovnik Milan Gvero, pomoćnik komandanta za moral, vjerske i pravne poslove,
- 4) generalmajor Zdravko Tolimir, pomoćnik komandanta za bezbjednost i obavještajne poslove,
- 5) generalmajor Radivoje Miletić, zamjenik načelnika Glavnog štaba i načelnik za operativne poslove,
- 6) pukovnik Ljubiša Beara, načelnik Uprave bezbjednosti Glavnog štaba
- 7) pukovnik Radoslav Janković, oficir u Obavještajnoj upravi Glavnog štaba,

¹⁴⁹ Izvještaj CJB-a Zvornik 01-16-02/1-243/95, (radna verzija prijevoda na engleski), 1.8.1995., opis situacije u zoni CJB-a.

¹⁵⁰ Vidi Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a, odlomak 6.

¹⁵¹ Vidi dodatak D: Šematski prikaz sastava policije RS-a u zoni Drinskog korpusa, juli 1995.

¹⁵² 4.dlpbr, naređenje 538/01-12 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 25.6.1995.

- 8) pukovnik Milovan Stanković, oficir u Obavještajnoj upravi Glavnog štaba,
- 9) potpukovnik Dragomir Keserović, oficir u Upravi bezbjednosti Glavnog štaba,
- 10) pukovnik Bogdan Sladojević, oficir operativnog odjela Glavnog štaba
- 11) pukovnik Neđo Trkulja, operativni odjel Glavnog štaba, načelnik oklopnih jedinica.

Ovi oficiri su primijećeni u zoni Drinskog korpusa tokom relevantnog perioda.

POGLAVLJE TRI: operacija VRS-a "Krivaja 95"

A. Operativni plan br. 1

3.0 Dana 30. juna 1995. godine, zabilježen je boravak odabrane grupe štapskih oficira iz komande Drinskog korpusa u zoni Bratunačke brigade (posebno u zoni 3. bataljona). Ova grupa oficira, koju je predvodio načelnik štaba korpusa generalmajor Radislav Krstić, vjerovatno je predstavljala početni proces planiranja na nivou korpusa za ono što će kasnije dobiti naziv operacija "Krivaja 95", odnosno za vojnu operaciju VRS-a protiv srebreničke "zaštićene zone" UN-a.¹⁵³

3.1 Dana 2. jula 1995. godine, započele su ozbiljne pripreme za vojnu operaciju protiv "zaštićene zone". Tog dana, komanda Drinskog korpusa izdala je pripremno naređenje broj 1, upozoravajući jedinice korpusa na predstojeća dejstva prema enklavama.¹⁵⁴ Ovo naređenje, koje je potpisao generalmajor Milenko Živanović, imalo je za svrhu da pripremi jedinice za borbena dejstva, a njime je posebno naloženo odabranim jedinicama da pošalju pojačanja u određeni rejon borbenih dejstava. Usprkos mobilizaciji rezervista sredinom juna 1995. godine, jedinice Bratunačke brigade, Miličke brigade i samostalnog bataljona Skelani i dalje su bile nedovoljno opremljene i nepodesne za ofanzivna borbena dejstva.¹⁵⁵ Pored manjka opreme, obje jedinice bile su u značajnoj mjeri popunjene starijim rezervistima i regrutima, koji nisu bili obučeni i fizički spremni da izdrže jednu veliku bitku po ljetnoj vrućini. Zbog toga se od njih nije moglo očekivati da predvode operaciju.

3.2 Zvornička brigada je imala potreban sastav vojnika i njoj je naređeno da formira "Taktičku grupu" od dva bataljona i da se do 4. jula 1995. godine prebaci prema Srebrenici.¹⁵⁶ Ovu Taktičku grupu vodio je potpukovnik Vinko Pandurević, komandant brigade, a njegov naimenovani zamjenik bio je kapetan prve klase Milan Jolović zvan "Legenda".¹⁵⁷ Kapetan Jolović je komandovao Podrinjskim odredom, poznatijim kao "Vukovi sa Drine". Ova jedinica je bila popunjena mladim, spremnim i iskusnim vojnicima, koji su se borili u bitkama širom teritorije RS-a. Bili su dobro opremljeni i podesni za predvođenje napada protiv muslimanskih vojnih snaga u srebreničkoj enklavi. Pored dvije pješadijske borbene grupe veličine bataljona, Taktička grupa imala je i jedan vod tenkova, jedan vod oklopnih transportera i jednu bateriju samohodne artiljerije.¹⁵⁸

3.3 Druge jedinice Drinskog korpusa koje su izdvojile snage za ovu operaciju, bile su Birčanska brigada, 2. romanijska brigada i Vlasenička brigada.¹⁵⁹ Svim jedinicama je naređeno da budu u pokretu najkasnije do 5. jula 1995. godine i da budu spremne za početak ofanzivnih dejstava do 8. jula 1995. godine.¹⁶⁰

¹⁵³ 1.brlpbr, Referisanje, sastanci (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 26.6.1995. – 8.5.1997.

¹⁵⁴ KDK /Komanda Drinskog korpusa/, naređenje 01/04-156-1, 2.7.1995., *vidi iznad fusnotu 125.*

¹⁵⁵ U nizu poruka poslatih Drinskom korpusu juna 1995., načelnik pozadine 1.brlpbr tražio je dodatnu podršku i opremu kako bi doveo opremljenost jedinice na zahtijevani nivo. U jednoj prilici je čak tražio da se brigadi pošalje 2.000 šljemova pošto ova jedinica nije imala nijedan.

¹⁵⁶ 1.zvpbr, naređenje 01-244 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 2.7.1995. (naređuje formiranje "taktičke grupe" za operacije oko Srebrenice).

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ KDK, naređenje 01/04-156-1, *vidi iznad fusnotu 125.*

¹⁶⁰ *Ibid.*

3.4 Nakon izdavanja pripremnog naređenja, komanda Drinskog korpusa je izdala naređenje broj 04/156-2. Ovo naređenje od 2. jula 1995. godine nosilo je naslov Zapovest za aktivna borbena dejstva, Operativni br. 1, i odnosilo se na izvođenje "Krivaje 95". I ovo naređenje potpisao je generalmajor Živanović.¹⁶¹

3.5 U ovom naređenju, komandant Drinskog korpusa je iznio korpusu svoje namjere, kao i ciljeve dejstava. Na osnovu ovog naređenja, jasno je da prvobitni cilj Drinskog korpusa VRS-a nije bilo zauzimanje Srebrenice, već je njihov cilj bio ograničen na presijecanje kopnenih veza između muslimanskih snaga u Srebrenici i Žepi.¹⁶² Daljnji cilj bio je sužavanje "zaštićene zone", prvo Srebrenice pa onda Žepe, samo na urbana područja oba mjesta. To su isti ciljevi kao i oni prethodno definisani u Direktivi br. 7 Vrhovne komande RS-a.¹⁶³ U ovom naređenju takođe je procijenjeno da će muslimanske snage u "zaštićenoj zoni" čvrsto braniti svoje položaje i da će ih UNPROFOR "podržati". Prema izmjeni u odnosu na Pripremno naređenje, sve jedinice trebale su biti spremne za izvođenje borbenih dejstava do 04:00 sata 6. jula 1995. godine. Još jedna izmjena u odnosu na Pripremno naređenje je da su najmanje "dvije do tri čete MUP-a" stavljene u rezervu korpusa.¹⁶⁴

B. Razmještaj snaga Drinskog korpusa VRS-a

3.6 Dok su ovi potčinjeni dijelovi Drinskog korpusa započinjali pokret prema srebreničkoj "zaštićenoj zoni", komanda Drinskog korpusa nastavila je da planira i dotjeruje operaciju protiv enklave. Generalmajor Živanović je 3. i 4. jula 1995. godine boravio u Bratuncu, gdje se nalazi štab Bratunačke brigade.¹⁶⁵ Potom je otišao na istureno komandno mjesto Bratunačke brigade u selu Pribićevac. Sa ove lokacije na jednom brdu iznad Srebrenice, komandant i načelnik štaba Drinskog korpusa kasnije će upravljati vojnim operacijama.¹⁶⁶

3.7 Dana 4. jula 1995. godine, komandant Drinskog korpusa izdao je naređenje jedinicama da pređu u stanje pune borbene gotovosti. To naređenje (broj nepoznat) je pročitano komandantu i štabu Bratunačke brigade na sastanku održanom 4. jula 1995. godine. Na ovom sastanku je rečeno da je naređenje izdao načelnik štaba Drinskog korpusa (generalmajor Radislav Krstić).¹⁶⁷ U 11:15 sati istog dana u presretnutom telefonskom razgovoru između načelnika štaba Zvorničke brigade majora Obrenovića i generala Krstića, načelnik štaba Zvorničke brigade je izvijestio da je "šef potpisao

¹⁶¹ KDK, *Zapovest za aktivna borbena dejstva, Operativni br. 1*, br. 04/156-2 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 2.7.1995.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ Vrhovna komanda RS-a, direktiva 7, *vidi iznad fusnotu 78*, str.10. Ova se direktiva spominje u Operativnoj zapovijesti br. 1, *vidi iznad fusnotu 161*.

¹⁶⁴ Naređenje KDK 04/156-2, *vidi iznad fusnotu 161*.

¹⁶⁵ Vidi dnevnik dežurnog vojne policije 1.br1pbr (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-21.7.1995 (govori o praćenju generalmajora Živanovića po zoni Brigade); 1.br1pbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-93 (prijevod na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 3.7.1995. (govori da su generalmajor Živanović i grupa starješina Drinskog korpusa tada boravili u zoni 3. bataljona (Pribićevac)).

¹⁶⁶ 1.br1pbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-100 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 10.7.1995. (spominje boravak generala Mladića, generalmajora Živanovića i generalmajora Krstića na komandnom mjestu u Pribićevcu).

¹⁶⁷ 1.br1pbr, Referisanje, sastanci, *vidi iznad fusnotu 153*, 4.7.1995.

dokument i angažujemo se na onome zadatku.”¹⁶⁸ U tom razgovoru, general Krstić je još naveo da “ima nešto da obavi u MUP-u.”¹⁶⁹

3.8 Ono što se smatra posljednjim dijelom procesa planiranja početka operacije dogodilo se 5. jula 1995. godine, kada je Drinski korpus izdao jedan značajan dio plana borbenih dejstava “Krivaja 95”, Naređenje za protivvazdušnu odbranu, koje je potpisao generalmajor Milenko Živanović. Ovo je bilo naročito važno jer se očekivala vazдушna intervencija NATO-a.¹⁷⁰

3.9 Što se tiče 28. pješadijske divizije bosanskih Muslimana i 2. korpusa Armije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu ABiH),¹⁷¹ do 5. jula 1995. godine oni su već znali za predstojeće vojne operacije VRS-a protiv njihovih snaga u “zaštićenoj zoni”. Informacije dobijene od lokalnog stanovništva nekoliko dana ranije ukazivale su na dolazak dodatnih jedinica VRS-a, a vojni izviđači zabilježili su popodne 5. jula 1995. godine dolazak ovih novih jedinica na područje Zelenog Jadra.¹⁷² Dvadeset osma pješadijska divizija procijenila je da je cilj predstojeće operacije VRS-a presijecanje veza između Srebrenice i Žepe.¹⁷³

C. Početak napada

3.10 U skladu sa objavljenim planom, vojne operacije započele su rano 6. jula 1995. godine. U 04:30 sata, otvorena je vatra na muslimanske položaje na kojima su bili pripadnici 28. pješadijske divizije.¹⁷⁴ Ova vatra dijelom je usmjerena i na osmatračnice UNPROFOR-a, i odražavala je opštu namjeru VRS-a da pokuša otjerati vojnike UNPROFOR-a sa osmatračnica, a da pri tome ne puca direktno na holandske vojnike. Ova taktika bila je uspješna i do 8. jula 1995. godine, nadiruće snage Drinskog korpusa zauzele su položaje UNPROFOR-a na južnoj ivici srebreničke “zaštićene zone”. Osmatračnica “Foxtrot” je napuštena, a holandske vojnike sa osmatračnice “Uniform” zarobili su Srbi (ovi vojnici kasnije su zatočeni u Hotelu “Fontana”).¹⁷⁵ Istovremeno, položaje 28. pješadijske divizije, koji su se nalazili iza ovih položaja UN-a, takođe je zauzeo Drinski korpus.¹⁷⁶

3.11 Interesantno je da je dan nakon što su uslijedile borbe oko Srebrenice, 7. jula 1995., u evidenciji zborničkog CSB-a o izvršenim pratnjama ličnosti zabilježeno da je “Frenkiju iz Državne bezbjednosti Srbije” obezbijedena pratnja MUP-a na putu od Zvornika do Vlasenice. U evidenciji se navodi da se on vratio u Zvornik i da se nakon

¹⁶⁸ Presretnuti razgovor između “generala Krstića” i “Obrenovića” preko vojnog telefona, 4. juli 1995., u 11:15 sati.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ KDK, naređenje 08/8-68, plan protivvazdušne odbrane Drinskog korpusa (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 5.7.1995.

¹⁷¹ 28. divizija ABiH-a je imala štab u Srebrenici i bila je potčinjena 2. korpusu ABiH-a, koji se nalazio u Tuzli.

¹⁷² 28. pješadijska divizija, borbeni izvještaj 01-161/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 5.7.1995.

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ 28. pješadijska divizija, vanredni izvještaj 11-31/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 6.7.1995.

¹⁷⁵ *Izvještaj po povratku sa misije u Srebrenici, vidi iznad fusnotu 83, str. 24-25.*

¹⁷⁶ 28. pješadijska divizija, borbeni izvještaj 01-166/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8.7.1995.

toga, istog dana, vratio u Srbiju.¹⁷⁷ Svrha njegove posjete Vlasenici je trenutno nepoznata.

3.12 Dejstva VRS-a nastavila su se 9. jula 1995. godine i u jutarnjim satima osmatračnica "Sierra" je pala u ruke nadirućih snaga Drinskog korpusa. Kasnije tog dana, zauzeta je osmatračnica "Kilo". Kao i vojnicima sa osmatračnica "Uniform", Holandanima sa osmatračnica "Sierra" i "Kilo" dozvoljeno je da napuste rejon borbenih dejstava, a kasnije ih je VRS zatočio u Hotelu "Fontana".¹⁷⁸ Osmatračnica "Delta" je napuštena, a holandski vojnici odatle su se povukli u Srebrenicu. Nakon što su sve južne osmatračnice napuštene ili zauzete od strane Drinskog korpusa, put prema Srebrenici bio je otvoren.¹⁷⁹ Muslimanske vojne jedinice koje su branile grad Srebrenicu bile su pod sve jačom vatrom i potiskivane su u južna predgrađa grada. Do večeri 9. jula 1995. godine, situacija je ubrzano postajala kritična za muslimansko civilno i vojno rukovodstvo u Srebrenici.¹⁸⁰

D. Novi cilj

3.13 Na osnovu uspjeha operacija Drinskog korpusa VRS-a protiv muslimanskih snaga i snaga UNPROFOR-a u "zaštićenoj zoni", u kasnim satima 9. jula 1995. godine, Glavni štab VRS-a (GŠVRS) šalje naređenje 12/46-501/95 isturenom komandnom mjestu Drinskog korpusa, na ruke generala Krstića i generala Gvere.¹⁸¹ U ovom naređenju, predsjednik Republike Srpske izražava svoje zadovoljstvo dotadašnjim borbenim rezultatima i ovlašćuje Drinski korpus VRS-a da zauzme Srebrenicu, sa ciljem konačnog razoružanja muslimanskih "terorista" i demilitarizacije Srebrenice.¹⁸²

3.14 Do ranih jutarnjih sati 10. jula, bitka za enklavu ušla je u novu fazu. Posljednja značajnija jedinica UN-a (četa "Bravo") između Srebrenice i nadirućih srpskih snaga rasporedila se na zaprečnim položajima južno i zapadno od grada, sa naređenjem da uzvрати vatru ako na nju bude direktno pucano. Na strani VRS-a, general Mladić, generalmajor Živanović i generalmajor Krstić bili su na isturenom komandnom mjestu u Pribićevcu i rukovodili dejstvima napadajućih snaga.¹⁸³

3.15 Kako je dan proticao, snage VRS-a nastavile su napredovanje prema holandskim zaprečnim položajima, otvarajući vatru i koristeći taktiku manevrisanja tako da ih potisnu, a da ne pucaju direktno na holandske vojnike.¹⁸⁴ Usljed toga, usprkos žestini sukoba, Holandani nisu pretrpjeli žrtve zbog vatre VRS-a. Međutim, u ranim jutarnjim satima, snage UN-a su ipak zatražile blisku vazдушnu podršku (CAS). Avioni NATO-a su počeli kružiti nad ratištem, Srbi su prekinuli vatru i bitka je utihnula. Budući da je sukob splašnjavao, nije ispunjen uslov za vazдушnu podršku (u

¹⁷⁷ Evidencija o izvršenim pratnjama ličnosti, vangabaritnih i drugih specijalnih tereta, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 7. juli 1995.

¹⁷⁸ Izvještaj po povratku sa misije u Srebrenici, vidi iznad fusnotu 83, str. 25-26.

¹⁷⁹ Ibid., str. 27.

¹⁸⁰ Bosansko-hercegovačko predsjedništvo Srebrenice, poruka 01-_____/95 (prijevod na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 9.7.1995.

¹⁸¹ Generalmajor Gvero je bio pomoćnik komandanta za moral, pravne i vjerske poslove Glavnog štaba VRS-a.

¹⁸² Glavni štab VRS-a, naređenje 12/46-501/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 9.7.1995.

¹⁸³ I.br1pbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-100, vidi iznad fusnotu 166.

¹⁸⁴ Izvještaj po povratku sa misije u Srebrenici, vidi iznad fusnotu 83, str. 30.

skladu sa Pravilima UN-a za borbena dejstva, koja su tada bila na snazi), i avioni NATO-a su do popodneva napustili područje.¹⁸⁵ Dok su avioni odlazili, VRS je nastavio napredovanje i preostali dijelovi muslimanske 28. pješadijske divizije povukli su se pred srpskim snagama, ostavljajući samo dva holandska zaprečna položaja između Srba i grada.¹⁸⁶ Koristeći istu taktiku otvaranja vatre i manevrisanja, VRS je nastavio da potiskuje Holandane sve dok zaprečni položaji nisu bili u samom gradu. Do kraja dana pritisak je oslabio i Holandani su držali Srebrenicu, ali je VRS držao sve ključne kote, spreman da uđe u grad sljedećeg dana.¹⁸⁷ Konačno, tokom večernjih sati, dodatna pojačanja VRS-a (10. diverzantski odred) pristigla su na južni prilaz Srebrenice kako bi sljedećeg jutra bila iskorištena u napadu na grad.

3.16 Tokom cijelog popodneva i večeri 10. jula 1995. godine, nekoliko hiljada civila iz južnih dijelova enklave (iz naselja za izbjeglice koje su izgradili Švedani) izbjeglo je u Srebrenicu, a znatan broj smjestio se u bazu čete "Bravo" u Srebrenici.¹⁸⁸ Kasno te večeri, komandant Holandskog bataljona potpukovnik Karremans obavijestio je muslimanskog gradonačelnika Srebrenice o planovima za velike vazdušne napade NATO-a sljedećeg jutra (11. juli 1995.). Muslimanski vojni komandanti nisu vjerovali da će se to zaista desiti, ili da će to osujetiti napad VRS-a. Zbog toga je tokom večeri 10. jula 1995. godine, glavnina jedinica muslimanske 28. pješadijske divizije napustila grad, krećući se prema sjeverozapadnom uglu enklave kako bi se pripremili za probijanje prema Tuzli.¹⁸⁹ Žene, djeca, stariji i iznemogli počeli su se kretati prema relativnoj sigurnosti baza UN-a u Srebrenici i Potočarima.

E. Pad Srebrenice

3.17 Jutro 11. jula 1995. godine donijelo je vedro nebo, ali zbog niza različitih razloga nije došlo do vazdušne podrške NATO-a. Već u 11:00 sati, srpske udarne snage ponovo su napredovale prema gradu, a holandski mirovnjaci ponovo su se povlačili pred njima. Do podneva su posljednje muslimanske odstupnice napustile svoje položaje, a snage UN-a su se povukle u svoju bazu u sjevernom dijelu grada, koja je još uvijek bila puna muslimanskih izbjeglica. Između VRS-a i Srebrenice više nije bilo nikakvih kopnenih snaga.¹⁹⁰

3.18 U 14:30 sati, dva NATO-va aviona F-16 bombardovala su tenkove VRS-a, koji su sa juga napredovali prema gradu. Još dva aviona F-16 pokušala su da bombarduju artiljerijske položaje VRS-a iznad grada, ali su odustali jer piloti nisu mogli vizuelno identifikovati ciljeve. Kasniji udari NATO snaga opozvani su nakon prijetnje VRS-a da će ubiti holandske vojnike koje je držao u zarobljeništvu (vojnike sa osmatračnica koje je zauzeo VRS) i granatirati baze UN-a.¹⁹¹

3.19 Do 16:00 sati, Holandani su počeli evakuaciju preostalih 4.000 do 5.000 muslimanskih civila iz baze čete "Bravo" u Srebrenici, a njihovo odredište bila je glavna baza UN-a, dva kilometra sjevernije u Potočarima.¹⁹² Kada su snage VRS-a

¹⁸⁵ *Ibid.*, str. 30-31.

¹⁸⁶ *Ibid.*, str. 30.

¹⁸⁷ *Ibid.*, str. 30-31.

¹⁸⁸ *Ibid.*, str. 31-32.

¹⁸⁹ *Ibid.*, str. 32.

¹⁹⁰ *Ibid.*, str. 34-36.

¹⁹¹ *Ibid.*, str. 35.

¹⁹² *Ibid.*, str. 34-36.

(prije svega "Vukovi sa Drine", 10. diverzantski odred i manji dijelovi Zvorničke brigade, Bratunačke brigade i 2. romanijske brigade) nakon toga ušle u grad, on je bio gotovo napušten.¹⁹³

3.20 Tog istog dana, jedinice specijalne policije MUP-a RS-a su počele da pristižu u blizinu enklave i okupile su se u Bratuncu. Ovo pojačanje iz MUP-a, prije toga uključeno u borbene operacije kod Trnova, počelo je da stiže u popodnevnom satima 11.7.1995. Pod komandom Ljubiše Borovčanina, (zamjenika komandanta Specijalne brigade policije RS-a), u sastav jedinice su ušli jedna četa 2. Specijalnog odreda policije (Šekovići), 1. četa PJP (povučena iz Zvorničkog CSB-a), mješovita četa policije iz Srbije i Republike Srpske Krajine i na kraju četa policije iz kampa za obuku policije RS-a na Jahorini.¹⁹⁴ U dijelu te naredbe stoji uputa komandantu specijalne policije Borovčaninu da je kada njegova jedinica stigne u Bratunac, on "...dužan da stupi u vezu sa načelnikom štaba korpusa, generalom Krstićem."¹⁹⁵

F. Dva izabrana puta – masovni odlazak muslimanske vojske

3.21 Kao što je već pomenuto (vidi odlomak 3.16), izbjeglice koje su se kretale prema bazi UN-a u Potočarima ni u kom slučaju nisu predstavljale sve Muslimane koji su ostali u enklavi. Od večeri 10. jula 1995. godine, vojnici ABiH-a i muškarci Muslimani okupljali su se u području sela Šušnjari i Jaglići.¹⁹⁶ Ovo područje, u sjeverozapadnom uglu srebreničke "zaštićene zone", bilo je polazna tačka kroz minska polja VRS-a i najdirektniji put prema teritoriji pod kontrolom ABiH-a blizu Tuzle. Ovisno o izvoru informacija, od 10.000 do 15.000 ljudi je formiralo "mješovitu" (vojnu i civilnu) kolonu, koja je pokušala da pobjegne ovim putem.

3.22 Druga opcija za preostale Muslimane bila je baza UN-a u Potočarima. Stvarni broj izbjeglica koje su pristigle u bazi i oko nje između 11. i 12. jula 1995. godine možda nikad neće biti tačno poznat, jer su zbog velikog broja ljudi i okolnosti na tom mjestu procjene bile različite. Prema procjenama Holandskog bataljona UN-a te večeri, 11. jula, u bazi i oko nje bilo je 17.500 izbjeglica.¹⁹⁷ Vojni posmatrači UN-a u izvještajima iz Srebrenice procijenili su da je broj čak i veći, između 30.000 i 35.000 izbjeglica u bazi UNPROFOR-a i oko nje.¹⁹⁸

¹⁹³ Video snimci agencije SRNA /Srpska novinska agencija/ i VRS-a zauzimanja Srebrenice potkrepljuju činjenicu da je većina civilnog muslimanskog stanovništva napustila grad prije ulaska snaga VRS-a 11.7.1995.

¹⁹⁴ Naredenje MUP-a RS-a 64/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), od 10. jula 1995. Naredenje potpisao Tomislav Kovač, koji je tada bio zamjenik ministra unutrašnjih poslova.

¹⁹⁵ *Ibid.*, odlomak 5.

¹⁹⁶ *Izveštaj po povratku sa misije u Srebrenici, vidi iznad fusnotu 83, str. 37.*

¹⁹⁷ Poruka komandanta Holandskog bataljona od 12.7.1995. U ovoj poruci, komandant Holandskog bataljona izjavljuje da unutar baze UN-a ima oko 2.500 izbjeglica, a da je neposredno izvan baze UN-a oko 15.000 izbjeglica.

¹⁹⁸ Telefaks vojnih posmatrača UN-a Sektoru sjeveroistok UNPROFOR-a, 131100B juli 1995.

POGLAVLJE ČETIRI: sastanci i odluke

4.0 Kada je Srebrenica stavljena pod kontrolu VRS-a, bilo je potrebno riješiti tri glavna pitanja: prvo, status muslimanskog stanovništva u bivšoj "zaštićenoj zoni" UN-a; drugo, ponovno uspostavljanje srpske civilne vlasti u opštini Srebrenica; i treće, vojne odnose između vojnika VRS-a i UNPROFOR-a. U vezi s ovim, između 11. jula 1995. godine (u 20:30 i 23:00 sata) i 12. jula 1995. godine (u 10:00 sati) održana su tri sastanka u Hotelu "Fontana" u Bratuncu, a predsjednik RS-a izdao je dvije direktive koje su se odnosile na civilnu upravu i iseljavanje Muslimana iz bivše srebreničke enklave.

A. 11. juli 1995.

4.1 Dana 11. jula 1995. godine, dr Radovan Karadžić, u svojstvu predsjednika RS-a, izdao je dvije direktive koje su se odnosile na Srebrenicu. Prva je bila odluka predsjednika RS-a br. 01-1340, kojom je Miroslav Deronjić naimenovan za "civilnog komesara opštine Srpska Srebrenica".¹⁹⁹ U četvrtom odlomku naređuje se sljedeće:

"Komesar će obezbediti da civilni i vojni organi sve građane koji su učestvovali u borbi protiv Vojske Republike Srpske, tretiraju kao ratne zarobljenike a civilnom stanovništvu obezbedi slobodan izbor mesta življenja i preseljenja."²⁰⁰

Zatim, peti odlomak precizira da "odluke civilnog komesara obavezuju sve civilne organe vlasti u opštini Srpska Srebrenica".²⁰¹

4.2 Drugo naređenje bilo je naređenje predsjednika RS-a br. 01-1341, kojim se nalaže formiranje Stanice javne bezbjednosti u Srpskoj Srebrenici.²⁰² Kao i u ranijoj odluci predsjednika RS-a (01-1340), u četvrtom odlomku se naređuje: "[...] građane koji su učestvovali u borbama [...] tretirati kao ratne zarobljenike [...], a ostalim omogućiti slobodan izbor mesta življenja i preseljenja."²⁰³ Ovu istu naredbu je prosljedio MUP RS-a 12. 7.1995. sa dodatnim uputstvima o uspostavljanju SJB u Srebrenici. Ovu naredbu je potpisao zamjenik ministra unutrašnjih poslova Tomislav Kovač.²⁰⁴

4.3 Prvi sastanak u Hotelu "Fontana" održan je u približno 20:30 sati i prisustvovali su mu komandanti VRS-a i predstavnici Holandskog bataljona. Viši komandanti VRS-a bili su generalpukovnik Mladić i, iz Drinskog korpusa generalmajor Živanović. Među drugim prisutnim srpskim vojnim oficirima bili su pukovnik Janković (dovodi se u vezu sa Obavještajnom upravom Glavnog štaba VRS-a),²⁰⁵ potpukovnik Kosorić, načelnik za obavještajne poslove Drinskog korpusa,

¹⁹⁹ Predsjednik RS-a, odluka 01-1340/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 11.7.1995. Napomena: broj 1340 je rukom promijenjen u 1350.

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² Predsjednik RS-a, naređenje 01-1341/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 11.7.1995. Napomena: broj 1341 je rukom promijenjen u broj 1351.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ Naređenje MUP-a RS-a k/p-1-407/95 (radna verzija prijevoda na engleski), 12. juli 1995 upućeno CJB Zvornik (na ruke načelnika CJB)

²⁰⁵ Plan obavještajnog obezbeđenja Glavnog štaba VRS-a (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29.3. – 31.5.1995. Pukovnik Radoslav Janković se navodi kao osoba koja je napisala plan u ime načelnika Obavještajne uprave, pukovnika Petra Salapure.

i pukovnik Milutinović, načelnik informativne službe Glavnog štaba VRS-a, koji je vodio filmsku ekipu koja je snimala sastanke video kamerom. Na sastanku je iz prikrajka primijećen i kapetan prve klase Momir Nikolić, pomoćnik komandanta Bratunačke brigade za bezbjednost i obavještajne poslove. Na holandskoj strani, delegacija se sastojala od komandanta Holandskog bataljona, potpukovnika Karremansa, zamjenika komandanta Holandskog bataljona za vezu, majora Boeringa, i njegovog pomoćnika, starijeg vodnika Ravea. Prevodilac je bio Petar Uščumlić, Srbin koji je bio prevodilac za vojne posmatrače Ujedinjenih Nacija. Bili su prisutni i srpski civilni predstavnici, ali nisu imali aktivnu ulogu na sastanku.²⁰⁶

4.4 Prvi sastanak je trajao oko jedan sat i počeo je ljutitim primjedbama generala Mladića upućenim holandskom komandantu u vezi sa vazдушnim udarima NATO-a na srpske snage.²⁰⁷ General Mladić se zatim okrenuo prema holandskom komandantu i pitao ga šta žele. Potpukovnik Karremans izjavio je da je bio u vezi sa generalom Nicolaieom, načelnikom štaba UNPROFOR-a u Sarajevu, i da je gubitak enklave opšte priznata činjenica. Potpukovnik Karremans je u ime svojih nadređenih zatražio povlačenje Holandskog bataljona, muslimanskog stanovništva i MSF-a /Ljekara bez granica/, jedne međunarodne ljekarske nevladine organizacije, koja je radila u enklavi.²⁰⁸ Kasnije tokom sastanka, general Mladić je pitao da li se preko generala Nicolaia mogu obezbijediti autobusi. Potpukovnik Karremans odgovorio je da misli da se to može dogovoriti.²⁰⁹

4.5 Sastanak je nastavljen zahtjevom generala Mladića holandskim oficirima da obezbijede prisustvo muslimanskih civilnih i vojnih predstavnika na drugom sastanku te večeri u 23:00 sata. General Mladić poimenice je zahtijevao da Zulfo Tursunović, jedan muslimanski vojni komandant bude prisutan.²¹⁰ Potpukovnik Karremans izjavio je da ne zna gdje su muslimanske vojne i civilne vlasti, ali se obavezao da će pokušati da obezbijedi prisustvo njihovih predstavnika na sastanku. General Mladić govorio je prijetećim tonom tokom cijelog sastanka, i u jednom trenutku, pitajući potpukovnika Karremansa da li može garantovati prisustvo muslimanskih civilnih predstavnika, rekao je da bi se "s njima dogovorio". Potom je rekao da "odavde možete izaći svi, ostati svi i umrijeti svi... ja ne želim da umrete."²¹¹

4.6 Drugi sastanak je počeo oko 23:00 sata.²¹² Sastanku su prisustvovala ista tri holandska vojna predstavnika, a s njima je bio jedan muslimanski predstavnik, g. Nesib Mandžić, koji je bio civil.²¹³ VRS su predstavljali general Mladić, generalmajor Krstić, pukovnik Janković, potpukovnik Kosorić i kapetan I klase Nikolić.²¹⁴ Među prisutnim civilima bili su komesar za civilna pitanja u Srebrenici, g.

²⁰⁶ Svjedočenje svjedoka "B", na suđenju u predmetu Krstić (transkript 870)

²⁰⁷ Prvi sastanak u hotelu "Fontana" (transkript video snimka) (dokazni predmet optužbe 39/a), 11.7.1995., str. 7-10.

²⁰⁸ *Ibid.*

²⁰⁹ *Ibid.*

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ *Ibid.*

²¹² Svjedočenje svjedoka "B", na suđenju u predmetu Krstić (transkript 883).

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ *Ibid.* Svjedočenje svjedoka "B", na suđenju u predmetu Krstić (transkript 884); *vidi i* (dokazni predmet optužbe 40), video snimak drugog sastanka prikazuje odabrane srpske predstavnike, uključujući generalmajora Krstića i pukovnika Kosorića. Nijedan od njih nije govorio tokom sastanka, tako da na audio transkriptima nije zabilježeno njihovo prisustvo, (dokazni predmeti optužbe 40/a, 40/b i 40/c).

Miroslav Deronjić, i Ljubisav Simić, predstavljen kao gradonačelnik Bratunca.²¹⁵
Generalmajor Živanović nije prisustvovao drugom sastanku.²¹⁶

4.7 Na drugom sastanku, general Mladić je izjavio da će početi prikupljati prevozna sredstva za prevoz stanovnika iz bivše "zaštićene zone".²¹⁷ Pored toga, kako je komandant Holandskog bataljona UNPROFOR-a prenio relevantnim nadležnim u UN-u, izjavio je sljedeće:

- prekid vatre do 10:00 sati 12. jula 1995. godine,
- svi vojnici ABiH-a unutar bivše enklave trebaju predati svoje oružje i
- treba se održati novi sastanak sa predstavnicima muslimanskih civilnih vlasti u 10:00 sati 12. jula 1995. godine.²¹⁸

4.8 Oficiri informativne službe VRS-a zabilježili su video kamerom ovaj razgovor u detaljnijem i slikovitijem obliku. Relevantni citat iz transkripta glasi ovako:

MLADIĆ: Ja Vas molim da zapišete... Pod broj jedan trebate da položite oružje... i svima koji polože oružje... garantujem život... Imate moju reč... kao čoveka i generala... da ću iskoristiti svoj uticaj... i da pomognem nedužnom muslimanskom stanovništvu koje nije cilj dejstva Vojske Republike Srpske... Cilj našeg dejstva nisu ni humanitarne organizacije međunarodne niti snage UNPROFOR-a... iako su snage NATO pakta po zahtevu UNPROFOR-a kao i snage UNPROFOR-a danas tukle naše ne samo položaje vojske Republike Srpske nego i civilno stanovništvo... Da bi mog'o da odlučim i kao čovek i kao komandant... trebam da dobijem jasan stav... predstavnika vašeg naroda, da li želite da opstanete, ostanete ili nestanete... i spreman sam sutra primiti delegaciju... odgovornih ljudi... muslimanske strane... u deset sati na ovome mestu... sa kojima mogu razgovarati... o spasu izbjavljenja vašega naroda... iz enklave, bivše enklave Srebrenica. Do deset sati narediću sutra obustavu operacija... Ukoliko vaš (kadar prekinut).²¹⁹

I dalje:

MLADIĆ: ...Prema borcima koji, vašim borcima koji polože oružje... postupaćemo u duhu... međunarodnih konvencija... i svakome garantujemo život... čak i onima koji su počinili zločine prema našem narodu... Da li ste me razumeli?... Nesibe... I u vašim je rukama sudbina Vašega naroda... ne samo na ovom prostoru... Završio sam. Slobodni ste. Čekam vas u deset sati sutra. Ispratite ih.

MANDŽIĆ: Da vam kažem gospodine generale. Ja vam kažem iskreno da sam slučajni predstavnik... ako ja ne odgovoram, nema problema.

MLADIĆ: To je vaš problem, dovedite ljude koji mogu obezbediti predaju oružja, i spasiti vaš narod od uništenja.²²⁰

Tako je drugi sastanak završen.

²¹⁵ Svjedočenje svjedoka "B" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 884.), Vidi takode trake Antelope-BBC-a "Pale 1" i "Pale 2".

²¹⁶ *Ibid.* (transkript 925).

²¹⁷ *Ibid.* (transkript 887).

²¹⁸ (Dokazni predmet optužbe u predmetu Krstić 40/a), vidi iznad fusnotu 214 str. 4-5. Vidi takode iznad poruku komandanta Holandskog bataljona, fusnota 197, 12.7.1995.

²¹⁹ (Dokazni predmet optužbe u predmetu Krstić 40/a), vidi iznad fusnotu 214 str. 4-5.

²²⁰ *Ibid.*, str. 5.

B. 12. juli 1995.

4.9 Pored raspoređivanja prevoznih sredstava (detaljno opisano u petom poglavlju), druga značajna stvar koja se dešavala nakon tog drugog sastanka bilo je prikupljanje informacija od strane VRS-a o lokacijama i namjerama muslimanskih snaga iz srebreničke enklave. Do zore 12. jula 1995. godine, u različite štabove počele su pristizati informacije da se okupila velika kolona Muslimana i da se iz područja Jaglića namjeravaju izvući iz bivše enklave. Vojni telefonski razgovori presretnuti u 06:08 i 06:56 sati 12. jula 1995. godine, ukazuju na to da su komandanti VRS-a počeli pratiti kretanje ove kolone.²²¹ Najkasnije do 11:56 sati 12. jula 1995. godine, dežurni oficir u operativnom centru Bratunačke brigade razgovarao je o slučaju muslimanske kolone sa sagovornikom identifikovanim kao "Zlatar" (telefonski tajni naziv komande Drinskog korpusa).²²² U dva druga presretnuta razgovora, jednom u 14:40 i drugom u 16:40 sati, komanda Drinskog korpusa i komanda Zvorničke brigade pokazale su da su detaljno upoznate sa smjerom kojim se kreće kolona.²²³

4.10 Do 08:00 sati 12. jula 1995. godine, komandanti VRS-a su bili upoznati sa situacijom i počeli su da preduzimaju odgovarajuće korake. U pismenom izvještaju upućenom MUP-u, kabinetu ministra (na Palama) i štabu policijskih snaga u Bijeljini, načelnik zvorničkog CJB-a, Dragomir Vasić je izvijestio da je održan sastanak u komandi Bratunačke pješadijske brigade gdje se raspravljalo o ovim problemima i drugim zadacima.²²⁴ U izvještaju se kaže "...da su generali Mladić i Krstić bili prisutni i da su podijeljeni zadaci svim učesnicima."²²⁵ Dalje navodi da se vojna operacija nastavlja po planu i da "Turci bježe prema Sućeskoj dok se civilno stanovništvo okupilo u Potočarima (oko 15:00 sati)."²²⁶ Cilj ovih operacija je bio obezbjeđenje putne mreže od Srebrenice prema Skelanima, Bratuncu i Vlasenici.

4.11 Obavještajni organi Drinskog korpusa nastavili su da prate vojnu situaciju, i u 19:55 sati 12. jula 1995. godine, izvijesni kapetan Pećanac obavijestio je majora Golića, obavještajnog oficira Drinskog korpusa, o informacijama koje je posjedovao u vezi sa "naoružanim čelom" muslimanske kolone.²²⁷ Nakon toga je slijedio zahtjev komandanta Bratunačke brigade komandantu Miličke brigade da ga obavijesti o položajima Miličke brigade kako bi se osiguralo da ne bude "međuprostora".²²⁸

²²¹ Presretnuti razgovor neidentifikovanih sagovornika "X" i "Y" preko vojnog telefona, 12.7.1995. u 06:08 sati; presretnuti razgovor neidentifikovanih sagovornika "X" i "Y" preko vojnog telefona, 12.7.1995. u 06:56 sati (sagovornik "X" izjavljuje da prate kolonu od 03:00 sata tog jutra).

²²² Presretnuti razgovor između "X" (dežurni oficir na "Bademu") i "Y" ("Zlatar") preko vojnog telefona, 12.7.1995. 11:56 sati)

²²³ Presretnuti razgovor između "X", "Y", "C", Krstića i Komjenovića, preko vojnog telefona, 12. juli 1995, u 14:40 sati; presretnuti razgovor između Obrenovića i "X", preko vojnog telefona, 12. juli 1995., u 16:40 sati (razgovor o koloni u Bokčinom potoku, Lolićima i činjenici da civilna policija postavlja zasjedu u Konjević Polju).

²²⁴ Izvještaj CJB-a Zvornik 227/95, (radna verzija prijevoda na engleski), 12. juli 1995., koji je potpisao načelnik CJB-a Dragomir Vasić.

²²⁵ *Ibid.*, odlomak 2.

²²⁶ *Ibid.*, odlomak 3.

²²⁷ 1.brlpbr, poruka 632/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995. Zabilješka veziste ukazuje da je izvještaj poslat u 19:55 sati 12.7.1995.

²²⁸ 1.brlpbr, naređenje 03-253-102-1 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995.

4.12 Što se tiče civilnog stanovništva okupljenog u Potočarima, načelnik CJB-a Vasić je zabilježio u svom izvještaju da "...u 10:00 časova počinje sastanak sa predstavnicima UNPROFOR-a i Međunarodnog Crvenog krsta te muslimanskim predstavnicima iz Srebrenice na kome će biti postignut dogovor o evakuaciji svog civilnog stanovništva iz Potočara za Kladanj."²²⁹ Naveo je takođe da "združene snage policije napreduju prema Potočarima u cilju zarobljavanja UNPROFORA i civilnog stanovništva te čišćenja terena od neprijateljskih grupa."²³⁰

4.13 Kao što je već gore navedeno, 12. jula 1995. godine održan je treći i posljednji sastanak između VRS-a, komande Holandskog bataljona UNPROFOR-a i muslimanskih predstavnika. Potpukovnik Karremans i njegov zamjenik za vezu, major Boering, predstavljali su Holandane. Ovaj put prisutna su bila tri muslimanska civilna predstavnika, g. Nesib Mandžić, g. Ibro Nuhanović i gđa Čamila Omanović. Među vojnim učesnicima VRS-a bili su general Mladić, generalmajor Krstić, pukovnik Janković, potpukovnik Popović, oficir za bezbjednost Drinskog korpusa, i potpukovnik Kosorić. Takođe su prisustvovali komesar za civilna pitanja Miroslav Deronjić i predsjednik bratunačkog SDS-a Srbislav Davidović.²³¹

4.14 Kao na prva dva sastanka 11. jula 1995. godine, i na trećem sastanku dominirao je general Mladić, koji je opet insistirao da muslimanska vojska položi oružje i preda se. Ono što se takođe ističe na ovom sastanku je odluka koju je obznanio general Mladić da se mora izvršiti provjera svih muškaraca starosti od 16 do 60 godina da se vidi da li su ratni zločinci.²³²

4.15 Sljedeći citati iz transkripta trećeg sastanka sadrže detalje drugih datih izjava:

MLADIĆ: Ja, želim da vam pomognem... Ali tražim apsolutnu saradnju... civilnog stanovništva, jer je vaša vojska poražena... nema potrebe da ginu vaši, ni vaš muž, ni vaša braća, ni vaše komšije... dovoljno je da kažete šta želite. I sinoć sam rekao gospodinu: možete opstati ili nestati... Za vaš opstanak tražim: da svi vaši muškarci koji su pod oružjem napali da su zločine pravili, a i jesu mnogi, protiv našeg naroda, predaju oružje Vojski Republike Srpske... nakon predaje oružja možete... birati, da ostanete na teritoriji... ili ako vam to odgovara, da idete tamo gdje želite. Koliko god vas izrazi želju, poštovaće se želja svakoga pojedinačnoga stanovnika.²³³

I dalje:

MLADIĆ: Vi možete, ako je spremno, preostali deo vaše vojske da se razoruža... i da se preda oružje mojim oficirima uz prisustvo oficira iz UNPROFOR-a... Da birate da ostanete, ili ako želite da odete... Ako želite da odete, izrazite vašu želju na čet'ri strane sveta... Nakon predaje oružja, kud kaže bilo koji pojedinac, otići će. Zato je potrebno da se obezbedi samo gorivo, ja ću obezbediti vozila. Gorivo ne možete obezbediti vi... možete ga platiti ako imate čim... ako ne možete da ga platite, onda UNPROFOR da dotera jedno čet'ri-pet cisterni vozila da se popunjavaju kamioni, jer je to veliki broj populacije, i trebalo bi se to... rešiti. U

²²⁹ Izvještaj CJB-a Zvornik 227/95, vidi iznad fusnotu 224.

²³⁰ *Ibid.*, odlomak 6.

²³¹ Dokazni predmet optužbe 49 u predmetu Krstić. Video snimak trećeg sastanka.

²³² Svjedočenje svjedoka "C" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1174-75); vidi takođe svjedočenje potpukovnika Karremansa, dokazni predmet optužbe 122, strana 13.

²³³ Treći sastanak u hotelu "Fontana" (transkript video snimka) (dokazni predmet optužbe 49/a), str. 9.

vašem izboru da odete... na što ja ne utičem... meni ne smetate, nevini i nedužni mi ne smetaju, možete birati...²³⁴

Prevoženje stanovništva iz enklave kasnije je detaljno opisano u "izjavi" od 17. jula 1995. godine, u kojoj se iznosi i tvrdi da je evakuacija obavljena korektno i da "[...] se Srpska strana tom prilikom pridržavala svih propisa Ženevske konvencije i međunarodnog ratnog prava."²³⁵

4.16 Ubrzo nakon završetka trećeg sastanka, oficiri i vojnici VRS-a iz Glavnog štaba i Drinskog korpusa (uključujući Bratunačku brigadu), kao i Specijalna policija MUP-a RS-a, počeli su da pristižu u Potočare radi pretraživanja i obezbjeđivanja područja.

---

²³⁴ *Ibid.*, str. 10.

²³⁵ Izjava komesara za civilna pitanja RS-a za Srebrenicu br. 07-27/95 (original na engleskom i prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17.7.1995. U engleskoj verziji (prijevod Holandskog bataljona na licu mjesta), pukovnik Kosorić je greškom identifikovan kao pukovnik Krstić.

POGLAVLJE PET: iseljavanje Muslimana iz bivše srebreničke enklave

A. Baza Potočari

5.0 Hronološki gledano, nakon zauzimanja Srebrenice prvo u seriji krivičnih djela kojima se tereti u zajedničkoj optužnici (IT-02-60PT) je iseljavanje (navedeno kao prisilno iseljenje) muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara. Ovo djelo primarno se odnosilo na one muslimanske civile koji se nisu pridružili koloni, već su se okupili u bazi UN-a u Potočarima i oko nje, tražeći zaštitu od holandskih snaga koje su bile raspoređene u toj bazi. Ovi muslimanski civili počeli su dolaziti tokom 11. jula 1995. godine i to se nastavilo i u jutarnjim satima 12. jula 1995. godine.

5.1 Srebrenica, kao i Potočari, spadala je u zonu Bratunačke brigade, jedinice koja je bila neposredno potčinjena Drinskom korpusu VRS-a. Kao što je već rečeno, komandant Bratunačke brigade bio je pukovnik Vidoje Blagojević.²³⁶ Ovaj oficir ranije je bio raspoređen u štabu Drinskog korpusa VRS-a i uoči operacije, 25. maja 1995. godine, preuzeo je komandu nad ovom brigadom.²³⁷ Ostao je na mjestu komandanta brigade do početka 1996. godine. Načelnik štaba i zamjenik komandanta brigade bio je major Novica Pajić.²³⁸ Kao što je već rečeno (vidi odlomak 2.8), pomoćnik komandanta za bezbjednost i obavještajne poslove bio je kapetan I klase (KIK) Momir Nikolić.²³⁹

5.2 Kao što je rečeno u četvrtom poglavlju, odluka da se muslimansko stanovništvo ukloni iz enklave donijeta je na drugom sastanku koji je održan u 23:00 sata 11. jula 1995. Do jutra 12. jula 1995. godine, VRS i civilne vlasti RS-a počeli su intenzivno da mobilišu autobuse.

5.3 Rano 12. jula 1995. godine, komanda Drinskog korpusa izdala je jedno, a Ministarstvo odbrane RS-a tri naredjenja, koja su se odnosila na autobuse za prevoz. Naredenje Drinskog korpusa bilo je upućeno svim potčinjenim jedinicama Drinskog korpusa sa sljedećim zahtjevom: “.. sve raspoložive autobuse i minibus koji su vlasništvo jedinica VRS-a, staviti na raspolaganje komandi Drinskog korpusa”.²⁴⁰ Dalje se nalaže da autobusi dođu na stadion u Bratuncu do 16:30 sati, te se daju konkretna uputstva o lokacijama za točenje goriva.

5.4 U naredjenju se takođe kaže da je komanda korpusa poslala poruku Ministarstvu odbrane RS-a zahtijevajući da autobusi državnih i privatnih preduzeća

²³⁶ 1.brlpbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-53 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 25.5.1995. (govori o tome da je pukovnik Vidoje Blagojević preuzeo komandu). Redovni izvještaji tokom srebreničke operacije potvrđuju da je pukovnik Blagojević ostao komandant Bratunačke brigade tokom cijele operacije. *Vidi i kartu 1.brlpbr, vidi iznad fusnotu 75.* Ova karta je zaplijenjena od jedinice prilikom jedne pretrage februara 1998., a potvrđena je potpisom pukovnika Milenka Živanovića, komandanta Drinskog korpusa.

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ 1.brlpbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-103 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995.; 1.brlpbr, vanredni borbeni izvještaj 03-253-103/1 (prijevod na engleski koji je napravilo Tužilaštvo), 13.7.1995. Jedna četa sa 92 vojnika pod komandom načelnika štaba 1.brlpbr, majora Novice Pajića, poslana je na izvršenje zadataka u to područje.

²³⁹ Spisak pripadnika 1.brlpbr, juli 1995. *vidi iznad fusnotu 126.*

²⁴⁰ Drinski korpus, naredenje 22/226 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995. (upućeno 1. zvoničkoj brigadi, 1. birčanskoj brigadi, 2. romanijskoj motorizovanoj brigadi, 1. bratunačkoj brigadi, 1. i 5. podrinjskoj brigadi i 1. miličkoj brigadi).

budu mobilisani i stavljeni pod komandu brigada u čijim su zonama potrebni. Generalmajor Milenko Živanović, komandant Drinskog korpusa, potpisao je ovo naređenje, a Zvornička brigada primila ga je 12. jula 1995. godine u 08:30 sati.

5.5 Prvo od tri naređenja koja je izdalo Ministarstvo odbrane (MO) RS-a zasniva se na naređenju Glavnog štaba (09/31/12-3-154). Njime se nalaže sarajevskom Sekretarijatu za odbranu da naredi da 20 autobusa sa vozačima iz opština Pale, Sokolac, Rogatica i Han Pijesak dođu na bratunački stadion do 14:30 sati.²⁴¹ Drugo je upućeno zvorničkom Sekretarijatu za odbranu i njime se naređuje da 30 autobusa i vozača iz opština Zvornik, Višegrad, Vlasenica, Milići i Bratunac dođe do 14:30 sati na stadion.²⁴² Treće naređenje je identično drugom osim što se broj autobusa koji se trebaju mobilisati u navedenim opštinama u nadležnosti zvorničkog Sekretarijata za odbranu povećava sa 30 na 50.²⁴³

5.6 Takođe 12. jula 1995. godine, generalmajor Krstić radio je na organizovanju i usmjeravanju prevoza muslimanskog civilnog stanovništva. Već u 07:35 sati 12. jula, generalmajor Krstić naredio je dolazak 50 autobusa iz devet opština u istočnoj Bosni.²⁴⁴ Naložio je načelniku saobraćajne službe Drinskog korpusa, potpukovniku Rajku Krsmanoviću, da naredi dolazak autobusa iz istih opština koje su navedene u naređenjima Ministarstva odbrane (odlomak 5.5). Autobusi su trebali biti na bratunačkom fudbalskom stadionu do 17:00 sati tog popodneva. U daljnjim razgovorima potpukovnik Krsmanović je naveden kao glavni štapski oficir Drinskog korpusa odgovoran za nabavku i raspoređivanje autobusa.²⁴⁵

5.7 Do 08:00 sati 12. jula 1995. obim ovog organizovanja transportnih sredstava bio je tako očigledan i učesnicima koji nisu bili iz VRS-a i MO-a, tako da je načelnik CJB-a Vasić izvijestio svoje nadređene da je "preko 100 šlepera za prevoz već obezbijeđeno."²⁴⁶

5.8. Otprilike u 12:00 sati 12. jula 1995., po uputama i nadzorom komande Drinskog korpusa počeli su da odlaze prvi konvoji autobusa iz kruga UN-a u Potočarima.²⁴⁷ Pošto je komanda Bratunačke brigade pružala logističku podršku ovoj

²⁴¹ Ministarstvo odbrane RS, naređenje 02-21/3614/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995

²⁴² Ministarstvo odbrane RS-a, naređenje 02-21/3615/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995.

²⁴³ Ministarstvo odbrane RS-a, naređenje 02-21/3638/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995.

²⁴⁴ Presretnuti razgovor između Krstića i potpukovnika Krsmanovića preko vojnog telefona, 12.7.1995. u 07:35 sati.

²⁴⁵ Presretnuti razgovor između potpukovnika Krsmanovića i neidentifikovane osobe "X" preko vojnog telefona, 12.7.1995. u 09:15 sati; razgovor između osobe "X" i Krsmanovića, 12.7.1995. u 12:12 sati; razgovor između "X" i Krsmanovića, 12.7.1995. u 12:30 sati; *vidi i* razgovore između Krstića i Krsmanovića, 12.7.1995. u 07:35 sati, fusnota 129 iznad, i presretnuti razgovor između Krstića i Krsmanovića preko vojnog telefona, 12.7.1995. u 12:10 sati. Ovaj razgovor su tri puta snimila tri različita prislušivača.

²⁴⁶ Izvještaj CJB-a Zvornik 227/95, *vidi iznad fusnotu* 224, odlomak 5.

²⁴⁷ Presretnuti razgovor između Krstića i Krsmanovića preko vojnog telefona, 12. jula 1995. u 12:10 sati, gdje se traži da autobusi krenu, *vidi iznad fusnotu* 245. Presretnuti razgovor između Mladića i X, preko vojnog telefona, 12. jula 1995. u 12:50 sati, gdje se navodi da su autobusi krenuli prije 10 minuta; i presretnuti razgovor između Krstića i Šobota preko vojnog telefona, 12. jula 1995., u 13:05 sati, gdje se razgovara o prevozu autobusima.

akciji gorivo je izdavala i za njega odgovarala Bratunačka brigada. Na osnovu rukom napisanog zapisnika o izdavanju goriva, najmanje 42 autobusa iz raznih preduzeća iz RS-a stigla su i dobila gorivo u Potočarima 12. jula 1995.²⁴⁸ Još 17 vojnih i komercijalnih kamiona takođe je dobilo gorivo 12. jula 1995.²⁴⁹ Ukupno je najmanje 4.700 litara dizel goriva izdato za prevozna sredstva prikupljena 12. jula 1995. Dana 13. jula, nastavljeno je izdavanje goriva pri čemu je još 40 vozila dobilo gorivo.

5.9 Kako je ovaj proces uzimao maha, brojni oficiri VRS-a počeli su dolaziti u Potočare kako bi lično nadgledali situaciju. Do ranog popodneva 12. jula 1995. godine, među ovim oficirima bili su general Mladić, generalmajor Živanović, generalmajor Krstić, i niz drugih oficira i vojnika iz Glavnog štaba i Drinskog korpusa.²⁵⁰ Bili su prisutni i opštinska policija RS-a i jedinice Specijalne policije RS-a. Najmanje dvije ekipe sa video kamerama snimale su ove događaje 12. jula 1995. godine.

5.10 Tokom ovog perioda, tadašnji načelnik štaba Drinskog korpusa, generalmajor Krstić učestvovao je u snimljenom intervjuu, koji je kasnije emitovan na Televiziji RS-a. U ovom intervjuu izjavljuje sljedeće:

“Drinski korpus izvodi ovu operaciju veoma uspešno. Mi nismo stali s operacijom. Idemo do kraja da oslobodimo teritoriju opštine Srebrenica. Civilnom stanovništvu garantujemo sigurnost. Biće bezbedno prevezeni tamo gdje oni to žele.”²⁵¹

5.11 U istom kadru, intervjuisan je još jedan pojedinac. Predstavljen je kao Zoran Kovačević.²⁵² Prema spisku pripadnika Bratunačke brigade iz jula 1995. godine, Zoran Kovačević bio je poručnik i komandovao je 4. četom 2. bataljona Bratunačke brigade.²⁵³

5.12 Još jedan važan oficir Bratunačke brigade čije je prisustvo zabilježeno u Potočarima i 12. i 13. jula 1995. bio je kapetan I klase Momir Nikolić. S obzirom na ulogu koju je imao ranije kao “oficir za vezu” između VRS-a i UNPROFOR-a, brojni svjedoci iz UN-a su ga lako prepoznali.²⁵⁴

5.13 Što se tiče prethodno spomenutog procesa iseljavanja, prevoz Muslimana 12. jula 1995. godine završio se u približno 20:00 sati odlaskom medicinskog konvoja MSF-a. Ukrcavanje konvoja autobusa i kamiona koji su odlazili iz Potočara nastavljeno je 13. jula 1995. godine oko 07:00 sati.²⁵⁵

²⁴⁸ Lista izdatog goriva sa upisanim registarskim tablicama autobusa koji su primili gorivo 12. jula 1995.

²⁴⁹ Lista izdatog goriva za vojna i civilna vozila.

²⁵⁰ Video snimci Potočara agencije SRNA 12.7.1995.; *Vidi i svjedočenje* kapetana Van Duijna na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1749).

²⁵¹ *Ibid.*, intervju generalmajora Krstića za agenciju SRNA. U pozadini oba ova video snimka vide se još dva oficira Drinskog korpusa VRS-a. Jedan od njih je potpukovnik Popović, pomoćnik komandanta za bezbjednost Drinskog korpusa, a drugi je potpukovnik Svetozar Kosorić, načelnik za obavještajne poslove Drinskog korpusa.

²⁵² *Ibid.*, intervju Zorana Kovačevića.

²⁵³ Spisak pripadnika 1.brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 126.

²⁵⁴ *Vidi svjedočenja* vojnog posmatrača UN-a (UNMO), majora Kingorija (transkript 1836-37 i 1874), komandanta holandskog bataljona, pukovnika Kerremansa (transkript 3356), Kostera (transkript 3403), Ruttena (transkript 2119-2121), i svjedoka “F”, na suđenju u predmetu Krstić (transkript 1525).

²⁵⁵ Telefaks vojnih posmatrača UN-a Sektoru sjeveroistok UNPROFOR-a, 130800B juli 1995.

5.14 Da bi podržalo nastavak iseljavanja, Ministarstvo odbrane je 13. jula 1995. godine izdalo naredenje mjesnom Sekretarijatu za odbranu opštine Bijeljina. Njime se nalaže mobilizacija 50 autobusa.²⁵⁶ Istog dana, Ministarstvo odbrane izdaje još dva naredenja.²⁵⁷ Prvo sarajevskom Sekretarijatu za odbranu i drugo zborničkom Sekretarijatu za odbranu. Ova naredenja razlikuju se od onih izdatih ranije u tome što naređuju da se mobilišu "sva raspoloživa prevozna sredstva (autobusi, kamioni, šleperi i sl.)" za "prevoz ljudstva".

5.15 Dok je vršeno ovo sakupljanje dodatnih resursa, čini se da je MUP RS-a dobio zadatak (od VRS-a) do dovrši transport ostatka muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara. Kako je već rečeno (paragraf 5.9), jedinice Specijalne policije RS-a i snage opštinske policije su se već nalazile u Potočarima od samog početka tog procesa. U izvještaju načelnika CSB-a Zvornik, Vasića, od 13. jula 1995., stoji sljedeće:

"Jutros smo na sastanku s generalom Mladićem obavješteni da VRS nastavlja operacije prema Žepi a sav ostali posao prepušta MUP-u, a to je:

1. evakuacija preostalog civilnog stanovništva iz Srebrenice autobusima za Kladanj (oko 15.000). Nedostaje nam 10 tona nafte - hitno,..."²⁵⁸

5.16 Do 15:00 sati 13. jula 1995. godine, jedna od zadnjih grupa izbjeglica spremala se da se ukrca u autobuse. Ovaj niz događaja zabilježio je i snimio video kamerom beogradski novinar Zoran Petrović-Piročanac, koji je išao u pratnji zamjenika komandanta Specijalne brigade policije RS-a, Ljubiše Borovčanina.²⁵⁹

5.17 U 20:00 sati 13. jula 1995. godine, završeno je iseljenje izbjeglog stanovništva iz Potočara.²⁶⁰ Ovaj događaj se navodi u izvještaju koji je poslao pukovnik Radoslav Janković (pripadnik Obavještajnog odjela Glavnog štaba VRS-a) sa isturenog komandnog mjesta Drinskog korpusa.

B. Odvajanje muškaraca Muslimana u Potočarima

5.18 Nedugo nakon što su autobusi za prevoz muslimanskog civilnog stanovništva stigli u Potočare (ubrzo nakon 12:30 sati) 12. jula 1995. godine, pripadnici VRS-a počeli su da odvajaju muškarce od žena, djece i starijih. Ovo pitanje je prvi put pokrenuto 12. jula 1995. godine, na trećem sastanku u Hotelu "Fontana". General Mladić (u prisustvu generalmajora Krstića i drugih) obznanio je namjeru da odvoji muškarce starosti od 16 do 60 godina radi provjere da li su ratni zločinci.²⁶¹

²⁵⁶ Ministarstvo odbrane RS-a, naredenje 02/21-3655/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995.

²⁵⁷ Ministarstvo odbrane RS-a, naredenje 02-21-3656/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995.

²⁵⁸ Izvještaj CJB-a Zvornik 283/95, (radna verzija prijevoda na engleski), 13. juli 1995., odlomak 1.

²⁵⁹ Video snimak Zorana Petrovića (dokazni predmet optužbe 3) (prikazuje događaje u Potočarima kao i događaje na putu Bratunac-Konjević Polje 13.7.1995.).

²⁶⁰ IKM /Isturen komandno mjesto/ Drinskog korpusa, izvještaj 08-444-10 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995. (obavještava da je evakuacija završena u 20:00 sati 13.7.1995. i govori o statusu ranjenika u Potočarima i Bratuncu).

²⁶¹ Vidi svjedočenje svjedoka "C" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1174-75); svjedočenje svjedoka Mandžića (T 899), vidi iznad fusnotu 116.

5.19 Holandskim predstavnicima na sastanku (potpukovniku Karremansu i majoru Boeringu) nije bilo jasno kakve je tačno planove napravio VRS i koje će radnje preduzeti tog dana u vezi sa iseljavanjem muslimanskog stanovništva i tom provjerom. Nakon povratka u Potočare, potpukovnik Karremans poslao je dva holandska oficira (majora Boeringa i starijeg vodnika Ravea) nazad u Bratunac kako bi pokušali razjasniti namjere VRS-a. Ova dva oficira kratko su razgovorali sa kapetanom prve klase Nikolićem i potpukovnikom Kosorićem, i rečeno im je da se vrate u Potočare jer su tamo već stigli autobusi kako bi počeli iseljavati civilno stanovništvo iz enklave.²⁶² Kad su se oficiri vratili negdje poslije 12:30 sati, autobusi su već stigli i u njih se ukrcavalo muslimansko stanovništvo. Na suđenju generalu Krstiću, svjedok "B" i svjedok "C" su izjavili da su vidjeli kako se muškarci Muslimani odvajaju i šalju u jednu "bijelu kuću", koja se nalazila nasuprot bazi UN-a (vidi šesto i sedmo poglavlje radi detalja o odvojenim muškarcima Muslimanima).

5.20 U okviru procesa odvajanja i provjere, napravljen je spisak imena muškaraca Muslimana osumnjičenih za učešće u "ratnim zločinima" protiv Srba. Na ovom spisku bila su imena 387 muškaraca Muslimana za koje je Bratunačka brigada znala da se nalaze u srebreničkoj "zaštićenoj zoni" i koji su bili traženi zbog "ratnih zločina". Spisak nosi datum 12. juli 1995. godine.²⁶³ Nije poznato kome je ovaj spisak mogao biti razdijeljen i da li su neki od muškaraca Muslimana odvojenih u Potočarima provjereni pomoću ovog spiska.

Posebna zapažanja

5.21 U vezi sa identifikacijom drugih vojnika Bratunačke brigade u Potočarima 12. i 13. jula 1995. godine, razni pojedinci su na suđenju generalu Krstiću svjedočili da su prepoznali niz Srba u Potočarima tokom tog perioda. Spisak ovih imena upoređen je sa spiskom pripadnika 1. bratunačke lake pješadijske brigade za juli 1995. godine i otkrivene su sljedeće podudarnosti:²⁶⁴

Momir (Vase) Nikolić ²⁶⁵	kapetan	komanda 1.brlpbr
Goran (Momčila) Rakić ²⁶⁶	vojniki	artiljerija
Zoran (Dimitrija) Milosavljević ²⁶⁷	komandant	DIV /diverzantsko izviđački vod/, 2. bataljon
Sreten (Ilije) Petrović ²⁶⁸	zamjenik komandanta	3. bataljon
Zoran (Radoja ili Blagoja) Spajić ²⁶⁹	vojniki	2. bataljon
Slavoljub Grujičić ²⁷⁰	vojniki	3. bataljon

²⁶² Svjedočenje svjedoka "B" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 894).

²⁶³ 1.brlpbr, spisak Muslimana osumnjičenih za ratne zločine (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12.7.1995.

²⁶⁴ Spisak pripadnika 1.brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 126.

²⁶⁵ Svjedočenje Nesiba Mandžića, (transkript 1002-03); svjedočenje svjedoka "H", (transkript 1693-94,1699); svjedočenje svjedoka "F" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1525); svjedočenje majora Kingorija, (transkript 1836-38,1906).

²⁶⁶ Svjedočenje svjedoka "H" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1684-85).

²⁶⁷ Svjedočenje Bege Ademovića na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1587).

²⁶⁸ Svjedočenje svjedoka "E" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1351); svjedočenje svjedoka Čamile Omanović na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1089).

²⁶⁹ Svjedočenje svjedoka Mirsade Malagić na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1969, 1972).

²⁷⁰ Svjedočenje Have Hajdarević na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 2583-84).

Mnogi od ovih vojnika primijećeni su kako učestvuju u odvajanju vojnosposobnih muškaraca Muslimana. Što se tiče kapetana I klase Nikolića, on je također bio umiješan u slučaj ranjenih Muslimana zatočenih u Potočarima i Bratuncu (deseto poglavlje). Nadalje, neki od ovih ljudi primijećeni su u Potočarima i naveče 12. jula 1995. godine.

5.22 Analiza Petrovićevog video snimka pruža dodatne dokaze o prisustvu dijelova Bratunačke brigade u Potočarima 13. jula 1995. godine. Dok su se muslimanske žene i djeca ukrcavali u autobuse, jedan srpski oklopni transporter OT-60 viđen je kako prolazi pored autobusa. Vojni registarski broj (bort /borbena registarska tablica/) ovog vozila je 10864. Prema jednom dokumentu Drinskog korpusa o pregledu i opravci od 23. augusta 1995. godine, vozilo je bilo dodijeljeno komandi Bratunačke brigade.²⁷¹ Vozilo je snimano na tom mjestu oko pet minuta i u jednom trenutku se vidi kako jedan neidentifikovani muškarac Musliman priča sa jednim srpskim vojnikom koji je bio na vrhu vozila.

5.23 Nadalje, prema onome što su primijetili svjedoci i što se vidi na Petrovićevom video snimku Potočara 13. jula 1995. godine, pripadnici VRS-a su bili prisutni u redovima za odvajanje i stražarili su na ulazima u autobuse kako bi spriječili vojnosposobne muškarce Muslimane da se ukrcaju. Vojnici su to radili unatoč tome što je 13. jula 1995. MUP već mogao uzeti aktivnije učešće u izvođenju prevoza. Vojnici VRS-a također su bili odgovorni za čuvanje vojnosposobnih muškaraca Muslimana koji su odvojeni i zatočeni na različitim lokacijama u Potočarima prije prebacivanja u Bratunac.

C. Tišća – Luke (Luke)

5.24 Uprkos efikasnosti procesa odvajanja u Potočarima, neki muškarci Muslimani ipak su uspjeli da se ukrcaju u autobuse ili kamione sa svojim porodicama i pokušali da otputuju sa njima u Kladanj. Kao zadnja predostrožnost protiv ovoga, sva vozila još jednom su pretražena neposredno prije dolaska u područje gdje su muslimanske izbjeglice iskrcane i prisiljene da pješice nastave prema teritoriji pod kontrolom Muslimana. Ovo se vršilo u zoni odgovornosti 1. vlaseničke lake pješadijske brigade.

5.25 Dana 12. jula 1995. godine, jedan holandski oficir pratio je jedan od prvih autobuskih konvoja iz bivše "zaštićene zone" u područje Kladnja. Tu je vidio majora Šarkića, kojeg je prepoznao sa jednog ranijeg sastanka u januaru 1995. godine.²⁷² Na ovom sastanku u januaru 1995. godine, major Šarkić predstavio se kao načelnik štaba Miličke brigade (kasnije je prebačen za načelnika štaba Vlaseničke brigade). Major Šarkić je objasnio da srpski vojnici uklanjaju mine sa staze (puta) kojom će izbjeglice proći između linija prema teritoriji pod muslimanskom kontrolom. Holandski oficir također je zabilježio da je major Šarkić ukazao na to da naredjenja prima od komande Drinskog korpusa. Konvoji autobusa iz Potočara cijeli dan su prolazili kroz mjesta Tišća-Luke.

²⁷¹ Dokument DK /Drinskog korpusa/, 21/8-281 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 23.8.1995. (nabraja vozila kojima je potrebno servisiranje u komandi Drinskog korpusa).

²⁷² Svjedočenje svjedoka "C" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 1187, 1193). Sa sastanka prilikom pravoslavne Nove godine, kojem je svjedok "C" prisustvovao kao predstavnik nove smjene Holandskog bataljona.

5.26 Muškarci koji su odvojeni od svojih porodica potom su odvedeni u jednu obližnju školu, koja se koristila i kao kasarna.²⁷³ Svjedok "D" bio je jedan od muškaraca koji su odvojeni u Tišći i odvedeni u školu. Svjedok "D" je tokom dana vidio najmanje jednog vojnika za poljskim telefonom kako prima naredjenja.

D. Uloga komande, štaba i potčinjenih jedinica Drinskog korpusa VRS-a

5.27 Kao što je rečeno u odjeljcima od 5.9 do 5.12, tokom popodneva 12. jula 1995. godine u Potočarima je identifikovan niz viših oficira Drinskog korpusa. Među ovim oficirima bili su komandant korpusa generalmajor Živanović načelnik štaba korpusa generalmajor Krstić, pomoćnik komandanta korpusa za bezbjednost, potpukovnik Vujadin Popović, pomoćnik komandanta korpusa za pozadinu, pukovnik Lazar Aćamović, i načelnik za obavještajne poslove korpusa, potpukovnik Svetozar Kosorić. Nadalje, 13. jula 1995. godine, i generalmajor Krstić i pukovnik Aćamović bili su prisutni u Potočarima.

5.28 Što se tiče starješina Bratunačke brigade, u više navrata su u ovom području primijećeni razni komandanti ili štapski oficiri. Konkretno, radilo se o Momiru Nikoliću, pomoćniku komandanta Bratunačke brigade za bezbjednost i obavještajne poslove, Sretenu Petroviću, zamjeniku komandanta 3. bataljona Bratunačke brigade i Zoranu Kovačeviću, komandiru 4. čete 2. bataljona Bratunačke brigade. Ovi oficiri su bili prisutni na širem području Potočara u periodima kada je počelo vršenje pojedinih krivičnih djela. Pretpostavlja se da su bili u položaju da spriječe krivična djela koja su se događala ili da barem izvijeste svoje nadređene o tome.

5.29 Dana 13. jula 1995. godine, na Petrovićevom video snimku zabilježeno je prisustvo potpukovnika Ljubiše Borovčanina, jednog od komandanata Specijalne policije MUP-a RS-a.²⁷⁴ Tokom ovog perioda, njegova jedinica bila je pod kontrolom Vojske, i to Drinskog korpusa VRS-a.²⁷⁵

5.30 Što se tiče odvajanja i ubistava na području Tišća-Luke, nema dovoljno informacija da bi se odredilo koja jedinica je odgovorna za ubistva. Identifikacija majora Šarkića kao načelnika štaba Vlaseničke brigade na mjestu gdje je došlo do posljednjih odvajanja relevantna je jedino za učvršćivanje saznanja o ulozi Drinskog korpusa VRS-a u procesu odvajanja i prevoza.

²⁷³ Svjedočenje svjedoka "D" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 1262).

²⁷⁴ Petrovićev video snimak, (dokazni predmet optužbe br. 3 u predmetu Krstić) vidi iznad fusnotu 259.

²⁷⁵ Naredenje MUP-a RS-a br. 64/95, vidi iznad fusnotu 194. Vidi i presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "X" – Borovčanina preko vojnog telefona, 13.7.1995. u 19:45 sati.

POGLAVLJE ŠEST: mjesta zatočenja i stratišta u opštini Bratunac i oko nje – uloga 1. bratunačke lake pješadijske brigade

6.0 Kao što je navedeno u zajedničkoj optužnici (IT-02-60PT), veoma je važna uloga Bratunačke brigade u postupanju sa muslimanskim zatočenicima u opštini Bratunac i oko nje od 12. do 15. jula 1995. godine, kao i uloga te brigade u transportu više hiljada zarobljenika u zonu Zvorničke brigade (gdje su kasnije i pogubljeni). Kako svjedoče preživjeli, većina ih je provela od jednog do tri dana u Bratuncu čekajući odlazak izvan tog područja. Dok su bili zatočeni na tim mjestima, muslimanski zatočenički bili su izloženi raznim maltretiranjima, uključujući premlaćivanje i vansudska pogubljenja. Zna se da su se u Bratuncu nalazila barem tri zatočenička objekta: “hangar”, “stara škola” i škola “Vuk Karadžić”. Pored toga, kad su se ovi objekti napunili, nepoznati broj od više stotina muslimanskih zatočenika držan je u autobusima ili kamionima ili u Bratuncu ili u selu Kravica. Na ovom području su se desila i prva masovna ubistva muškaraca Muslimana: pogubljenja u dolini Cerske i u skladištu u Kravici. Raspravljalo se takođe i o pitanju ranjenih Muslimana i djece koje je u zatočeništvu držala Bratunačka brigada (prvenstveno u Domu zdravlja u Bratuncu) nakon 13. jula 1995.

6.1 Ključ za ovu istragu biće napraviti razliku između aktivnosti vojnika Bratunačke brigade i pripadnika jedinica MUP-a RS-a (Specijalne policije i jedinica PJP), koje su bile aktivne u ovim područjima u vrijeme kada su počinjena krivična djela. Osim toga, tu će takođe biti uključena pitanja u vezi sa ovim aktivnostima jedinica MUP-a koje su izvođene pod neposrednom komandom, u sadejstvu sa ili uz znanje vojnog rukovodstva VRS.

A. Okupljanje i držanje u zatočeništvu muškaraca Muslimana u Bratuncu i oko njega

“Hangar”

6.2 Prema iskazu jednog preživjelog, muškarci Muslimani koji su odvojeni iz Potočara 12. jula 1995. godine i držani u “nezavršenoj kući”, tog dana su ukrcani u autobuse i odvedeni u Bratunac. Odveli su ih u jednu veliku zgradu, koja je opisana kao “hangar”.²⁷⁶ Rano naveče 12. jula 1995. godine, vojnici bosanski Srbi često su ulazili u “hangar” i obraćali se nekim zatočenicima. Potom su tokom večeri 12. jula 1995. godine, brojni muslimanski zatočenički premlaćeni i ubijeni.²⁷⁷

6.3 Ovaj proces nastavljen je tokom dana 13. jula 1995. godine. U 18:00 sati, jednom zatočeniku naredeno je da prebroji Muslimane u hangaru kako bi se mogao organizovati prevoz. Prema tom prebrojavanju, u hangaru je bilo 296 zatočenika.²⁷⁸ Malo kasnije, šest autobusa je došlo po zatočenike u hangaru. Oni muškarci Muslimani koji su preživjeli zatočenje u “hangaru” prevezeni su tokom večeri 13. jula 1995. godine u grbavačku školu (povezanu sa mjestom masovnih pogubljenja u Orahovcu), gdje su stigli u ranim jutarnjim satima 14. jula 1995. godine (vidi sedmo poglavlje, odlomak 7.10).²⁷⁹

²⁷⁶ Svjedočenje svjedoka “N” na sudenju u predmetu Krstić (transkript 2801). U izjavi je objekat opisan kao “napušteno skladište”.

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ *Ibid.*

“Stara škola”

6.4 Dok se 13. jula 1995. godine nastavljala deportacija iz Potočara, nastavljen je i proces odvajanja muškaraca od žena, djece i starijih. Dok su muslimanske porodice prolazile pored vojnika bosanskih Srba, muškarci Muslimani odvajani su na stranu i odvođeni u jednu bijelu kuću preko puta baze UN-a.²⁸⁰ Kada se kuća napunila, muškarci su ukrcani u tri-četiri autobusa i odvedeni u “staru školu” u Bratuncu.²⁸¹ Ova škola nalazi se iza škole “Vuk Karadžić”. Tokom dana u školu su dolazili i drugi muslimanski zatočenički.

6.5 Muslimani su držani u školi od kasnog popodneva 13. jula 1995. godine do popodneva 15. jula 1995. godine.²⁸² Tokom ovog perioda, preostali zatočenički nisu dobijali hranu, a vode su dobili malo. Često su ih premlaćivali.²⁸³ Jedan preživjeli navodi i da su muslimanski zatočenički izvođeni, da su se čuli pucnji i da se nakon toga zatočenički nisu vraćali. Dana 15. jula 1995. godine, muškarci Muslimani zatočeni u “staroj školi” premješteni su u školu u Pilici, koja je povezana sa masovnim pogubljenjima na vojnoj ekonomiji Branjevo. (Vidi sedmo poglavlje, odlomak 7.37).²⁸⁴

Autobusi ispred škole “Vuk Karadžić” i “stare škole”

6.6 Pošto su se odabrani zatočenički objekti napunili, muslimanski zatočenički su držani u autobusima i kamionima kojima su došli. Jedan preživjeli, koji se predao vojnicima bosanskim Srbima blizu Konjević Polja u ranim satima 13. jula 1995. godine, proveo je noć 13. na 14. juli u jednom od autobusa parkiranih ispred škole “Vuk Karadžić”. Ovaj i još jedan autobus bili su puni muškaraca Muslimana zarobljenih 13. jula 1995. godine na putu Bratunac-Konjević.²⁸⁵

6.7 U približno 11:00 sati 14. jula 1995. godine, ti autobusi su se pridružili drugim vozilima i taj konvoj je negdje sredinom popodneva stigao pred grbavačku školu (povezanu sa mjestom masovnih pogubljenja u Orahovcu).²⁸⁶

Autobusi i kamioni u “Vihoru”

6.8 Drugi muškarci Muslimani koji su zarobljeni na putu Konjević Polje-Bratunac 13. jula 1995. godine, držani su u autobusima i kamionima parkiranim na parkingu prevoznog preduzeća “Vihor” u Bratuncu.²⁸⁷ Ostali su na kamionima i autobusima tokom noći 13. jula 1995. godine. Ujutro 14. jula, kamioni su otišli iz “Vihora” na jedno mjesto na rubu Bratunca. Nakon nekoliko sati provedenih na ovom mjestu, krenuli su dalje. Ljudi iz ovog kamiona završili su u grbavačkoj školi (povezanoi sa

²⁸⁰ Svjedočenje svjedoka “P” na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2372-73).

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² *Ibid.* (transkript 2375).

²⁸³ *Ibid.* (transkript 2377).

²⁸⁴ *Ibid.* (transkript 2379-81). vidi i dnevnik dežurnog vojne policije 1.brlpbr, fusnota 165. Ovaj konvoj autobusa možda je do škole otpratila i jedinica vojne policije Bratunačke brigade. Prema knjizi naređenja vojne policije, jedno odjeljenje vojne policije pratilo je tokom dana prebacivanje zatočenika u Pilicu i ostalo u Pilici da ih čuva.

²⁸⁵ Izjava svjedoka Mevludina Orića Tužilaštvu, 12.8.1995. Svjedok “G” (transkript 1652-53) takode u svom iskazu govori da su muslimanski zatočenički iz Potočara dovedeni u školu “Vuk Karadžić”.

²⁸⁶ Izjava svjedoka Mevludina Orića Tužilaštvu, 12.8.1995.

²⁸⁷ Svjedočenje svjedoka “L” na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2665-66).

lokacijom masovnih pogubljenja u Orahovcu), gdje su stigli negdje sredinom popodneva 14. jula 1995. godine.²⁸⁸

Kamioni na nepoznatim lokacijama u Bratuncu

6.9 Jedna grupa zatočenika zarobljenih na putu Konjević Polje-Bratunac 13. jula 1995. godine, držana je na nepoznatom mjestu u Bratuncu. Ovi zatočenici zarobljeni su kasno po danu i do 17:00-18:00 sati 13. jula 1995. godine još uvijek su okupljeni na livadi u Sandićima.²⁸⁹ Ovi okupljeni zatočenici ukrcani su u pet-šest velikih kamiona prikoličara nosivosti 20 tona. Odvedeni su na nepoznato mjesto u Bratuncu, gdje su proveli noć u kamionima.²⁹⁰ Ujutro su prebačeni na drugi kraj grada, gdje su čekali nekoliko sati prije nego što su konačno napustili Bratunac. Njihov konvoj sastojao se od pet-šest autobusa i nekoliko kamiona. Tu se nalazio i oklopni transporter UN-a.²⁹¹ Konvoj je napustio Bratunac i stigao u školu u Petkovicima (povezana sa stratištem kod brane u Petkovicima, vidi sedmo poglavlje, odlomak 7.28).²⁹²

6.10 Jedna grupa muškaraca Muslimana zarobljena je prilikom prelaska puta Konjević Polje-Milići 13. jula 1995. godine i odvedena na fudbalsko igralište u Novoj Kasabi. Prema više svjedoka, na stadionu u Novoj Kasabi držano je između 2.500 i 3.000 muškaraca Muslimana.²⁹³ Vojnici bataljona vojne policije 65. zaštitnog puka VRS-a čuvali su muškarce na ovom mjestu.²⁹⁴ Jedna grupa zatočenika koji su okupljeni u Novoj Kasabi oko 14:00 sati ukrcana je u jedan autobus. Kasnije tog popodneva, odvedeni su u Bratunac. Autobus je usput prošao pored skladišta u Kravici, gdje je jedan svjedok vidio zgradu i tijela pored nje.²⁹⁵ Ti zatočenici su proveli noć 13. na 14. juli 1995. godine na nepoznatom mjestu u Bratuncu i 14. jula 1995. godine su odvedeni autobusom u jednu sportsku salu u školi u selu Pilica (povezana sa masovnim pogubljenjima na vojnoj ekonomiji Branjevo).²⁹⁶

Kamioni u Kravici

6.11 Iz te grupe zarobljenika okupljenih u Novoj Kasabi, još 100 muškaraca Muslimana ukrcano je u jedan veliki kamion i prevezeno u Kravicu. Stigli su u ranim večernjim satima i te večeri ostali u kamionima. Primijećeno je još četiri-pet kamiona parkiranih na toj lokaciji.²⁹⁷ Dana 14. jula 1995. godine, kamion je otišao iz Kravice i oko 18:30 sati stigao pred petkovačku školu (povezanu sa masovnim pogubljenjima kod brane u Petkovicima).²⁹⁸

²⁸⁸ *Ibid.* (transkript 2666-74).

²⁸⁹ Svjedočenje svjedoka "O" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2872-76).

²⁹⁰ *Ibid.* (transkript 2881).

²⁹¹ *Ibid.* (transkript 2882).

²⁹² *Ibid.* (transkript 2887).

²⁹³ Svjedočenje svjedoka "P" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2950-51).

²⁹⁴ Presretnuti razgovor između neidentifikovanih sagovornika "X" i "Y" preko vojnog telefona, 13.7.1995., 16:02 sati. (Dva neidentifikovana sagovornika tvrde u razgovoru da je 1.500 muškaraca Muslimana okupljeno na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi, gdje "je Malinićeva jedinica", Major Zoran Malinić je komandant bataljona vojne policije 65. zaštitnog puka.)

²⁹⁵ Svjedočenje svjedoka "Q" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 3026).

²⁹⁶ *Ibid.* (transkript 3027-31).

²⁹⁷ Svjedočenje svjedoka "P" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2959).

²⁹⁸ *Ibid.* (transkript 2963).

Posebna zapažanja

6.12 Kao što je već rečeno, područje opštine Bratunac i njene okoline je zona operacija Bratunačke brigade. Vojnici raspoređeni u Bratunačkoj brigadi bi bili angažovani u i oko naprijed opisanih mjesta okupljanja i zatočenja, uz izuzetak Nove Kasabe. Međutim, u opštini je bilo veliko prisustvo policije RS-a, naročito duž puta Bratunac-Sandići-Konjević Polje. Takođe, spisak bez datuma pokazuje da je jedan broj policajaca iz Bratunca mobilisan u jedinice PJP-a.²⁹⁹ U ovim okolnostima, sa trenutno raspoloživim informacijama nije moguće utvrditi koje određene jedinice ili vojnici su bili uključeni u čuvanje muslimanskih zatočenika u Bratuncu.

B. Jedinice MUP-a RS-a i Drinskog korpusa na putu Bratunac - Konjević Polje 12. i 13. jula 1995.

6.13 Jedinica odgovorna za opsežnije vojne operacije na ovom području bila je Bratunačka brigada. Jedinice koje su posebno pokrivala ovaj sektor bile su 1. pješadijski bataljon (Magašići), pod komandom poručnika Lazara Ostojića,³⁰⁰ i 4. pješadijski bataljon pod komandom kapetana 1. klase Radike Petrovića.³⁰¹

6.14 Prvi bataljon je od samog početka bio odgovoran za ovo konkretno područje, zapadno od Bratunca prema Kravici. Od sredine 1993. kada su se linije stabilizovale nakon proglašenja Srebrenice "zaštićenom zonom", jedinica je bila odgovorna za ovo geografsko područje. I ostalo je tako bar sve do 16. jula 1995.³⁰² Međutim, dok je ova jedinica bila odgovorna za dio područja, Kravica i Sandići spadali su pod zonu odgovornosti 4. pješadijskog bataljona.

6.15 Ono što je jedinstveno kad je u pitanju 4. bataljon je to da se jedinica nije nalazila u organizacionom sastavu Bratunačke brigade. Prema novinskom članku objavljenom u martu 1995. godine u *Drinskom magazinu*, jedinica kojoj je dodijeljeno to područje je bila jedinica kapetana 1. klase Radike Petrovića.³⁰³ U stvari ta jedinica je 8. bataljon Zvorničke brigade.³⁰⁴ Ova jedinica je bila poslata na to područje od septembra 1993. i istovremeno dok je pripadala Zvorničkoj brigadi, nalazila se pod operativnom kontrolom komandanta Bratunačke brigade kad su u pitanju borbene aktivnosti.³⁰⁵

²⁹⁹ Spisak pripadnika 2. čete PJP-CJB Zvorik, (samo na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku), bez datuma, gdje se vidi da su razni pripadnici bratunačkog SJB-a, uključujući komandira Slavoljuba Mladenovića, bili pripadnici 2. čete PJP-a.

³⁰⁰ 1pb/1. brlpbr zahtjev, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 4. juli 1995 (komandant Lazar Ostojić traži municiju i gorivo za predstojeću operaciju).

³⁰¹ Drago Gajić, "Kud Radikina vojska prođe - Skica za portret Radike Petrovića", *Drinski magazin*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), mart 1995, strana 13.

³⁰² Dana 3. jula 1995., navedeno je da 1. bataljon drži položaje u području Vresinja. Dana 6. jula 1995., uočena je paljba sa muslimanskih položaja na TT 413 (trogonometrijska tačka 413 - oznaka na srpskoj karti 029939). Neprijatelj je otvorao vatru po desnom krilu 2. bataljona i lijevom krilu 1. bataljona. Opis pokazuje da se granica između jedinica 1. i 2. bataljona nalazi na ili blizu TT 413. Zbog toga je 1. bataljon bio odgovoran za područje zapadno od TT413. Dana 9. jula 1995., jedan vojnik je poginuo a drugi je ranjen u području 1. bataljona. Taj rejon obuhvata pravac Lemesac-Lomovi-Perska kosa (na srpskoj vojnoj karti koordinate 013958 do 021946).

³⁰³ "Kud Radikina vojska prođe. Skica za portret Radike Petrovića", *vidi iznad fusnotu 301*.

³⁰⁴ VP 7469 smrtni list 05/3-71/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juli 1995. (KIK Radika Petrović je naveden kao komandant 8. bataljona, 1. zvpbr).

³⁰⁵ Pored gore navedenog članka, postoji jedan specifičan navod u Redovnom borbenom izvještaju 1. brlpbr 03-253-98, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8. juli 1995., da je 4. bataljon iz Zvornika kao i dodatne informacije koje idu u prilog ovom zapažanju. U izvještaju

6.16 Bez obzira na porijeklo, 4. bataljon je ostao pod kontrolom Bratunačke brigade do 19. jula 1995.³⁰⁶

6.17 Pored jedinica Bratunačke brigade i štaba Drinskog korpusa, duž puta se nalazio i štab 5. inženjerskog bataljona, odmah do raskrsnice u Konjević Polju. Ova jedinica se nalazila pod komandom majora Milenka Avramovića.³⁰⁷ Major Mile Simanić je bio zamjenik komandanta 5. inženjerskog bataljona.³⁰⁸

6.18 Međutim, bez obzira na vojno prisustvo, čini se da je još od 21. marta 1995. za samo obezbjeđenje puta bio odgovoran MUP RS-a. Dana 19. marta 1995. Glavni štab (GŠVRS) je obavijestio vrhovnog komandanta da Drinski korpus ne može više vršiti obezbjeđenje šireg područja Konjević Polja zbog premještanja jedinice na drugu lokaciju. Zbog toga je VRS tražio da se taj zadatak dodijeli MUP-u, naročito kontrola puta Konjević Polje - Bratunac.³⁰⁹ Dana 21. marta 1995. Predsjednik RS-a Karadžić je uputio ministra unutrašnjih poslova RS-a da uspostavi sistem obezbjeđenja puta i da provjeri mogućnost razmještanja nekih jedinica MUP-a u Konjević Polje.³¹⁰ Dana 23. marta 1995. ministar unutrašnjih poslova je odgovorio da je u Konjević Polju razmjestio 2. četu PJP-a Centra službi bezbjednosti (CSB) Zvornik.³¹¹ Od kraja marta pa nadalje dijelovi raznih četa PJP-a su se smjenjivali na ovom zadatku obezbjeđenja.

6.19 Preciznije, situaciju i prisustvo policijskih jedinica duž puta Bratunac-Konjević Polje kasno poslije podne 12. jula 1995. detaljno je opisao načelnik CJB, Dragomir Vasić, u svom izvještaju MUP-u RS-a, štabu policijskih snaga (Bijeljina), kabinetu ministra i resoru javne bezbjednosti.³¹² U ovom izvještaju on navodi da je evakuacija i transport civilnog stanovništva iz Srebrenice u toku. On takođe kaže da je četvoro lica "uhvaćeno u Konjević Polju prije sat vremena (oko 16:30 sati)." Na osnovu obavještajnih podataka dobijenih od tih lica Vasić izvještava da je 300 muslimanskih vojnika prešlo cistu /kao u originalu/ i da idu prema Udrču. Dodatnih 8.000 muškaraca (1.500 naoružanih) se nalaze u reonu između Konjević Polja i Sandića. Rekao je da je Zvornička brigada dobila zadatak da blokira 300 muškaraca na Crnom Vrhu, a da četa Specijalne policije iz Šekovića, 1. četa PJP-a CSB-a

---

Bratunačke brigade od 15. jula 1995., navedeno je da je vojnik Cvijetin Vukosavljević poginuo u selu Kajići (smještenom oko jedan kilometar istočno od Kravice). I mada se vodio kao pripadnik 4. bataljona, njegovo ime se ne pojavljuje na spisku ljudstva dodijeljenog Bratunačkoj brigadi od 1 - 31. jula 1995. On se, međutim, pojavljuje na listi poginulih vojnika 1. zvorničke pješadijske brigade. Prema ovim dokumentima, on je bio raspoređen u 8. bataljon 1. zvorničke pješadijske brigade.

³⁰⁶ Redovni borbeni izvještaj 1. brlbr 03-253-108, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19. juli 1995. (pokazuje da se 4. bataljon vratio u Zvornik).

³⁰⁷ Naredenje 5. inžb 9-4/94, *vidi iznad fusnotu 137*; VP 7469/05 Zapisnik o primopredaji vozila, *vidi iznad fusnotu 137*.

³⁰⁸ Dokazni predmet odbrane 99 u predmetu Krstić - Vanredni izvještaj 5. inžb Drinskog korpusa, 107-1, *vidi iznad fusnotu 138*.

³⁰⁹ Izvještaj (Odjela za obavještajno-bezbjednosne poslove) GŠVRS 12/46-2211/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19. mart 1995.

³¹⁰ Naredenje predsjednika RS-a 01-509-1/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 21. mart 1995.

³¹¹ Naredba Ministarstva unutrašnjih poslova RS-a K/P 273-95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 23. mart 1995.

³¹² Izvještaj CJB-a Zvornik 281/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. juli 1995.

Zvornik i 5. četa PJP-a CSB-a Zvornik blokiraju to područje s ciljem uništenja muslimanskih snaga.³¹³

6.20 U vezi s tim Zvornička pješadijska brigada je izvijestila Drinski korpus o poduzetim mjerama za rješavanje situacije. U njihovom dnevnom borbenom izvještaju za 12. juli 1995. (upućen u 17:10 sati), komanda Zvorničke brigade izvještava sljedeće:

- da dva voda (interventni vod 7. bataljona i vod vojne policije) trebaju zauzeti položaje u zasjedi do 17:00 sati;
- sve ostale jedinice brigade su povećale budnost i izvršile pripreme za eventualni napad bosanskih Muslimana iza njihovih utvrđenih linija;
- jedno odjeljenje vojne policije je upućeno u Konjević Polje po vašem naređenju (Drinskog korpusa);
- Osam autobusa "Drina-transa" kao i četiri kamiona i dva autobusa iz jedinice su upućeni po vašem naređenju (Drinskog korpusa); i
- brigada je uputila jednu Pragu kao pojačanje 8. bataljonu u Kajićima.³¹⁴

6.21 Skoro u isto vrijeme, komanda Drinskog korpusa je poslala i izvještaj o podacima koje je prikupila od zarobljenih Muslimana. U ovom slučaju ispitivali su izvjesnog Izudina Bekića koji im je iznio svoja saznanja o planu muslimanske kolone.³¹⁵ Ovaj izvještaj (koji je sastavljen na glavnom komandnom mjestu Drinskog korpusa u Vlasenici) nije upućen samo Glavnom štabu, nego i raznim brigadama MUP-a i potčinjenim brigadama korpusa. Na osnovu informacija dobijenih od Bekića u izvještaju stoji sljedeće:

"...može se zaključiti da se civilno stanovništvo organizovano uputilo prema bazi UNPROFOR-a u Potočarima, prvenstveno žene, djeca, starci i ranjeni, dok je vojno sposobno, oružane formacije, krenule u ilegalno probijanje ka Tuzli najvjerojatnije preko Ravnog Buljima - Kravice - Purkovića - Kusleta i dalje preko Udrča-Kozjaka-Kamenice-Crnog Vrhanezuka. Upoznali smo organe MUP-a RS-a stacionirane u Konjević Polju o ilegalnom koridoru kojim se izvlače Muslimani iz Srebrenice, obzirom da oni imaju zadatak da obezbjeđuju komunikaciju Bratunac-Konjević Polje.

Komande brigada dužne su u cjelini sa informacijom upoznati SJB u zoni odgovornosti. Organi OBP predložiće komandovanju da se preduzmu mjere na sprečavanju ilegalnog izvlačenja oružanih Muslimana radi njihovog hapšenja i sprečavanja eventualnih iznenađenja, koje mogu počinuti prema civilnom stanovništvu i ratnim jedinicama na pravcu kretanja.

³¹³ *Ibid.*

³¹⁴ Redovni borbeni izvještaj 1. zpb 06-215, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12. juli 1995. Vidi takođe putni radni list za vozilo Opel Rekord (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), koji pokazuje prisustvo ovog vozila u Konjević Polju 12. jula 1995. Ime vozača tog vozila, Željka Lazića, je pronađeno na spisku ljudstva vojne policije Zvorničke brigade u mjesecu julu 1995.

³¹⁵ Izvještaj obavještajne službe KDK 17/896, (radna verzija prijevoda na engleski), 12. juli 1995.

Komande Bratunačke, Zvorničke i Miličke brigade u saradnji sa SJB u svojoj zoni odgovornosti organizovaće saobraćaj na komunikaciji Bratunac-Milići-Vlasenica i Zvornik-Konjević Polje-Vlasenica. Dozvolice prolaz samo vozilima i jedinicama VRS-a i MUP-a koji su na izvršavanju službenih i borbenih zadataka vezanih za izvođenje b/d oko bivše enklave Srebrenica.

Civilni saobraćaj usmjeriti pravcem Zvornik-Šekovići-Vlasenica.³¹⁶

Izveštaj je upućen sa potpisom generalmajora Radislava Krstića.³¹⁷

6.22 Do ponoći 12. jula 1995., obavještajni organ Zvorničke brigade sakupljao je dodatne informacije o koloni bosanskih Muslimana na osnovu praćenja radio veza između raznih dijelova kolone.³¹⁸ U izvještaju upućenom obavještajnom odjelu komande Drinskog korpusa, načelnik obavještajne službe Zvorničke brigade (KIK Duško Vukotić) rekao je da je obavijestio i načelnika štaba Zvorničke brigade i komandanta taktičke grupe "Osmaci" o ovim dijelovima. U ovom izvještaju se takođe kaže da je, prema uhvaćenom razgovoru bosanskih Muslimana, "treća grupa" otkrivena u području Bokčin potoka i da su potpuno uspaničeni i neorganizovani i da se sami predaju MUP-u u pripadnicima VRS-a u ovom području.³¹⁹

6.23 Situaciju na putu Bratunac-Konjević Polje je u ranim jutarnjim satima 13. jula 1995. detaljno opisao načelnik CJB Zvornik, Dragomir Vasić. U ovom prvom izvještaju (282/95) on kaže da je jedan policajac iz 1. čete PJP ubijen, a da su dvojica ranjena u borbi u 04:00 sata između Sandića i Konjević Polja.³²⁰ Takođe navodi da MUP nije imao:

"... nikakvu saradnju ni pomoć od strane VRS u blokadi i uništenju velikog broja neprijateljskih vojnika tako da je moguće očekivati velike probleme dok se akcija ne završi jer MUP radi sam po ovoj akciji a prostor i broj muslimanskih vojnika su veliki."³²¹

Kasnije tog jutra Vasić izvještava da je general Mladić prepustio MUP-u zadatak da eliminiše ("likvidira") prijetnju koju predstavlja "8.000 muslimanskih vojnika koje smo blokirali u šumi oko Konjević Polja...i da taj posao odraduju samo jedinice MUP-a."³²² Prema tome, do jutra 13. jula 1995., VRS je već prenijela zadatak nastavka iseljavanja civila Muslimana iz Potočara (vidi odlomak 5.15) i obezbjeđenja puta Bratunac-Konjević Polje na snage MUP-a RS-a.

³¹⁶ *Ibid.* Vidi takođe dokazni predmet odbrane D 165b na suđenju u predmetu Krstić.

³¹⁷ *Ibid.* Pomena radi, postoje ustvari dvije verzije ovog izvještaja. Verziju korištenu za gore navedene citate (fusnota 315) pribavili su istražitelji Tužilaštva u junu 2002. prilikom pretresa zgrade opštine u Zvorniku. Druga verzija je navedena kao dokazni predmet odbrane D 165. Oba dokumenta sadrže isti tekst (u smislu sadržaja). Međutim, KDK 17/896, od 12. jula 1995 upućen je pod imenom generalmajora Radislava Krstića, koji pokazuje da dokument potiče iz Drinskog korpusa. U slučaju dokaznog predmeta odbrane D 165, izvještaj je upućen pod imenom generalmajora Tolimira, što upućuje da dokument potiče iz Glavnog štaba.

³¹⁸ Obavještajni izvještaj Zvorničke brigade 19/39, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 12. juli 1995.

³¹⁹ *Ibid.*

³²⁰ Izvještaj CJB-a Zvornik 282/95, (radna verzija prijevoda na engleski), 13. juli 1995.

³²¹ *Ibid.*

³²² Izvještaj CJB-a Zvornik 283/95, vidi iznad fusnotu 258, odlomak 2.

6.24 Na osnovu raznih dokumenata i video dokaza, moguće je utvrditi identitet i mjesta različitih jedinica MUP-a koje su 13. jula 1995. djelovale duž puta. Prvo, najznačajnije od tih jedinica su bile 2. odred (Šekovići) Specijalne brigade policije RS-a (pod komandom Miloša Stupara),³²³ MUP-ova četa kampa za obuku Jahorina, mješovita četa MUP-a RSK-a i Srbije i 1. četa PJP iz Zvornika. Kao što je ranije rečeno (u odlomku 3.20), ova mješovita formacija policije nalazila se pod komandom Ljubiše Borovčanina (zamjenik komandanta Specijalne brigade policije RS-a). Dok su neki dijelovi ove mješovite formacije ostali u Potočarima, čini se da je veći dio ove jedinice već u ranim večernjim satima 12. jula 1995. bio razmješten duž puta Kravica-Konjević Polje. Osim toga, bar neki dijelovi 5. čete PJP-a iz Zvornika takođe su bili razmješteni na tom putu. Ove jedinice MUP-a su preuzimale na stotine muškaraca bosanskih Muslimana koji su im se predavali duž puta tog dana, a isto tako su tokom dana imali i žrtava.

6.25 Međutim, bez obzira na znatno prisustvo MUP-a, jedinice Drinskog korpusa i Bratunačke brigade su bile uključene u borbena dejstva i takođe su imali žrtava. Komanda 5. inženjerskog bataljona Drinskog korpusa, razmještena u Konjević Polju, poslala je izvještaj da je u 08:00 sati 13. jula 1995., jedan muslimanski vojnik otvorio vatru i ranio dva vojnika.³²⁴ Izvještaj je potpisao major Mile Simanić, zamjenik komandanta 5. inženjerskog bataljona. Takođe 13. jula 1995., Bratunačka brigada izvještava: "glavne snage brigade su angažovane na slamanju neprijateljskih snaga koje su se izvukle u pomenuti reon (Ravni Buljim - Zvijezda Žiljato)."³²⁵ Ovaj izvještaj upućen Drinskom korpusu potpisao je komandant Bratunačke brigade, pukovnik Vidoje Blagojević.

C. Pogubljenja u dolini Cerske 13. jula 1995.

6.26 Prema izjavama svjedoka, tokom popodneva 13. jula 1995. godine, neutvrđen broj muškaraca Muslimana dovezen je autobusima i kamionima iz pravca Konjević Polja u dolinu Cerske i kasnije pogubljen. U konvoju je primijećena najmanje jedna mašina za zemljane radove.³²⁶ Ovaj slučaj predstavlja prvo veliko organizovano pogubljenje zatočenih muškaraca Muslimana, zarobljenih iz kolone. Sadašnje informacije pokazuju da je područje doline Cerske gdje su izvršena ubistva bilo u zoni Miličke ili Vlaseničke brigade Drinskog korpusa VRS-a.

6.27 Prisluškivanjem veza VRS-a zabilježeno je da je 13. jula 1995. godine u 13:55 sati, izvjesni pukovnik Milanović (vjeruje se da je to pukovnik Ignjat Milanović, načelnik protivvazdušne odbrane Drinskog korpusa) razgovarao sa dežurnim oficijom na "Palmi" ("Palma" je šifra za štab 1. zvorničke pješadijske brigade), što je moglo biti u vezi sa pomenutim događajem. Upitao je dežurnog oficira da li je "[...] vaš buldožer [...] onaj sa kašikom [...]" na raspolaganju, i ako jeste, "[...] treb'o bi nam

³²³ Personalni upitnik za Miloša Stupara, (radna verzija prijevoda an engleski). Ovo je izvadak iz dokumentacije o karijeri u policiji Miloša Stupara, koja pokazuje da je bio komandant odreda MUP-a iz Šekovića u periodu od 20. februara 1994 do 22. augusta 1995.

³²⁴ Dokazni predmet odbrane 99 na suđenju u predmetu Krstić – Izvještaj 5. inženjerskog bataljona Drinskog korpusa, 107-1, *vidi iznad fusnotu* 138.

³²⁵ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpbr 03-253-103, *vidi iznad fusnotu* 238.

³²⁶ Svjedočenje svjedoka "M" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2724).

taj, da se javi u Konjević polje[...]"^V Rečeno mu je da je na terenu i da se ne može poslati dolje u dogledno vrijeme. Dva sata kasnije, u 15:53 sati, zabilježeno je kako pukovnik Milanović traži izvjesnog Simovića ili Avramovića, zahtijevajući ponovo rovokopač ili buldožer. Rečeno mu je da su svi na terenu.^{VI} Vjeruje se da je Avramović major Milenko Avramović, načelnik inženjerije Drinskog korpusa i komandant 5. inženjerijskog bataljona Drinskog korpusa.^{VII} Identitet Simovića je trenutno nepoznat. Vjeruje se da je Simović major Mile Simanić, zamjenik komandanta 5. inženjerijskog bataljona.³³⁰

D. Skladište u Kravici 13. jula 1995.

6.28 Prema svjedočenjima svjedoka i preživjelih, tokom kasnih popodnevni i ranih večernjih sati 13. jula 1995. godine, stotine muškaraca Muslimana ubijene su u skladištu poljoprivrednog dobra u Kravici.³³¹ Ovi Muslimani su bili dio kolone koji se predao na putu Bratunac-Kravica-Konjević Polje tokom jutra 13. jula, uključujući i one koji su ujutro 13. juna okupljeni na livadi u Sandićima.

6.29 Analiza događaja u vezi s ovim ukazuje na to da je okupljanje muškaraca Muslimana nakon njihove predaje na putu Bratunac-Kravica-Konjević Polje bilo dio dobro organizovane operacije. Zatočenici su okupljeni na više mjesta uz put. Zapadno od Kravice, jedno od sabirnih mjesta bila je livada u Sandićima. Na ovom sabirnom mjestu viđeni su jedan tenk i druga vojna vozila (Praga i BOV), koja su najvjerovatnije pripadala jedinicama MUP-a 2. odreda (Šekovići) što je u velikoj mjeri pomoglo ranije pomenutim jedinicama MUP-a u čuvanju zarobljenika.³³² Najkasnije rano popodne, počeli su okupljati zarobljenike u kompleksu skladišta u Kravici.

6.30 Sama pogubljenja zatočenika počela su između 17:00 i 18:00 sati i trajala nekoliko sati. Izjave svjedoka ukazuju na to da su za ubijanje zatočenika, koji nisu mogli umaći iz skladišta, korišteni pješadijsko oružje, mitraljezi i bombe. Svi izlazi su bili pokriveni vatrom, a zatočenici koji su pokušali da pobjegnu kroz vrata ili prozore dok je trajala pucnjava ubijeni su.

6.31 Kada je prestala pucnjava, stiglo je nekoliko kamiona i počelo je utovarjanje tijela u kamione. Ovaj proces je nastavljen do mraka.³³³ Tijela su se mogla vidjeti s puta, a jedan svjedok je vidio tijela dok su ga vozili pored skladišta.³³⁴ Sljedećeg jutra nastavljeno je prikupljanje tijela.

³²⁷ Presretnuti razgovor između "M" - Milanovića i "P" - dežurnog oficira na "Palmi" preko vojnog telefona, 13.7.1995. u 13:55.

³²⁸ Sažetak presretnutog razgovora Milanovića preko vojnog telefona, 13.7.1995. u 15:53 sati.

³²⁹ 5. inžb, naređenje 9-4/94, vidi iznad fusnotu 137; VP 7469/05 Zapisnik o primopredaji vozila, vidi iznad fusnotu 137.

³³⁰ Dokazni predmet odbrane 99 u predmetu Krstić – vanredni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona Drinskom korpusu, 107-1, vidi iznad fusnotu 138.

³³¹ Svjedočenje svjedoka "J" (transkript 2463-64) i svjedočenje svjedoka "K" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2523-26).

³³² Petrovićev video snimak, (dokazni predmet optužbe 3 u predmetu Krstić), vidi iznad fusnotu 259. Vidi i Izvještaj CJB-a Zvornik 01-16-02/1-205/95 (radna verzija prijevoda na engleski), 15. juli 1995., odlomak 4, gdje se spominju ta sredstva kao pojačanje policijskim jedinicama.

³³³ Svjedoci "J" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2469-70) i "K" (transkript 2535-37).

³³⁴ Svjedok "Q" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 3026).

Posebna zapažanja

6.32 Što se tiče jedinica koje su ustvari čuvale zarobljenike na livadi u Sandićima, gdje su prvo zatočeni, ne postoje dokumenti u kojima se kaže da su jedinice Bratunačke brigade, na osnovu naređenja od 13. jula 1995., organizovano postavljene na to mjesto da čuvaju zarobljenike. Međutim, 13. jula 1995. poslije podne, svjedoci su primijetili prisustvo generala Mladića na livadi, koji se obratio sakupljenim zarobljenim Muslimanima.³³⁵ Vezano za to, u dnevniku dežurnog voda vojne policije 1. bratunačke lake pješadijske brigade navodi se da je 12., 13 i 15. jula 1995. jedan dio vojne policije vršio "obezbjedenje komandanta Ratka Mladića."³³⁶

6.33 Bez obzira na posjetu generala Mladića a možda i drugih oficira VRS-a, koji su imali veze sa Glavnim štabom moguće i sa Drinskim kopusom, čini se da je većina snaga koje su čuvale zarobljenike Muslimane u Sandićima bila iz MUP-a. Kao što je navedeno u odlomku 6.29, video snimak Zorana Petrovića-Piroćanca, koji je išao u pratnji Ljubiše Borovčanina, detaljno prikazuje značajno prisustvo MUP-a. U članku kojeg je kasnije napisao Zoran Petrović-Piroćanac, govorilo se i o najvažnijim aktivnostima jedinice.³³⁷

6.34 Što se tiče prisustva jedinica MUP-a i Bratunačke brigade u Kravici, u vrijeme kada su vršena pogubljenja, knjiga ranjenih boraca pokazuje da su 13. jula 1995. između 17:30 i 17:40 sati u bratunački Dom zdravlja primljeni Miroslav Stanojević (iz Crvenih beretki) i Rade Čuturić (iz Specijalne brigade policije MUP-a) nakon što su ranjeni u Kravici.³³⁸ Dana 13. jula 1995., nakon 17:40 (vrijeme se ne vidi), primljen je Krsto Dragičević (iz specijalne policije - Skelani) nakon što je smrtno ranjen u Kravici.³³⁹ Prema platnim listama bratunačke opštine i brigade, Miroslav Stanojević, sin Anđelke (datum i mjesto rođenja: 10. april 1972. u Srebrenici) bio je pripadnik "Crvenih" ili voda "Crvenih beretki" 3. bataljona Bratunačke brigade. Krsto Dragičević je upisan kao sin Dragoljuba, (datum i mjesto rođenja: 6. decembar 1965., Toplice-Srebrenica).³⁴⁰ On je upisan kao pripadnik 2. odreda Specijalne policije (Šekovići), koji je poginuo u Kravici, 13. jula 1995.³⁴¹ Izgleda da je u periodu kad je ranjen, Rade Čuturić, (sin Milana, datum i mjesto rođenja: 26. avgust 1971. u Stuparima - Kladanj) bio oficir i zamjenik komandanta 2.

³³⁵ Svjedočenje svjedoka "J" na suđenju u predmetu Krstić, (transkript 2459) i svjedočenje svjedoka K na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2509).

³³⁶ Dnevnik dežurnog vojne policije 1. brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 165.

³³⁷ Članak iz beogradskog magazina "Intervju" koji je napisao Zoran Petrović o Operaciji u Srebrenici, 21. juli 1995.

³³⁸ Lista ranjenih boraca Bratunačkog Doma zdravlja (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ). Na izdvojenoj stranici je naveden Stanojević pod brojem 1489 i Čuturić pod brojem 1490.

³³⁹ *Ibid.* Dragičević je naveden pod brojem 1491.

³⁴⁰ Krajem 1991. bosanski Srbi su južni dio opštine Srebrenica, gdje se nalazi grad Toplica, pripojili opštini Skelani.

³⁴¹ Smrtni list Krste Dragičevića, (radna verzija prijevoda ne engleski), 31. oktobar 1996. Što se tiče datuma kada je nastupila smrt vidi se da je broj za mjesec juli (07) prvo otipkan kao "17" sa "0" prekucanom preko toga.

specijalnog odreda policije.³⁴² On je kasnije, 24. avgusta 1995., preuzeo komandu nad 2. odredom i ubijen je u akciji 23. septembra 1995. na Ozrenu.³⁴³

6.35 Pored prisustva zamjenika komandanta 2. odreda specijalne policije (Šekovići) u Kravici u vrijeme kada su vršena pogubljenja, čini se da je i zamjenik komandanta Specijalne brigade policije, Ljubiša Borovčanin, prošao ispred skladišta dok se to dešavalo. Kao što je ranije rečeno (odlomak 6.33), 13. jula 1995., kasno poslije podne, gospodin Zoran Petrović - Piroćanac bio je prisutan u vozilu sa Ljubišom Borovčaninom i snimao je video kamerom događaje duž puta Bratunac - Konjević Polje. U jednoj sceni video snimka može se vidjeti da vozilo prolazi ispred skladišta u Kravici i tu se vidi gomila leševa ispred jednog od velikih ulaza.³⁴⁴ Međutim, kada je 13. jula 1995. u 20:40 sati Ljubiša Borovčanin izvijestio generalmajora Krstića o opštoj situaciji i o potrebama za bilo kakvom dodatnom podrškom, ovi događaji nisu ni spomenuti.³⁴⁵

6.36 Što se tiče prisustva ranjenog pripadnika jedinice "Crvene beretke" u Kravici, trenutno se ne zna ko ga je tamo uputio i u kom svojstvu se tamo nalazio. Ova jedinica, koja je inače potčinjena 3. bataljonu, smatrana je interventnom jedinicom na nivou brigade. Međutim, nema dokumenta koji pokazuje da je tog dana jedinica "Crvene beretke" djelovala ni sa 1. ni 4. bataljonom Bratunačke brigade. Treba reći da je jedan od mogućih razloga kojim bi se moglo objasniti prisustvo Miroslava Stanojevića pronađen u vanrednom borbenom izvještaju Bratunačke brigade upućenom 13. jula 1995. Drinskom korpusu.³⁴⁶ Ovaj vanredni izvještaj pokazuje da je 13. jula 1995. u 17:00 sati, jedinica koja se sastojala od 92 vojnika, pod vodstvom načelnika štaba brigade (majora Novice Pajića), upućena na Braćan. Ruta kretanja ove jedinice najavljena Drinskom korpusu bila je "Bratunac-Milići-Braćan." Da bi otišla ovim putem, jedinica je trebala da prođe pored skladišnog kompleksa u Kravici, koje je bilo udaljeno oko 12 kilometara od štaba Bratunačke brigade. Međutim, sljedećeg dana, 14. jula 1995., dnevni borbeni izvještaj pokazuje da su tog dana u 10:00 sati "Crvene beretke" upućene u područje Milića radi kretanja na zadatak u Žepu.³⁴⁷

6.37 U vezi sa događajima u skladištu u Kravici, može se izvesti nekoliko zaključaka. Prvo, kao što je razmotreno u odjeljku 6.29, skladište u Kravici bilo je, čini se, "poznato" sabirno mjesto. Pošto je ovo mjesto bilo određeno za držanje zatočenika, pretpostavlja se da je bila potrebna određena organizacija radi čuvanja pristižućih zarobljenika. Kako su dijelovi VRS-a i MUP-a takođe bili raspoređeni uz put tokom ovog perioda, može se zaključiti da je ovo mjesto odredio viši štab i o tome obavijestio potčinjene jedinice. Ovo bi bilo u nadležnosti obavještajno-bezbjedonosnih organa Bratunačke brigade i Drinskog korpusa VRS-a.

³⁴² Naređenje CJB-a Zvornik 01-16-02/1-320/95 (radna verzija prijevoda na engleski), 6. oktobar 1995. Pismo Dragomira Vasića u kome navodi Radu Čuturića kao bivšeg komandanta 2. odreda Specijalne brigade policije MUP-a RS-a.

³⁴³ Smrtni list Rade Čuturića, (radna verzija prijevoda na engleski), 31. oktobar 1996.

³⁴⁴ Video snimak Zorana Petrovića (dokazni predmet optužbe br. 3 na sudenju u predmetu Krstić) vidi iznad fusnotu 259.

³⁴⁵ Presretnuti telefonski razgovor između "K" Krstića i "X" Borovčanina preko vojnog telefona, 13. juli 1995, u 20:40 sati.

³⁴⁶ Vanredni borbeni izvještaj 1. brlpbr 03-253-103/1, vidi iznad fusnotu 238.

³⁴⁷ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpbr 03-253-104, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. juli 1995.

6.38 Nadalje, pošto su za prevoz zarobljenika u skladište korišteni kamioni i autobusi, može se zaključiti da je neka instanca viša od komandi lokalnih bataljona morala da ih stavi na raspolaganje. U najmanju ruku, to je moralo biti na nivou Bratunačke brigade, ali je vjerovatnije bilo na nivou Drinskog korpusa, pošto bi svako sredstvo korišteno za prevoz zatočenika bilo izdvojeno iz tekućeg procesa deportacije u Potočarima.

6.39 Jedno od možda najindikativnijih zapažanja preživjelih i svjedoka odnosi se na dolazak kamiona i ostale mehanizacije za uklanjanje tijela. Jasno je da je neka instanca viša od komandanta lokalnog bataljona morala dati ovlaštenje za pokret vozila na tu lokaciju, kao i odrediti razlog njihovog odlaska na tu lokaciju. Može se zaključiti da prisustvo ovih vozila u Kravici te večeri nije bilo slučajno. Štaviše, aktivnosti na uklanjanju tijela su prekinute tokom večeri 13. jula 1995. godine i nastavljene po danu 14. jula 1995. godine. Konačno, možda je u vezi s ovim zabilješka od 19. jula 1995. godine u knjizi zapovijesti voda vojne policije iz Bratunca koja govori o odredu vojne policije na obezbjeđenju bratunačkih komunalaca u Glogovi.³⁴⁸ Glogova je lokacija primarne masovne grobnice, koja se nalazi manje od 500 metara od bivšeg komandnog mjesta 1. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade.

E. Situacija duž puta Bratunac - Konjević Polje od 14. do 18. jula 1995.

6.40 Dok su snage MUP-a možda bile aktivne na samom putu, Drinski korpus, a naročito Bratunačka brigada, vršili su pretres terena područja bivše enklave. U ranim večernjim satima 13. jula 1995., Drinski korpus je izdao naredbu 01/4-157-5.³⁴⁹ Ova naredba, koju je potpisao generalmajor Krstić u svojstvu komandanta Drinskog korpusa, upućuje jedinice Bratunačke brigade, Miličke brigade i samostalnog bataljona Skelani da počnu sa pretresom terena "novooslobođenog područja". Pečat centra veze pokazuje da je naredba poslata u otprilike 20:30 sati 13. jula 1995. Na osnovu ove naredbe komanda Bratunačke brigade 14. jula 1995. izdaje naredbu 453-2. Ova naredba, koju je potpisao komandant brigade, pukovnik Vidoje Blagojević, upućuje sva četiri bataljona da počnu sa operacijom čišćenja u raznim područjima. Posebne instrukcije su date 1. i 4. bataljonu koji su djelovali južno od puta Bratunac-Konjević Polje:

1. 1. pb izvršit će pretres terena bivše enklave Srebrenica i to desno: raskrsnica komunikacije Bratunac - Konjević Polje - Ježestica (K-316) tt 555 (isključno), Lupoglav (tt 675), s. Šušnjari (isključno), levo: potok Lomanac (s. Hranča), s. Pale - Zvijezda (tt 906). KM bataljona u s. Čizmići.

4. 4. pb sa svojim položaja kontroliše ispred sebe prostor od Lupoglava do Ravnog Buljima i po dubini do Mratinskog brda i Sandića.

5. Sa pretresom terena otpočeti odmah i završiti do 16. jula 1995. godine.

³⁴⁸ Dnevnik dežurnog vojne policije 1.brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 165, zabilješka od 19.7.1995.

³⁴⁹ Naređenje KDK br. 01/4-157-5, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. juli 1995.

6. Po izvršenom zadatku podneti mi izvještaj dana 17.7.1995. na referisanju.³⁵⁰

Dnevni borbeni izvještaj za 14. juli 1995. takođe pokazuje da je Bratunačka brigada djelovala po naređenju Drinskog korpusa, 01/4-157/5 i da je dio njihovih snaga učestvovao u okruženju neprijatelja u području "Bokčin potok - Šiljkovići - Mratinjci".³⁵¹ Izvještaj takođe pokazuje da Bratunačka brigada nije primijetila neprijateljske snage niti je "s njima došla u kontakt".

6.41 Dana 15. jula 1995., dokumenti pokazuju dalje aktivnosti koje se tiču vojne operacije duž puta. Kao što je u svom izvještaju naveo Dragomir Vasić iz CJB-a, dvije čete MUP-a sa Jahorine i dalje su bile na putu Kravica - Konjević Polje - Kasaba. On takođe govori o prisustvu jednog voda PJP-a iz CJB-a Zvornik, jednog tenka (sa posadom) i dijelovima snaga Centra za uzgoj i dresuru pasa, koji vode borbe sa zaostalim snagama bosanskih Muslimana.³⁵² Dragomir Vasić takođe kaže da su 1. četa PJP-a, dijelovi 2. i 4. odreda SOP-a (vjeruje se da su to specijalni odredi policije), ojačani tenkom, Pragom, BOV-om i minobacačkom četom krenuli u pravcu Crnog Vrh - Baljkovice zajedno sa VRS-om da bi zamijenili ljudstvo na linijama Zvorničke brigade.³⁵³

6.42 S tim u vezi, komandant Drinskog korpusa upućuje jednog od svojih oficira, pukovnika Ignjata Milanovića, da izvidi situaciju u Milićima i Bratuncu, a naročito stanje istočno od komunikacije Milići - Konjević Polje - Bratunac. Nakon što je to obavio on šalje izvještaj komandantu Drinskog korpusa, koji se nalazi na IKM-u (Isturenog komandnom mjestu). U svom izvještaju on navodi da je Bratunačka brigada skoro završila pretres kao što je ranije naređeno, i da se veće neprijateljske grupe nalaze istočno od komunikacije.³⁵⁴ On takođe predlaže da se komandant 1. bratunačke brigade imenuje za komandanta svih snaga koje učestvuju u pretresu terena i asanaciji bojišta istočno od komunikacije (i u zahvatu komunikacije Kasaba - Drinjača), "jer iz Komande Drinskog korpusa nemamo koga postaviti".³⁵⁵ On dalje navodi da ukoliko se komandant korpusa slaže sa tim predlogom, da tu odluku potvrdi telegramom koji će poslati komandama 1. bratunačke brigade, 1. miličke brigade i CSB-u Zvornik.³⁵⁶ U izvještaju Bratunačke brigade od 15. jula 1995. stoji da oni i dalje vrše pretres terena u skladu sa naredbom Drinskog korpusa, br. 01/4-157/5 (od 13. jula 1995.). Takođe navodi da je jedan pripadnik 4. bataljona poginuo prethodne večeri.³⁵⁷

6.43 Dana 16. jula 1995. u dnevnom borbenom izvještaju Bratunačke brigade piše da je u toku dana, "komandant brigade izvršio obilazak svih jedinica koje blokiraju neprijatelja (1. Mlpbr, jedinice 65. Zmpt /zaštitnog puka/, dijelovi MUP-a i 5. Inžb) precizirao zadatke i organizovao sadejstvo i vezu."³⁵⁸ Osim toga, u izvještaju piše da

³⁵⁰ Naređenje 1. brlpr 453-2, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. juli 1995.

³⁵¹ Naređenje 1. brlpr 03-253-104, *vidi iznad fusnotu* 347.

³⁵² Izvještaj CJB-a 01-16-02/1-205/95, *vidi iznad fusnotu* 332.

³⁵³ *Ibid.*

³⁵⁴ Pukovnik Ignjat Milanović (Bratunac), dokument br. 03-253-103-3, *vidi iznad fusnotu* 142.

³⁵⁵ *Ibid.* (prijedlog 1.)

³⁵⁶ *Ibid.* (prijedlog 2)

³⁵⁷ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpr 03-253-105, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15. juli 1995.

³⁵⁸ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpr br. 03-253-106, *vidi iznad funostu* 142.

“iz izjava prikupljenih od neprijateljskih vojnika, saznaje se da ih u širem reonu s. Pobude ima oko 2.000.”³⁵⁹ Takođe, 16. jula 1995., Bratunačka brigada je izdala naredbu da se 1. pješadijski bataljon angažuje za operaciju na području Žepe (u skladu sa naredbom Drinskog korpusa 5/95).³⁶⁰

6.44 Dana 17. jula 1995. komanda Bratunačke brigade poslala je zahtjev Drinskom korpusu koji se odnosi na opaske muslimanske djece. U izvještaju stoji:

“Među zarobljenim Muslimanima nalazi se i četvero maloljetne djece (od 8 do 16 godina) koja su smještena u vojnički pritvor u Bratuncu. Jedno od njih je komandiru jedinice u pretresu terena svjedočilo o masovnim samoubistvima i međusobnim ubistvima muslimanskih vojnika. Predlažemo da to svedočenje zabeleže kamere vašeg PRESS centra.”³⁶¹

Ovaj izvještaj je poslan pod imenom pukovnika Vidoja Blagojevića, komandanta Bratunačke brigade, i imao je broj 03/253-106/1.³⁶²

6.45 U izvještaju koji se na to odnosi (03-253-106/2), komanda Bratunačke brigade kaže da ne raspolaže ni jednim vozilom pogodnim za transport 23 ranjena muslimanska zarobljenika iz Doma zdravlja Bratunac do Bijeljine (za dodatna objašnjenja pogledati poglavlje 8, odlomak 8.1).³⁶³

6.46 Osim toga, 17. jula 1995. general Mladić je uputio potpukovnika Keserovića iz Uprave bezbjednosti GŠVRS-a da preuzme “komandu” nad raznim jedinicama koje su bile angažovane u pretresu terena šireg rejona Bratunca, Milića i Drinjače.³⁶⁴ Ove snage su činili dijelovi Bratunačke brigade, Miličke brigade, 67. puka veze, bataljona vojne policije 65. zaštitnog puka i snage MUP-a. Potpukovniku Keseroviću je dat rok za izvršenje zadatka pretresa do 20:00 sati 19. jula 1995. i trebao je da predloži plan za naredno angažovanje prema Cerskoj.³⁶⁵

F. Uloga komande, štaba i potčinjenih jedinica Drinskog korpusa VRS-a

6.47 Jedan segment zločina za koje se tereti u Bratuncu i oko njega je okupljanje i zatočenje muškaraca Muslimana, kao i organizacija njihovog prevoza na mjesta masovnih pogubljenja na sjeveru. Ova aktivnost može se razmotriti sa dva aspekta: procesa okupljanja i zatočenja i samog procesa prevoza.

6.48 Prvo, u vezi sa okupljanjem i zatočenjem muškaraca Muslimana u Bratuncu i oko njega, preživjeli su identifikovali najmanje tri stalna objekta: “hangar”, školu “Vuk Karadžić” i “staru školu”. Pored toga, kad su se ova mjesta popunila, autobusi i kamioni puni zarobljenika parkirani su pored ovih mjesta. Pretpostavlja se da je bilo

³⁵⁹ *Ibid.* odlomak 1.

³⁶⁰ Naredba o angažovanju 1. brlpbr 468-2, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16. juli 1995.

³⁶¹ Izvještaj 1. brlpbr 03-253-106/1, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17. juli 1995.

³⁶² *Ibid.*

³⁶³ Izvještaj 1. brlpbr 03-253-106/2, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17. juli 1995.

³⁶⁴ Naredenje Glavnog štaba VRS-a 03/4-1670, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17. juli 1995., vidi odlomak 3.

³⁶⁵ *Ibid.*

potrebno da bezbjednosni organi Bratunačke brigade, opštine Bratunac i Drinskog korpusa VRS-a utvrde mjesta za držanje zarobljenika u gradu i da obezbijede čuvanje zarobljenika u Bratuncu. I potpukovnik Vujadin Popović, načelnik bezbjednosti Drinskog korpusa, i pukovnik Svetozar Kosorić, načelnik za obavještajne poslove Drinskog korpusa vjerovatno su u velikoj mjeri bili uključeni u rješavanje problema zarobljenika. U tome je vjerovatno učestvovao i načelnik za bezbjednost i obavještajne poslove Bratunačke brigade, kapetan I klase Momir Nikolić, posebno u vezi sa koordinacijom sa lokalnim civilnim vlastima radi korištenja njihovih objekata. Uzimajući u obzir da su zarobljenici ostali na ovim mjestima (ili u njihovoj blizini, u autobusima ili kamionima, kada su zgrade popunjene) od dva do tri dana, bilo je potrebno jako obezbjeđenje i straža. Osim toga, komandantu Bratunačke brigade bilo je jasno kakvu opasnost predstavljaju ove hiljade zarobljenika za bezbjednost srpskog stanovništva u Bratuncu.

6.49 Kao što je navedeno u 5. poglavlju, određeni broj oficira Drinskog korpusa i opreme Bratunačke brigade je bilo uključeno u koordinaciju transportnih sredstava za prevoz žena, djeca i staraca Muslimana iz Potočara. Kako se intenzitet ovog procesa 13. jula 1995. postepeno smanjivao, ova transportna sredstva su postala dostupna i bila su zatim upotrijebljena za prevoz odvojenih muškaraca Muslimana sa područja gdje su bili zarobljeni i prikupljeni u zatočeničke objekte u Bratuncu i oko njega i, konačno do mjesta masovnih pogubljenja u blizini Zvornika.³⁶⁶ Sa stajališta koordinacije, ovaj aspekt je bio izuzetno važan, naročito kada se uzme u obzir hvatanje i zarobljavanje muškaraca Muslimana duž puta Bratunac-Konjević polje-Nova Kasaba-Milići. Među jedinicama koje su učestvovala u hvatanju muškaraca Muslimana na području od Konjević Polja do Milića, bili su dijelovi opštinske i specijalne policije RS-a (razmješteni u Konjević Polju i okolini), 5. inženjerskog bataljona Drinskog korpusa, Zvorničke brigade, Milićke brigade i bataljona vojne policije 65. zaštitnog puka (kao jedinice neposredno potčinjene Glavnom štabu VRS-a). Muškarci Muslimani koje su zarobile ove razne jedinice potom su sakupljeni i transportovani nazad u zonu Bratunačke brigade, odakle su početkom sljedećeg dana prebačeni u zonu Zvorničke brigade.

6.50 Zabrinutost zbog broja zatočenika u i oko područja Bratunca brzo je postala tema rasprava među visokim službenicima bezbjednosti i visokim političkim ličnostima na ovom području. Prema jednom presretnutom telefonskom razgovoru Miroslava Deronjića (naimenovanog civilnog komesara za Srebrenicu) i kabineta predsjednika RS-a Karadžića, Deronjić je trebao da se dogovori sa Vojskom da se muslimanski zatočenici odvedu iz Bratunca.³⁶⁷

6.51 Fizičko prebacivanje muslimanskih zarobljenika sa mjesta u Bratuncu i oko njega na kojima su držani privremeno na mjesta zatočenja i stratišta u zoni Zvorničke brigade predstavlja drugu fazu procesa. Prema izjavama preživjelih, prebacivanje muslimanskih zatočenika sa područja Bratunca u škole blizu zvorničkog područja, počelo je rano naveče 13. jula 1995. godine, što se podudara sa završetkom premještanja muslimanskog stanovništva iz Potočara. Zatočenici su počeli pristizati u ove škole u ranim jutarnjim satima 14. jula 1995. godine, a prebacivanje je nastavljeno tokom 15. jula 1995. godine, pri čemu su zatočenici smješteni u škole u

³⁶⁶ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpr br. 03-253-106, *vidi iznad fusnotu 142.*

³⁶⁷ Presretnuti razgovor između "D" – Deronjića, "B" – dežurnog oficira na "Bademu" i jednog neidentifikovanog sagovornika preko vojnog telefona, 13.7.1995. u 20:10 sati.

Grbavcima, Petkovicima, Pilici (i u školi i u Domu) i (vjerovatno) Ročeviću (vidi sedmo poglavlje).

6.52 Ono što postaje evidentno je da je tokom kasnijih faza prebacivanja Muslimana iz Potočara 13. jula 1995. godine, sve veći broj autobusa i kamiona izdvajan iz Potočara i upućivan na lokacije uz put Bratunac-Konjević Polje-Milići radi odvoženja muškaraca Muslimana koji su okupljani na raznim lokacijama. Do trenutka kad je proglašeno da je deportacija završena, u 20:00 sati 13. jula 1995. godine, zarobljenici muškarci Muslimani ukrcani su u neutvrđen broj autobusa i kamiona. Neki autobusi sa zarobljenicima krenuli su već 13. jula 1995. godine, ali je većina provela noć sa 13. na 14. juli 1995. godine u Bratuncu ili njegovoj blizini i krenula prema Zvorniku 14. ili 15. jula 1995. godine.

6.53 U vezi s ovim, dnevnik dežurnog vojne policije za vod vojne policije 1. bratunačke lake pješadijske brigade pokazuje da je 14. i 15. jula 1995. godine "policija [bila] angažovana na sprovođenju muslimanskih izbjeglica".³⁶⁸ Kao što je već rečeno, prebacivanje Muslimana iz Potočara završeno je do 20:00 sati 13. jula 1995. godine. Sprovođenje nakon tog trenutka može se odnositi samo na čuvanje autobusa koji su prebacivali zatočenike u zonu Zvorničke brigade.

6.54 Nadalje, ovo se podudara sa izjavama svjedoka i preživjelih koje se odnose na "organizaciju" procesa prebacivanja. Autobusi i kamioni nisu pojedinačno išli iz područja Bratunca prema Zvorniku, već su se kretali u konvojima. S vojnog aspekta, bezbjednost, odobrenje za kretanje putem i prevoženje morali su organizovati komanda i štab Drinskog korpusa VRS-a, jer je to uključivalo sredstva i teritoriju najmanje dvije potčinjene jedinice. Nadalje, autobusi i vozila su takođe bili pod kontrolom Drinskog korpusa VRS-a, a ne potčinjenih komandi brigade.

6.55 U vezi sa ovim procesom prebacivanja je i određivanje objekata u zoni Zvorničke brigade gdje su muslimanski zarobljenici trebali biti prebačeni i držani prije pogubljenja. Prema putnim radnim listovima vozila zaplijenjenim od 1. zvorničke pješadijske brigade, jedan opel "Rekord" (registarski broj P-4528), dodijeljen komandi Zvorničke brigade, započeo je 13. jula 1995. godine niz putovanja na mjesta koja su korištena za držanje muškaraca Muslimana iz Srebrenice.³⁶⁹ Za ovo vozilo su bila zadužena tri pripadnika čete vojne policije Zvorničke brigade.³⁷⁰ Putovanje 13. jula 1995. godine uključivalo je dvije vožnje između Zvornika i Orahovca, kao i vožnju od "Standarda" u Zvorniku (štab brigade) do Bratunca. Dana 14. jula 1995. godine, Orahovac je posjećen još dva puta, a dva puta je vozilo išlo i u Ročević. Putovanje 15. jula 1995. godine uključivalo je Kozluk, Kulu (piličku školu), Pilicu i Ročević. Dana 16. jula 1995. godine, putovanje je uključivalo Kozluk, Pilicu, Ročević i Kravicu.³⁷¹

6.56 Pilica (vojna ekonomija Branjevo) i Kozluk su poznata stratišta. Orahovac je i mjesto zatočenja i stratište, kao što je i Dom kulture u Pilici. Područje koje se navodi kao "Ročević" je jedan seoski kompleks sa školom, koji se nalazi na oko četiri

³⁶⁸ Dnevnik dežurnog vojne policije 1.brpbpr, *vidi iznad fusnotu* 165.

³⁶⁹ Putni radni list, Opel "Rekord" P-4528, *vidi iznad fusnotu* 314.

³⁷⁰ Ovlašteni vozači su bili Milorad Birčaković, Mirko Ristić i Miško Arapović. Sva trojica su tada bili pripadnici čete vojne policije. Vidi evidenciju prisustva ljudstva čete vojne policije 1.zvpbr (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juli 1995.

³⁷¹ Putni radni list Opel "Rekorda" P-4528, *vidi iznad fusnotu* 314.

03072435

Prijevod

kilometra od Pilice i vojne ekonomije Branjevo. Istragom je utvrđeno da je Ročević mjesto zatočenja muškaraca Muslimana. Pilička škola (Kula) je poznato mjesto zatočenja. Kravica je poznato mjesto na kojem su držani zarobljenici i stratište u zoni Bratunačke brigade.

POGLAVLJE SEDAM: masovna pogubljenja i pokapanja u zoni 1. zvorničke pješadijske brigade

7.0 Zona Zvorničke brigade je u značajnoj mjeri bila mjesto gdje je izvršena većina organizovanih masovnih pogubljenja vezanih za pad srebreničke enklave. Tokom ovog istog perioda, Zvornička brigada je učestvovala u žestokim borbama sa muslimanskom kolonom iz bivše srebreničke enklave. Ova kolona, koja je krenula najdirektnijim pravcem prema Tuzli, naišla je na zasjede Zvorničke brigade u predvečerje 14. jula 1995. godine i, do 15. jula 1995. godine, kolona i snage Zvorničke brigade sukobile su se u relativno žestokoj bici. Međutim, usprkos značajnoj vojnoj opasnosti koja je prijetila i Zvorničkoj brigadi i Zvorniku od kolone, muškarci Muslimani, koji su autobusima ili kamionima prebačeni iz Bratunca, držani su u školama, prebacivani na stratišta, ubijani i pokapani.

7.1 Pet poznatih velikih stratišta nalaze se u zoni Zvorničke brigade: Orahovac, brana (kod Petkovaca), vojna ekonomija Branjevo, Dom kulture u Pilici i Kozluk. Sa ovim stratištima povezani su sljedeći zatočenički centri: grbavačka škola u Orahovcu, "nova" petkovačka škola (u Petkovcima), pilička škola u Kuli i Dom kulture u Pilici. Osim toga, istraga je ukazala na to da postoje indicije da su muškarci Muslimani možda držani i u školi u Ročeviću.

7.2 Kao i u prethodnim poglavljima, u ovom poglavlju će se razmotriti materijal koji se odnosi na pojedina mjesta zločina ili krivična djela kojima se tereti u optužnici. U zaključku ovog poglavlja, razmotriće se šira uloga i obaviještenost komande i štaba 1. zvorničke pješadijske brigade, dok se u sljedećim poglavljima razmatra uloga komande Drinskog korpusa VRS-a i Glavnog štaba VRS-a (poglavlja devet odnosno dvanaest).

A. Uvod i planiranje

7.3 Kao što je već rečeno u šestom poglavlju (odjeljci 6.55 i 6.56), postoje informacije koje ukazuju na to da su najkasnije 13. jula 1995. godine dijelovi komande Zvorničke brigade već bili angažovani na traženju mjesta gdje bi se držali muškarci Muslimani iz Srebrenice. Ova početna aktivnost se otkriva praćenjem kretanja Opel "Rekorda" (registarski broj P-4528) dodijeljenog komandi Zvorničke brigade. Slijedi putni radni list vozila za period 13.-19. juli 1995.:

13. juli 1995. "Standard"-IKM (istureno komandno mjesto)-Zvornik-loko vožnja/kao u originalu/-Orahovac-Zvornik-Orahovac-"Standard"-Bratunac-Zvornik. Ukupna kilometraža vozila 13. jula 1995. je 209 kilometara.

14. juli 1995. "Standard"-Orahovac-Divić-Orahovac-Ročević-Orahovac-Zvornik-"Standard"-Loko-Karakaj-Ročević-Loko. Ukupna kilometraža vozila 14. jula 1995. je 164 kilometra.

15. juli 1995. "Standard"-Divić-Zvornik-"Standard"-Kozluk-"Standard"-Ročević-Kozluk-Loko-Kula-Pilica-Loko. Ukupna kilometraža vozila 15. jula 1995. je 206 kilometara.

16. jula 1995. "Standard"-Kozluk-Ročević-Pilica-Še(ostatak nečitak) - Kravica-Zvornik. Ukupna kilometraža vozila 16. jula 1995. je 144 kilometra.

17. juli 1995. "Standard"-Zvornik-Cer-Zvornik. Ukupna kilometraža vozila 17. jula 1995. je 156 kilometara.

18. juli 1995. "Standard"-Zvornik-Kar-Zvorn-Sepak /kao u originalu/. Ukupna kilometraža vozila 18. jula 1995. je 23 kilometra.

19. juli 1995. "Standard"-Zvornik-Kar-Zvorn. Ukupna kilometraža vozila je 47 kilometara.³⁷²

7.4 Ovlašteni vozači su bili Milorad Birčaković, Mirko Ristić i Miško Arapović. Prema evidenciji prisustva ljudstva čete vojne policije Zvorničke brigade od jula 1995. godine, sva trojica su pripadnici čete vojne policije.³⁷³ Milorad Birčaković je istovremeno bio pripadnik osiguranja komandanta brigade.³⁷⁴

7.5 Osim ovih bilješki, u dokumentaciji Zvorničke brigade nema drugih naznaka da bi se mogao očekivati dolazak velikog broja muslimanskih zatočenika u zonu brigade već u 02:00 sata 14. jula 1995. godine.

B. Orahovac i škola u Grbavcima

7.6 Područje Orahovca je korišteno 14. i 15. jula 1995. godine i kao mjesto za ubistva i kao mjesto za primarno pokapanje. Ovo područje je u zoni 4. bataljona 1. zvorničke pješadijske brigade.³⁷⁵ Svjedočenja preživjelih i dokumenti Zvorničke brigade ukazuju da su dijelovi komande brigade, inženjerske čete, čete vojne policije i (barem) dijelovi 4. pješadijskog bataljona učestvovali u planiranju, zatočenju, pogubljenju i kasnije pokapanju muškaraca Muslimana na lokaciji u Orahovcu.

7.7 Komandir inženjerske čete bio je kapetan Dragan Jevtić.³⁷⁶ Komandir 4. pješadijskog bataljona bio je potporučnik Pero Vidaković.³⁷⁷ Međutim, prema jednoj pohvali komandanta brigade od 18. jula 1995. godine, 4. bataljonom je u to vrijeme komandovao zamjenik komandanta, potporučnik Lazar Ristić.³⁷⁸ Komandir čete vojne policije bio je Miomir Jasikovac.³⁷⁹

7.8 Analiza informacija iz dokumenata i iz svjedočenja preživjelih pokazuje da se odigrao sljedeći niz događaja. Već 13. jula 1995. godine, područje Orahovca je možda izvidano kao potencijalno mjesto za držanje pristižućih muslimanskih

³⁷² *Ibid.*

³⁷³ Evidencija prisustva ljudstva čete vojne policije 1.zvpbr, *vidi iznad fusnotu 370.*

³⁷⁴ Milorad Birčaković je takođe bio komandir 3. čete (Grbavci) 4. bataljona Zvorničke brigade krajem 1994. U novembru 1992. postao je komandir voda u 7. bataljonu. Pomena radi, Lazar Ristić i Gojko Simić su se tog istog dana takođe pridružili 7. bataljonu.

³⁷⁵ Karta 1.zvpbr (dokazni predmet optužbe br. 2 u predmetu Krstić).

³⁷⁶ Inženjerska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti* (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-30.7.1995.

³⁷⁷ Smrtni list za Gojka Simića (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 27.7.1995.

³⁷⁸ 1.zvpbr, naređenje 01-262 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 18.7.1995.

³⁷⁹ Evidencija prisustva ljudstva čete vojne policije 1.zvpbr, *vidi iznad fusnotu 370.*

zatočenika. Ovo se ogleda u tome što je dvaput tog dana automobil štaba brigade (registarski broj P-4528), izdat Miloradu Birčakoviću, Mirku Ristiću i Mišku Arapoviću, posjetio to područje.³⁸⁰ Nadalje, čini se da je kasno naveče 13. jula, jedan odred vojne policije iz čete vojne policije Zvorničke brigade dobio zadatak da ostane na tom području. Ovo je potkrijepljeno jednom bilješkom od 13. jula u putnom radnom listu jednog vozila koje je, izgleda, prvenstveno korišteno za dostavu hrane određenim jedinicama brigade.³⁸¹ Posljednji upis tog dana navodi putovanje u Orahovac uz bilješku "policija".³⁸²

7.9 Sljedeći događaj možda je povezan s tim. Naime, 13. jula 1995. godine poručnik Drago Nikolić bio je dežurni oficir na isturenom komandnom mjestu brigade. Njegov redovni raspored u brigadi bio je na mjestu pomoćnika komandanta (načelnika) za bezbjednost. U dnevniku dežurstva na isturenom komandnom mjestu, u 23:00 sati 13. jula zabilježeno je da je izvjesni major Galić "dužnost primio vanredno od poručnika Drage Nikolića".³⁸³ Dnevnik ne otkriva šta je prouzrokovalo, kako se čini, prijevremenu zamjenu poručnika Nikolića na mjestu dežurnog oficira.

7.10 Dana 14. jula 1995. godine, muškarci Muslimani, zarobljeni nakon pada Srebrenice, počeli su pristizati u zonu Zvorničke brigade nakon što su prevezeni autobusima ili kamionima iz područja Bratunačke brigade. Koliko se zna, prva grupa je došla u ranim jutarnjim satima 14. jula 1995. godine, a ostali su stigli krajem jutra i početkom popodneva tog dana. Jedan od preživjelih svjedoka, svjedok "L", posebno je identifikovao školu u kojoj su bili držani kao grbavačku školu (nalazi se u Orahovcu, manje od jednog kilometra od stratišta).³⁸⁴

7.11 Muslimanski zatočenici su držani u školskoj sportskoj sali u različitom trajanju i slična su im sjećanja o tome kako su odvedeni u jednu pokrajnju prostoriju gdje su dobili vode, nakon čega su im stavljeni povezi na oči.³⁸⁵ Nakon toga je svaki ukrcan u vojni kamion i odvezen na stratište u Orahovcu.³⁸⁶

7.12 Jedan preživjeli Musliman koji je među prvima odveden na stratište je svjedok "L", koji je tamo stigao tokom popodnevni sati 14. jula 1995. godine. Po dolasku na to mjesto, on i ostali Muslimani iskrcani su sa kamiona, poredani među prethodno pogubljeni zatočenici i strijeljani. Svjedok "L" nije pogođen i dok je ležao među mrtvima i umirućim, prvo je mogao da čuje, a zatim da bude očevidac događaja sa mjesta gdje je pao.

7.13 Dok je još imao povez na očima, svjedok "L" je prepoznao glas jedne osobe po imenu Gojko Simić, kao vode grupe vojnika koji su vršili ubistva. Svjedok "L" je poznavao Simića duže od 15 godina prije rata, kada su obojica radili za jedno

³⁸⁰ Putni radni list za opel rekord, *vidi iznad fusnotu* 314.

³⁸¹ Otpremna knjiga dostavnog kamiona 1.zvpbr (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.

³⁸² Posljednje upisano vrijeme je 01:00 sat. Vremena nisu upisana po redu i moguće je da je to 01:00 sat 14. jula 1995.

³⁸³ IKM /Isturen komandno mjesto/ 1.zvpbr, dnevnik operativnog dežurstva (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995. Prema rasporedu dužnosti komande brigade od jula 1995., major Mihajlo Galić bio je pomoćnik za moral, pravne i vjerske poslove.

³⁸⁴ Izjava svjedoka "L" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2673), *vidi iznad fusnotu* 287.

³⁸⁵ Izjava svjedoka "L" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2684-86); izjava svjedoka "N" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2824).

³⁸⁶ *Ibid.*, (transkript 2686-89).

beogradsko građevinsko preduzeće.³⁸⁷ Nekoliko puta tokom dana, čuo je vojnike kako se dozivaju po imenima i čuo je imena Gojko, Risto i Vojo.³⁸⁸

7.14 Svjedok "L" govori i o prisustvu jednog žutog rovokopača, kojeg je i čuo i vidio tokom dana, te kasnije to veče o dolasku jednog žutog buldožera ili utovarivača. Jedan od tih utovarivača ga je obasjao svjetlom tokom noći, što ga je natjeralo da pobjegne sa stratišta.³⁸⁹ Ostali preživjeli su takođe naveli prisustvo i rad žutih mašina za zemljane radove na stratištu.³⁹⁰

Posebna zapažanja

7.15 Evidencija ljudstva Zvorničke brigade pokazuje da je Gojko Simić iz Orahovca bio raspoređen u 4. pješadijskom bataljonu 1. zvorničke pješadijske brigade. Poginuo je u borbi dva dana kasnije (16. jula 1995. godine) prilikom odbrane komandnog mjesta 4. bataljona u blizini Baljkovice.³⁹¹ Prema dokumentima Zvorničke brigade, Gojko Simić je bio pripadnik i komandir pratećeg voda 4. pješadijskog bataljona.³⁹² Nadalje, smrtni list koji je izdala Zvornička brigada potvrđuje da su Gojko Simić i svjedok "L" radili u istom građevinskom preduzeću u Beogradu.³⁹³

7.16 Prema evidenciji prisustva ljudstva čete vojne policije Zvorničke brigade od 14. jula 1995. godine, u Orahovcu je bio prisutan odred vojne policije (spominje se u odjeljku 7.8).³⁹⁴ Takođe se čini da je učinjen izvijestan napor da se prikrije ova činjenica. Proučavanjem dokumenta pokazalo se da je na poledini napisana legenda koja pokazuje gdje se svaki vojni policajac nalazio. Uprkos tome što je izbrisana, vidljiv je natpis "O-Orahovac". Nadalje, proučavanjem bilješki od 14. i 15. jula 1995. godine, jasno je da je niz imena imao slovo "O" kao naznaku lokacije, što je kasnije izbrisano i promijenjeno u "T" (označavajući "na terenu").³⁹⁵ U nekoliko slučajeva, za dan 15. 7. 1995., neki pojedinci su imali slovo "R" kao oznaku njihove lokacije, što je takođe promijenjeno u "T". U legendi se ne može razaznati objašnjenje značenja slova "R".

7.17 Što se tiče prisustva vojne policije Zvorničke brigade, ispod su navedena imena sa prepravljene evidencije prisustva ljudstva koje se 14. jula 1995. godine nalazilo u Orahovcu:³⁹⁶

1. Jasikovac Novaka Miomir, 14. jula "O" promijenjeno u "T", 15. jula "R" promijenjeno u "T".
4. Stojanović Stanimira Hada /kao u originalu/, 14. jula "O" promijenjeno u "T".

³⁸⁷ *Ibid.*, (transkript 2694).

³⁸⁸ *Ibid.*, (transkript 2694).

³⁸⁹ *Ibid.*, (transkript 2699-2700).

³⁹⁰ Svjedočenje svjedoka "N" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2827).

³⁹¹ Smrtni list za Gojka Simića, *vidi iznad fusnotu 377*.

³⁹² 1.zvpbr, naređenje o postavljenju 06-72 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8.4.1994.

³⁹³ Smrtni list za Gojka Simića, *vidi iznad fusnotu 377*.

³⁹⁴ Evidencija prisustva ljudstva čete vojne policije 1.zvpbr, *vidi iznad fusnotu 370*.

³⁹⁵ Holandski izvještaj kriminalističko-tehničke analize (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15.11.1995.

³⁹⁶ Evidencija prisustva ljudstva čete vojne policije 1.zvpbr, *vidi iznad fusnotu 370*.

5. Bogdanović Ilije Goran, 14. jula "O" promijenjeno u "T".
7. Jović Rade Čedo, 14. jula "O" promijenjeno u "T".
14. Ivanović Đule Dragoje, 14. jula "O" promijenjeno u "T", 15. jula "R" promijenjeno u "T".
27. Ristić Mojside Predrag, 14. jula "O" promijenjeno u "T", 15. jula "R" promijenjeno u "T".
31. Stevanović Spasoja Željko, 14. jula "O" promijenjeno u "T", takode promijenjeno i 15. jula.
37. Simić Dragomira Milomir, 14. jula "O" promijenjeno u "T", 15. jula "R" promijenjeno u "T".
47. Birčaković Blagoja Stanoje, 14. jula "O" promijenjeno u "T", 15. jula "R" promijenjeno u "T".
50. Jokić Stanka Sladan, 14. jula "O" promijenjeno u "T", 15. jula "R" promijenjeno u "T".

7.18 Dva su izvora informacija koje se odnose na inženjersku opremu u Orahovcu. Prvi izvor je knjiga dnevnih zapovijesti komandira inženjerske čete Zvorničke brigade. U ovoj knjizi evidentiraju se naredjenja, uputstva i radni zadaci na kojima je inženjerska četa angažovana tokom dana. Drugi izvor su putni radni listovi vozila inženjerske čete za juli 1995. godine. Ovi listovi pokazuju gdje su vozila bila, kilometražu ili sate korištenja, te potrošnju goriva.

7.19 Što se tiče knjige dnevnih zapovijesti inženjerske čete, 14. jula nije zabilježen nijedan zadatak u vezi sa Orahovcem.

7.20 Dana 14. jula 1995. godine, u putnim radnim listovima sljedećih vozila inženjerske čete zabilježeno je da su bila u Orahovcu: TAM 75 (registarski broj M-5264), koji je dvaput putovao od baze do Orahovca i natrag; mercedes 2626 (registarski broj M-5195), koji je na prikolici odvuкао rovokopač u selo Križevići (udaljeno jedan kilometar od Orahovca); rovokopač, registarski broj C-3117, koji je iz baze otišao u Orahovac i kasnije se vratio u bazu nakon šest sati kopanja, te rovokopač-utovarivač (rovokopač "Torpedo") iz "Birač-Holdinga", koji je iz baze otišao u Orahovac i radio pet i po sati.³⁹⁷

7.21 Dana 14. jula 1995. godine, prema knjizi izdavanja goriva Zvorničke brigade, ukupno 200 litara dizel goriva podijeljeno je iz zaliha goriva brigade. Svih 200 litara je izdato inženjerskoj četi Zvorničke brigade.³⁹⁸

7.22 Dana 15. jula 1995. godine, sljedeći zadaci u vezi sa Orahovcem navedeni su u knjizi dnevnih zapovijesti inženjerske čete: tačka 4, rad BGH-700 (rovokopač) u Orahovcu; tačka 5, rad ULT-a 220 (utovarivač) u Orahovcu.³⁹⁹

³⁹⁷ Putni radni list za TAM 75 (M-5264) (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995; putni radni list za mercedes 2626 (M-5195) (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.; putni radni list za rovokopač (C-3117) (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.; putni radni list za rovokopač-utovarivač (rovokopač "Torpedo" iz "Birač-Holdinga") (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.

³⁹⁸ 1.zvpbr, knjiga izdavanja goriva, 7.2.1994 – 14.5.1996.

³⁹⁹ Inženjerska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti*, vidi iznad fusnotu 376.

7.23 Putni radni listovi vozila za 15. juli 1995. godine pokazuju da je jedan ULT 220 iz "Birač-Holdinga" radio pet sati u Orahovcu, a jedan kamion TAM 75 (registarski broj M-5264) je tri do četiri puta putovao između baze i Orahovca.⁴⁰⁰

7.24 Takođe 15. jula 1995. godine, knjiga izdavanja goriva Zvorničke brigade pokazuje da je 40 litara dizel goriva podijeljeno dijelovima pozadinskog bataljona koji su radili u Orahovcu.⁴⁰¹

7.25 Dana 16. jula 1995. godine, sljedeći zadaci su navedeni u knjizi inženjerske čete u vezi sa Orahovcem: tačka 2, rad BGH-700 u Orahovcu; tačka 3, rad ULT-a 220 u Orahovcu.⁴⁰²

7.26 Dana 16. jula, putni radni listovi inženjerske čete pokazuju sljedeće: kamion mercedes 2626 (registarski broj M-5195) na prikolici je odvuкао jedan rovokopač od baze do Orahovca. Kako nema nikakve bilješke o radu rovokopača na lokaciji u Orahovcu, nije jasno da li je rovokopač dovučen ili odvučen. Istovremeno je jedan kamion TAM 75 (registarski broj M-5264) tog dana dvaput putovao od Kozluka do Orahovca prije povratka u štab Zvorničke brigade koji se nalazio u krugu bivše fabrike obuće "Standard".⁴⁰³

7.27 Upoređujući naređenja i kretanje vozila, čini se da su nešto poslije upisivanja zapovijesti u knjigu inženjerske čete 14. jula 1995. godine, primljena naređenja da se mašine za zemljane radove pošalju u Orahovac. Najkasnije popodne 14. jula 1995. godine, barem dvije mašine za zemljane radove već su radile na ovom stratištu. Ovo se podudara sa svjedočenjima preživjelih da su dva rovokopača radila tokom pogubljenja do kasno naveče. Barem jedan od ovih rovokopača se to večer vratio u bazu. Dana 15. jula 1995. godine, upisane zapovijesti pokazuju da su jedan ULT 220 i jedan BGH 700 trebali da nastave rad na ovom mjestu. Putni radni listovi vozila pokazuju da je jedan ULT 220 15. jula nastavio raditi pet sati. Iz nekog razloga, nije zabilježeno prisustvo BGH-a 700 na ovom mjestu, mada je jedan drugi neidentifikovani rovokopač dovezan u Orahovac.⁴⁰⁴ Tokom dana, na ovo mjesto je dolazio jedan kamion TAM iz štaba inženjerske čete, koji je dovezao ljudstvo, gorivo i drugu podršku operaciji. Do kraja 15. jula, sav posao na pokapanju na lokaciji u Orahovcu je završen. Jedina aktivnost 16. jula 1995. godine vjerovatno je obuhvatala odvlačenje jednog rovokopača sa ovog mjesta, kao i to što je jedan kamion prevezao ljudstvo ili opremu sa lokacije u Orahovcu u Kozluk.

C. Brana i škola u Petkovicima

7.28 Brana u Petkovicima je takođe bila mjesto pokapanja i stratište u zoni Zvorničke brigade. Ovo mjesto se nalazi u sektoru 6. pješadijskog bataljona i udaljeno je manje od dva kilometra od komandnog mjesta 6. bataljona u

⁴⁰⁰ Putni radni list za ULT 220 ("Birač-Holding") (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.; putni radni list za TAM 75 (M-5264), *vidi iznad fusnotu 397*.

⁴⁰¹ 1.zvpbr, knjiga izdavanja goriva, 7.2.1994. – 14.5.1996., *vidi iznad fusnotu 398*.

⁴⁰² Inženjerska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti*, *vidi iznad fusnotu 376*.

⁴⁰³ Putni radni list za mercedes 2626 (M-5195), *vidi iznad fusnotu 397*; putni radni list za TAM 75 (M-5264), *vidi iznad fusnotu 397*.

⁴⁰⁴ Nema evidencije o korištenju vozila od strane Zvorničke brigade za BGH-700 u julu 1995.

Baljkovici.⁴⁰⁵ Prema izjavama preživjelih, muškarci Muslimani, koji su pogubljeni na ovom mjestu, držani su u školi u Petkovicima.

7.29 Svjedok "P" je stigao u petkovačku školu oko 18:30 sati 14. jula 1995. godine, nakon što je proveo noć 13. jula 1995. godine u kamionu u Kravici (vidi raniji opis o kamionima u Kravici – šesto poglavlje).⁴⁰⁶

7.30 Svjedok "O", koji je takode zarobljen popodne 13. jula 1995. godine, kasnije je ukrcan u veliki kamion i odveden na nepoznato mjesto u Bratuncu, gdje je proveo noć u kamionu (vidi raniji opis o kamionima u Bratuncu). Kamion u kojem se on nalazio krenuo je iz Bratunca najkasnije sredinom jutra (14. jula) i stigao u Petkovce sredinom popodneva.⁴⁰⁷ Po dolasku u školu, odveden je u jednu prostoriju na spratu sa drugim muškarcima Muslimanima. Cijelo veče, muškarci su odvođeni iz učionice u malim grupama.⁴⁰⁸

7.31 Oba preživjela kažu da su veče proveli u školi. U ranim jutarnjim satima 15. jula 1995. godine, obojica su ukrcani na veliki kamion i odvedeni na stratište. Kada su stigli na stratište, još uvijek je bio mrak. Muškarci Muslimani su nakon toga iskrcavani sa kamiona u grupama od pet do deset. Vojnici su strijeljali grupe koje su silazile sa kamiona.⁴⁰⁹

7.32 Nakon što je pucnjava prestala, dva preživjela su otpuzala iz gomile tijela do jednog skrovišta blizu stratišta. Obojica su i dalje tokom cijele noći čula pucnjavu, kao i zvuk mašina u mraku.⁴¹⁰ Kad se razdanilo, obojica su vidjeli mašine za zemljane radove koje su tovarile tijela na traktor.⁴¹¹ Obojica su takode opisali svoje stratište kao šljunkovito mjesto u podnožju velike brane.

Posebna zapažanja

7.33 Bilješke u dnevnim zapovijestima komandira inženjerijske čete Zvorničke brigade pokazuju da je 15. jula inženjerijska četa imala sljedeće zadatke: zadatak 6, rad ULT-a u Petkovicima, i zadatak 7, rad rovokopača u Petkovicima.⁴¹²

7.34 Pregled putnih radnih listova vozila inženjerijske čete Zvorničke brigade ne otkriva da je i jedna mašina za zemljane radove ove jedinice bila na stratištu u Petkovicima.⁴¹³

7.35 Što se tiče učešća 6. pješadijskog bataljona, putni radni listovi vozila za 15. juli 1995. godine ukazuju da su dva vozila više puta vožena od Petkovaca do brane i nazad. Jedan kamion TAM 80 (registarski broj M-5300) je 15. jula 1995. godine

⁴⁰⁵ Karta 1.zvpbr, vidi iznad fusnotu 375.

⁴⁰⁶ Svjedočenje svjedoka "P" (transkript 2963).

⁴⁰⁷ Svjedočenje svjedoka "O" (transkript 2867-88).

⁴⁰⁸ *Ibid.*, (transkripti 2889-10 i 1902-03).

⁴⁰⁹ Svjedočenje svjedoka "O" (transkript 2910); svjedočenje svjedoka "P" (transkript 2975).

⁴¹⁰ *Ibid.* Svjedočenje svjedoka "O" (transkript 2918-22) i svjedočenje svjedoka "P" (transkript 2977-79).

⁴¹¹ *Ibid.* Svjedočenje svjedoka "O" (transkript 2925) i svjedočenje svjedoka "P" (transkript 2981).

⁴¹² Inženjerijska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti*, vidi iznad fusnotu 376.

⁴¹³ Putni radni listovi 1.zvpbr za juli 1995. ne ukazuju na prisustvo vozila inženjerijske čete na mjestu kod brane u Petkovicima.

obavio ukupno šest vožnji.⁴¹⁴ Jedan drugi kamion, TAM 75 (registarski broj M-5329), tog dana je obavio ukupno četiri vožnje.⁴¹⁵ Zabilježeno je da su tog dana vozači vozila bili Dragomir Topalović i Vlado Josić. Obojica su navedeni kao pripadnici 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade.⁴¹⁶

D. Vojna ekonomija Branjevo/ škola u Pilici (Kula)

7.36 Vojna ekonomija Branjevo nalazi se u zoni Zvorničke brigade, u području odgovornosti 1. pješadijskog bataljona.⁴¹⁷ Dana 16. jula 1995. godine, grupa od sedam vojnika 10. diverzantskog odreda dobila je naređenje da ode na ekonomiju i tokom dana pogubila je između 15 i 20 punih autobusa muškaraca Muslimana.⁴¹⁸

7.37 Svjedoka "T", koji je preživio ovo pogubljenje, VRS je zatočio 13. jula 1995. godine u redu za odvajanje u Potočarima.⁴¹⁹ Kasnije tog dana, odveden je iz Potočara u "staru školu" iza škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu. Na ovom mjestu je proveo ukupno dvije noći, a onda su ga 15. jula 1995. godine ukrcali u autobus. Oko podneva su krenuli iz "stare škole", a autobus su pratili vojnici.⁴²⁰ Svjedok "T" je došao u jednu školu u selu Pilica, sjeverno od Zvornika, gdje je smješten u jednu učionicu.

7.38 Svjedoka "Q" srpske vojne snage zarobile su rano ujutro 13. jula 1995. godine dok je pokušavao preći asfaltni put blizu Nove Kasabe. Bio je u grupi od deset muškaraca koji su tad zarobljeni.⁴²¹ Odvedeli su ih u jednu nepoznatu kasarnu blizu Nove Kasabe i tamo su ostali do 14:00 sati. Zatim su iz kasarne odvedeni na fudbalsko igralište u Novoj Kasabi. Kasno popodne, svjedok "Q" je ukrcan na autobus i odvezen u Bratunac. Veče 13. jula 1995. godine proveo je u Bratuncu u autobusu i 14. jula 1995. godine, autobus ih je odveo u jednu sportsku salu u piličkoj školi u Kuli. Ostao je u sportskoj sali tokom večeri 15. jula 1995. godine.⁴²²

7.39 Ujutro 16. jula 1995. godine, pripadnici 10. diverzantskog odreda otišli su u kratku posjetu štabu Zvorničke brigade, gdje su se susreli sa jednim neidentifikovanim potpukovnikom. Ovaj potpukovnik, u čijoj pratnji su bila dva vojna policajca, zatim ih je otpratio do vojne ekonomije Branjevo.⁴²³

7.40 Takođe ujutro 16. jula 1995. godine, muškarci Muslimani iz piličke škole (Kula) ukrcani su u civilne autobuse i odvezeni na jedno obližnje polje (vojna ekonomija Branjevo).⁴²⁴

⁴¹⁴ Putni radni list za TAM 80 (M-5300) (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.

⁴¹⁵ Putni radni list za TAM 75 (M-5329) (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.1995.

⁴¹⁶ Spisak pripadnika pozadinskog voda 6. bataljona 1.zvpbr – Topalović (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juli 1995.; spisak pripadnika 6. bataljona 1.zvpbr – Josić (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juli 1995., *vidi iznad fusnotu* 118.

⁴¹⁷ M. Pantić, "Sami proizvode hranu", *Drinski magazin* (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juni 1995., str. 21.

⁴¹⁸ Dražen Erdemović.

⁴¹⁹ Svjedočenje svjedoka "T" (transkript 2370-71).

⁴²⁰ *Ibid.* (transkript 2372-79).

⁴²¹ Svjedočenje svjedoka "Q" (transkript 3017-18).

⁴²² *Ibid.* (transkript 3018-39).

⁴²³ Dražen Erdemović.

⁴²⁴ Svjedočenje svjedoka "T" (transkript 2388); svjedočenje svjedoka "Q" (transkript 3040).

7.41 Prema iskazu Dražena Erdemovića, strijeljanja su trajala od 10:00 do 15:00 sati 16. jula 1995. godine. Tokom popodneva, neki drugi vojnici za koje Erdemović misli da su iz Bratunca, došli su na ovo mjesto i takođe uzeli učešća u pogubljenjima.⁴²⁵ Nakon pogubljenja na vojnoj ekonomiji Branjevo, vojnici iz 10. diverzantskog odreda otišli su u jedan kafić u Pilici.

7.42 Tokom večeri, svjedok "T" i svjedok "Q" napustili su polje gdje su izvršena pogubljenja. Na dan ili oko 25. jula 1995. godine, ponovo su pali u srpsko zatočeništvo nako što su ih zarobile jedinice lokalne policije, a potom su odvedeni u zatočenički centar Batković u Bijeljini.⁴²⁶

Posebna zapažanja

7.43 Putni radni listovi vozila Zvorničke brigade pokazuju da su sljedeća vozila 17. jula 1995. godine bila angažovana na mjestu puguubljenja i pokapanja u Branjevu. Jedan ULT 220 iz "Birač-Holdinga" (bez registarskog broja) radio je osam i po sati. Istovremeno, jedan kamion mercedes 2626 (registarski broj M-5195) bio je angažovan na odvlačenju prikolicom jednog BG-a-700 od "baze" do "Standarda" (štaba Zvorničke brigade), do Branjeva, a kasnije istog dana vratio se u bazu.⁴²⁷ Kao i u slučaju Orahovca, nema nikakve bilješke o korištenju rovokopača BGH-700 u evidenciji Zvorničke brigade. Međutim, 17. jula 1995. godine, u knjizi izdavanja goriva Zvorničke brigade zapisano je da je 17. jula 1995. godine, 100 litara goriva D2 (dizel) izdato za BGH-700.⁴²⁸

7.44 Bilješke iz knjige dnevnih zapovijesti inženjerijske čete Zvorničke brigade pokazuju da su tog dana trebali biti izvršeni sljedeći zadaci: zadatak br. 2, rad BGH-700 u Branjevu; zadatak br. 3, rad ULT-a 220 u Branjevu; i zadatak br. 5, pevoz BGH-700 plato prikolicom u Branjevo.⁴²⁹

7.45 Daljnji dokazi o aktivnostima u Branjevu mogu se vidjeti na snimcima iz visine lokacije u Branjevu od 17. jula 1995. godine. Na snimku se vidi kako jedan rovokopač na stratištu kopa jamu za pokapanje tijela.⁴³⁰

7.46 I konačno, vojna ekonomija Branjevo je objekat koji je funkcionisao pod kontrolom 1. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade.⁴³¹ Ekonomija je bila pod direktnom komandom komandanta 1. pješadijskog bataljona, poručnika Milana Stanojevića, a njom je upravljao poručnik Radivoje Lakić, takođe iz 1. pješadijskog bataljona.⁴³²

⁴²⁵ Dražen Erdemović.

⁴²⁶ Svjedočenje svjedoka "T" (transkript 2407-08); svjedočenje svjedoka "Q" (transkript 3046).

⁴²⁷ Putni radni list za ULT 220 ("Birač-Holding"), *vidi iznad fusnotu 400*; putni radni list za mercedes 2626 (M-5195), *vidi iznad fusnotu 397*.

⁴²⁸ 1.zvpbr, izdavanje goriva, *vidi iznad fusnotu 236*.

⁴²⁹ Inženjerijska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti*, *vidi iznad fusnotu 376*.

⁴³⁰ Dokazni predmet optužbe 24/2 i 24/3 u slučaju Krstić.

⁴³¹ "Sami proizvode hranu", *vidi iznad fusnotu 417*.

⁴³² Spisak 42 pripadnika pozadinskog voda 1. bataljona (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juli 1995; i spisak pripadnika komande 1. bataljona, *vidi iznad fusnotu 113*.

E. Dom kulture u Pilici

7.47 Dom kulture u Pilici se nalazio u zoni 1. bataljona Zvorničke brigade.⁴³³ Dana 16. jula 1995. godine, VRS je pogubio stotine muslimanskih zarobljenika, koji su okupljeni na tom području. Nije poznato da je iko preživio ovo pogubljenje.

7.48 Prema iskazu Dražena Erdemovića, ova pogubljenja su izvršili vojnici iz Bratunca, koji su ranije učestvovali u pogubljenjima na vojnoj ekonomiji Branjevo (vidi odlomak 7.41). Pogubljenjima u Domu kulture upravljao je neidentifikovani potpukovnik, kojeg je sreo na vojnoj ekonomiji Branjevo.

Posebna zapažanja

7.49 Dana 16. jula 1995. godine, komandant Zvorničke brigade je u zoni brigade zabilježio prisustvo drugih vojnih jedinica koje su djelovale pod njegovom komandom. U vanrednom borbenom izvještaju upućenom komandi Drinskog korpusa od 16. jula 1995. godine, potpukovnik Vinko Pandurević je izvijestio da se njegove snage sastoje od sljedećeg: "Zvornička pbr /pješadijska brigada/, četa MUP-a - 100 ljudi, dva voda iz Bratunačke pbr i dio voda vojne policije iz IBK /Istočnobosanskog korpusa/."⁴³⁴

7.50 Slučaj vojnika iz Bratunca ponovo se pojavljuje 16. jula 1995. godine u jednom presretnutom razgovoru VRS-a preko vojnog telefona između potpukovnika Popovića i osobe po imenu Rašić na komandnom mjestu "Zlatar" (Drinski korpus).⁴³⁵ Što se tiče pitanja dolaska "ljudi iz jedinice Vidoja Blagojevića" (komandanta Bratunačke brigade), potpukovnik Popović je rekao:

"Jeste stiglo je... gore je... gore je al' nije na vrijeme stiglo i nije na vreme uvedeno, tako je to... i drugi koji su stigli, stigli su, al' su kasnili i nisu na vreme uvedeni, i zato je komandant ovde ovaj što je bio im'o problema."⁴³⁶

(Vidi deseto poglavlje, odlomak 10.44 – 10.45 radi dodatnih detalja o ovom razgovoru.)

7.51 Nadalje, pomenuto je pitanje učešća vojne policije Bratunačke brigade. Upis u dnevnik dežurnog voda vojne policije od 17. jula 1995. pokazuje da je istovremeno dok je vojna policija nastavila raditi na zarobljavanju Muslimana u području opština Bratunac i Srebrenica, "jedna patrola policije ostala u Pilici zbog čuvanja i obezbeđenja Muslimana."⁴³⁷

7.52 U jednom događaju koji je možda povezan s ovim, zabilježeno je kako je jedan kamion TAM 130 (registarski broj ZV-369-57), registrovan na ime preduzeća "Metalno" iz Zvornika, 17. jula 1995. godine ukupno pet puta putovao između

⁴³³ Karta 1.zvpbr, *vidi iznad fusnotu 375* (dokazni predmet optužbe br. 2 u slučaju Krstić)

⁴³⁴ 1.zvpbr, vanredni borbeni izvještaj 06-218 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16.7.1995.

⁴³⁵ "Zlatar" je telefonska šifra komandnog mjesta Drinskog korpusa.

⁴³⁶ Presretnuti razgovor između "P" – Popovića i "R" – Rašića iz operativnog centra preko vojnog telefona, 16.7.1995. u 21:16 sati.

⁴³⁷ Dnevnik dežurnog vojne policije 1.brlpbr, *vidi iznad fusnotu 165.*

Zvornika, Pilice i Kule.⁴³⁸ Ova aktivnost je možda povezana s aktivnostima na uklanjanju tijela u piličkom Domu kulture 17. jula 1995. godine.

F. Kozluk

7.53 Kozluk se takođe nalazi u sjevernom dijelu zone Zvorničke brigade. Kozluk je pozadinska baza Zvorničke brigade, kao i garnizonski rejon "Podrinjskog odreda" ("Vukovi sa Drine").⁴³⁹

7.54 Kozluk je mjesto gdje je između 15. i 17. jula 1995. godine izvršena velika operacija pogubljenja i pokapanja. Nije poznato da je iko preživio ovo pogubljenje.

Posebna zapažanja

7.55 Prema putnim radnim listovima o korištenju vozila Zvorničke brigade, 16. jula 1995. godine, jedan rovokopač/utovarivač (rovokopač "Torpedo") iz "Birač-Holdinga" (bez registarskog broja) otišao je iz baze u Kozluk i zatim se vratio u bazu. Ukupno je radio osam sati u Kozluku.⁴⁴⁰ Takođe 16. jula, jedan kamion TAM 75 (registarski broj M-5246) dvaput je tokom dana putovao između Orahovca i Kozluka.⁴⁴¹

7.56 U bilješkama u dnevnim zapovijestima komandira inženjerske čete Zvorničke brigade nema bilješke ni o kakvoj inženjerskoj aktivnosti u Kozluku ni 16. ni 17. jula 1995. godine.⁴⁴²

7.57 Dana 18. jula 1995. godine, jedan buldožer TG-75 radio je jedan i po sat u Kozluku. Isti ovaj buldožer radio je u Kozluku još jedan sat 19. jula 1995. godine.⁴⁴³

7.58 U knjizi zapovijesti inženjerske čete za 18. juli 1995. godine, zadatak br. 3 je rad na sanaciji rova u Kozluku, a zadatak br. 4 prevoz buldožera u Kozluk.⁴⁴⁴

G. Uloga Zvorničke brigade

7.59 Sve u svemu, rezimirajući naprijed izneseno, jasno je da su značajni dijelovi Zvorničke brigade učestvovali u zatočenju, pogubljenju i masovnom pokapanju muškaraca Muslimana od 14. jula 1995. godine do 18. jula 1995. godine. Jedinice, ljudstvo i sredstva brigade, koji su učestvovali u tome, uključivali su one iz komande brigade, čete vojne policije, inženjerske čete i dijelova 1. pješadijskog bataljona, 4. pješadijskog bataljona i 6. pješadijskog bataljona. Jasno je da je veliki broj pripadnika brigade znao za ove radnje i učestvovao u njima. Međutim, kao što je već rečeno (odlomak 7.0), dok su vršeni mnogi od ovih masovnih zločina, drugi dijelovi

⁴³⁸ Putni radni list za TAM 130 (ZV-369-57) (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.-31.7.1995.

⁴³⁹ 1.zvpbr, naređenje 01-244, *vidi iznad fusnotu 53*; karta 1.zvpbr, *vidi iznad fusnotu 375* (dokazni predmet optužbe 2).

⁴⁴⁰ Putni radni list za rovokopač-utovarivač (rovokopač "Torpedo"), *vidi iznad fusnotu 397*.

⁴⁴¹ Putni radni list za TAM 75 (M-5246), *vidi iznad fusnotu 397*.

⁴⁴² Inženjerska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti, vidi iznad fusnotu 376*.

⁴⁴³ Putni radni list za vozilo buldožer TG-75, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), od 1. – 31. jula 1995.

⁴⁴⁴ Inženjerska četa 1.zvpbr, *dnevne zapovesti, vidi iznad fusnotu 376*.

Zvorničke brigade bili su intenzivno angažovani u nizu žestokih bitaka protiv kolone naoružanih muškaraca Muslimana, koji su se probijali, boreći se, prema teritoriji pod kontrolom ABiH-a. Zbog toga je radi razlikovanja resursa koji su korišteni u činjenju krivičnih djela i onih korištenih u strogo vojnim operacijama, potrebno (djelimično) rekonstruisati događaje onako kako su se hronološki odvijali.

7.60 Kao što je već razmotreno u trećem poglavlju, niz vojnika i oficira Zvorničke brigade bili su od 2. do 4. jula 1995. raspoređeni godine na području oko Srebrenice.⁴⁴⁵ Vodio ih je komandant brigade, potpukovnik Vinko Pandurević. I mada nije formalno prepustio komandu nad brigadom kada je preuzeo komandu nad "taktičkom grupom" koja je upućena prema Srebrenici, svakodnevno vođenje brigade prepustio je načelniku štaba/zamjeniku komandanta brigade, majoru Draganu Obrenoviću.⁴⁴⁶

7.61 Nakon što je VRS uspio da zauzme Srebrenicu 11. jula 1995. godine, Drinski korpus je pripremio planove da pošalje ove borbene jedinice da osiguraju brzo zauzimanje muslimanske enklave i UN-ove "zaštićene zone" Žepe. Ovaj plan je uključivao i angažovane dijelove Zvorničke brigade.⁴⁴⁷ Putni radni listovi vozila pokazuju da se ovaj pokret odvijao 13. jula 1995. godine.

7.62 Dok je ovaj pokret bio u toku, komanda Zvorničke brigade dobila je informacije o velikoj koloni muškaraca Muslimana, koji su se kretali iz bivše srebreničke enklave prema zoni Zvorničke brigade. Dnevni borbeni izvještaj Zvorničke brigade od 13. jula 1995. godine ukazuje na značajne pokrete preostalih rezervnih snaga brigade (brojni interventni vodovi i dva voda vojna policije) radi suprotstavljanja neprijateljskim snagama za koje se znalo da se kreću od Srebrenice prema Tuzli. U izvještaju se spominju i manja borbena dejstva na frontu protiv jedinica 2. korpusa ABiH-a. U ovim borbama samo je jedan vojnik lakše povrijeđen. Nije izvješteno ni o kakvom dodiru sa muslimanskom kolonom. U izvještaju se takođe govori o tome da radio izviđačka jedinica brigade prisluškuje veze kolone sa komandom 2. korpusa ABiH-a, te da prate kretanje i namjere kolone. Sve u svemu, situacija je ocijenjena kao stabilna, pod kontrolom i bez neočekivanih događaja. Izvještaj je sastavio SM (kapetan I klase Sreten Milošević), u ime potpukovnika Pandurevića, komandanta brigade.⁴⁴⁸

7.63 Redovni borbeni izvještaj Zvorničke brigade od 14. jula 1995. godine ukazuje na to da su 14. jula 1995. godine snage 2. korpusa ABiH-a ne samo nastavile sa manjim napadima, već je u 18:00 sati došlo do sukoba sa muslimanskom kolonom.⁴⁴⁹ U ovom izvještaju se javlja da je kolona "razbijena" i da se raspršila u nekoliko različitih pravaca. Ne spominju se nikakva borbena dejstva na ili oko područja

⁴⁴⁵ 1.Zvpbr, naređenje 01-244, *vidi iznad fusnotu* 53.

⁴⁴⁶ Citat iz priručnika brigade o zamjeniku komandanta. "Pravilo brigada (pješađijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pješađije i laka)", 1984., odlomak 116. Vidi *Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a* od 31. oktobra 2002.

⁴⁴⁷ KDK, naređenje 02/04-158-1 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13.7.1995.

⁴⁴⁸ Treba reći da je obično zadatak dežurnog oficira brigade da napiše i, ako je potrebno, potpiše Redovni borbeni izvještaj u ime komandanta ili drugog ovlaštenog oficira. To ne oslobađa komandanta ili drugog ovlaštenog oficira od obaveze da bude upoznat sa materijalom u izvještaju poslanom pretpostavljenom štabu.

⁴⁴⁹ 1.zvpbr, redovni borbeni izvještaj 06-216 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14.7.1995.

Orahovca. Ovaj izvještaj je napisao DJ (major Dragan Jokić, dežurni oficir brigade), u ime majora Dragana Obrenovića, načelnika štaba brigade. Kasnije to večer, komanda je izdala vanredni borbeni izvještaj, javljajući da je u 20:30 sati glavna muslimanska kolona probila odbranu brigade i da će sljedećeg dana ući u pozadinu 4., 6. i 7. pješadijskog bataljona. I ovaj izvještaj napisao je major Dragan Jokić u ime majora Dragana Obrenovića, načelnika štaba.⁴⁵⁰

7.64 Otprilike u isto vrijeme 14. jula 1995. godine (21:02 sati), radio izviđačke jedinice 2. korpusa ABiH-a uhvatile su radio-telefonski razgovoru, kojem je major Jokić pokušao da stupi u kontakt sa pukovnikom Bearom (Uprava bezbjednosti Glavnog štaba VRS-a) u Bratuncu.⁴⁵¹ Tokom razgovora, spojen je sa pukovnikom Bearom i rekao mu je kako ga hitno treba "viša kuća".⁴⁵² Major Jokić zatim kaže kako "ima ogromnih problema. Pa sa ljudima, ovaj, pa sa paketom."⁴⁵³

7.65 Sat i po kasnije te večeri, 2. korpus ABiH-a uhvatio je poziv generala Vilotića za Obrenovića.⁴⁵⁴ Nakon što mu je rečeno da je major Obrenović na terenu, spojen je sa dežurnim oficijom, majorom Draganom Jokićem. U tom razgovoru, major Jokić kaže:

"[...] Obrenović je stvarno ovaj maksimalno angažovan... svi smo maksimalno angažovani vjerujte... najviše nas je upropastio ovaj paket... a od jutros izveštavamo o broju ljudi pa [...]"⁴⁵⁵

U tom trenutku general Vilotić prekida majora Jokića, govoreći: "Dobro nemoj mi to".⁴⁵⁶

7.66 Što se tiče redoslijeda borbenih dejstava i krivičnih djela, prema svjedočenjima preživjelih, pogubljenja na poljima u Orahovcu počela su rano popodne 14. jula 1995. godine. U to vrijeme, Zvornička brigada još uvijek nije došla u dodir sa čelom muslimanske kolone koja se približavala sa juga. Javljeno je da je kolona naišla oko 18:00 sati i da je razbijena bez teškoća oko devet kilometara južno od Orahovca. Najkasnije u 20:30 sati, muslimanska kolona (ovaj put prestrojena i prema opisu duga dva do tri kilometra) već se probila kroz zasjede. U tom trenutku, u Orahovcu, pet kilometara sjevernije, još uvijek se vrše pogubljenja. Kolona (onako kako je njeno kretanje ucrtano na kartama VRS-a) se nije približila Orahovcu više od tri kilometra.⁴⁵⁷ Nadalje, prije ponoći su završena pogubljenja u Orahovcu, a rad na pokapanju prekinut. Rad na pokapanju nastavljen je sljedećeg jutra.

⁴⁵⁰ 1.zvpbr, vanredni borbeni izvještaj 06-216/2 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14.7.1995.

⁴⁵¹ "Badem" je telefonska šifra komandnog mjesta 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

⁴⁵² Presretnuti razgovor između "J" – Jokića (dežurnog oficira na "Palmi") i "X" – Beare preko vojnog telefona (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14.7.1995. u 21:02 sati.

⁴⁵³ Kao što je primijećeno i u više drugih razgovora, izraz "paket" odnosi se općenito na zarobljenike ili ljude.

⁴⁵⁴ Presretnuti razgovor između "V" - Vilotića i "J" – Jokića (dežurnog oficira na "Palmi") preko vojnog telefona, 14.7.1995. u 22:27 sati.

⁴⁵⁵ Trenutno su identitet i uloga "general Vilotića" nepoznati. Jedna mogućnost je da su ga pogrešno identifikovali prislušivači i da je to ustvari general Miletić, načelnik za operativne poslove u Glavnom štabu VRS-a.

⁴⁵⁶ *Ibid.*

⁴⁵⁷ (Dokazni predmet optužbe br. 2)

7.67 Kad su aktivnosti u vezi sa pogubljenjima prestale u Orahovcu, počele su u Petkovicima, šest kilometara (zračnom linijom) sjeverno. Rano naveče, dvije osobe za koje se zna da su preživjele pogubljenja kod brane u Petkovicima došle su u školu. U ranim jutarnjim satima 15. jula 1995. godine, oba preživjela su odvedena iz škole na stratište u podnožju brane. U približno isto vrijeme, dalje na sjeveru, u rejonu 1. pješadijskog bataljona, muslimanski zatočenici su bili u piličkoj školi (Kula), Domu kulture u Pilici i možda u školi u Ročeviću.

7.68 Dana 15. jula 1995. godine (kao što je zabilježeno u razgovoru koji je prisluškivao 2. korpus ABiH-a) u 07:40 sati, dežurni oficir sa "Palme" je nazvao pukovnika Milanovića (načelnika protivvazdušne odbrane Drinskog korpusa) i razgovarao s njim. Dežurni oficir je pitao da li su "oni" (vjerovatno komanda Drinskog korpusa) svjesni koliko je teška situacija gore u zoni Zvorničke brigade. Drugi razgovor u 07:40 sati otkriva da se pojačanja MUP-a šalju u zonu brigade. U 08:55 sati, potpukovnik Pandurević je nazvao komandno mjesto Zvorničke brigade. Nije mogao direktno razgovarati sa majorom Obrenovićem, ali je dobio puni izvještaj od dva potčinjena oficira.⁴⁵⁸ U 09:10 sati, potpukovnik Pandurević ponovo je stupio u vezu sa komandnim mjestom Zvorničke brigade. U periodu između prvog i drugog poziva, komandno mjesto je uspostavilo vezu sa majorom Obrenovićem i on je izvijestio o koloni od "4-5.000" ljudi u zoni brigade. Načelnik štaba je takođe preporučio da se "naši" (vjerovatno poslana jedinica) vrate ako mogu.⁴⁵⁹

7.69 Ujutro 15. jula 1995. godine, ponovo je počeo rad na pokapanju na poljima u Orahovcu gdje su izvršena pogubljenja, kao i kod brane u Petkovicima. Nijedna od ovih aktivnosti nije bila povezana sa ozbiljnim borbama koje su se odvijale u pozadini zona 4. i 7. pješadijskog bataljona, usprkos tome što je to manje od tri kilometra jugoistočno od područja Orahovca.

7.70 Oko podneva 15. jula 1995. u štabu Zvorničke brigade ("Standard"), starješine Zvorničke brigade i policije održali su sastanak. Mada nema dokumenata koji govore o sastanku niti o licima koja su mu prisustvovala, svi ispitani svjedoci i osumnjičeni ispričali su da je taj sastanak održan. Među osobama koji su prisustvovali (u različito vrijeme) bili su potpukovnik Vinko Pandurević, komandant Zvorničke brigade, koji se tek vratio iz područja Žepe, major Dragan Obrenović, načelnik štaba/zamjenik komandanta Zvorničke brigade, Dragomir Vasić, zamjenik načelnika CJB-a Zvornik, Ljubiša Borovčanin, komandant jedinica Specijalne policije razmještene u Srebrenici 10 - 11. jula 1995. i Miloš Stupar, komandant 2. odreda policije iz Šekovića. Pošto postoje različiti navodi o događajima o kojima se raspravljalo na tom sastanku, od kojih se ni jedan ne može potkrijepiti dokumentom, o ovom aspektu neće biti govora u ovom izvještaju. Međutim, obzirom na izuzetno složenu vojnu situaciju koja se razvijala u opštini Zvornik u to vrijeme, i očiglednu potrebu da novopristigli komandanti koordiniraju uvođenje svojih snaga u borbu, nema nikakve sumnje da se takav sastanak održao.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Presretnuti razgovor između Pandurevića i Miloševića preko vojnog telefona, 15.7.1995. u 08:55 sati.

⁴⁵⁹ Presretnuti razgovor između Pandurevića i Mijatovića preko vojnog telefona, 15.7.1995. u 09:10 sati.

⁴⁶⁰ Vidi razgovore koje je Tužilaštvo obavilo sa Draganom Obrenovićem, 2. aprila 2000. i 19. oktobra 2000., Ljubišom Borovčaninom, 20. februara 2002. i 11. marta 2002., Dragomirom Vasićem, 9. jula 2000., i Milošem Stuparom 26. juna 2002.

7.71 Kasnije tog popodneva, dnevni borbeni izvještaj Zvorničke brigade pokazuje da je brigada bila umiješana u teške borbe, ne samo sa dijelovima muslimanske kolone koji su se povlačili iz Srebrenice, već i sa muslimanskim snagama 2. korpusa ABiH-a na liniji fronta, koje su pokušavale da probiju linije. Ovaj izvještaj takođe navodi činjenicu da su jedinice Zvorničke brigade, koje su se nedavno vratile iz područja Srebrenice, angažovane protiv muslimanske kolone. Ovaj izvještaj poslat je sa imenom potpukovnika Pandurevića, komandanta brigade, otkucanim pri dnu i odaslan je u 19:11 sati 15. jula 1995. godine.⁴⁶¹

7.72 Manje od pola sata kasnije (u 19:25 sati 15. jula 1995. godine), potpukovnik Pandurević je poslao vanredni borbeni izvještaj komandi Drinskog korpusa. U ovom rukom napisanom izvještaju, govorio je o činjenici da je njegova jedinica potpuno angažovana protiv neprijateljskih snaga i da nema više rezervi.⁴⁶² Pored toga, u izvještaju kaže sljedeće:

“Dodatno opterećenje nam predstavlja veliki broj zarobljenika razmeštenih po školama u zoni brigade, kao i obaveze obezbeđenja i asanacije terena [(sic)].”⁴⁶³

“Ova komanda više ne može brinuti o ovim problemima jer za to nema ni materijalnih ni drugih snaga. Ukoliko niko ne preuzme ovu brigu biću prinuđen da ih pustim.”⁴⁶⁴

Treba reći da su u trenutku kada je potpukovnik Pandurević poslao svoj vanredni izvještaj, muslimanski zatočenici, koji su prethodno držani u Orahovcu i Petkovcima, već bili mrtvi i najvećim dijelom pokopani. Samo su Muslimani koji su još uvijek bili zatočeni u piličkoj školi, Domu kulture i oni koje će kasnije biti ubijeni u Kozluku (zatočeni možda u Ročeviću), daleko od borbenih dejstava, još uvijek bili živi u zatočeništvu VRS-a.

7.73 Dana 16. jula 1995. godine, potpukovnik Vinko Pandurević je izvijestio da se njegove snage sastoje od sljedećeg: “Zvornička pbr /pješadijska brigada/, četa MUP-a - 100 ljudi, dva voda iz Bratunačke pbr i dio voda vojne policije iz IBK /Istočno-bosanskog korpusa/.”⁴⁶⁵ Ova pojačanja odražavaju dolazak jedinica izvana u zonu brigade i predstavljaju njegovu potvrdu da su iste bile pod njegovom komandom i kontrolom. U tom izvještaju, on takođe obavještava komandu Drinskog korpusa o sljedećem:

“Obzirom na velika opterećenja zone brigade, pretrpljene gubitke i nemogućnost dugog opstanka okruženih snaga, prepuštenost komande Zvorničke pbr da se sama nosi sa srebreničkim Turcima (a tako joj treba i

⁴⁶¹ 1.zvpbr, redovni borbeni izvještaj 06-217 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15.7.1995.

⁴⁶² 1.zvpbr, vanredni borbeni izvještaj 06-217-1 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15.7.1995.

⁴⁶³ Termin “asanacija” je definisan u Vojnom leksikonu SFRJ kao: “preduzimanje sanitarno-higijenskih i sanitarno-tehničkih mera na terenu, u naseljima ili u objektima radi uklanjanja svega što omogućuje pojavu i širenje zaraznih bolesti i drugih oštećenja zdravlja. Asanacija u ratu i elementarnim katastrofama obuhvata: pronalaženje, identifikaciju i sahranjivanje poginulih [...]” Vojni leksikon, *Vojnoizdavački zavod*, (1981.).

⁴⁶⁴ 1.zvpbr, vanredni borbeni izvještaj 06-217-1, *vidi iznad fusnotu 462.*

⁴⁶⁵ 1.zvpbr, vanredni borbeni izvještaj 06-218, *vidi iznad fusnotu 434.*

sama ih je iz Srebrenice dotjerala u svoju zonu), kao i potpunu rešenost poturica da bez razlike na gubitke izvuku bar koju živu glavu, a u cilju sprečavanja gubitaka u vlastitim redovima odlučio sam ceneći situaciju da na pravcu već izgubljena tri rova otvorim koridor civilnom stanovništvu koga je bilo oko 5.000. Sa protivničkom stranom sam usaglasio tehniku evakuacije i ista je u toku. Zastijevao sam oslobađanje zarobljenog policajca i svojih nestalih boraca.

Procedura je u toku i mislim da će uspjeti.

Vjerovatno je među civilima izašao i određen broj vojnika, ali sve što je prošlo, prošlo je nenaoružano.⁴⁶⁶

7.74 Tokom dana 16. jula 1995. godine, zatočeni muškarci Muslimani, prevezeni iz Srebrenice, ostali su u zatočeništvu VRS-a. Uprkos privremenom primirju, nisu pušteni. Umjesto toga, prebačeni su na vojnu ekonomiju Branjevo i vjerovatno u Kozluk (datum nije jasan), gdje su pogubljeni. Pored toga, pobijeni su muslimanski zarobljenici zatočeni u Domu kulture u Pilici.

7.75 Tokom 17. i 18. jula 1995. godine, jedinice Zvorničke brigade nastavljaju pretresati područje u zvojoj zoni i sukobljavaju se sa izolovanim muslimanskim grupama na teritoriji pod kontrolom VRS-a.

7.76 Takođe 18. jula 1995. godine, potpukovnik Pandurević je naveo u jednom vanrednom borbenom izvještaju komandi Drinskog korpusa da je Zvornička brigada trenutno pojačana sa: četom iz 16. krajiške brigade, četom iz Bratunačke brigade, dva voda vojne policije iz Bijeljine i jednim vodom iz Vlaseničke brigade.⁴⁶⁷ Pored toga, ovaj izvještaj se takođe kritički osvrće na vođenje prethodne bitke i posljedice po njegovu brigadu. Pored podataka o žrtvama i lokalnim reakcijama na napade, ponovio je kakva je situacija u pogledu muslimanskih zatočenika u zoni brigade:

“U proteklih 10-ak dana Zvornička opština je bila zatrpna srebreničkim Turcima, Neshvatljivo mi je da je neko doveo oko 3.000 vojno sposobnih turaka i razmjestio po školama na opštini pored oko 7.000 odbjeglih po šumama, čime je stvorena krajnje složena situacija i mogućnost potpune okupacije Zvornika zajedno sa snagama na frontu. Među narodom je veliko nezadovoljstvo izazvano ovakvim postupcima i opšte je mišljenje da se Srebrenica prelomila preko leđa Zvornika.”⁴⁶⁸

U ovom izvještaju, potpukovnik Pandurević je potvrdio da je tokom operacije Zvornička brigada u školama u njegovoj zoni držala u zatočeništvu oko 3.000 vojnosposobnih muškaraca Muslimana. Spomenuo je ovaj broj povrh 7.000 onih koji su bili u koloni koja se kretala od Srebrenice prema Tuzli. Zanimljiv je i njegov komentar da ne razumije kako je “neko” mogao smjestiti 3.000 zatočenika u škole u njegovoj zoni. Ovaj komentar implicira da je odluku da se zatočenici prebace u njegovu zonu donio neki pretpostavljeni štab, a ne štab njegove brigade, usprkos tome što su njegovi organi bezbjednosti odabrali konkretne lokacije.

7.77 Na osnovu navedenih informacija, može se zaključiti da su dijelovi komande Zvorničke brigade znali da Drinski korpus planira da prebaci veliki broj

⁴⁶⁶ *Ibid.*, odlomak 3.

⁴⁶⁷ 1.zvpbr, vanredni borbeni izvještaj 06-222 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 18.7.1995., odlomak 2.

⁴⁶⁸ *Ibid.*, odlomak 4.

muslimanskih zatočenika u zonu brigade do 13. jula 1995. godine, što proizilazi iz putnog radnog lista vozila Opel. Ovo se podudara sa činjenicom da su odabrani članovi štaba brigade iz službe bezbjednosti i vojne policije bili angažovani tog dana na izviđanju objekata za smještaj zatočenika. Druge aktivnosti koje bi bile neophodne za odabir zatočeničkih objekata, bile bi raspoređivanje vojnika da čuvaju zatočenike. Zarobljenici su bili prisutni u Orahovcu od 02:00 sata 14. jula 1995. godine do oko 21:00 sati tog istog dana. U objektu u Petkovcima, muslimanski zatočenici su bili od sredine jutra 14. jula 1995. godine vjerovatno do zore 15. jula 1995. godine. Muslimanski zatočenici su takođe bili smješteni u objektima u Pilici i (možda) Ročeviću od sredine 14. jula 1995. godine do barem sredine 16. jula 1995. godine. Izuzev Orahovca, koji su pokrivali dijelovi čete vojne policije, na ovim drugim lokacijama bi bilo potrebno više smjena vojnika u ovom dužem periodu. Pored toga, ovim čuvarima bi bila potrebna hrana i druga podrška, što bi obezbijedile komande njihovih matičnih bataljona.

7.78 Pri razmatranju pitanja zarobljenika i snabdijevanja, čini se da pozadinsko osoblje brigade nije izvršilo nikakvu značajniju aktivnost u vezi sa predstojećim dolaskom barem 3.000 muslimanskih zarobljenika (ovaj broj premašuje više od dvije trećine broja pripadnika Zvorničke pješadijske brigade).⁴⁶⁹ Trag takve aktivnosti bi trebao biti uočljiv u knjigama evidencije pozadine, jer bi pozadina bila odgovorna za koordinaciju dostavljanja životnih namirnica (hrana/voda), kao i pružanje sanitarne i ljekarske pomoći zatočenicima. Nijedan od preživjelih iz Orahovca ili Petkovaca nije dobio hrane (niti je vidio da drugi zatočenici dobijaju hranu), a neki su dobili samo "simbolične" količine vode, niti je bilo ko znao za ljekarsko zbrinjavanje bolesnih, ranjenih ili povrijeđenih osoba na ovim mjestima. Ovo pokazuje da štab Drinskog korpusa nije izdao nikakva naređenja da se obezbijede ove životne potrepeštine. Međutim, kao što se vidi iz dostave hrane vojnoj policiji rano ujutro 14. jula 1995. godine (odlomak 7.8), pozadina je znala da se u Orahovcu nalaze snage vojne policije kojima je potrebna podrška.

7.79 Najzad, najkasnije 15. jula 1995. godine, komandant Zvorničke brigade je već bio u potpunosti obaviješten o situaciji, dovoljno da u svojim rukom napisanim izvještajima komandi Drinskog korpusa opiše ulogu brigade na "zadacima obezbjeđenja i pokapanja". Kao što je već rečeno (odlomak 7.68), potpukovnik Pandurević nije bio fizički prisutan u zoni brigade ujutro 15. jula 1995. godine. Usprkos tome, u roku od nekoliko sati je u potpunosti obaviješten o situaciji u cijeloj svojoj zoni, uključujući i borbena dejstva i zarobljenike.

⁴⁶⁹ Na osnovu rekonstruisane evidencije (uz izuzetak evidencije 4. pješadijskog bataljona, koja je uništena u julu 1995.), u aktivnom sastavu 1. zvorničke brigade jula 1995. bilo je oko 4.300-4.700 pripadnika.

POGLAVLJE OSAM: poznata pitanja u vezi sa ratnim zarobljenicima/zatočenicima

8.0 U okviru raznih vojnih aktivnosti koje su poduzimane u zoni Drinskog korpusa VRS-a u sklopu operacije "Krivaja – 95" (a i po njenom završetku), zarobljen je veliki broj muškaraca Muslimana. U većini slučajeva ti su ljudi općenito usmjeravani kroz proces koji je na kraju vodio do pogubljenja koja su izvršena između 13. i 18. jula 1995. Prolazeći kroz taj proces, većina muškaraca Muslimana nije uopšte popisana, ispitivana, ili na bilo koji drugi način evidentirana. Međutim, što igrom slučaja, a što spletom okolnosti, neke Muslimane su zapravo identifikovali i ispitali vojnici VRS-a koji su ih zarobili i ti podaci, kao i informacije koje su prikupljene od njih, prosljedeni su raznim štabovima brigada, te su tamo i pohranjeni. Ovo poglavlje se bavi sudbinom tih zarobljenika, u onoj mjeri u kojoj je ona poznata.

A. Ranjenici i zarobljenici u zoni 1. bratunačke lake pješadijske brigade

8.1 Prva grupa ljudi koja je praćena bila je grupa povrijeđenih i ranjenih Muslimana koji su se nalazili u zarobljeništvu VRS-a u Domu zdravlja u Bratuncu, te povrijeđeni i ranjeni Muslimani iz bolnice UNPROFOR-a u Potočarima koji su se tamo nalazili od 13. jula 1995. Prema pukovniku Radoslavu Jankoviću (koji se dovodi u vezu sa obavještajnim odjelom Glavnog štaba VRS-a), nakon deportacije Muslimana iz Potočara, ukupno ih se 57 ranjenih nalazilo u Domu zdravlja u Bratuncu, a još 54 u bazi UNPROFOR-a.⁴⁷⁰ Dana 17. jula 1995., komandant Bratunačke brigade, pukovnik Vidoje Blagojević, ponovo je pokrenuo pitanje ranjenika, pri čemu je naveo da još uvijek imaju 23 ranjena zarobljena Muslimana, te da nemaju prevozna sredstva da ih odvezu u Bijeljenu.⁴⁷¹ Sljedećeg dana, u izvještaju koji je poslao i obavještajnom odjeljenju Drinskog korpusa VRS-a i obavještajnom odjelu Glavnog štaba VRS-a, kapetan prve klase Momir Nikolić naveo je da su 22 ranjena zarobljena Muslimana iz 28. divizije Armije BiH "evakuisana" pod policijskom pratnjom koju je obezbjedio Drinski korpus. Dalje je naveo da je jedan neprijateljski vojnik, Osman Halilović, predat zborničkom Centru službi bezbjednosti zbog informacija po kojima je priznao da je učestvovao u "pokolju civila".⁴⁷²

8.2 Koliko je moguće utvrditi, sa izuzetkom gore navedena 23 zarobljena Muslimana, sve ranjene zarobljene Muslimane su do 18. jula 1995. iz Bratunca – Potočara evakuisali predstavnici relevantnih humanitarnih organizacija.⁴⁷³ Ne postoje dokazi koji bi ukazali na to da se bolesni ili ranjeni zarobljenici Muslimani iz bratunačkog Doma zdravlja ili bolnice UN-a u Potočarima nalaze među nestalima.

8.3 U vezi sa Muslimanima koji su zarobljeni u šumi ili u Potočarima, u toku pretresa štaba bivše Bratunačke brigade, Tužilaštvo je došlo do četiri rukom pisane zabilješke koje se odnose na identitet zarobljenika Muslimana. Na tim zabilješkama nalazi se ukupno šest imena. To su sljedeća imena:

⁴⁷⁰ Istureno komandno mjesto (IKM) Drinskog korpusa, izvještaj broj 08-444-10, *vidi iznad fusnotu* 260.

⁴⁷¹ 1. brlpbr, poruka broj 03-253-106/2, *vidi fusnotu* 363.

⁴⁷² Osman Halilović je preživio rat i pušten je iz zarobljeništva u VRS-u početkom 1996.

⁴⁷³ Obavještenje za javnost MKCK od 18. jula 1995. (u kojem se izvještava da su 88 zarobljenika evakuisani u Tuzlu 17. jula 1995. i navodi se identitet 23 zarobljenika koji su ostali u zarobljeništvu u VRS-u).

1. Zazif Avdić, sin Rame, datum rođenja: 15. septembar 1954.
2. Munib Dedić, sin Emina, datum rođenja: 26. april 1956.
3. Aziz Husić, sin Osmana, datum rođenja: 8. april 1966.⁴⁷⁴
4. Rešid Sinanović, sin Rahmana, datum rođenja: 15. oktobar 1949.⁴⁷⁵
5. Mujo Husić, sin Osmana, datum rođenja: 27. august 1961.⁴⁷⁶
6. Hasib Ibišević, sin Ibrahima, datum rođenja: 27. februar 1964.⁴⁷⁷

Od ove šestorice ljudi koje je VRS držala u zarobljeništvu, za trojicu je bilo posebno navedeno da su vojnici, za jednog da je policajac, a za jednog da je civil (izbjeglica). Status jednog preostalog nije naveden. Što se tiče Rešida Sinanovića, njegovo zarobljavanje je zapazio još jedan svjedok u Konjević Polju 13. jula 1995.⁴⁷⁸

8.4 Na spisku osoba nestalih u ratu u Bosni Međunarodnog komiteta crvenog krsta (MKCK), sva šestorica gore navedenih ljudi navedeni su kao nestale osobe iz Srebrenice.⁴⁷⁹

1. Zazif Avdić, sin Rame, registracioni broj MKCK BAZ-905480, nestao u šumi 12. jula 1995.
2. Munib Dedić, sin Emina, registracioni broj MKCK BAZ-911347, nestao u Kamenici 14. jula 1995.
3. Aziz Husić, sin Osmana, registracioni broj MKCK BAZ900847, nestao u šumi 11. jula 1995.
4. Rešid Sinanović, sin Rahmana, registracioni broj MKCK BAZ 915791, nestao u Srebrenici 12. jula 1995.
5. Mujo Husić, sin Osmana, registracioni broj MKCK BAZ 900694, nestao u Bratuncu 14. jula 1995.
6. Hasib Ibišević, sin Ibrahima, registracioni broj MKCK BAZ 906810, nestao u Pobudu 14. jula 1995.

8.5 Iako nisu poznata bilo kakva druga imena, treba se uzeti u obzir da je u redovnom borbenom izvještaju Bratunačke brigade od 16. jula 1995. navedeno da izjave koje su uzete od neprijateljskih vojnika ukazuju na prisustvo oko 2.000 ljudi na širem području sela Pobude.⁴⁸⁰ Osim toga, kao što je ranije navedeno (poglavlje šest, odlomak 6.44), barem do 17. jula 1995., borbene formacije 1. bratunačke lake pješadijske brigade su aktivno zarobljavale ljude i prikupljale informacije od njih.

B. Zarobljenici u zoni 1. zborničke pješadijske brigade

8.6 Status zarobljenika 1. zborničke pješadijske brigade potpada pod obrazac drugačiji od statusa zarobljenika Bratunačke brigade. Ovisno o datumu ili okolnostima, ovi zarobljenici su bili ili pošteđeni, ili pogubljeni, i to pojedinačno ili u manjim grupama. Ponovo je, usprkos ograničenim informacijama, otkriveno nekoliko incidenata.

⁴⁷⁴ 1. brlpbr, zabilješke za ispitivanja, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. jula 1995. ili negdje oko tog datuma.

⁴⁷⁵ *Ibid.*

⁴⁷⁶ *Ibid.*

⁴⁷⁷ *Ibid.*

⁴⁷⁸ Svjedočenje svjedoka "S" na suđenju u predmetu Krstić (Transkript 3266)

⁴⁷⁹ MKCK, *Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine* (4. izdanje), 30. juni 1998.

⁴⁸⁰ 1. brlpbr, redovni borbeni izvještaj 03-253-106, *vidi iznad fusnotu 142.*

8.7 U vezi sa padom srebreničke enklave u julu 1995., zarobljenici Zvorničke brigade se prvi put spominju 18. jula 1995. U tom izvještaju organa za bezbjednost Zvorničke brigade odjelu za bezbjednost Drinskog korpusa VRS-a, navodi se jedan muslimanski vojnik. Navedeno je da je taj čovjek, Nedžad Ahmetović, sin Avde i Mule, radio na održavanju digitalnih sredstava veze u štabu 28. pješadijske divizije Armije BiH.⁴⁸¹ U tom izvještaju takođe je navedeno da je Nedžad predat odjelu za obavještajne poslove Glavnog štaba VRS-a.⁴⁸² Važno je napomenuti da se ovaj čovjek ne nalazi na spisku nestalih osoba MKCK-a.

8.8. Ovdje se, međutim spominju zarobljenici 7. bataljona Zvorničke brigade već 16. jula 1995. Prilikom pregleda putnog radnog lista za vozilo TAM 2001 (registarski broj M-5342), navodi se da je i 16. i 17. jula 1995. to vozilo radilo na prevozu zarobljenika između S.Sela-Crnog Vrha i još jedne lokacije koja je nečitljiva.⁴⁸³ Provjera imena obojice navedenih vozača pokazala je da su oba pripadnici 7. pješadijskog bataljona (Memići - Staro Selo). U dnevnim borbenim izvještajima Zvorničke brigade za 16. i 17. juli takvi zarobljenici se nigdje ne spominju.

8.9 Dana 19. jula 1995. ili negdje oko tog datuma, Svjedok "R" bio je u grupi od desetak osoba koje su pokušale da prođu kroz linije koje je držala VRS kod sela Nezuk, blizu brda Baljkovica. Njegovu grupu su zarobili vojnici VRS-a, od kojih je jedan (za kojeg misli da im je bio komandir) na nadlaktici nosio žutu traku sa natpisom "Krajišnici". Brzo su ih ispitali, a zatim su većinu njih (uključujući i svjedoka) ustrijelili iz blizine i ostavili misleći da su mrtvi. Ustrijeljena su osmorica muškaraca iz te grupe. Preostalu dvojicu su odveli vojnici VRS-a.⁴⁸⁴

8.10 U vezi s tim, u redovnom borbenom izvještaju 1. zvorničke pješadijske brigade od 19. jula 1995., zabilježeno je prisustvo jedne čete 16. krajiške brigade, koja je aktivno djelovala u zoni 1. zvorničke pješadijske brigade.⁴⁸⁵ Uz to, u drugom odjeljku tog izvještaja navodi se: "...u toku pretresa, uhapšena dvojica i likvidirano 13 muslimanskih vojnika."

8.11 Prisustvo jedinice veličine čete iz 1. krajiškog korpusa koja je djelovala u zoni 1. zvorničke pješadijske brigade zabilježeno je već 16. jula 1995., pri čemu je tu jedinicu uputio komandant 1. krajiškog korpusa, generalpotpukovnik Momir Talić, po naređenju Glavnog štaba VRS-a broj 03/4-1645, od 15. jula 1995.⁴⁸⁶ U odjeljku pet tog naređenja nalaže se "16. krajiškoj brigadi da uputi starešinu na komandno mjesto 1. lake pješadijske brigade (sic) u Zvornik, koji će potrebna uputstva i naređenja

⁴⁸¹ 1. zvpbr, izvještaj organa za bezbjednost broj 17/104, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 18. jula 1995.

⁴⁸² Presretnuti razgovor između "M" – Mirka i "X" – nepoznate osobe preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 18:15 sati. (Ovaj čovjek je možda bio tema jednog presretnutog telefonskog razgovora između jednog neidentifikovanog sagovornika i izvjesnog Mirka (smatra se da se radi o poručniku Mirku Petroviću, komandiru voda za radio izvidanje Drinskog korpusa).

⁴⁸³ Putni radni list za vozilo TAM 2001, M-5342, od 12. – 31. jula, (revidirani prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

⁴⁸⁴ Svjedočenje svjedoka "R" na suđenju u predmetu Krstić, (Transkript 3196-3206).

⁴⁸⁵ 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-244, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 19. jula 1995.

⁴⁸⁶ 1. krajiški korpus (KK), naređenje broj 264-1/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16. jula 1995.

dobiti od komandanta brigade."⁴⁸⁷ Dana 22. jula 1995., general Talić zatražio je od Drinskog korpusa da mu se vrati ta jedinica.⁴⁸⁸

8.12 I 19. jula 1995., snage MUP-a RS-a koje su djelovale zajedno sa VRS-om su po svemu sudeći hvatale neke zarobljenike.⁴⁸⁹ Prema izvještaju načelnika CJB-a Dragomira Vasića od 19. jula 1995., jedinice MUP-a koje su djelovale u reonima Kamenice, Jošanice, Liplja, Džafinog Kamena i Crnog Vrha, sve do Snagova, "neutralisale" su osam muslimanskih vojnika. Vasić je izvjestio da su na osnovu informacija koje su pružili ovi vojnici "saznali da se u reonu ispred stare ceste kod Snagova krije još oko 200 Muslimana naoružanih automatskim i lovačkim puškama." Vasić je zabilježio da se 20. jula 1995. planira operacija da se unište (ili natjeraju na predaju) ove grupe Muslimana.

8.13 Možda najuvjerljiviji dokaz u vezi sa statusom zarobljenika Muslimana za koje se zna, u zoni Zvorničke brigade odnosi se na dokumentaciju o krivičnim prijavama protiv dvojice vojnika VRS-a zbog "saradnje sa neprijateljem".⁴⁹⁰ Kako je navedeno u dokumentaciji vojne policije, dvojica vojnika VRS-a iz 1. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade uhapšeni su zato što su pomagali četvorici neprijateljskih vojnika koji su pokušavali da se domognu linija koje su držali Muslimani. Kao dokazni materijal u prilog optužbi protiv te dvojice vojnika Zvorničke brigade, vojna policija je između 23. i 26. jula 1995. uzela potpisane izjave od sve četvorice zarobljenih Muslimana. U tim izjavama, četvorica zarobljenika navode da su pobjegli sa područja Srebrenice zajedno sa kolonom ljudi, a kada je VRS napala tu kolonu, odlučili su da pokušaju da se domognu teritorije pod kontrolom Armije BiH u Teočaku, a ne preko obližnje Baljkovice. Dana 25. jula 1995. postrojena su deseterica vojnika i navodi se da su sva četvorica zarobljenika uspjeli da identifikuju dvojicu optuženih vojnika VRS-a. Na osnovu tih dokaza, obojica vojnika VRS-a su priznala da su pružili pomoć četvorici muškaraca Muslimana.

8.14 Ta četvorica Muslimana koje je ispitivala zvornička vojna policija nalaze se na spisku nestalih osoba MKCK. Emin Mustafić (sin Rifeta) vodi se kao nestao iz Potočara 13. jula 1995.⁴⁹¹ Faud Đozić (sin Senusije) vodi se kao nestao iz Konjević Polja 13. jula 1995.⁴⁹² Almir Halilović (sin Sulje) vodi se kao nestao u šumi 11. jula 1995.⁴⁹³ Sakib Kiverić (sin Salke) vodi se kao nestao iz Sućeske 11. jula 1995.⁴⁹⁴ Kao što je navedeno iznad, sva četvorica su potpisali izjave između 23. i 26. jula 1995., a svi su identifikovali pomenutu dvojicu vojnika VRS-a 25. jula 1995.

⁴⁸⁷ *Ibid.*

⁴⁸⁸ 1. KK, naređenje broj 270-1/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22. jula 1995.

⁴⁸⁹ Izvještaj CJB-a Zvornik 01-16-02/1-206/95, (radna verzija prijevoda na engleski), 19. juli 1995.

⁴⁹⁰ 1. zvpbr, vojni sudski postupak, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 26. jula 1995.

⁴⁹¹ *Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine* (4. izdanje), *vidi iznad fusnotu* 479, broj na spisku BAZ 901050.

⁴⁹² *Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine* (4. izdanje), *vidi iznad fusnotu* 479, broj na spisku BAZ 906271.

⁴⁹³ *Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine* (4. izdanje), *vidi iznad fusnotu* 479, broj na spisku BAZ 914374.

⁴⁹⁴ *Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine* (4. izdanje), *vidi iznad fusnotu* 479, broj na spisku BAZ 914421. (Kod ovog broja se možda radi o štamparskoj grešci kod datuma od kada se vodi kao nestao, pri čemu je naveden datum 11.09.95., a ne 11.07.95.)

8.15 Ono što prevazilazi čak i gorepomenutu situaciju jeste činjenica da analiza dostupnih informacija ukazuje na to da su ova četvorica Muslimana možda preživjeli masovna pogubljenja koja su izvršena 16. jula 1995. na vojnoj ekonomiji Branjevo, te da su ih, nakon bijega, ponovo zarobili pripadnici VRS-a.

8.16 U prilog ovom zaključku ide činjenica da je mjesto na kojem su ta četvorica Muslimana prvi put dobili pomoć 18. jula 1995. bilo selo Donji Lokanj, u zoni 1. bataljona 1. zborničke brigade. Taj bataljon nalazio se na najsjevernijem položaju od svih bataljona Zborničke brigade, a mjesto na kojem ih je, prema izjavi koju je dao zborničkoj vojnoj policiji, prvo spasio Neško Đokić, nalazi se na 16 do 20 kilometara udaljenosti od područja Baljkovica – Nezuk, gdje je veći dio kolone Muslimana pokušao da se domogne teritorije pod kontrolom Armije BiH. Dalje, krećući se od Nezuka prema Donjem Loknju, njih četvorica se nisu kretala duž linija, nego su se udaljavala od teritorije pod kontrolom Armije BiH (i od samog Teočaka). Međutim, kompleks sela Donji Lokanj nalazi se u samoj blizini poznatih stratišta kod Doma u Pilici i vojne ekonomije Branjevo. Bilo bi veoma iznenađujuće da je bilo ko od Muslimana pokušao da pređe linije koje je držala VRS i domogne se teritorije pod kontrolom Armije BiH krećući se (pješke) tako daleko na sjever.

8.17 Drugo, činjenica da se (po podacima MKCK-a) sva četvorica vode kao nestali na dva različita datuma i četiri različite lokacije dovodi u pitanje vjerodostojnost činjenica koje su ta četvorica Muslimana navela u izjavama datim vojnoj policiji Zborničke brigade (da su sva četvorica zajedno pobjegla iz Srebrenice, te da su pokušali da pređu preko neprijateljskih linija kod Teočaka). Osim toga, dvije od četiri izjave sadrže gotovo identičan tekst.

8.18 Uz to, u svojoj izjavi zborničkoj vojnoj policiji, jedan od optuženih Srba, Neško Đokić, navodi da je "...odmah znao da su Muslimani po tome što su bili krvavi, a i po njihovoj odjeći, jer su ovih dana bježali iz Srebrenice prema svojoj teritoriji."⁴⁹⁵

8.19 Konačno, jedan od preživjelih sa vojne ekonomije Branjevo, svjedok pod pseudonimom "I", naveo je da su još četvorica preživjelih pobjegla sa ekonomije Branjevo u isto vrijeme kad i on. Njih petorica su se okupila u obližnjem žbunju skrivajući se od vojnika VRS-a. Svjedok "I" se sjetio da je u razgovoru s tom četvoricom, jedan od njih rekao da je iz "Jagonja". Prema podacima koje MKCK ima o Sakibu Kiveriću, on je iz sela Jagonje u opštini Bratunac.⁴⁹⁶

8.20 Čak i za vrijeme sprovođenja gorepomenute istrage, Zbornička brigada je i dalje u svojoj evidenciji bilježila da još uvijek zarobljava Muslimane u svojoj zoni odgovornosti, te o tome izvještavala komandu Drinskog korpusa.

8.21 Dana 22. jula 1995., komanda Zborničke brigade poslala je vanredni borbeni izvještaj broj 06-229 komandi Drinskog korpusa.⁴⁹⁷ U prvom odjeljku tog izvještaja informisali su komandu Drinskog korpusa da su "likvidirali" 10 neprijateljskih vojnika, a "zarobili 23 muslimanska vojnika". U prvom odjeljku takođe se navodi da

⁴⁹⁵ Zbornička vojna policija, dokument VP 7469, Izjava Neška Đokića, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 25. jula 1995.

⁴⁹⁶ Svjedočenje svjedoka "I" na suđenju u predmetu Krstić (transkript 2396-2397)

⁴⁹⁷ 1. zvpbr, vanredni borbeni izvještaj broj 06-229, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 22. jula 1995.

je "taktička grupa Osmaci" zarobila još 17 Muslimana. Dalje, u trećem odjeljku ovog izvještaja posebno se traže upute od komande Drinskog korpusa o tome "šta da se radi sa zarobljenicima, gdje da se smjeste i kome da se predaju."⁴⁹⁸ U redovnim borbenim izvještajima Zvorničke brigade koji su uslijedili nakon toga izvještava se o tome da je brigada zarobila još Muslimana.⁴⁹⁹

8.22 Dana 25. jula 1995., u redovnom borbenom izvještaju Zvorničke brigade navodi se da je brigada zarobila još 25 muslimanskih vojnika i da su svi "...propisno prebačeni u sabirni centar Batkovići – Bijeljina."⁵⁰⁰ To je prvi navod koji upućuje na to da su muškarci Muslimani iz Srebrenice (koje je zarobila ili držala u zarobljeništvu Zvornička brigada) prebačeni u taj objekat. U vezi s tim, u redovnom borbenom izvještaju Zvorničke brigade od 26. jula 1995., navodi se da su još 34 pripadnika "Armije BiH zarobljena i prosledena u zatvor u Batkoviće."⁵⁰¹

8.23 Redovni borbeni izvještaji koje je Zvornička brigada predavala komandi Drinskog korpusa u periodu od 27. do 31. jula 1995. ukazuju na to da su kontinuirano vršene operacije pretresa terena i da je tokom tih operacija zarobljen manji broj muškaraca Muslimana.⁵⁰²

⁴⁹⁸ *Ibid.*, odlomak 3.

⁴⁹⁹ 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-230/1, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 23. jula 1995., 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-231/1, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 24. jula 1995.

⁵⁰⁰ 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-232, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 25. jula 1995.

⁵⁰¹ 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-233, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 26. jula 1995.

⁵⁰² 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-234, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 27. jula 1995., 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-235, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 28. jula 1995., 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-237, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29. jula 1995., 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-238, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 30. jula 1995. i 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-238 (sic), (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 31. jula 1995.

POGLAVLJE DEVET: generalmajor Radislav Krstić kao načelnik štaba, a kasnije i komandant Drinskog korpusa VRS-a

9.0 Kao što je primijećeno u originalnoj verziji Iskaza o vojnim događanjima u Srebrenici, jedan od glavnih likova u tom izvještaju bio je generalmajor Radislav Krstić. U julu 1995. bio je načelnik štaba Drinskog korpusa VRS-a i oko 20:00 sati, 13. jula 1995., preuzeo je komandu nad Drinskim korpusom. Kao komandant korpusa, on i pripadnici štaba Drinskog korpusa bili su glavne ličnosti u izvršenju zločina po kojima se terete i u kontaktima sa ovjde optuženima. U ovom poglavlju biće ukratko izložena većina informacija koje su ranije bile navedene u prethodnom iskazu, međutim, materijal koji se odnosi na preuzimanje dužnosti komandanta korpusa od strane generalmajora Krstića i ono što je on učinio nakon toga biće izloženi u ograničenoj mjeri i objašnjeni gdje to bude potrebno, s obzirom na žalbeni postupak u ovom predmetu.

Generalmajor Krstić na položaju načelnika štaba: 1. – 13. juli 1995.

9.1 Vezano za njegovu ulogu u planiranju i izvršavanju operacije VRS-a protiv "zaštićene zone" Srebrenica (operacija "Krivaja 95"),⁵⁰³ čini se da je proces početnog štabnog planiranja za ovu operaciju već započeo do 30. juna 1995. Tog dana je komanda Bratunačke brigade zabilježila da se načelnik štaba i ostali članovi štaba Drinskog korpusa "nalaze u zoni 3. pješadijskog bataljona".⁵⁰⁴ Vjerovatno su vršili neophodno izviđanje i uvezivanje prije formulisanja plana.

9.2 Kao što je ranije navedeno u odlomku 3.7, dana 4. jula 1995., komandant Bratunačke brigade razmatrao je naređenje komande Drinskog korpusa o prelasku u stanje pune borbene gotovosti.⁵⁰⁵ Zabilježeno je da je to naređenje izdao "načelnik štaba Drinskog korpusa".⁵⁰⁶ Generalmajor Živanović je takođe 4. jula 1995. bio u zoni Bratunačke brigade.⁵⁰⁷ U 11:15 sati istog dana, u presretnutom razgovoru između načelnika štaba Zvorničke brigade, majora Obrenovića i generala Krstića, načelnik štaba Zvorničke brigade je obaviješten da je "šef potpisao dokument i da se angažuju na onom zadatku."⁵⁰⁸ Pored toga, u toku razgovora, general Krstić je rekao da "ima neki drugi posao u MUP-u da obavi."⁵⁰⁹

9.3 Generalmajor Živanović je 8. jula 1995. poslao poruku generalmajoru Krstiću, koji se nalazio na isturenom komandnom mjestu Drinskog korpusa. Ta se poruka odnosila na protest koji je protiv VRS-a uložio UNPROFOR zbog vojnih dejstava protiv osmatračkog položaja UN-a. U toj poruci je ukratko opisana žalba i naveden je tekst odgovora Glavnog štaba. Dalje, u poruci se navodi: "Glavni štab je naredio da

⁵⁰³ 1. zvornička pješadijska brigada (zvpbr), Vanredni borbeni izvještaj 06-218, *vidi iznad fusnotu* 434.

⁵⁰⁴ 1. bratunačka laka pješadijska brigada (brlpbr), Referisanje, sastanci, *vidi iznad fusnotu* 153.

⁵⁰⁵ 1. brlpbr, borbeni izvještaj broj 03-253-94 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 4. jula 1995.

⁵⁰⁶ 1. brlpbr, Referisanje, sastanci, *vidi iznad fusnotu* 153. Dana 4. jula 1995., navedeno je da se komandant korpusa, generalmajor Živanović nalazi u zoni 1. brlpbr. Njegovo prisustvo na terenu, gdje je vjerovatno vršio komandantsko izviđanje, možda objašnjava zašto je to naređenje izdao Krstić, a ne Živanović. Vidi Dnevnik dežurnog vojne policije 1. brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 165.

⁵⁰⁷ Dnevnik dežurnog vojne policije 1. brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 165.

⁵⁰⁸ Presretnuti razgovor između "general Krstića" i "Obrenovića" preko vojnog telefona, 4. jula 1995. u 11:15 sati, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

⁵⁰⁹ *Ibid.*

ne djelujete po UNPROFOR-u, a da sprečite sva moguća iznenađenja i namere Muslimana da povežu Srebrenicu i Žepu".⁵¹⁰ Kopija ove poruke upućena je i Glavnom štabu, lično generalmajoru Tolimiru.

9.4 Dana 9. jula 1995., generalmajor Tolimir je poslao naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 12/46-501/95 komandi Drinskog korpusa, sa uputama da se ono prosljedi "lično generalu Gveri i generalu Krstiću".⁵¹¹ Ovim naređenjem je ponovljena podrška predsjednika RS-a nastavku vojnih operacija VRS-a protiv "zaštićene zone" i prošireni su ciljevi operacije tako što je u njih uključeno i osvajanje Srebrenice. Tim naređenjem, izdatim u ime predsjednika RS-a, dalje je naloženo da se sa civilima i ratnim zarobljenicima postupa u skladu sa Ženevskim konvencijama iz 1949., te da se uništavanje civilne imovine i stambenih objekata svede na najmanju moguću mjeru u skladu sa vojnim potrebama.

9.5 U vojnim izvještajima i na video snimcima koje je emitovala Srpska novinska agencija (SRNA), zabilježeno je da je generalmajor Krstić i 10. i 11. jula 1995., uz generala Mladića i generalmajora Živanovića, prisustvovao osvajanju Srebrenice od strane VRS-a.⁵¹²

9.6 Takođe 11. jula 1995., jedinice specijalne policije MUP-a RS-a su počele da pristižu u blizinu enklave i okupile su se u Bratuncu. Ova pojačanja iz MUP-a bila su pod komandom Ljubiše Borovčanina, (zamjenika komandanta Specijalne brigade policije RS-a).⁵¹³ U dijelu naredbe koju je izdao zamjenik ministra unutrašnjih poslova, Kovač, stoji uputa komandantu specijalne policije Borovčaninu da je on "...dužan da stupi u vezu sa načelnikom štaba korpusa, generalom Krstićem", kada njegova jedinica stigne u Bratunac.⁵¹⁴

9.7 Počev od večeri 11. jula 1995., generalmajor Krstić bio je angažovan na pitanju statusa Muslimana iz bivše enklave Srebrenica. Prvo je 11. jula 1995. prisustvovao sastanku između predstavnika Holandskog bataljona UNPROFOR-a, VRS-a i nimenovanog predstavnika Muslimana, Nesiba Mandžića, održanom u Hotelu "Fontana" (vidi poglavlje četiri).⁵¹⁵ Takođe je prisustvovao i sastanku sa predstavnicima UNPROFOR-a i Muslimana, održanom 12. jula 1995.⁵¹⁶ Imena prisutnih i rezultati tog sastanka od 12. jula 1995. zabilježeni su u dokumentu od 17. jula 1995., koji su potpisali Miroslav Deronjić, major holandske vojske Franken i Nesib Mandžić.⁵¹⁷

9.8 Dana 12. jula 1995., generalmajor Krstić je bio aktivno angažovan na rukovođenju i koordinaciji prevoznih sredstava potrebnih za deportaciju muslimanskog stanovništva iz Potočara (vidi Poglavlje pet, odjeljke 5.6 do 5.8).

⁵¹⁰ Naređenje KDK broj 04/156-5 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 8. jula 1995.

⁵¹¹ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 12/46-501/95, *vidi iznad fusnotu 182.*

⁵¹² 1. brlpbr, Redovni borbeni izvještaj broj 03-253-100, *vidi iznad fusnotu 166;* (dokazni predmet optužbe broj 39 u predmetu Krstić)

⁵¹³ Naređenje MUP-a RS-a br. 64/95, *vidi iznad fusnotu 194.* Naređenje je potpisao Tomislav Kovač, koji je tada bio zamjenik ministra unutrašnjih poslova.

⁵¹⁴ *Ibid.*, odlomak 5.

⁵¹⁵ (Dokazni predmet optužbe broj 39 u predmetu Krstić, zajedno sa pripadajućim transkriptima 39/a i 39/b).

⁵¹⁶ *Ibid.*

⁵¹⁷ Izjava komesara RS-a za civilna pitanja u Srebrenici, broj 07-27/95, *vidi iznad fusnotu 235.*

9.9 Dalje, takođe 12. jula (u nepoznato vrijeme), generalmajor Krstić je dao intervju ispred baze UN-a u Potočarima. U tom intervjuu, generalmajor Krstić je naveo da Drinski korpus nastavlja sa oslobađanjem teritorije Srebrenice i rekao: "... civilnom stanovništvu garantujemo sigurnost. Biće bezbedno prevezeni tamo gdje oni to žele."⁵¹⁸ Takođe je naveo da se VRS ne plaši zračnih udara NATO-a i da "ide do kraja".⁵¹⁹

9.10 U toku jutarnjih i popodnevni sati 13. jula 1995., generalmajor Krstić je nastavio da obavlja dužnost načelnika štaba/zamjenika komandanta Drinskog korpusa. U tom periodu je potpisao naređenje Drinskog korpusa broj 02/04-158-1, koje se odnosi na napad na enklavu Žepa.⁵²⁰ Ovim operativnim naređenjem, koje je potpisao lično generalmajor Krstić kao načelnik štaba, naređeni su pokreti određenih snaga prema području Žepe. Tačnije, ovim naređenjem naloženo je da istureno komandno mjesto u Krivačama mora biti operativno do 18:00 sati 13. jula 1995. i da borbene formacije moraju biti spremne da započnu operacije do 08:00 sati 14. jula 1995.

9.11 Generalmajor Živanović je 13. jula 1995. takođe potpisao naređenje za koje se smatra da je njegovo posljednje pismeno naređenje u svojstvu komandanta Drinskog korpusa. Naređenje je datirano 13. jula 1995., a žigovi na porukama ukazuju na to da je odgovarajući centar veze primio to naređenje u 16:00 sati, te ga poslao najkasnije u 17:30 sati.⁵²¹

Generalmajor Krstić na položaju komandanta Drinskog korpusa VRS-a: 13. - 31. juli 1995.

9.12 Prvi pokazatelj da je generalmajor Krstić preuzeo komandu nad Drinskim korpusom VRS-a jeste naređenje Drinskog korpusa broj 05/2-293, od 13. jula 1995. U ovom naređenju se kaže:

"Na osnovu Ukaza Predsjednika Republike Srpske, a uz prisustvo Komandanta Glavnog štaba VRS-a generalpotpukovnika Mladić Ratka, dana 13.7.1995. izvršena je primopredaja dužnosti komandanta Drinskog korpusa.

Dužnost komandanta korpusa primio je generalmajor Krstić Milorada Radislav, a dosadašnji komandant generalmajor Milenko Živanović postavljen je na novu dužnost u VJ-VRS.

Za načelnika štaba korpusa postavljen je pukovnik Andrić Svetozar.

Sa ovim aktom na pogodan način upoznajte sve pripadnike vaše jedinice."⁵²²

⁵¹⁸ (Dokazni predmet optužbe broj 67/a u predmetu Krstić).

⁵¹⁹ *Ibid.*

⁵²⁰ Naređenje KDK broj 02/04-158-1, *vidi iznad fusnotu 447.*

⁵²¹ Naređenje KDK broj 03/156-12 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. jula 1995.

⁵²² Naređenje Drinskog korpusa br. 05/2-293, *vidi iznad fusnotu 94.*

Ovo obavještenje je potpisao potpukovnik Radenko Jovičić, načelnik odsjeka Drinskog korpusa za personalne i pravne poslove i upućeno je svim potčinjenim jedinicama Drinskog korpusa. Osim toga, žig centra veze na dokumentu pokazuje da je ova naredba stigla u centar u 20:00 sati 13. jula 1995., a proslijeđena je u 20:35 sati istog dana.⁵²³

9.13 Skoro odmah nakon što je preuzeo komandu izdato je naređenje Drinskog korpusa broj 01/4-157-5.⁵²⁴ U ovom naređenju generalmajor Krstić je naveden kao komandant Drinskog korpusa i on ga je lično potpisao. Tim naređenjem naloženo je Bratunačkoj brigadi, Miličkoj brigadi i samostalnom bataljonu Skelani da započnu pretres terena na "oslobodenom prostoru". Žig centra veze upućuje na to da je ovo naređenje primljeno u 20:00 sati 13. jula i proslijeđeno oko 20:30 istog dana.

9.14 Takođe je zabilježeno da je generalmajor Krstić u ranim večernjim satima 13. jula 1995. komunicirao sa policijskim potpukovnikom Ljubišom Borovčaninom, komandantom jedne formacije specijalnih policijskih snaga Ministarstva unutrašnjih poslova RS-a, koja je bila raspoređena unutar zone odgovornosti Drinskog korpusa.⁵²⁵ (Vidi poglavlje šest) U tom razgovoru generalmajor Krstić i potpukovnik Borovčanin razmatraju opštu situaciju i pričaju o tome da li je potrebna dodatna podrška (koju nisu bliže odredili).⁵²⁶

9.15 Niz telefonskih razgovora (koje je prisluškivao 2. korpus Armije BiH) u kojima je učestvovao general Živanović u jutarnjim satima 14. jula 1995., takođe upućuju na to da on više nije bio na položaju komandanta Drinskog korpusa. U 9:10 sati, major Jokić, dežurni oficir Zvorničke brigade, nazvao je i razgovarao sa generalmajorom Živanovićem.⁵²⁷ Major Jokić izvijestio je generala Živanovića da "...ga je Duško Vukotić obavijestio da se hiljade nalaze u blizini Velje Glave, ali da on to ne vjeruje." General Živanović rekao je Jokiću da treba da obavijesti "Maneta", koji ima na raspolaganju policiju u Zvorniku i Konjević Polju, da se on pozabavi time, jer broj (Muslimana) i nije tako veliki, a "vojska je zauzeta". U 9:35 sati,

⁵²³ Što se tiče pukovnika Svetozara Andrića, još uvijek nije jasno kada je tačno preuzeo dužnost načelnika štaba/zamjenika komandanta Drinskog korpusa. Prema dokumentu kojeg je on dao istražiteljima Tužilaštva, on zvanično nije predao dužnost komandanta 1. birčanske brigade (VP 7115) do 6. augusta 1995. Tužilaštvo posjeduje nepotpunu dokumentaciju o Drinskom korpusu i 1. birčanskoj brigadi. Kao što je navedeno u mjerodavnim pravilima Korpusa bivše JNA, (posebno *Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru*, 1990. član 11, odlomak 13.), načelnika štaba, kada je odsutan zastupa načelnik organa za operativno nastavne poslove. Obzirom na vrijeme (otprilike 26 dana) od trenutka kada je generalmajor Krstić preuzeo komandu nad Drinskim korpusom (13. juli 1995.) do trenutka kada pukovnik Andrić tvrdi da je stupio na položaj načelnika štaba/zamjenika komandanta (8. august 1995.), načelnik za operativno-nastavne poslove Drinskog korpusa, pukovnik Obrad Vičić, ili neki drugi oficir trebali su biti upućeni na tu dužnost pismenom naredbom da zastupaju načelnika štaba.

⁵²⁴ Naređenje KDK br. 01/4-157-5, *vidi iznad fusnotu 349*.

⁵²⁵ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "X" – Borovčanina preko vojnog telefona, 13. juli 1995. u 19:45 sati; *vidi iznad fusnotu 158*; Zoran Petrović – Piroćanac, *Intervju u Beogradu vidi iznad fusnotu 337*, 21. juli 1995. (u kojem je Ljubiša Borovčanin identifikovan kao komandant MUP-a na liniji Žuti List – Potočari).

⁵²⁶ Presretnuti telefonski razgovor između "K" Krstića i "X" Borovčanina preko vojnog telefona, 13. juli 1995, u 20:40 sati

⁵²⁷ Presretnuti razgovor između "M" – Živanovića i "J" – Jokića preko vojnog telefona, 14. juli 1995. u 9:10 sati.

generalmajora Živanovića nazvao je čovjek koji se zvao Slavko.⁵²⁸ Generalmajor Živanović rekao je Slavku: "...evo me na komandnom mestu, ali već polako pakujem ranac, traže me već na drugo mesto da idem..."

9.16 Nakon toga, još jedan bitan pokazatelj da je u komandi Drinskog korpusa došlo do promjene koje su svi bili svjesni, takođe se desio 14. jula 1995. Radi se o odgovoru Bratunačke brigade na naređenje Drinskog korpusa broj 05/2-295 od 14. jula 1995.⁵²⁹ U ovom odgovoru komandanta Bratunačke brigade naveden je datum oproštajne svečanosti za generalmajora Živanovića, koji je bio komandant Drinskog korpusa.⁵³⁰ Tog istog popodneva, komandant Miličke lake pješadijske brigade (kapetan 1. klase Milomir Nastić) poslao je poruku komandi Drinskog korpusa za generalmajora Živanovića.⁵³¹ U ovoj poruci, kapetan prve klase Nastić izražava (u ime oficira i boraca njegove jedinice) iskrenu zahvalnost "za sve što smo na čelu s Vama postigli u toku naše oslobodilačke borbe i da Vam poželim puno uspjeha na novoj dužnosti."⁵³²

9.17 Bratunačka brigada je 14. jula 1995. objavila naređenje 435-2 iz kojeg se jasno vidi da je došlo do promjene komandanta, a kojim se naređuje četiri potčinjena bataljona te brigade da započnu sa operacijama pretresa na "oslobodenim područjima".⁵³³ Ovo naređenje se direktno poziva na naređenje Drinskog korpusa broj 01/4-157-5 (vidi iznad odlomak 9.13).

9.18 Dana 14. jula 1995. objavljen je predsjednički dekret RS-a broj 01-1369/95, koji je potpisao predsjednik RS-a i vrhovni komandant, dr. Radovan Karadžić.⁵³⁴ Pozivajući se na ovlasti zasnovane na *Zakonu o vojsci* RS-a, za komandanta Drinskog korpusa VRS-a je postavio generalmajora Radislava Krstića. Naređenje je stupilo na snagu 15. jula 1995. Dalje je u istom naređenju za načelnika štaba i zamjenika komandanta Drinskog korpusa VRS-a postavljen pukovnik Svetozar Andrić, tadašnji komandant birčanske brigade (to naređenje je takođe stupilo na snagu 15. jula 1995.)⁵³⁵

9.19 Posljednja dva direktna razgovora u kojima je učestvovao generalmajor Živanović u datom periodu, a za koje se zna (koja je uhvatio prisluškivanjem 2. korpus Armije BiH), zabilježena su 14. jula 1995. u 20:38 i 20:56 sati. U prvom razgovoru, generalmajor Živanović je izdao naređenje dežurnom oficiru Zvorničke brigade, majoru Draganu Jokiću. Obavijestio je Jokića da će pojačanja stići ujutro, a da Obrenović (major Dragan Obrenović, načelnik štaba Zvorničke brigade) treba da

⁵²⁸ Presretnuti razgovor između "Ž" – Živanovića i čovjeka koji se zove Slavko, 14. jula 1995. u 9:35 sati. Taj Slavko je vjerovatno pukovnik Slavko Ognjenović, operativni oficir Drinskog korpusa i bivši komandant 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

⁵²⁹ 1. brlpbr, izvještaj broj 23-253-103-2 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. juli 1995. Zbog jasno uočljive tipografske greške, na štampanoj verziji poruke zabilježen je datum 17. juli 1995. I na rukom pisanom nacrtu naređenja i u dnevniku centra veze stoji da je poruka proslijeđena 14. jula 1995.

⁵³⁰ *Ibid.*

⁵³¹ Poruka 1. mlpbr br. 720/95, *vidi iznad fusnotu* 136

⁵³² *Ibid.*

⁵³³ 1. brlpbr, naređenje broj 453-2, *vidi iznad fusnotu* 350.

⁵³⁴ Predsjednički dekret RS-a broj 01-1369/95, *vidi iznad fusnotu* 97

⁵³⁵ *Ibid.*

nastavi sa pritiskom i izviđačkim dejstvima protiv muslimanske kolone.⁵³⁶ U drugom zabilježenom razgovoru, generalmajor Živanović se obraća pukovniku Vukoviću (komandantu samostalnog bataljona Skelani). U tom razgovoru generalmajor Živanović je naveo da je primio papir koji mu je poslao Blagojević, a koji se odnosi na njega, te da bi pukovnik Vuković trebao da pročita njegove zaključke.⁵³⁷

9.20 Konačno, 14. jula 1995. u 22:36 sati, 2. korpus Armije BiH uspio je prisluškivanjem uhvatiti dio razgovora između jednog neidentifikovanog lica i izvjesnog Malinića (vjerovatno major Zoran Malinić, komandant bataljona vojne policije 65. zaštitnog puka, stacioniranog u Novoj Kasabi).⁵³⁸ Neidentifikovano lice je konstatovalo da je Krstić "sad doš'o gore...vratio se tamo...pa će on mene zvati kasnije." U tom jednostranom razgovoru takođe je zabilježeno da je neidentifikovano lice "upućeno u stvari...rek'o mi je Živanović." Neidentifikovano lice takođe je navelo da je "Krlleta (poznati nadimak generalmajora Krstića) upoznao s onim šta bi...predložio mu šta bi treb'o da uradi, pa će on ovaj nešto poduzeti." Iako je jasno da je ovaj razgovor nepotpun, njime se implicira fizičko prisustvo generalmajora Krstića, kao što se impliciraju i radnje vezane za razumijevanje neke neodređene situacije koja zahtijeva da generalmajor Krstić izda naredjenja.

9.21 Dana 15. jula 1995., objavljen je predsjednički dekret RS-a broj 01-1419/5. Ovim dekretom, koji je potpisao predsjednik RS-a, Radovan Karadžić, sa položaja komandanta Drinskog korpusa VRS-a smijenjen je generalmajor Milenko Živanović i postavljen na novu dužnost, a to naredjenje je stupilo na snagu 15. jula 1995.⁵³⁹

9.22 Niz poruka VRS-a koje je 15. jula 1995. prisluškivanjem uhvatio 2. korpus Armije BiH takođe pokazuju da je generalmajor Krstić preuzeo komandu nad Drinskim korpusom VRS-a. U 9:52 sati, izvjesni pukovnik Beara (načelnik glavne Uprave za bezbjednost) nazvao je jednu neidentifikovanu lokaciju i tražio generala Živanovića.⁵⁴⁰ Pukovnik Beara nije uspio da stupi u kontakt s njim i ostavio je poruku da ga se može pronaći na lokalitetu 139. U 9:54 sati, pukovnik Beara stupio je u vezu sa generalom Živanovićem koji se nalazio na nekoj neodređenoj lokaciji i rekao mu da "Furtula nije izvršio naredjenje i poslao Lukićev interventni vod."⁵⁴¹ Tokom tog razgovora pukovnik Beara je zamolio generala Živanovića da naredi Furtuli da pošalje barem pola voda, na šta je general Živanović odgovorio da on "ne može to više određivat'..." Generalmajor Živanović uputio je pukovnika Bearu da nazove telefonsku centralu "Zlatar", lokal 385 (vidi cijeli transkript u Poglavlju deset, odlomak 10.24).

⁵³⁶ Presretnuti razgovor između "Ž" – Živanovića i "J" – Jokića preko vojnog telefona, 14. jula 1995. u 20:38 sati, presretnuti razgovor između "M" – Vukovića i "Ž" – Živanovića preko vojnog telefona, 14. jula 1995. u 20:56 sati.

⁵³⁷ Presretnuti razgovor između neidentifikovanih sagovornika "X" i "Y" preko vojnog telefona, 14. jula 1995. u 20:48 sati.

⁵³⁸ Presretnuti razgovor između "X" – neidentifikovane osobe i Malinića preko vojnog telefona, 14. jula 1995. u 22:36 sati.

⁵³⁹ Predsjednički dekret RS-a 01-1419/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15. jula 1995.

⁵⁴⁰ Sažetak presretnutog razgovora preko vojnog telefona u kojem Beara pokušava da stupi u vezu sa Živanovićem, 15. jula 1995. u 9:52 sati; 1. brlpbr, naredjenje broj 08-45/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17. august 1995. (u kojem je pukovnik Beara naveden kao načelnik Uprave za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a).

⁵⁴¹ Presretnuti razgovor između "B" – Beare i "Ž" – Živanovića preko vojnog telefona, 15. jula 1995. u 9:54 sati.

9.23 Unutar vremenskog perioda od pet minuta (između 9:57 i 10:00 sati) tog istog dana, zabilježen je razgovor pukovnika Beare sa generalom kojeg naziva "Krle".⁵⁴² U toku tog razgovora pukovnik Beara je ponovo primijetio da "Furtula nije izvršio šefovo naređenje i da mu treba 30 ljudi, kao što je naređeno." Pukovnik Beara se žalio da "ne može ništa da uradi bez 15 do 30 ljudi sa Bobanom Indičem."⁵⁴³ Generalmajor Krstić je odgovorio da ih ne može izvući sa tog "pravca", a da pritom ne poremeti stvari. Dalje je uputio pukovnika Bearu da provjeri sa "Nastičem" i "Blagojevičem".⁵⁴⁴ Konačno, u toku razgovora, pukovnik Beara je primijetio da "ima da razdijeli još 3.500 paketa, a da za to nema rješenja." Razgovor je završio time što je generalmajor Krstić rekao da će vidjeti šta može da učini (vidi cijeli transkript u Poglavlju deset, odlomak 10.25).

9.24 Dodatni razgovori (koje je uhvatio prisluškivanjem 2. korpus Armije BiH) obavljani 17. jula 1995. takođe pokazuju da je komanda bila u rukama generalmajora Krstića, te da je on bio potpuno obaviješten o situaciji u zoni odgovornosti Drinskog korpusa VRS-a, posebno o situaciji u kojoj se nalazila Zvornička brigada. U 6:15 sati, zabilježen je razgovor generalmajora Krstića sa kapetanom Trbičem, koji je tog dana bio dežurni oficir Zvorničke brigade, kao i razgovor sa potpukovnikom Vinkom Pandurevičem, komandantom te brigade.⁵⁴⁵ U toku tog razgovora, generalmajor Krstić potvrdio je da je primio izvještaje koje je poslala Zvornička brigada i lično je od komandanta brigade primio raport o najnovijem razvoju događaja u toj zoni.

9.25 Istog jutra u 9:10 sati, zabilježeno je da je generalmajor Krstić pokušao da stupi u vezu s pukovnikom Veletićem, komandantom 4. drinske brigade, privremene jedinice koja je operisala u zoni Sarajevsko-romanijskog korpusa.⁵⁴⁶ U tom presretnutom razgovoru, generalmajor Krstić je uputio pukovnika Veletića da naredi potpukovniku Vlačiću da se vrati u svoju jedinicu do 13:00 sati.⁵⁴⁷ Tog dana su zabilježena još četiri njegova razgovora u kojima je izdavao naređenja, a u jednom od njih je primao uputstva od neke osobe (vjerovatno generala Mladića – vidi odlomak 12.19).⁵⁴⁸

⁵⁴² Presretnuti razgovor između "B" – Beare i "K" – Krstića preko vojnog telefona, 15. juli 1995. u 9:57 sati, presretnuti razgovor između "B" – Beare i "K" – Krstića preko vojnog telefona, 15. juli 1995. u 10:00 sati.

⁵⁴³ Osoba koja se spominje kao Furtula je najvjerovatnije major Radomir Furtula, komandant 5. podrinjske lake pješadijske brigade, poznate i pod nazivom "Višegradsko-goraždanska brigada". Osoba koja se spominje kao Lukić je najvjerovatnije Milan Lukić, koji je povezan sa Bobanom Indičem.

⁵⁴⁴ Najvjerovatnije major Milomir Nastić, komandant 1. miličke lake pješadijske brigade i pukovnik Vidoje Blagojević, komandant 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

⁵⁴⁵ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića, "T" – Trbića i "P" – Pandurevića preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 6:15 sati.

⁵⁴⁶ 4. drinska laka pješadijska brigada (4. dlpr), naređenje broj 538/10-12 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 25. juna 1995. Vidi i 4. dlpr, naređenje broj 02-50 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. jula 1995. (u kojem je potpukovnik Ljubomir Vlačić naveden kao načelnik štaba 4. dlpr).

⁵⁴⁷ Presretnuti razgovor između "X" – Krstića i Veletića preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 9:10 sati.

⁵⁴⁸ Presretnuti razgovor između "X" – neidentifikovane osobe i "K" – Krstića preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 9:25 sati, presretnuti razgovor između neidentifikovanih sagovornika "X" i "?" preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 12:01 sati, presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "M" – Mladića preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 19:50 sati, presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "X" – neidentifikovane osobe preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 20:30 sati.

9.26 Takođe 17. jula 1995., izdato je naređenje Drinskog korpusa broj 05/1-245.⁵⁴⁹ To naređenje, koje se odnosi na pitanja mobilizacije, potpisao je lično generalmajor Krstić kao komandant Drinskog korpusa.

9.28 Iz razgovora VRS-a koje je 2. korpus Armije BiH prisluškivao 18. i 19. jula 1995., takođe je jasno da je generalmajor Krstić bio na položaju komandanta Drinskog korpusa VRS-a, te da je izdavao naređenja svojim potčinjenim.⁵⁵⁰

9.29 Dana 20. jula 1995., televizija RS-a emitovala je javni proglas predsjednika RS-a Karadžića o postavljanju generalmajora Krstića na položaj komandanta Drinskog korpusa VRS-a.⁵⁵¹

9.30 Na video snimku koji je Tužilaštvu ustupio (penzionisani) generalpotpukovnik Živanović, 20. jula 1995. snimljen je jedan skup ljudi na zajedničkom ručku.⁵⁵² Ovaj video je navodno trebao da bude "oproštajni ručak" u čast generala Živanovića. Prisutni na tom skupu bili su general Mladić, general Krstić, general Živanović, general Momir Talić (komandant 1. krajiškog korpusa) i drugi oficiri VRS-a.

9.31 Dana 25. jula izdato je naređenje Drinskog korpusa broj 05/2-362.⁵⁵³ To naređenje je potpisao lično generalmajor Radislav Krstić, komandant Drinskog korpusa. Njime se rezervni vojnik Petko Milošević postavlja za načelnika finansijske službe Zvorničke brigade.

9.32 Naređenja Drinskog korpusa broj 01/158-1 i 01/159-1 izdata su 29. jula 1995.⁵⁵⁴ U oba naređenja generalmajor Radislav Krstić se navodi kao komandant Drinskog korpusa.

⁵⁴⁹ Naređenje Drinskog koprusa broj 05/1-245 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 17. jula 1995.

⁵⁵⁰ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "C" – Cerovića preko vojnog telefona, 18. jula 1995. u 7:16 sati, presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "A" – Andrića preko vojnog telefona, 18. jula 1995. u 20:14 sati, presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "Č" – Čede preko vojnog telefona, 18. jula 1995. u 23:41 sati, presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "M" – Milankovića preko vojnog telefona, 19. jula 1995. u 15:13 sati, presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "J" – Jevđevića preko vojnog telefona, 19. jula 1995. u 21:57 sati.

⁵⁵¹ Vijesti na televiziji Republike Srpske u kojima je Krstić naveden kao bivši načelnik štaba, a on i general Živanović su nazvani "glavnim arhitektima" srpskog osvajanja Srebrenice i Žepe.

⁵⁵² Video snimak proslave odlaska generala Milenka Živanovića u julu 1995.

⁵⁵³ Naređenje KDK broj 05/2-362 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 25. jula 1995.

⁵⁵⁴ Naređenje KDK broj 01/158-1 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29. jula 1995., naređenje KDK broj 01/159-2 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29. jula 1995.

Generalmajor Krstić na položaju komandanta Drinskog korpusa: poslije jula 1995.

9.33 Dana 4. augusta, predsjednik RS-a Karadžić i komandant Drinskog korpusa VRS-a (generalmajor Krstić) primijećeni su u Srebrenici, unutar zone odgovornosti Bratunačke pješadijske brigade.⁵⁵⁵

9.34 Kasnije tog 4. augusta 1995., televizija RS-a emitovala je intervju sa predsjednikom RS-a, Radovanom Karadžićem (22:30 sati). Glavna tema intervjuja bila je vezana za proglas da je generalpukovnik Ratko Mladić smijenjen sa položaja komandanta Glavnog štaba VRS-a, te da je postavljen za "specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta za koordinaciju zajedničke odbrane RS-a i Republike Srpske Krajine (RSK)". U dijelu tog intervjuja nalazi se kratak isječak koji se odnosi na Srebrenicu i ulogu generalmajora Krstića. Prema riječima predsjednika Karadžića:

"Htjeli smo da od Mladića stvorimo legendu i to smo i uradili, jer smo znali da naš narod želi legende. Nismo, međutim, uspjeli da skrenemo pažnju na uspjehe pojedinih komandanata korpusa. Recimo Krstića, na primjer, koji je preda mnogom planirao, a ja sam odobrio taj zadatak za Srebrenicu, koji je to izuzetno dobro uradio. Naravno, Glavni štab, Mladić i svi ostali su pomogli, ali treba da se zna da je Krstić jedan veliki vojni komandant."⁵⁵⁶

9.35 Kao odgovor na smjenjivanje generala Mladića, generalmajor Krstić i još 17 generala VRS-a potpisali su zajedničku deklaraciju upućenu vodstvu RS-a, dajući svoju "podršku" generalu Mladiću i navodeći da će slijediti samo njegova naređenja.⁵⁵⁷ Ova je deklaracija potpisana 5. augusta 1995.

9.36 Dana 25. augusta 1995., časopis "Srpska vojska" (zvanični časopis Vojske Republike Srpske) objavio je intervju sa generalmajorom Krstićem. U tom članku novinar Borislav Đurđević navodi da je generalmajor Krstić, koji je preuzeo komandu nad Drinskim korpusom upravo pred početak srebreničke i žepčanske operacije, rukovodio objema operacijama.⁵⁵⁸

9.37 Dana 3. septembra, generalmajor Krstić i vršilac dužnosti komandanta brigade Obrenović obišli su odbrambene linije 3. i 7. bataljona Zvorničke pješadijske brigade.⁵⁵⁹

9.38 Dana 14. oktobra 1995., generalmajor Krstić vodio je ceremoniju proslave 1. godišnjice 10. diverzantskog odreda.⁵⁶⁰ Pored raznih oficira i pripadnika VRS-a i Drinskog korpusa na proslavi su bili prisutni potpukovnik Popović (pomoćnik komandanta za bezbjednost) i potpukovnik Kosorić (načelnik za obavještajne poslove

⁵⁵⁵ 1. brlpbr, redovni borbeni izvještaj broj 03-253-125 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 4. augusta 1995.

⁵⁵⁶ (Dokazni predmet optužbe broj 99/a).

⁵⁵⁷ Dokument Glavnog štaba VRS-a broj 04-12/973, ponovno objavljen u *Krajiškom vojniku*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), augusta 1995.

⁵⁵⁸ Borislav Đurđević, "Podrinje je konačno slobodno", *Srpska vojska*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ) 25. augusta 1995., str. 10-12.

⁵⁵⁹ Redovni borbeni izvještaj 1. zvpbr broj 06-276, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 3. septembar 1995., odlomak 2.

⁵⁶⁰ Video kasete 10. "diverzantskog odreda" Vojske RS-a, 14. oktobar 1995., vidi iznad fusnotu 143.

Drinskog korpusa). Kao što je ranije navedeno (odlomak 7.36-7.41), Dražen Erdemović i ostali pripadnici ove jedinice su 16. jula 1995. izvršili masovna pogubljenja, na vojnoj ekonomiji Branjevo.

9.39 Konačno, 28. decembra 1995., u časopisu "Srpska vojska" je razmatran nastup generalpukovnika Ratka Mladića prilikom aktiviranja "prve profesionalne brigade Drinskog korpusa".⁵⁶¹ U članku se generalmajor Krstić spominje kao komandant Drinskog korpusa. Dalje, u članku se razmatra uloga Drinskog korpusa VRS-a i generalmajora Krstića (koji je bio na podijumu zajedno s Mladićem) u Srebrenici, kao i u Žepi. Obraćajući se okupljenim jedinicama Drinskog korpusa, Mladić je rekao:

"...Junački ste se borili pod vodstvom vašeg načelnika štaba ili komandanta korpusa, koji je, iako teško ranjen, dao ogroman doprinos za pobjede srpskog oružja i srpske vojske, ne samo nad muslimanskim gladijatorima u Srebrenici i Žepi, već i nad onim koji su im pomagali, čas sa zemlje, čas iz vazduha, čas iza zelenog stola ili preko medija. Nije im bilo spasa jer ga nisu ni zaslužili. I spašeni su svi oni koji su poslušali dogovor da dođu u bazu UNPROFOR-a i preveženi su na našu žalost mnogo bolje i u modernim i onakvim kakve smo imali autobuse, za razliku od naše nejači iz Benkovca, Knina, Glamoča, Grahova i Petrovca..."

Rezime

9.40 U sažetku, gore navedeni materijal pokazuje dugu i temeljitu vezu između generalmajora Krstića i komande Drinskog korpusa VRS-a, i to prvo kao potčinjenog komandanta brigade, zatim kao načelnika štaba/zamjenika komandanta korpusa, i, konačno, kao komandanta korpusa. Učestvovao je u planiranju i izvršenju vojne operacije protiv "zaštićene zone" Srebrenice, kao i konkretnom zauzimanju grada Srebrenice. Bio je fizički prisutan i u Bratuncu i u Potočarima 12. jula 1995. Do večeri 13. jula 1995., usljed okolnosti koje su još nerazjašnjene, preuzeo je komandu nad Drinskim korpusom VRS-a. Naređenja koja su izdavana u njegovo ime sa funkcijom "komandanta" raznim formacijama Drinskog korpusa, uredno su izvršavana.

9.41 Pri razmatranju perioda prije 13. jula 1995., jasno je da je generalmajor Krstić obavljao ne samo dužnost načelnika štaba Drinskog korpusa, nego je vjerovatno vršio i funkciju "operativnog komandanta" vojnih snaga okupljenih za operaciju "Krivaja – 95". Njegovo stalno prisustvo na isturenom komandnom mjestu Drinskog korpusa prije zabilježenog dolaska generalmajora Živanovića i generala Mladića 10. jula 1995., kao i razne izjave generala Mladića i predsjednika RS-a, Karadžića, čini se da idu u prilog ovoj tezi.

9.42 U vezi sa komandovanjem generalmajora Krstića Drinskim korpusom VRS-a, treba istaći jednu nedosljednost. Ona se odnosi na predsjednički dekret ili dekrete kojim(a) je generalmajor Živanović smijenjen, što je stupilo na snagu 15. jula 1995., a generalmajor Krstić postavljen za komandanta Drinskog korpusa VRS-a (što je stupilo na snagu istog dana). Time je stvoren period od jednog dana u kojem je situacija oko komandovanja nejasna, i to od trenutka kad je zabilježeno da

⁵⁶¹ D. Radan, "Časnu borbu dovesti do kraja", *Srpska vojska*, 28. decembra 1995., str. 7.

generalmajor Krstić komanduje Drinskim korpusom (uveče 13. jula 1995.) i njegovog postavljanja na položaj komandanta Drinskog korpusa od strane predsjednika RS-a. Mada naredba Drinskog korpusa 05/293 potvrđuje promjene u komandi pod pokroviteljstvom general-potpukovnika Mladića, ona ne objašnjava pod kojim okolnostima se to desilo, posebno zato što je jedino Predsjednik RS-a, kao vrhovni komandant, ovlašten da smijeni ili imenuje komandanta korpusa. Međutim, činjenica da je sljedećeg dana Predsjednik RS-a potvrdio ovu odluku pismenom naredbom pokazuje njegovu saglasnost (ili bar prihvatanje situacije) sa promjenom u komandi Drinskog korpusa koja se desila u 20:00 sati 13. jula 1995.

9.43 S tim u vezi, jednako je važno primijetiti da je taj nejasni period odraz praznina u informacijama koje trenutno posjeduje Tužilaštvo i moje konsekvantne analize tih informacija. To ne znači da je štabu ili potčinjenim starješinama Drinskog korpusa VRS-a bilo na bilo koji način nejasno ko je komandovao Drinskim korpusom u datom periodu. Kao što je iznad navedeno (odlomek 9.13), uveče 13. jula 1995., generalmajor Krstić je lično potpisao jedno naređenje kao "komandant Drinskog korpusa VRS-a". Činjenica da je on tim naređenjem identifikovan kao komandant, a ne načelnik štaba, zamjenik komandanta, niti čak "vršilac dužnosti komandanta", jasno pokazuje da su generalmajor Krstić i štab korpusa znali i prihvatili činjenicu da je on komandant korpusa.⁵⁶² Dalje, do 14. jula 1995., potčinjene formacije Drinskog korpusa bile su svjesne ove promjene na komandnom položaju i ponašale su se u skladu s tim.

---

⁵⁶² Vršilac dužnosti komandanta – ili, kako obično stoji u potpisu: "Zastupa komandanta".

POGLAVLJE DESET: uloga Drinskog korpusa VRS-a i potčinjenih jedinica u masovnim pogubljenjima u zoni odgovornosti 1. zborničke pješadijske brigade

10.0 Kao što je bio slučaj i sa djelima opisanim u Poglavljima pet, šest i sedam, postoji mali broj dokumenata i naređenja koji se odnose na učesće Drinskog korpusa VRS-a u vršenju krivičnih djela (kojima se tereti u optužnici) vezanih za masovna pogubljenja u zoni odgovornosti Zborničke brigade. Međutim, razni izvještaji Zborničke brigade, kao i prisluškivanje telekomunikacija VRS-a od strane 2. korpusa Armije BiH pokazuju visok nivo angažovanosti i koordinacije između Zborničke brigade, Drinskog korpusa VRS-a i Glavnog štaba VRS-a. Iako su neki od tih materijala već opisani u prethodnim poglavljima, vrijedno ih je ponoviti, tako da se relevantna pitanja mogu sagledati u cjelokupnom kontekstu i odgovarajućem hronološkom slijedu.

10.1 Razmatrajući pitanja hronološkim redom ispitane su tri glavne oblasti koje su ispitane. Kao prvo, pitanje dostupnih informacija vezanih za naređenja i uputstva koja su prethodila krivičnim djelima kojima se tereti u optužnici, a komandant i štab Drinskog korpusa VRS-a su ih primili od pretpostavljene komande i po njima izdavali upute potčinjenim formacijama. Te informacije su posebno razmatrane, jer se odnose na pitanja vezana za zarobljenike. Zatim, pitanje uloge Drinskog korpusa VRS-a i njegovih potčinjenih jedinica u vezi sa počinjenjem krivičnih djela (kojima se tereti u optužnici). Konačno, pitanje informacija dobijenih nakon tih događaja, te radnji (ukoliko ih je bilo) koje su komanda i štab Drinskog korpusa, kao i njihovi potčinjeni poduzeli po tim informacijama.

A. Prethodna uputstva i direktive⁵⁶³

10.2 U vezi sa zaštićenom zonom Srebrenice, u *Sporazumu o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe*, koji su 8. maja 1993. potpisali generalpotpukovnik Ratko Mladić i general Sefer Halilović, obje su strane izjavile:

"Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. i Dodatni protokol Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949., a u vezi sa zaštitom žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), potpuno su primjenjive u sukobu u Bosni i Hercegovini (sic)."⁵⁶⁴

Dalje, član 2 tog sporazuma posebno definiše da se zaštita demilitarizovanih zona vrši u skladu sa "članom 60 Dodatnog protokola I Ženevskih konvencija."

10.3 U pododlomku (b) odjeljka 10, *Borbena obezbjeđenje*, operativnog plana Drinskog korpusa VRS-a za Srebrenicu (naređenje komande Drinskog korpusa broj 04/156-2, "Krivaja – 95"), obrađuje se pitanje ratnih zarobljenika kako slijedi:

"Organi bezbednosti i vojne policije odrediće rejone prikupljanja i obezbeđenje ratnih zarobljenika i ratnog plijena. U postupanju sa

⁵⁶³ Obuhvatniji pregled zakona RS-a i propisa VRS-a koji se odnose na "ratne zločine" i "zločine protiv čovječnosti" nalazi se u *Izveštaju o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a*, odlomak 7.

⁵⁶⁴ *Sporazum o obustavi vatre na teritoriji Bosne i Hercegovine*, 8. maj 1993., vidi iznad fusnotu 73.

ratnim zarobljenicima i stanovništvom u svemu se pridržavati Ženevske konvencije."⁵⁶⁵

10.4 Prije zauzimanja Srebrenice od strane snaga VRS-a, Glavni štab VRS-a izdao je 9. jula 1995. naređenje broj 12/46-501/95. Ovaj dokument, koji se odnosi na izvođenje borbenih operacija oko Srebrenice, poslao je generalmajor Tolimir i predsjedniku RS-a i Drinskom korpusu (tačnije, generalmajorima Krstiću i Gveri).⁵⁶⁶ U toj poruci je izložen kontekst podrške predsjednika RS-a tekućoj operaciji u Srebrenici. U pogledu sprečavanja mogućih kršenja "ratnih zakona", u odjeljku četiri se posebno nalaže sljedeće:

"U skladu sa naređenjem predsjednika Republike Srpske, izdajte naređenje svim borbenim sastavima koji učestvuju u borbenim dejstvima oko Srebrenice da pruže maksimalnu zaštitu i sigurnost svim pripadnicima UNPROFOR-a i civilnom muslimanskom stanovništvu. Potčinjenim jedinicama naredite da se uzdržavaju od razaranja civilnih ciljeva ukoliko na to ne budu prinuđeni usled jakog otpora neprijatelja. Zabranite paljenje stambenih objekata, a prema civilnom stanovništvu i ratnim zarobljenicima postupajte u skladu sa Ženevskim konvencijama od 12. augusta 1949."⁵⁶⁷

10.5 Dana 11. jula 1995., predsjednik RS-a Karadžić izdao je naređenje Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, vezano za povratak policije u Srebrenicu. U odjeljku četiri tog naređenja određeno je sljedeće:

"Sve građane koji su učestvovali u borbama protiv srpske vojske tretirati kao ratne zarobljenike i sa njima postupati u duhu zakona i međunarodnih konvencija, a ostalim omogućiti slobodan izbor mesta življenja i preseljenja."⁵⁶⁸

10.6 Zajedno sa usvojenim zakonima RS-a i propisima VRS-a koji su bili na snazi u to vrijeme, gore navedeni materijal pokazuje da su komanda i štab Drinskog korpusa bili u potpunosti upoznati sa procedurom i očekivanjima u vezi sa pravilnim postupanjem sa zarobljenim Muslimanima i civilima koji su se nalazili u njihovom zatočeništvu.

B. Aktivnosti Drinskog korpusa VRS-a u datom periodu

10.7 Kao što je već rečeno (odlomak 5.6), iz komunikacija VRS-a koje je presreo 2. korpus ABiH-a, vidi se da su komanda i štab Drinskog korpusa VRS-a od 12. jula 1995. učestvovali u rukovođenju transportom žena, djece i staraca Muslimana iz Potočara na teritoriju pod kontrolom ABiH-a blizu Kladjna. Dok se taj proces odvijao, oficiri i ljudstvo Drinskog korpusa, uključujući i pripadnike Bratunačke brigade, bili su u Potočarima i vršili proces selekcije i odvajanja muškaraca za koje su

⁵⁶⁵ Zapovest, operativni broj 1, komande Drinskog korpusa broj 04/156-2, 2. jula 1995., *vidi iznad fusnotu 58.*

⁵⁶⁶ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 12/46-501/95, *vidi iznad fusnotu 182.* (General Gvero je, u stvari, generalpotpukovnik Milan Gvero, pomoćnik komandanta GŠ VRS-a za moral, pravna i vjerska pitanja.).

⁵⁶⁷ *Ibid.*

⁵⁶⁸ Naređenje predsjednika RS-a broj 01-1341/95, *vidi iznad fusnotu 202.*

navodno sumnjalo da su učestvovali u "ratnim zločinima" protiv lokalnog srpskog stanovništva (odlomak 5.18-5.21). Tu je bio prisutan i pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove Bratunačke brigade, kapetan prve klase Momir Nikolić. Ove prve grupe odvojenih mušakaraca kasnije su prebačene iz Potočara na razne lokacije u Bratuncu, gdje su morali da čekaju na raspoloživa transportna sredstva koja će ih kasnije prebaciti u zonu odgovornosti 1. zborničke pješadijske brigade (vidi odlomke 6.0-6.6).

10.8 Komunikacije koje je ABiH presrela do podneva 13. jula 1995. pokazuju da su autobuse i kamione koji su prevozili ljude iz Potočara do Kladnja oficiri iz štaba Drinskog korpusa usmjerili na pomoć u prikupljanju i prevoženju naglo rastućeg broja muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su se predavali snagama VRS-a i MUP-a između Nove Kasabe, Konjević Polja i Sandića.⁵⁶⁹

10.9 U isto vrijeme putni radni list za vozilo opel "Rekord" (P-4528), dodijeljeno komandi Zborničke brigade (a koje je vozio pripadnik vojne policije), pokazuje da je vozilo išlo na mjesta koja su kasnije postala lokacije na kojima su zatočeni, ili stratišta na kojima su pogubljeni muškarci Muslimani koji su zarobljeni u Srebrenici. Počevši od 13. jula 1995., putni radni list za vozilo (P-4528) pokazuje vožnju od "Standarda" (štab Zborničke brigade) do IKM-a (istureno komandno mjesto), povratak u Zvornik (i lokalna mjesta), put do Orahovca i povratak u "Standard", putovanje u Zvornik, Orahovac i povratak u "Standard" zatim put do Bratunca i konačno povratak u "Standard". Vozilo je tog dana prešlo ukupno 209 kilometara (vidi odlomke 7.3-7.4). Osim toga, dežurni oficir Zborničke brigade na zborničkom IKM-u 13. jula 1995. bio je poručnik Drago Nikolić, načelnik bezbjednosti Zborničke brigade (vidi odlomak 7.9).

10.10 U popodnevnim satima 13. jula 1995. barem jedan oficir iz štaba Drinskog korpusa pokušao je da ustanovi gdje se nalaze mašine za zemljane radove i da ih pošalje u Konjević Polje (vidi Poglavlje šest, odlomak 6.27).⁵⁷⁰ Vremenski period u kojem se to dešavalo ugrubo se poklapa sa pogubljenjima u dolini Cerske.

10.11 Na jednom video snimku se čini da je 13. jula 1995. otprilike u 17:30 sati komandant policije Ljubiša Borovčanin prošao ispred skladišta u Kravici u vrijeme ili ubrzo nakon što su izvršena pogubljenja u skladištu. Evidencija Doma zdravlja u Bratuncu pokazuje da je najmanje jedan pripadnik 2. odreda Specijalne policije ubijen otprilike u to vrijeme. Ta evidencija, kao i ostali dokumenti ukazuju na to da su zamjenik komandanta odreda policije, kao i pripadnik Bratunačke brigade (odred "Crvene beretke") bili ranjeni u isto vrijeme. Manje od dva sata kasnije, Borovčanin razgovara (telefonom) sa generalmajorom Krstićem (vidi odlomak 6.34-6.35).

10.12 U ranim večernjim satima 13. jula 1995., komanda Drinskog korpusa izdala je naređenje broj 03/156-11.⁵⁷¹ U trećem odjeljku ovog naređenja nalaže se svim

⁵⁶⁹ Presretnuti razgovor preko vojnog telefona između "K" Krsmanovića, "X" i centrale "C", 13. jula 1995. u 11:10 sati. Presretnuti razgovor preko vojnog telefona između "X" i "Y", 13. jula 1995. u 17:30 sati.

⁵⁷⁰ Presretnuti razgovor između "M" – Milanovića i "P" – dežurnih oficira u Palmi preko vojnog telefona, 13. jula 1995. u 13:55 sati, *vidi iznad fusnotu 327.*

⁵⁷¹ Naređenje Drinskog korpusa broj 03/156-11 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. jula 1995. Treba napomenuti da je na odštampani broj naređenja bio 03/156-11, ali je broj 11 naknadno prekrižen i upisan je broj 12.

komandama Drinskog korpusa da "smeste zarobljene i razoružane Muslimane u za to pogodne prostorije, koje se mogu obezbediti manjim snagama i odmah izveste pretpostavljenu komandu." Dalje, u sedmom odjeljku, komandama je naloženo sljedeće:

"Podatke o zarobljenim i blokiranim grupama prenositi sigurnim sredstvima veze. Sve nepotrebne i suvišne razgovore koji mogu dovesti do oticanja poverljivih podataka i ukazivati neprijatelju na naše namere i aktivnosti energično sprečavati."⁵⁷²

10.13 Kasnije, u toku večeri 13. jula 1995., Glavni štab VRS-a je izdao naredbu 03/4-1638. Ova naredba se naročito odnosi na pitanje sprečavanja oticanja "tajnih vojnih podataka u zoni izvođenja borbenih dejstava."⁵⁷³ Ova naredba je upućena komandi Drinskog korpusa (na znanje ostalim formacijama Drinskog korpusa), a njom se nalaže zatvaranje komunikacija Konjević Polje - Kravica - Bratunac i Rogatica - Borike - Višegrad. Što se tiče puta Konjević Polje - Kravica - Bratunac, komandi Drinskog korpusa je naredeno da uspostavi stanice za regulisanje i kontrolu saobraćaja u Konjević Polju i Bratuncu i da zatvori saobraćaj osim za vojna vozila i vozila MUP-a angažovana u borbenim dejstvima. Pored toga, u petom odlomku se posebno naređuje da se nikakve informacije ne smiju davati "...sredstvima javnog informisanja o toku, stanju i rezultatima borbenih dejstava u ovom području i ukupnim aktivnostima vezanim za ovo područje, posebno o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilnim licima, prevezima i slično."⁵⁷⁴

10.14 Konačno, u noći 13. jula 1995., konvoji autobusa i kamiona počeli su da prevoze muškarce Muslimane iz zone Bratunačke brigade u zonu Zvorničke brigade. Ovaj proces je nastavljen i 14. i 15. jula 1995. Kao što je navedeno u dnevniku dežurnog oficira vojne policije Bratunačke brigade, dana 14. i 15. jula 1995. godine, "policija je angažovana na sprovođenju muslimanskih izbjeglica" (pogledati odlomak 6.53).⁵⁷⁵

10.15 Neposredno pred dolazak prvih zarobljenika, bosanskih Muslimana, iz zone Bratunačke brigade, poručnik Drago Nikolić, pomoćnik komandanta za bezbjednost je "vanredno" smijenjen sa dužnosti dežurnog oficira na isturenom komandnom mjestu Zvorničke brigade. Zamijenio ga je major Mihajlo Galić, načelnik za popunu i personalne poslove u brigadi. U dnevniku operativnog dežurnog na isturenom komandnom mjestu piše da se ta zamjena desila u 23:00 sata 13. jula 1995. i da je major Galić "dužnost primio vanredno od poručnika Drage Nikolića." (vidi odlomak 7.9).⁵⁷⁶

10.16 Kada su pred zoru 14. jula 1995. autobusi i kamioni sa muškarcima, bosanskim Muslimanima, počeli da stižu u zonu Zvorničke brigade (konkretno u zonu 4. pješadijskog bataljona) odred vojne policije iz čete vojne policije Zvorničke

⁵⁷² *Ibid.*

⁵⁷³ Naredenje Glavnog štaba VRS-a 03/4-1638, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. juli 1995.

⁵⁷⁴ *Ibid.*

⁵⁷⁵ Dnevnik dežurnog vojne policije 1. brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 165.

⁵⁷⁶ IKM /Istureno komandno mjesto/ 1.zvpbr, dnevnik operativnog dežurstva, 13.7.1995., *vidi iznad fusnotu* 383. Prema rasporedu dužnosti komande brigade od jula 1995., major Mihajlo Galić je bio pomoćnik za moral, pravne i vjerske poslove.

brigade već se nalazio u zatočeničkom objektu škola u Grbavcima (vidi odlomke 7.8 i 7.16-17). S njima je bio i komandir čete vojne policije, poručnik Miomir Jasikovac. Dana 14. jula 1995. oko 14:00 sati, počinje organizovano odvoženje iz škole muškaraca bosanskih Muslimana, a pogubili su ih pripadnici Zvorničke brigade (4. pješadijskog bataljona). Tijela pogubljenih muškaraca Muslima su 14. i 15. jula 1995. pokopali pripadnici inženjerske čete Zvorničke brigade (pogledati odlomke 7.18-7.27).

10.17 Takođe 14. jula 1995., vozilo opel "Rekord" (P-4528), dodijeljeno komandi Zvorničke brigade, voženo je na sljedeća mjesta: "Standard" – Orahovac - Divič - Orahovac - Ročević - Orahovac - Zvornik- "Standard"- lokalna vožnja - Karakaj - Ročević - lokalna vožnja. Vozilo je 14. jula 1995. prešlo 164 kilometra (vidi odlomke 7.3-7.4)

10.18 Otprilike u isto vrijeme kada počinju masovna pogubljenja u zoni 4. bataljona, autobusi i kamioni puni muškaraca bosanskih Muslimana pristižu u zonu 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade. Smještaju ih u "novu" školu u Petkovcima, koja se nalazi pored puta, dva kilometra istočno od štaba bataljona, smještenog u "staroj" školi (vidi odlomke 7.28-7.32).

10.19 Dok se vrše prva masovna pogubljenja u Orahovcu, u pritvor u školu u Petkovcima i dalje dovode muškarce bosanske Muslimane, ostale jedinice Zvorničke brigade pripremaju se za borbena dejstva protiv kolone Muslimana koja se još od 12. jula 1995. kreće prema sjeveru (vidi odlomke 7.60-62). U tom periodu Zvornička brigada je putem radio prisluškivanja i vizuelno pratila dijelove te kolone. O prvim značajnim borbenim dejstvima se izvještava rano uveče 14. jula 1995.⁵⁷⁷ U jednom razgovoru koji je presrela ABiH, obavljenom u 20:38 sati između generala Živanovića, koji se još uvijek nalazio u Drinskom korpusu, i majora Dragana Jokića, dežurnog oficira Palme (Zvornička brigada) tog dana, da general Živanović daje uputstva majoru Jokići da prenese "Obrenoviću" niz naredjenja.⁵⁷⁸

10.20 Nešto manje od pola sata kasnije zabilježeno je da major Jokić sa Palme poziva "Bearu" koji se nalazi na Bademu (štab Bratunačke brigade). U toku ovog razgovora major Jokić kaže Beari da "tamo imaju ogromnih problema" (vidi odlomak 7.64 i 7.65). Nakon ovog slijedi razgovor 14. jula u 22:27 sati u kojem "general Vilotić" traži "Obrenovića".⁵⁷⁹ Nakon što je obaviješten da se major Obrenović nalazi na terenu, spojen je sa dežurnim oficirom, majorom Jokićem. U toku tog razgovora major Jokić kaže da,

"...Obrenović je stvarno, ovaj maksimalno angažovan, Svi smo maksimalno angažovani, vjerujte. Najviše nas je upropastio ovaj paket ... a od jutros izvještavamo o broju ljudi pa, ... ovaj eto..."⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ 1. zvlpbr, *vidi iznad fusnotu 449.*

⁵⁷⁸ Presretnuti razgovor preko vojnog telefona između "Ž" generala Živanovića (sa Zlatara) i "J" majora Jokića (dežurni oficir Palme), *vidi iznad fusnotu 527.*

⁵⁷⁹ Presretnuti razgovor preko vojnog telefona između "V" Vilotića i "J" Jokića (dežurni oficir Palme), *vidi iznad fusnotu 454.*

⁵⁸⁰ Trenutno su nepoznati identitet i uloga "general Vilotića". Jedna od mogućnosti je da ga je radio-operator pogrešno identifikovao, i da je to ustvari general Miletić, načelnik za operativne poslove Glavnog štaba VRS-a.

General Vilotić u tom trenutku prekida majora Jokića kaže mu "da ne želi o tome da razgovara."⁵⁸¹

10.21 Nešto poslije ponoći 15. jula 1995., muškarce bosanske Muslimane koji su bili zatočeni u "novoj" školi u Petkovcima počinju da ukrcavaju u kamione i voze do brane gdje su potom pogubljeni. Najmanje dva kamiona 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade obavila su ukupno deset vožnji od škole do brane. U dnevnim zapovijestima inženjerijske čete Zvorničke brigade stoji da su kasnije tog jutra jedan ULT i jedan rovokopač radili u Petkovcima (vidi odlomke 7.33-7.35).

10.22 U ranim jutarnjim satima 15. jula 1995, svima je postalo sasvim jasno kakvu vojnu prijetnju za područje Zvornika predstavlja kolona bosanskih Muslimana. Obavljene su ubrzane pripreme da se u Zvornik vrate određene jedinice Drinskog korpusa sa komandantima koje su učestvovali u operaciji na Žepi. Najvažnije među tim formacijama bile su dvije borbene grupe Zvorničke brigade pod komandom komandanta Zvorničke brigade, potpukovnika Vinka Pandurevića. Pošto potpukovnik Pandurević nije bio u mogućnosti da razgovara neposredno sa majorom Obrenovićem (koji je bio na terenu), njegov izvještaj i prijedloge je komandantu brigade prenosio operativni dežurni oficir. Odabrane jedinice MUP-a, koje su još uvijek bile aktivne duž komunikacije Bratunac - Konjević Polje, uključujući 2. odred Specijalne policije (Šekovići) i 1. četvu PJP-a CJB-a Zvornik, takođe su upućene na područje Zvornika (vidi odlomke 7.68-7.70). Osim toga, radilo se na prikupljanju najmanje jedne čete vojnika Bratunačke brigade kao pojačanje Zvorničkoj brigadi. Dežurni oficir na Zlataru je do 09:39 sati tog jutra obavijestio dežurnog oficira na Palmi (majora Jokića) da su jedinice u pokretu.⁵⁸²

10.23 Dok se to dešavalo, pukovnik Beara je nazvao jedan neutvrđeni lokal tražeći generalmajora Živanovića. Rečeno mu je da general nije tu. Pukovnik Beara je ostavio poruku da ga se može dobiti na "lokalu 139", koji je možda bio lokal načelnika za bezbjednost Zvorničke brigade, poručnika Drage Nikolića.⁵⁸³

10.24 Manje od pet minuta kasnije, u 9:54 sati, pukovnik Beara je stupio u vezu sa generalmajorom Živanovićem. Taj razgovor je tekao kako slijedi:

(B = Beara / Ž = Živanović):

B: Zdravo, gospodine generale.
 Ž: Zdravo, peti, Živanović.
 B: Alo?
 Ž: Zdravo!
 B: Ne, ma to je odgođeno (smije se).
 Ž: Ne može bit' odgođeno dok ima...
 B: Dobro to, ali sad nova funkcija, novi dan, nova nafaka...

⁵⁸¹ *Ibid.*

⁵⁸² Presretnuti telefonski razgovor između "Z" – Dežurni na Zlataru i "P" – Dežurni na Palmi – major Jokića, 15. jula 1995. u 09:39 sati.

⁵⁸³ U listi telefonskih brojeva Zvorničke brigade, bez datuma, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), telefonskom imeniku Zvorničke brigade, bez datuma, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ) i listi važnih telefonskih brojeva Zvorničke brigade, bez datuma, (radna vezrija prijevoda na engleski), lokal "139" pripada načelniku za bezbjednost.

- Ž: ....
 B: Tako, čuješ, burazeru...
 Ž: Da.
 B: Furtula onaj dan, ja sam o tome izvijestio komandanta, nije poslao onaj interventni vod, Lukića.
 Ž: A Lukić čeka kod Blagojevića.
 B: Lukić je tu sa mnom i vozač njegov i mi smo urgirali.
 Ž: Da.
 B: Juče pošalje Furtula jednog borca bez ruke i jednog za koga Lukić zna da je pijanica jedna, jebi ga.
 Ž: Da.
 B: Umjesto voda.
 Ž: Majko moja.
 B: Jednostavno ne zarezuje šta mu komandant naređuje. E, sada...taj vod ima 60 ljudi.
 Ž: ....
 B: Neka pošalje makar pola.
 Ž: Jest, jest.
 B: Molim?
 Ž: Odma' da šalje...
 B: Da.
 Ž: Ne mogu ja to više određivat'...
 B: Aha.
 Ž: 385.
 B: 385.
 Ž: ....
 B: 385.
 Ž: Tako je.
 B: A to je koja centrala 385?
 Ž: Zlatar i 385.
 B: Aha, Zlatar.
 Ž: Ostani na vezi.
 B: Aha.
 Ž: I tražiš lokal 385.
 B: Dobro, hvala.
 Ž: Pa da popijemo.
 B: E, da, obavezno. 'Ajde, pozdrav. (kraj transkripta)⁵⁸⁴

"Furtula" je vjerovatno major Radomir Furtula, komandant 5. podrinjske brigade (višeogradske brigade), koji nije izvršavao "šefova naređenja". Kao što je već navedeno, "Zlatar" je telefonska šifra za komandu Drinskog korpusa. Analiza "lokala 385" ukazuje na to da je taj lokal vezan za komandno mjesto Drinskog korpusa, te da je moguće da se radi o privremenom lokalnu dodijeljenom isturenom komandnom mjestu Drinskog korpusa.

10.25 Gotovo odmah nakon gore navedenog razgovora, obavljen je sljedeći razgovor (kojeg su odvojeno zabilježila trojica vezista koji su prisluškivali radio i telefonske veze) između pukovnika Ljube Beare i generalmajora Radislava Krstića:

⁵⁸⁴ Presretnuti razgovor između "B" – Beare i "Ž" – Živanovića preko vojnog telefona, 15. jula 1995., u 9:54 sati, vidi iznad fusnotu 541.

(B = BEARA / K = KRSTIĆ)

- B: Generale, Furtula nije izvršio šefovo naređenje.
 K: Slušaj, naredio mu je da vodi tenk, a ne voz.
 B: Ali treba mi 30 ljudi, kao što je naređeno.
 K: Uzmi ih od Nastića ili Blagojevića, ne mogu ti izvući nikoga odavde.
 B: Ali nemam nikoga ovdje. Trebaju mi danas i vraćam ih noćas. Moraš da shvatiš, Krle. Ne mogu ti to ovako objašnjavati.
 K: Sve ću da poremetim na ovoj osovini ako ih izvučem, a mnogo toga ovisi o njemu.
 B: Ali ja ne mogu ništa da uradim bez 15 do 30 ljudi i Bobana Indića.
 K: Ljubo, ovo nije zaštićena /linija/.
 B: Znam, znam.
 K: Vidjeću šta mogu da uradim, ali mnogo ću stvari poremetiti. Provjeri s Nastićem i Blagojevićem.
 B: Ali nemam nikoga. Da imam, ne bi već treći dan tražio.
 K: Provjeri s Blagojevićem. Uzmi njegove "Crvene beretke".
 B: Nisu tu, samo su četvorica tu. Otišli su, jebi ih, nisu više tu.
 K: Vidjeću šta mogu da uradim.
 B: Provjeri i naredi im da idu kod Drage.
 K: Ne mogu ništa da garantujem.
 B: Krle, ne znam više šta da radim.
 K: Ljubo, uzmi onda one momke iz MUP-a /Ministarstva unutrašnjih poslova/ odozgo.
 B: Ne, oni ništa neće da rade. Razgovarao sam s njima i nema drugog rješenja nego tih 15 – 30 ljudi sa Indićem. Koji su trebali da dođu trinaestog, ali nisu.
 K: Ljubo, moraš da me shvatiš, vi ste me tako sjebali.
 B: Shvatam, ali treba i ti mene da shvatiš, da je ovo onda urađeno, ne bismo se sada morali oko toga natezati.
 K: Jebi ga, sad ću ja da budem kriv.
 B: Ne znam šta da radim. Stvarno, Krle. Ima još 3.500 "paketa" koje moram da podijelim, a nemam rješenja.
 K: Jebi ga, vidjeću šta mogu da uradim. (kraj transkripta).⁵⁸⁵

Postoje još dvije verzije ovog razgovora, jedna koja je djelimični transkript samog početka razgovora, i druga, koja je potpuni transkript i koji se razlikuje u nekim sporednim aspektima. U djelimičnom transkriptu, i pukovnik Beara i general Krstić otkrili su svoj identitet pokušavajući da identifikuju jedan drugog na vezi.⁵⁸⁶ U drugoj, kompletnoj verziji, osoba identifikovana kao "Indić" spominje se kao "Boban Indić" i navedena je kao "Lukićev zamjenik".⁵⁸⁷ U obje potpune verzije navodi se

⁵⁸⁵ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "B" – Beare preko vojnog telefona, 15. jula 1995. u 10:00 sati, *vidi iznad fusnotu 542.*

⁵⁸⁶ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "B" – Beare preko vojnog telefona, 15. jula 1995. u 9:55 sati.

⁵⁸⁷ Presretnuti razgovor između "B" – Beare i Krstića preko vojnog telefona, 15. jula 1995. u 9:57 sati, *vidi iznad fusnotu 542.*

slanje ljudi kod "Drage", kao i podatak da pukovnik Beara ima još 3.500 "paketa za podjelu".

10.26 Razmatrajući razgovore navedene u odjeljcima 10.23, 10.24 i 10.25, očigledno je da su i bivši komandant Drinskog korpusa, generalmajor Živanović, i novi komandant tog korpusa, generalmajor Krstić, potpuno upoznati sa "šefovim planom" i ulogom koju je trebao da odigra Drinski korpus. Obojica su znala da vojnici "interventne jedinice ili voda" majora Furtule treba da budu upućeni pukovniku Beari, te da je ta jedinica trebala da stigne kod njega 13. jula 1995. Dalje, budući da je general Živanović priznao da više nije ovlašten da izdaje narednja vezana za angažovanje jedinica, uputio je pukovnika Bearu na generalmajora Krstića, koji je, u stvari, uputio Bearu da direktno koordinira sa dvojicom potčinjenih komandanata brigada. Pukovnik Beara dobio je upute da zove "Blagojevića" (pukovnik Vidoje Blagojević, komandant Bratunačke brigade, u čijem je sastavu bila jedinica "Crvenih beretki") i "Nastića" (kapetan prve kalse Milomir Nastić, komandant Miličke brigade).

10.27 Dok su vođeni ovi razgovori, pukovnik Beara je morao biti fizički prisutan u štabu Zvorničke pješadijske brigade. U prilog ovome idu raniji navodi da se Beara može dobiti na "lokalu 139" (vidi odlomak 10.23) i njegova opaska da ljude treba "poslati kod Drage" (vjerovatno se misli na poručnika Dragu Nikolića, načelnika za bezbjednost Zvorničke pješadijske brigade).

10.28 Već 15. jula 1995. ujutro, izuzev muškaraca Muslimana koji su bili zatočeni u Pilici i možda u Ročeviću, nije poznato da su postojale još neke veće skupine zarobljenika koje je u zarobljeništvu držao Drinski korpus, što takođe ide u prilog spomenutom. Obje ove lokacije nalaze se unutar zone odgovornosti Zvorničke brigade, škola u Pilici u zoni 1. pješadijske brigade, a škola u Ročeviću u pozadini Zvorničke brigade.

10.29 Dok su se vodili ovi razgovori konvoji autobusa i kamiona puni muškaraca bosanskih Muslimana iz Srebrenice i dalje su pristizali u zonu odgovornosti Zvorničke brigade. Svjedok "T" je konačno stigao u školu u Pilici u popodnevним satima 15. jula 1995. (vidi odlomak 7.37).

10.30 Što se tiče mogućnosti da je i škola u Ročeviću korištena kao objekat za zatočenje, evidencija prisustva ljudstva na izvršavanju borbenih zadataka vojne policije Zvorničke brigade za 15. juli 1995. pokazuje da su šestorica od deset vojnih policajaca koji su dan ranije bili u Orahovcu (uključujući i komandanta poručnika Miomira Jasikovca) bili prisutni na mjestu koje je bilo označeno slovom "R" (vidi odlomke 7.16-7.17). Mada na listi evidencije uz oznaku "R" nema čitljivog imena, neko se potrudio da se izbriše oznaka "R" i da se umjesto nje stavi "T" (teren).

10.31 Dana 15. jula 1995. vozilo opel "Rekord" (P-4528) dodijeljeno komandi Zvorničke brigade, išlo je na sljedeća mjesta: "Standard" - Divič - Zvornik - "Standard"-Kozlik - "Standard" - Ročević - Kozluk - lokalna vožnja - Kula - Pilica - lokalna vožnja. Vozilo je 15. jula 1995. prešlo ukupno 206 kilometara (vidi odlomke 7.3-7.4).

10.32 Rano poslijepodne 15. jula 1995., razne jedinice Drinskog korpusa i Specijalne policije stižu u zonu Zvorničke pješadijske brigade da se nose sa

prijetnjom koju predstavlja vojska bosanskih Muslimana. Kao što je navedeno u odlomku 7.70 razni komandanti sastaju se u štabu Zvorničke pješadijske brigade.

10.33 U 17.25 sati komanda Bratunačke brigade šalje svoj dnevni borbeni izvještaj komandi Drinskog korpusa i isturenom komandnom mjestu (IKM) Drinskog korpusa. U drugom odlomku ovog izvještaja navedeno je da je jedinica od 80 boraca upućena u zonu Zvorničke lake pješadijske brigade.⁵⁸⁸ Ovaj izvještaj takođe pokazuje da komunikacija Bratunac - Konjević Polje i "dalje nije 100% sigurna zbog odbjeglih poturica."⁵⁸⁹ Što se tiče jedinice od 80 vojnika iz Bratunca, ova jedinica je ustvari 4. četa 2. bataljona Bratunačke pješadijske brigade, pod komandom poručnika Zorana Kovačevića.⁵⁹⁰ Ova ista jedinica i njen komandant bili su prisutni u Potočarima 12. jula 1995. i snimljeni su video kamerom (vidi odlomak 5.11).

10.34 U 19:11 sati, dežurni oficir Zvorničke brigade (identifikovan kao "ND") poslao je redovni borbeni izvještaj Drinskom korpusu. Ovaj izvještaj pokazuje da su se jedinice koje su učestvovala u operaciji u Srebrenici i rejonu Zvornika vratile i da su uključene u dejstva protiv neprijateljskih grupa koje se izvlače iz Srebrenice.⁵⁹¹

10.35 Manje od pola sata kasnije, komandant Zvorničke pješadijske brigade poslao je svoj vanredni borbeni izvještaj komandi Drinskog korpusa.⁵⁹² U tom izvještaju, potpukovnik Vinko Pandurević detaljno je opisao situaciju u operativnoj zoni njegove brigade. Na početku ovog izvještaja on kaže da se u širem reonu Pandurice, Planinaca, Crnog Vrh, Kamenice i Glođanskog brda nalazi "3.000 naoružanih i nenaoružanih neprijateljskih vojnika".⁵⁹³ U odjeljcima četiri i pet (koji nisu označeni brojevima) ovog izvještaja, posebno je naveo sljedeće:

"Dodatno opterećenje nam predstavlja veliki broj zarobljenika razmeštenih po školama u zoni brigade, kao i obaveze obezbjeđenja i *asanacije terena*."⁵⁹⁴

"Ova komanda više ne može brinuti o ovim problemima, jer za to nema ni materijalnih ni drugih snaga. Ukoliko niko ne preuzme ovu brigu, biću primoran da ih pustim."

Ovaj izvještaj poslan je komandi Drinskog korpusa 15. jula 1995. u 19:25 sati.⁵⁹⁵ Kao što je navedeno u Poglavlju sedam, kad je poslan ovaj izvještaj, muškarci Muslimani koji su bili zatočeni u Orahovcu i Petkovcima bili su već mrtvi i većina ih je bila pokopana.

⁵⁸⁸ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpbr broj 03-253-105, *vidi iznad fusnotu 357*.

⁵⁸⁹ *Ibid.*, odlomak 3.

⁵⁹⁰ Dnevnik poručnika Zorana Jovanovića, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), vršioca dužnosti komandanta 2. bataljona Bratunačke pješadijske brigade. Zabilješka od 15. jula 1995. pokazuje da je na sastanku tog jutra u 07:00 sati spomenuta predstojeća smjena na Trnovu 20. jula, kao i angažovanje 54 vojna obveznika 4. pješadijske čete na Crnom Vrh.

⁵⁹¹ 1. zvpbr, redovni borbeni izvještaj broj 06-217, *vidi iznad fusnotu 461*.

⁵⁹² 1. zvpbr, vanredni borbeni izvještaj broj 06-217-1, *vidi iznad fusnotu 462*.

⁵⁹³ *Ibid.*, odlomak 1.

⁵⁹⁴ Vojni leksikon, *vidi iznad fusnotu 463*.

⁵⁹⁵ 1. zvpbr, vanredni borbeni izvještaj broj 06-217-1, *vidi iznad fusnotu 462*. Vidi pečat centra veze 1. zvpbr.

10.36 U izvještaju CJB-a Zvornik od 15. jula 1995., upućenom MUP-u RS-a, kabinetu ministra (Pale), štabu policijskih snaga i štabu policije u Vogošći, načelnik CJB-a Dragomir Vasić naveo je da za neposrednu zaštitu grada (Zvornika) i borbu sa neprijateljskim kolonama ima dvije čete PJP Bijeljine, jednu četvu PJP iz Doboja i vod čete Zvornik.⁵⁹⁶ Vasić je naveo i da su jedinice 2. i 4. SOP-a (Specijalna policija) kao i četa minobacača krenuli u pravcu Crnog Vrha i Baljkovice zajedno sa snagama VRS-a.

10.37 I sljedećeg dana, 16. jula 1995., ključne ličnosti iz Zvorničke pješadijske brigade, Bratunačke pješadijske brigade, štaba Drinskog korpusa kao i Glavnog štaba VRS-a nastavljaju da se angažuju u procesu masovnih pogubljenja. Tog dana, u evidenciji vojne policije Bratunačke brigade stoji da je "jedna patrola policije ostala u Pilici zbog čuvanja i obezbjeđenja Muslimana" (vidi odlomak 7.51).⁵⁹⁷

10.38 Dana 16. jula 1995., vozilo opel "Rekord" (P-4528), dodijeljeno komandi Zvorničke brigade, išlo je na sljedeće lokacije: "Standard"-Kozluk-Ročević-Pilica-Še(ostatak nečitljiv)-Kravica-Zvornik. Vozilo je 16. jula 1995. prešlo ukupno 144 kilometra. (vidi odlomke 7.-7.4)

10.39 Tog jutra, Dražen Erdemović i grupa od osam vojnika 10. diverzantskog odreda (jedinica Glavnog štaba) upućeni su da se jave u štab Zvorničke brigade.⁵⁹⁸ Nakon toga otišli su u pratnji neidentifikovanog potpukovnika i dva vojna policajca Drinskog korpusa na vojnu ekonomiju Branjevo, koja je pripadala 1. pješadijskom bataljonu Zvorničke pješadijske brigade (vidi odlomak 7.46). Autobusi puni muškaraca bosanskih Muslimana počeli su da stižu iz Pilice oko 10:00 sati. Ti su ljudi kasnije u toku dana pogubljeni, a pogubljenja su prvo vršili pripadnici 10. diverzantskog odreda, te potom "muškarci iz Bratunca u vojnim uniformama".⁵⁹⁹

10.40 Kasnije tog jutra, u 11:11 sati 16. jula, presretnut je razgovor (od strane 2. korpusa Armije BiH) pukovnika Beare sa izvjesnim "Cerovićem" o pitanjima vezanim za zarobljenike. Slijedi transkript:

(C = Cerović / B = Beara / X = neidentifikovana osoba)

- C: E, slušaj me. Trijaž izvršiti danas, koji...? ...zarobljeni. /kao u originalu/
 X: Da.
 C: ....(izobličena modulacija).
 X: Da se izvrši trijaž.
 C: Da se izvrši trijaž zarobljenih.
 X: E, kod mene je ovde pukovnik Beara.
 C: Daj mi Bearu.
 X: Izvol'te.
 B: Molim?
 C: Ljubo.
 B: Slušam.

⁵⁹⁶ Izvještaj CJB-a Zvornik 01-16-02/1-205/95, *vidi iznad fusnotu 332.*

⁵⁹⁷ Dnevnik dežurnog vojne policije 1.br/pbr, *vidi iznad fusnotu 165.*

⁵⁹⁸ Svjedočenje Dražena Erdemovića na suđenju generalu Krstiću, (transkript 3119).

⁵⁹⁹ *Ibid.*, (Transkript 3133-3136).

- C: Alo, Cerović ovde.
 B: Slušam.
 C: Trkulja ovde je bio sad kod mene i baš tražio je tebe. Ne znam.
 B: Da.
 C: Pa mi on reče...? ...ima instrukcije od veće.
 B: Da.
 C: Da se izvrši trijaž ovi (prekinut je).
 B: Neću da razgovaram o tome telefonom.
 C: Dobro.
 B: Ajde, živio. (kraj transkripta)⁶⁰⁰

Osoba identifikovana kao "Cerović" skoro sigurno je pukovnik Slobodan Cerović, pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za moral, pravne i vjerske poslove.⁶⁰¹ Osoba identifikovana kao "Trkulja" vjerovatno je pukovnik Nedo Trkulja iz Glavnog štaba VRS-a.⁶⁰²

10.41 Kasnije tog dana, s početkom u 13:56 sati, obavljen je još jedan niz razgovora između dežurnih oficira na "Palmi" i "Zlataru", o pitanjima vezanim za gorivo na jednoj lokaciji za koju se znalo da su na njoj u to vrijeme vršena pogubljenja. Ti su razgovori slijedili jedan za drugim:

Prvi razgovor – 16. juli 1995.: 13:58 sati (P = Palma / Z = Zlatar)

- P: Halo Zlatar, daj mi dežurnog.
 Z: Da?
 P: Dežurni Palme, za potpukovnika Popovića 500 litara D2 /dizel gorivo/.
 Z: Za potpukovnika Popovića?
 P: Jeste.

Veza se prekida. Operater pita: "Ko je?" (kraj transkripta).⁶⁰³

Drugi razgovor – 16. juli 1995.: 13:58 sati (P = Palma / G = major Golić / C = nepoznata osoba)

- P: Ima li majora Golića možda?
 C: Ima.
 P: Daj mi ga.
 P: Goliću sad me Pop zvao da te nazovem da mu se hitno pošalje 500 litara nafte D2, ili će mu pos'o stat'.

⁶⁰⁰ Presretnuti razgovor između "C" – Cerovića i "B" – Beare preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 11:11 sati.

⁶⁰¹ Pukovnik Cerović identifikovan je i u drugim transkriptima presretnutih razgovora od 16. i 17. jula 1995.

⁶⁰² Naređenje glavnog štaba VRS-a broj 03/4-1670, *vidi iznad fusnotu* 364. U ostalim presretnutim razgovorima on je identifikovan kao načelnik odjeljenja za oklopne i mehanizovane snage Glavnog štaba VRS-a.

⁶⁰³ Presretnuti razgovor između "Palme" i "Zlatara"; "G" – Golića i "C" – nepoznate osobe; "B" – Baševića, "X" – nepoznate osobe i "P" – dežurnog oficira u "Palmi" preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 13:58 sati.

Ma, ja, čovječe. 500 litara, jeste, ili će mu pos'o stat'. Hajde, odmah.

G: Zdravo. (kraj transkripta).⁶⁰⁴

Treći razgovor – 16. juli 1995.: 13:58 sati

(P = Palma / Z = Zlatar / B = Bašević / C = nepoznata osoba / X = nepoznata osoba)

P: Dežurni u Palmi.
 C: Ko vam treba?
 P: Treba mi dežurni Zlatara.
 X: Alo! Kako ste ovde dobili?
 P: Halo, je li to Bašević?
 X: Molim?
 P: Je li to Bašević?
 X: Momenat samo.
 P: Halo! Je l' Bašević?
 B: Jesam.
 P: Ovi dobro ne razumiju u Zlataru, ja sam tražio dežurnog operativnog, znate?
 B: Da.
 P: Potpukovnik Popović se nalazi ovde u ...na Palmi, znaš.
 B: Molim.
 P: Popović se nalazi u Palmi.
 B: Da.
 P: I za njega hitno traži 500 litara D2, ili će mu stati pos'o koji odraduje.
 B: Pa, jebem mu majku, pa zar nemate 500 litara nafte? Traže nam dvije tone utovareno.
 P: Da vam kažem, ne znam ništa, sad me je nazv'o on s terena da vam ja to prenesem tamo.
 B: Sad vam dolazi dvije tone po dvojcu stižu kod tebe...ne možete naći nafte. Hoću l' još im helikopterom dostavit' to?
 P: Pa čujte se vi sa Roševićem, onda.
 (veza se prekida) (kraj transkripta)⁶⁰⁵

Četvrti razgovor – 16. juli 1995. u 13:58 sati (P = Palma / X = nepoznata osoba)

P: Autobus napunjen sa naftom da ide u selo Pilica. Eto.
 X: 500 litara.
 P: Ne, nego da ode sa svojim rezervoarom i iz auto bataljona.
 X: Treba onda posebno.
 P: Da, da, to treba posebno.
 X: ....

⁶⁰⁴ Presretnuti razgovor između "G" – Golića i "C" – nepoznate osobe preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 13:58 sati.

⁶⁰⁵ Presretnuti razgovor između "B" – Baševića, "X" – nepoznate osobe i "P" – dežurnog oficira u "Palmi" preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 13:58 sati.

- P: Ima, samo treba potpukovnik Krsmanović kod tebe tu da javi ovde u auto bataljon.
- X: ....
- P: Ajde, molim te. Zdravo. (kraj transkripta)⁶⁰⁶

Kao što je već navedeno, potpukovnik Popović je pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za bezbjednosne poslove. Major Golić je obavještajni oficir štaba Drinskog korpusa, a potpukovnik Krsmanović je načelnik saobraćajne službe Drinskog korpusa. Major Bašević je načelnik tehničke službe Drinskog korpusa (pozadinska služba).

10.42 U vezi sa ovim nizom razgovora, u zapisnicima tehničke službe Zvorničke pješadijske brigade nalaze se dva dokumenta o ovom gorivu. Prvi dokument je formular "MP-20" (otpremnicu materijala) od 16. jula 1995.⁶⁰⁷ U njemu je navedeno da je 16. jula 1995. izdato 500 litara D2 (dizel goriva) "KDK-u" (komandi Drinskog korpusa), za potpukovnika Popovića. U tom formularu takođe je navedeno da je vraćeno 140 litara D2. U stavci 1 tog formulara navedeno je da je broj te isporuke 21/1-2140. Drugi dokument je odgovarajuća knjiga izdavanja materijalno-tehničkih sredstava, u kojem je ta isporuka zavedena pod brojem 2140. U toj knjizi je navedeno da je 16. jula 1995. izdato 500 litara D2 KDK-u.⁶⁰⁸

10.43 Dok su se odvijali ti razgovori vezani za gorivo, muškarci Muslimani su prevoženi iz zatočeničkog centra ili centara u Pilici na vojnu ekonomiju Branjevo, gdje su pogubljeni.

10.44 Kasnije 16. jula 1995. (u 21:16 sati), potpukovnik Popović nazvao je "Zlatar" i tražio generalmajora Krstića. Kad je ustanovio da Krstić nije dostupan, razgovarao je sa neidentifikovanom osobom sa prezimenom Rašić.⁶⁰⁹ U kontekstu tog razgovora, Popović je rekao Rašiću: "... sutra ću doći tamo, pa prenesi generalu... pos'o sam završio." Takođe je naveo da:

"...uglavnom, nema većih problema, ali gore (lokacija nije određena) su bili strahoviti problemi i ono što je komandant posl'o, to je u bobu to."⁶¹⁰

10.45 Dalje, reagujući na pitanje vezano za dolazak ljudi iz jedinice Vidoja Blagojevića, potpukovnik Popović je rekao:

"...Jeste, stiglo je...gore je, gore je ...al' nije na vrijeme stiglo i nije na vreme uvedeno i tako je to. I drugi koji su stigli, stigli su, al' su kasnili i nisu na vreme uvedeni i zato je komandant ovde ovaj što je bio im'o problema."⁶¹¹

⁶⁰⁶ Presretnuti razgovor između "P" – dežurnog oficira u "Palmi" i "X" – nepoznate osobe preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 13:58 sati.

⁶⁰⁷ 1. zvpbr, otpremnicu 21/1-2140, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16. jula 1995.

⁶⁰⁸ Knjiga izdavanja materijalno-tehničkih sredstava, 11. maja 1994.

⁶⁰⁹ Presretnuti razgovor između "P" – Popovića i "R" – Rašića u operativnom centru, u 21:16 sati, *vidi iznad fusnotu 436.*

⁶¹⁰ *Ibid.*

⁶¹¹ *Ibid.*

Potpukovnik Popović završio je razgovor rekavši Rašiću da će ostati tu (vjerovatno u "Palmi") dok se ne uvjeri da "je sve sređeno...doći će tamo sutra." Iz konteksta tog razgovora jasno je da je potpukovnik Popović zvao iz štaba u "Palmi".

10.46 Konačno, 16. jula 1995., komanda Zvorničke brigade zabilježila je prisustvo drugih vojnih jedinica u zoni te brigade, koje su djelovale pod njenom komandom. U vanrednom borbenom izvještaju komandi Drinskog korpusa od 16. jula 1995., potpukovnik Vinko Pandurević je izvijestio da se njegove snage sastoje od sljedećih jedinica: "Zvorničke pješadijske brigade, čete MUP-a (100 ljudi), dva voda Bratunačke pješadijske brigade i dijela voda vojne policije iz Istočnobosanskog korpusa."⁶¹² Naveo je da je, s obzirom na njegove gubitke i izgleda da će kolona bosanskih Muslimana uz "potpunu riješenost" nastaviti pokret, sklopio sporazum i dozvolio prolaz koloni na teritoriju bosanskih Muslimana. On pretpostavlja da 5.000 "civila" treba da pređe preko linija bosanskih Muslimana. Potpukovnik Pandurević takođe navodi da je tražio povratak zarobljenog policajca i svojih nestalih boraca. Ta pojačanja (kako su nazvana) su mu mogli staviti na raspolaganje samo komanda Drinskog korpusa i Glavni štab VRS-a.

10.47 Do večeri 16. jula 1995., muškarci Muslimani sa područja Pilice bili su pogubljeni na vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici. Mašine za zemljane radove Zvorničke brigade bile su na putu od Orahovca prema vojnoj ekonomiji Branjevo da bi pokopale mrtve. Pogubljenja su do večeri 16. jula 1995. možda završena i na lokaciji Kozluk.

10.48 Sljedećeg dana, 17. jula 1995., centri za prisluškivanje 2. korpusa Armije BiH nastavili su da prisluškuju komunikacije između 1. zvorničke pješadijske brigade i Drinskog korpusa VRS-a. U 6:15 sati, zabilježen je razgovor generalmajora Krstića sa kapetanom Trbićem, koji je tog dana bio dežurni oficir u Zvorničkoj brigadi, kao i sa potpukovnikom Vinkom Pandurevićem.⁶¹³ U toku tog razgovora, generalmajor Krstić je potvrdio da je primio izvještaje koje je poslala Zvornička brigada i lično je od komandanta brigade primio raport o najnovijem razvoju događaja u toj zoni. Nisu razgovarali o pitanjima vezanim za zarobljene Muslimane.

10.49 Dana 17. jula 1995. u 12:42 sati, korisnik pod šifrom "Zlatar 01" nazvao je majora Golića, tražeći Popovića. U toku razgovora, major Golić je "Zlataru 01" rekao da je "Popović još uvijek u Zvorniku, ali će se vratiti popodne". Major Golić je "Zlatara 01" oslovio kao generala. "Zlatar 01" je završio razgovor tako što je naredio Goliću da "pronade Popovića i prenese mu da odmah stupi u vezu sa isturenim komandnim mjestom".⁶¹⁴

10.50 Kao reakcija na ovaj razgovor, u 12:44 i 12:49 sati, obavljena su sljedeća dva razgovora:

Prvi razgovor – 17. juli 1995.: 12:44 sati. (T = Trbić / X = nepoznata osoba)

⁶¹² 1. zvpbr, vanredni borbeni izvještaj broj 06-218, *vidi iznad fusnotu 434.*

⁶¹³ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića, "T" – Trbića i "P" – Pandurevića preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 6:15 sati, *vidi iznad fusnotu 545.*

⁶¹⁴ Presretnuti razgovor između "MG" – majora Golića i "G" – generala na lokalu Zlatar 01 preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 12:42 sati.

- T: Da, izvoli?
 X: Reci mi, je li Pop tu negdje?
 T: Nije.
 X: Ne znaš gdje je?
 T: Pa, otiš'o je tamo na, prema onom zadatku.
 X: Do tebe, tamo severno?
 T: Da.
 X: Čuješ.
 T: Da?
 X: Molim te kako znaš i umiješ, neće....preko tvojih jedinica.
 T: Ja.
 X: Da odma' krenu ovamo, kaže, za Zlatar 01.
 T: Dobro.
 X: Odma' i (ostaju?) i ovo...de stupi u kontakt sa njim, molim te.
 T: Ali veoma mi je to teško odradit'.
 X: Znam da jeste, znam, rek'o mi je Drago, ali...to ne razumi...
 T: Alo! Alo!
 X: Ovaj, ne razumi to da je to teško.
 T: Ja ću pokušat da ide direktno gore.
 X: Jest, al' ovdje prije nego što pođe, treba ovdje da se navrati kod mene.
 T: Da, da, da, da.
 X: Al' odma'.
 T: Dobro.
 X: Nije to (sitno?).
 T: Dobro.
 X: E tako, prijatelju.
 T: Ajde, živio.
 X: Daj mi, molim te, probaj uspostaviti kontakt sa njim.
 T: Dobro. (kraj transkripta)⁶¹⁵

Drugi razgovor – 17. juli 1995.: 12:49 sati.

- T: Alo.
 X: E, Trbiću!
 T: Da?
 X: Slušaj.
 T: Molim?
 X: Evo sad opet drugačije.
 T: Da.
 X: Ovaj, ako stupiš u kontakt sa njim, nek' on završi te poslove.
 T: Da.
 X: I odma' da ide /ovdje/.
 T: Dobro.
 X: Ali, znači, nek' završi te poslove na čemu radi, a odma' ovde da se javi kod (Golca) /Golića/.

⁶¹⁵ Presretnuti razgovor između "T" – Trbića i "X" – nepoznate osobe preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 12:44 sati.

- T: Pa, dobro onda, neka radi da ga ne diram, navratice on ovamo onda.
- X: Jedino ako, ako imaš mogućnosti da to (užurban?) tako...
- T: Pa, meni je veoma teško doći do njega, o tome se to radi, al' on će sigurno na tome radi, znaš. Uglavnom je to priprema izvršena.
- X: Dobro.
- T: Eto.
- X: Al' odma' ako dođe do tebe, zovite me odatle.
- T: Dobro.
- X: Tako.
- T: Živio. (kraj transkripta)⁶¹⁶

10.51 Pregledanjem materijala iz odlomaka 10.49 i 10.50, utvrđeno je da je "Zlatar 01" generalmajor Krstić, koji je tražio potpukovnika Popovića.⁶¹⁷ Major Golić (ili neki njegov potčinjeni) zatim je nazvao štab pod šifrom "Palma" (Zvornička brigada), da provjeri da li je Popović tamo. Trbić iz gore navedenih razgovora je kapetan Milorad Trbić, oficir za bezbjednost Zvorničke pješadijske brigade.⁶¹⁸

10.52 Dana 17. jula 1995. u 16:22 sati, zabilježen je razgovor potpukovnika Popovića sa jednim nepoznatim licem, kojem se obraća kao "šefu". Prisluškivan je samo jedan učesnik u razgovoru (Popović). Slijedi transkript:

- P: Alo, Popović je...šefe...sve u redu, onaj pos'o odraden, gotovo...sve u redu...sve je privedeno kraju, nema nikakvih problema...ja sam ovdi na mjestu...ja sam ovdi na mjestu gdje sam bio prije, znate...u bazi sam...u bazi, u bazi...Je l' bi mog'o samo malo da se odmorim, da se malo odmorim, da se okupam, e pa, misliću posle ponovo, e... uglavnom, ono je sve za pet...za pet...za ocenu pet, sve je OK...eto, zdravo, živo. (kraj transkripta).⁶¹⁹

10.53 Sva masovna pogubljenja su završena do večeri 17. jula 1995. Završen je i veći dio aktivnosti na pokopu poslije pogubljenja. Kao što je navedeno u putnim radnim listovima brigade (vidi odlomak 7.43), sljedeća vozila su 17. jula 1995. bila aktivna na mjestima pogubljenja i pokapanja na Branjevu: ULT 220 iz "Birač-Holdinga" (nema broja registarskih tablica) je radio osam i po sati. U isto vrijeme, kamion Mercedes 2626 (registarske tablice M -5195) prevezao je na prikolici "BG-700" od baze u "Standard"u (štab Zvorničke brigade) do Branjeva i kasnije ga vratio u bazu tog istog dana. Kao što je slučaj i sa Orahovcem, u zapisnicima Zvorničke brigade nema zabilješke o upotrebi rovokopača BGH - 700. Međutim, 17. jula 1995., u zapisniku o izdavanju goriva Zvorničke brigade piše da je tog dana 100 litara dizel goriva izdato za "BGH-700".

⁶¹⁶ Presretnuti razgovor između "T" – Trbića i "X" – nepoznate osobe preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 12:49 sati.

⁶¹⁷ Vidi transkript presretnutog telefonskog razgovora od 17. jula 1995. u 9:10 sati u kojem je General Krstić takođe identifikovan kao "Zlatar 01", *vidi iznad fusnotu 547.*

⁶¹⁸ Raspored dužnosti "Komande štaba 1. zvorničke pješadijske brigade", (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), juli 1995.

⁶¹⁹ Presretnuti razgovor između "P" – Popovića i nepoznate osobe preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 16:22 sati.

10.54 Osim toga, kao što je ranije navedeno (odlomak 7.44), zabilješke u knjizi dnevnih zapovijesti inženjerske čete Zvorničke brigade pokazuju da su tog dana trebali biti obavljeni sljedeći zadaci: 2. zadatak - rad BGH - 700 u Branjevu; 3. zadatak - rad ULT-a 220 u Branjevu; i 5. zadatak - prevoz BGH - 700 plato prikolicom u Branjevo. Dalji dokazi o aktivnosti na Branjevu mogu se vidjeti na zračnim snimcima Branjeva od 17. jula 1995. Na slici se vidi jedan rovokopač kako kopa jamu za ukopavanje tijela na mjestu pogubljenja (vidi odlomak 7.45).

C. Informacije do kojih je došao Drinski korpus i potčinjene jedinice nakon masovnih pogubljenja

10.55 Po završetku masovnih pogubljenja u zoni 1. zvorničke pješadijske brigade, komanda Drinskog korpusa VRS-a, kao i njoj potčinjene jedinice, i dalje su primali i slali informacije koje su se odnosile na događaje u vezi sa zarobljenim Muslimanima. U jutarnjim satima 18. jula 1995., 2. korpus Armije BiH uhvatio je razgovor između generalmajora Krstića i pukovnika Cerovića. U tom razgovoru, pukovnik Cerović je naveo da je "Vinko stabilizovao situaciju i da će poslati dodatni izvještaj".⁶²⁰

10.56 Kasnije tog dana, komandant Zvorničke brigade, potpukovnik Vinko Pandurević napisao je i poslao vanredni borbeni izvještaj broj 06-222 komandi Drinskog korpusa.⁶²¹ U četvrtom odjeljku tog izvještaja, Pandurević je kritički naveo sljedeće:

"U proteklih desetak dana, opština Zvornik je bila zatrpana srebreničkim turcima. Neshvatljivo mi je da je neko doveo oko 3.000 vojno sposobnih turaka i razmjestio po školama na opštini pored oko 7.000 odbjeglih po šumama, čime je stvorena krajnje složena situacija i mogućnost potpune okupacije Zvornika zajedno sa snagama na frontu. Među narodom je veliko nezadovoljstvo izazvano ovakvim postupcima i opšte je mišljenje da se Srebrenica prelomila preko leđa Zvornika."⁶²²

Kao što je već navedeno, ovim je utvrđeno da je broj muškaraca Muslimana za koje se znalo da su držani u školama u zoni Zvorničke brigade iznosio (najmanje) 3.000.

10.57 U vezi s tim vanrednim izvještajem, potpukovnik Pandurević je 19. jula 1995. razgovarao o tom pitanju sa pukovnikom Cerovićem. Pukovnik Cerović je obavijestio Pandurevića da je vanredni izvještaj primljen i da ga je on (Cerović) "...proslijedio Krstiću, zajedno sa svojim izvještajem..."⁶²³

10.58 Dana 22. jula 1995., komanda Zvorničke brigade poslala je vanredni borbeni izvještaj 06-229 komandi Drinskog korpusa.⁶²⁴ U prvom odlomku ovog izvještaja se

⁶²⁰ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "C" – Cerovića preko vojnog telefona, 18. jula 1995. u 7:16 sati, *vidi iznad fusnotu 362.*

⁶²¹ 1. zvpbr, vanredni borbeni izvještaj broj 06-222, *vidi iznad fusnotu 467.*

⁶²² *Ibid.*, odlomak 4.

⁶²³ Presretnuti razgovor između potpukovnika Cerovića i majora Eskića preko vojnog telefona, 19. jula 1995. u 8:07 sati; presretnuti razgovor između "C" – Cerovića i "V" – Vinka Pandurevića preko vojnog telefona, 19. jula 1995. u 8:12 sati.

⁶²⁴ Vanredni borbeni izvještaj 1. zvpbr 06-229, *vidi iznad fusnotu 497.*

obavještava komanda Drinskog korpusa da je 10 neprijateljskih vojnika "likvidirano" a "zarobljena su 23 vojnika Muslimana". U prvom odlomku takođe piše da je TG Osmaci (taktička grupa) zarobila 17 Muslimana. Zatim u trećem odlomku ovog izvještaja zahtijevaju se instrukcije od komande Drinskog korpusa, "šta raditi sa zarobljenicima, gdje ih smjestiti i kome ih predati."⁶²⁵ U redovnom borbenom izvještaju Zvorničke brigade koji je uslijedio nakon ovoga stoji da je brigada zarobila još Muslimana.⁶²⁶

10.59 Dana 23. jula 1995., treći radio-izviđački vod (Istočno-bosanski korpus) je prosljedio izvještaj o njihovom elektronskom izviđanju komunikacija bosanskih Muslimana u istočnoj Bosni. U ovom izvještaju, veliki dio informacija koji je sakupljen 22. jula 1995. odnosi se na aktivnosti bosanskih Muslimana koji su se nalazili u klopki iza linija. U ovom izvještaju takođe piše da se 22. jula 1995. (u 17:15 sati) u Tuzli pojavila osoba koja tvrdi da je:

"... bježeći iz Srebrenice, zarobljena, izvedena na strijeljanje, ali da je uspjela pobjeći. Takođe navodi da je VRS do sada strijeljala oko 2500 osoba iz Srebrenice i okoline."⁶²⁷

Kopija ovog izvještaja je prosljedena u štab Zvorničke pješadijske brigade.

D. Posebna zapažanja

10.60 Kao što je navedeno u sedmom poglavlju (odlomci 7.59-7.79) znatan broj oficira, vojnika i jedinica Zvorničke pješadijske brigade bio je uključen u razne aktivnosti koje su činile sastavni dio ovog procesa masovnih pogubljenja. Isto se može reći i za Bratunačku laku pješadijski brigadu, a i za njihovu matičnu komandu, Drinski korpus.

10.61 Što se tiče uloge načelnika štaba Zvorničke brigade, od 4. jula 1995. do otprilike 12:00 sati 15. jula 1995., major Dragan Obrenović je obavljao funkciju zamjenika komandanta brigade u odsustvu komandanta brigade, potpukovnika Vinka Pandurevića. U tom periodu, donesena je odluka da se izvrši transport na hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana u zonu odgovornosti Zvorničke brigade i da se tamo smjeste u školama. Dana 13. jula 1995. postalo je očito da se nešto čini po tom pitanju, kada je vozilo komande Zvorničke brigade obišlo mjesta koja će kasnije biti dovedena u vezu sa zatočenjem na hiljade zarobljenika. Ove škole su se nalazile u zonama 4., 6., 2. i 1. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade.

10.62 Čak i u najmirnijim okolnostima bilo bi neophodno angažovati veći broj oficira komande Zvorničke brigade da bi se obavili poslovi logistike i uspješno organizovalo obezbjeđenje za najmanje 3.000 ratnih zarobljenika, makar i na kratko. Samo u komandi brigade, pomoćnik komandanta za bezbjednost i pomoćnik komandanta za pozadinu bi bili veoma angažovani u ovim poslovima. Sa aspekta bezbjednosti, čak i da je puni sastav čete vojne policije brigade (89 ljudi u sastavu)

⁶²⁵ *Ibid.*, odlomak 3.

⁶²⁶ Redovni borbeni izvještaj 1. zvpbr 06-230/1, *vidi iznad fusnotu 499*; Redovni borbeni izvještaj 1. zvpbr 06-231/1, *vidi iznad fusnotu 499*.

⁶²⁷ Izvještaj 3. radio-izviđačkog voda, IBK, 25/2-202, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 23. juli 1995., strana 1.

bio na raspolaganju isključivo za čuvanje zarobljenika, jako je teško zamisliti kako bi oni mogli pružiti obezbjeđenje 24 sata dnevno za hiljade zarobljenika razmještenih na pet različitih lokacija (Orahovac, Petkovci, škola u Pilici, Dom kulture u Pilici i škola u Ročeviću) bez nekog znatnijeg pojačanja. Ustvari, 12. i 13. jula 1995. major Obrenović je veći dio čete vojne policije (dva voda), kao i ostatak jedinica u rezervi (interventni vodovi) razmjestio duž puta kuda se očekivalo da će proći kolona. S obzirom na vrstu prijetnje koju je ta kolona predstavljala, teško je zamisliti da bi ove trupe bile povučene sa položaja na prvim linijama bez znanja i odobrenja odgovarajućih komandanata bataljona i zamjenika komandanta brigade.

10.63 Ti problemi su naročito relevantni kad je u pitanju pomoćnik komandanta za bezbjednost, poručnik Drago Nikolić, koji je 13. jula 1995. bio dežurni oficir na isturenom komandnom mjestu (IKM) brigade. Kao što je ranije navedeno, on je vanredno smijenjen u toku večeri. I opet, s obzirom na tadašnju situaciju u vojnom smislu, teško je zamisliti da bi on mogao napustiti IKM bez znanja i odobrenja zamjenika komandanta brigade majora Obrenovića.

10.64 Što se tiče logistike te hrane i vode za najmanje 3.000 zarobljenika, taj posao bi zahtijevao intenzivno angažovanje pomoćnika komandanta za pozadinu Zvorničke brigade, kapetana prve klase Sretena Miloševića. Kao što je ranije navedeno u odlomku 7.78, pozadinska služba brigade bi sama po sebi bila odgovorna da obezbijedi hranu, vodu, lijekove i sredstva za higijenu za ove zatvorenike. Ako se uzme u obzir broj zarobljenika, to bi (ustvari) skoro udvostručilo dnevnu potrošnju ovih sredstava Zvorničke pješadijske brigade. Time bi se znatno opteretile intendantska i santiteska služba Drinskog korpusa, što bi zahtijevalo jako puno koordinacije i podrške između tih službi. Ustvari, zatvorenici nisu dobili skoro ništa od sredstava za život. Takvi problemi vezani za logističko obezbjeđenje zarobljenika spadaju (prema *Pravilu brigada* iz 1984.) u nadležnost pomoćnika komandanta za pozadinu i, obzirom na okolnosti, po svojoj prilici je naredba da se ne vrše takve pripreme 13. jula 1995. u to vrijeme mogla doći jedino od zamjenika komandanta brigade.⁶²⁸ Nasuprot tome, pozadinska služba Zvorničke brigade bila je u potpunosti upoznata sa pitanjima vezanim sa obezbjeđenjem goriva za operaciju pokapanja i premještanja inženjerskih mašina na određene lokacije.

10.65 Što se tiče pokreta konvoja sa zarobljenicima, bosanskim Muslimanima iz zone Bratunačke pješadijske brigade u zonu Zvorničke pješadijske brigade, komanda Drinskog korpusa bila je intenzivno uključena u ovaj proces pod vodstvom pukovnika Lazara Aćamovića, pomoćnika komandanta za pozadinu Drinskog korpusa i potpukovnika Rajka Krsmanovića, načelnika saobraćajne službe Drinskog korpusa. Bratunačka brigada je takođe bila uključena u ovaj proces obezbijedivši gorivo i pratnju vojne policije za neke konvoje. Uzevši u obzir zatvaranje puteva i vojne aktivnosti vezane za pokrete kolone bosanskih Muslimana, bezbjednost ovih konvoja sa zatvorenicima je trebao biti posao komandanata jedinica i njihovih oficira bezbjednosti. Prvo, što se tiče fizičkog obezbjeđenja i kontrole saobraćaja, pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove Bratunačke brigade, kapetan prve klase Momir Nikolić bi bio uključen u taj proces. Obzirom na svoj položaj, on je trebao biti upoznat s tim da su dijelovi voda vojne policije Bratunačke brigade bili angažovani na pratnji konvoja u zonu Zvorničke brigade. Vjerovatno je i komandant

⁶²⁸ Pravila brigada (za pješadijske, motorizovane, brdske, planinske, mornaričke i lake brigade) 1984, Uvod, odlomak 295. Vidi Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a od 31. oktobra 2002.

Bratunačke brigade, pukovnik Vidoje Blagojević bio upoznat sa ovim aktivnostima, posebno zato što su zarobljenici premješteni iz zone Bratunačke brigade sve do rano ujutru 15. jula 1995. U isto vrijeme služba bezbjednosti i operativno odjeljenje Zvorničke brigade su trebali biti upoznati sa pokretima konvoja sa zarobljenicima, obzirom da je trebalo izvršiti koordinaciju njihovog dolaska na razne lokacije. Ustvari, obzirom na put kojim je konvoj išao do već poznatih mjesta zatočenja u zoni Zvorničke brigade, konvoji autobusa i kamiona morali su proći direktno ispred štaba Zvorničke pješadijske brigade od kasno u noć i 13. jula 1995, sve do ranog popodneva 15. jula 1995.

10.66 Kao što je ranije navedeno (odlomak 7.64 i 7.65), u presretnutom razgovoru koji je presrela ABiH-a 14. jula 1995., u 21:02 sati, dežurni oficir Zvorničke brigade tog dana, major Dragan Jokić, pozvao je štab Bratunačke brigade (Badem) i tražio pukovnika Bearu (načelnik Uprave bezbjednosti Glavnog štaba). Ovim pozivom je obavijestio pukovnika Bearu da imaju teškoća sa "paketima". Ubrzo nakon toga, u pozivu osobe za koju se vjeruje da je generalmajor Miletić (načelnik operativnog odjela Glavnog štaba), major Jokić kaže "da od jutros izvještavaju o broju ljudi" i da je "Obrenović maksimalno angažovan".

10.67 Razgovor koji je ABiH presrela 15. jula 1995. pokazuje da je do 10:00 sati tog dana pukovnik Beara bio prisutan u štabu Zvorničke brigade i da se mogao dobiti na "lokal 379". Kao što je navedeno, to se podudara sa brojem telefonskog lokala načelnika bezbjednosti Zvorničke brigade. On je dalje naveo u razgovoru sa generalmajorom Krstićem, komandantom Drinskog korpusa, da bilo kakvo pojačanje koje nađu treba poslati "Dragi". I na kraju, pukovnik Beara je obavijestio generalmajora Krstića da u tom trenutku ima "još 3.500 paketa da razdijeli i da nema rješenja."

10.68 Potpukovnik Vinko Pandurević se vratio u zonu Zvorničke brigade do podne 15. jula 1995. Tada su stigli i pripadnici opštinskog MUP-a Zvornik (posebno načelnik CJB-a Vasić sa dijelovima 1. čete specijalne policije PJP). Na to područje je stigao i Ljubiša Borovčanin i 2. odred Brigade Specijalne policije (Šekovići). Ovaj 2. odred je ona jedinica čiji je jedan policajac ubijen a drugi ranjen u Kravici 13. jula 1995 u 17:30 sati. U zonu Zvorničke brigade je upućena i 4. četa 2. bataljona Bratunačke brigade.

10.69 U vrijeme kada se komandant Zvorničke brigade vratio iz rejona blizu Žepe, muslimanski zarobljenici koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu (u zoni 4. bataljona), i u "novoj" školi u Petkovicima (u zoni 6. bataljona) bili su pogubljeni. Pripadnici i oprema inženjerske čete brigade učestvovali su u završnim dijelovima ukopavanja obje grupe žrtava. Muškarci bosanski Muslimani su bili zatvoreni u školi u Pilici (zona 1. bataljona), u Domu u Pilici (zona 1. bataljona) i vjerovatno u školi u Ročeviću (pozadina brigade/ zona 2. bataljona). Potpukovnik Pandurević je do 19:00 sati bio dobro upoznat sa situacijom u svojoj zoni, kako u smislu vojne situacije (aktivnosti oko kolone), tako i u smislu situacije sa muslimanskim zarobljenicima još uvijek zatočenim u školama. On navodi u svom izvještaju komandi Drinskog korpusa da ovi problemi sa obavezom obezbjeđenja i ukopavanja predstavljaju za njega značajno opterećenje i da "... njegova komanda više ne može brinuti o ovim problemima."⁶²⁹ On takođe kaže:

⁶²⁹ Vanredni borbeni izvještaj 1. zvpbr 06-217-1, vidi iznad fusnotu 462.

“ukoliko niko ne preuzme ovu brigu, biću prinuđen da ih pustim.”

10.70 Masovna strijeljanja počinju ponovo 16. jula 1995. u zoni Zvorničke brigade. Kao što je navedeno u odlomcima 10.37-10.47, u koordiniranoj akciji u koju su uključeni dijelovi i pripadnici Glavnog štaba VRS-a, Drinskog korpusa, Zvorničke brigade i Bratunačke brigade, svi usklađeno učestvuju u raznim dijelovima masovnih pogubljenja na vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu u Pilici. Proces pokopavanja se nastavlja 17. i 18. jula 1995.

10.71 U to vrijeme (17. juli 1995.), komandant Bratunačke brigade (pukovnik Vidoje Blagojević) izvijestio je Drinski korpus da njegova jedinica i dalje hvata zarobljenike u svojoj zoni, uključujući dječake Muslimane od 8 do 14 godina starosti. Oni takođe traže pomoć komande korpusa kako bi transportovali ranjene Muslimane zarobljenike iz Doma zdravlja u Bratuncu (vidi odlomak 6.44-6.45). Kapetan 1. klase Momir Nikolić je sljedećeg dana (18. jula 1995.) obavijestio i Glavni štab VRS-a i obavještajnu službu Drinskog korpusa da su ovi zarobljenici uspješno evakuisani sa policijskom pratnjom koju je obezbijedio Drinski korpus.⁶³⁰ U tom istom periodu, jedinice Zvorničke pješadijske brigade su takođe zarobljavale vojnike i civile bosanske Muslimane nakon okršaja sa kolonom bosanskih Muslimana. Tih dana je barem 7. pješadijski bataljon zabilježio premještanje tih zarobljenika. Međutim, u borbenim izvještajima Zvorničke brigade od 16. i 17. jula 1995. nema nikakvih bilješki o ovim zarobljenicima. Prva zabilješka o zarobljenicima koje je ustvari zarobila Zvornička pješadijska brigada se pojavljuje 18. jula 1995., kada je kapetan prve klase Duško Vukotić (pomoćnik načelnika štaba za obavještajne poslove) izvijestio obavještajno odjeljenje Drinskog korpusa da su uhvatili “jedan živi izvor, Nedžada Ahmetovića, koji je bio operator na kompjuterima i održavanju digitalnog sistema veza u komandi 28. divizije ABiH-a. Tu se takođe kaže da je ovo lice predato Obavještajnoj upravi Glavnog štaba VRS-a. O pitanjima zarobljenika iz kolone se dalje raspravljalo 19. jula 1995. u Zvorničkoj brigadi, gdje je prijavljeno da su uhvaćena još dva zarobljenika (vidi odlomak 8.10). Takođe, 22. jula 1995. Zvornička brigada traži upute Drinskog korpusa o tome šta da rade sa uhvaćenim zarobljenicima (vidi odlomak 8.21).

10.72 Na kraju, da se vratimo na 18. juli 1995., potpukovnik Vinko Pandurević kritički je izvršio uvid u probleme nastale u toku operacije zauzimanja Srebrenice. U svom vanrednom izvještaju komandi Drinskog korpusa (vidi paragraf 10.56), on kritički pravi razliku između problema u vezi sa kolonom i problema muslimanskih zarobljenika u školama. Konačno, on navodi da je ovaj cijeli posao izazvao veliko “nezadovoljstvo” unutar opštine Zvornik.

⁶³⁰ Obavještajni izvještaj 1. brlpbr 08-34/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 18. juli 1995.

POGLAVLJE JEDANAEST: prikriivanje i ponovno pokapanje

11.0 Nasuprot obrascu normalne vojne procedure dužnosti i odgovornosti, kojeg su se Drinski korpus VRS-a i njegove potčinjene jedinice pridržavali pri samom činjenju krivičnih djela, prikriivanje ovih zločina dešavalo se pod mnogo većim velom tajnovitosti. Zbog toga postoji mali broj dokumenata ili naređenja pomoću kojih bi se moglo slijediti prikriivanje i ponovno pokapanje, onako kako je bilo moguće slijediti činjenje konkretnog zločina. Neki materijali i zabilješke, međutim, postoje i, iako nisu presudni, zajedno sa rezultatima istrage ovog aspekta zločina pokazuju da su za to znali Glavni štab VRS-a, Drinski korpus, kao i Zvornička i Bratunačka brigada.

11.1 Uviđaj koji je izvršen na mjestu zločina u zoni 1. zvorničke pješadijske brigade ukazao je da su izvršena sljedeća neovlaštena prekapanja:

- između neodređenog datuma (prije 27. septembra) i 2. oktobra 1995., primarna grobnica poznata pod nazivom Lažete 2 (Orahovac) prekopana je i ostaci su pokopani u sekundarne grobnice blizu Hodžića;
- između 7. septembra i 2. oktobra 1995., primarna grobnica poznata pod nazivom Petkovci prekopana je i ostaci su pokopani u sekundarnu grobnicu blizu Liplja; i
- između neodređenog datuma (prije 27. septembra) i 2. oktobra 1995., primarna grobnica poznata pod nazivom Kozluk prekopana je i ostaci su pokopani u sekundarnu grobnicu blizu Čančara.

11.2 Dana 14. septembra 1995., Glavni štab VRS-a izdao je naređenje broj 03/4-2341. Tim naređenjem, izdatim u ime generalpukovnika Ratka Mladića, odobreno je izdavanje "pet tona" dizel goriva D2 za "izvođenje inženjerskih radova u zoni odgovornosti Drinskog korpusa."⁶³¹ To naređenje je upućeno komandi Drinskog korpusa i sektoru za pozadinu Glavnog štaba. Kopija je na uvid dostavljena Zvorničkoj brigadi. Treba napomenuti da se u naređenju precizira da se gorivo mora dopremiti u kasarnu u fabrici "Standard" u Zvorniku i isporučiti kapetanu Miloradu Trpiću, te da je on odgovoran za precizno vođenje broja moto-časnova rada inženjerskih mašina i pravdanje potrošnje goriva. U vezi s tim naređenjem, tehničko odjeljenje Glavnog štaba izdalo je naređenje broj 10/34/2-3-701, kojim se gorivo izdaje Drinskom korpusu.⁶³²

11.3 Prema popisu kadrova Zvorničke brigade za septembar 1995., u toj jedinici nije služio nikakav kapetan Milorad Trpić. Međutim, kapetan Milorad Trbić bio je raspoređen u Zvorničku brigadu kao bezbjednosno-obavještajni organ.⁶³³

11.4 Uviđaj koji je izvršen na mjestu zločina u zoni Bratunačke brigade upućuje da su izvršena sljedeća neovlaštena prekapanja:

⁶³¹ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 03/4-2341 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. septembra 1995.

⁶³² Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 10/34/2-3-701 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14. septembra 1995.

⁶³³ Raspored dužnosti kadrova komande i štaba Zvorničke brigade (otprilike kraj 1995. – početak 1996.), (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ).

- između neodređenog datuma i 18. oktobra 1995., primarna grobnica poznata pod nazivom Glogova 2 prekopana je i ostaci su pokopani kod Zelenog Jadra.

11.5 Dana 16. oktobra 1995., u bilježnici Bratunačke brigade u kojoj se vode zapisnici sa sastanaka komande (Referisanje, sastanci), jedna bilješka koja je pripisana "Nikoliću" (vjerovatno kapetan 1. klase Momir Nikolić, pomoćnik komandanta Bratunačke brigade za bezbjednosno-obavještajne poslove, glasi: "Trenutno radimo na obavezama od strane Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (asanacija)."⁶³⁴ Treba napomenuti da u zoni Bratunačke brigade nije bilo značajnijih borbenih djelovanja od operacije "Krivaja – 95" u julu 1995. Osim toga, u dijelu sastanka zabilježeno je: "jutros nam je general Krstić odao priznanje za sve dosadašnje izvršene obaveze bez obzira na sve dosadašnje probleme." Na kraju, Nikolić u vezi sa operacijom čišćenja blizu sela Slapovići kaže da će oni nastaviti "da pohvataju preostale Turke koji bi trebali biti tamo po izjavama pritvorenika (imamo ih sedam)."⁶³⁵

B. Posebna zapažanja

11.6 Što se tiče aktivnosti prikrivanja u zoni Zvorničke pješadijske brigade, jedna stvar vrijedna pomena je to da je 14. septembra 1995. major Dragan Obrenović opet imao ulogu starješine Zvorničke brigade, ovoga puta imenovan da "zastupa komandanta" u odsustvu potpukovnika Vinka Pandurevića (koji je bio napodručju Krajine).⁶³⁶ U tom svojstvu, malo je vjerovatno da nije znao da je izdata takva naredba ili da je imao bilo kakvih sumnji u koje svrhe će biti upotrijebljeno gorivo. Dalje, kao oficir inženjerije u brigadi u to vrijeme, major Dragan Jokić bi takođe bio intenzivno uključen u inženjerske poslove neophodne za izvršenje tog zadatka.

11.7 Što se tiče Bratunačke brigade, kao što je navedeno u odlomku 11.5, o toj temi se u stvari raspravljalo na sastanku komande održanom 16. oktobra 1995., u prisustvu članova komande i štaba, uključujući komandanta brigade, pukovnika Blagojevića, ključne pomoćnike komandanta, načelnika za operativne poslove i komandante bataljona (ili njihove zamjenike). Na tom sastanku je zabilježen i komentar koji govori da Bratunačka brigada ima sedam zarobljenih Muslimana i da od njih dobijaju zabrinjavajuće informacije o ostalim grupama Muslimana u zoni brigade.

⁶³⁴ Bilježnica komande 1. brlpbr, *vidi iznad fusnotu* 153. Vidi zabilješku sa sastanka od 16. oktobra 1995. Kao što je već navedeno, izraz "asanacija" odnosi se na pokopavanje tijela i drugog biološkog otpada.

⁶³⁵ *Ibid.*

⁶³⁶ Redovni borbeni izvještaj Zvorničke brigade 06-287, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 14.9.1995.

POGLAVLJE DVANAEST: uloga Glavnog štaba VRS-a

12.0 Kao što je navedeno u prethodnim poglavljima, članovi Glavnog štaba VRS-a prisustvovali su zauzimanju Srebrenice i takođe su bili prisutni ili su učestvovali u mnogim krivičnim djelima kojima se tereti u optužnici. U ovom poglavlju razmatra se ta uloga i njena povezanost sa postupcima Drinskog korpusa VRS-a i njegovih potčinjenih jedinica.

12.1 Jasno je da je najprepoznatljiviji lik Glavnog štaba VRS-a njegov komandant, generalpukovnik Ratko Mladić. Utvrđeno je da je bio prisutan 10. jula 1995., kada je zabilježeno da se nalazio na isturenom komandnom mjestu u Pribićevcu sa generalmajorom Krstićem i generalmajorom Živanovićem.⁶³⁷

12.2 Dalje, general Mladić je viđen na raznim video snimcima snimljenim 11. jula 1995. Prvo je sa generalmajorom Krstićem i generalmajorom Živanovićem prošao kroz Srebrenicu u popodnevnim satima 11. jula 1995. Kasnije te večeri i sljedećeg dana postavljao je uslove holandskim predstavnicima UN-a i muslimanskim predstavnicima na tri sastanka koja su održana u Hotelu "Fontana" (detalji sa tih sastanaka navedeni su u Poglavlju četiri). Kao što je već ranije navedeno, generalmajor Živanović prisustvovao je prvom od ta tri sastanka, a generalmajor Krstić prisustvovao je drugom i trećem. Na svim tim sastancima, uz generala Mladića bio je pukovnik Radoslav Janković, obavještajni oficir iz Glavnog štaba VRS-a.

12.3 Na drugom sastanku donijeta je odluka da se prikupe neophodna prevozna sredstva za prevoz muslimanskog stanovništva iz bivše enklave. Glavni štab VRS-a izdao je naređenje broj 09/31/12-3-154. Iako je za sada tekst tog naređenja nepoznat, sigurno je da se ono odnosi na sakupljanje prevoznih sredstava za Srebrenicu jer se na njega pozivaju naknadno izdata naređenja Ministarstva odbrane RS-a. Ta su naređenja upućena regionalnim sekretarijatima za odbranu s ciljem da se mobilišu autobusi iz opština u istočnoj Bosni.⁶³⁸ Ti autobusi (kasnije i kamioni) počeli su da stižu u jutarnjim satima 12. jula i Drinski korpus VRS-a ih je koristio 12. i 13. jula 1995. za prevoz civilnog stanovništva iz Potočara. Mnoga od tih istih vozila vjerovatno su nakon toga korištena za prevoz muškaraca Muslimana iz zatočeničkih objekata u blizini Bratunca u zatočeničke objekte i stratišta u blizini Zvornika između 13. jula i 16. jula 1995.

12.4 Ujutro 12. jula 1995., general Mladić je zajedno sa generalmajorom Krstićem već radio na vojnim zadacima koji su se odnosili na pad Srebrenice. Na sastanku održanom u 08:00 sati u komandi Bratunačke pješadijske brigade, podijeljeni su razni

⁶³⁷ 1. brlpbr, redovni borbeni izvještaj broj 03-253-100, *vidi iznad fusnotu* 166, 10. juli 1995.

⁶³⁸ MO RS-a, naređenje broj 02-21-3640/95 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ) od 13. jula 1995. (kojim se naređuje zvorničkoj kancelariji MO-a da mobilise barem 50 autobusa iz opština Zvornik, Višegrad, Vlasenica, Milići i Bratunac, po naređenju Glavnog štaba VRS-a broj 09/31/12-3/154, od 12. jula 1995.); MO RS-a, naređenje broj 02-21/3614/95, *vidi iznad fusnotu* 241, 12. juli 1995. (kojim se naređuje mobilizacija najmanje 20 dodatnih autobusa u opštinama Pale, Sokolac, Rogatica i Han Pijesak).

zadaci vezani za vojnu operaciju (obezbjedenje putne mreže od Srebrenice prema Skelanima, Bratuncu i Vlasenici) i transport civilnog stanovništva iz Potočara.⁶³⁹

12.5 Dana 12. jula 1995., nakon trećeg sastanka, general Mladić je viđen na video snimku u Potočarima kako lično nadgleda tamošnja događanja.

12.6 Prisustvo generalpukovnika Mladića ponovo je primijećeno 13. jula 1995. na raznim lokacijama na području gdje su prikupljani muškarci Muslimani i oko njega. Među tim lokacijama su i livada u Sandićima i fudbalski teren u Novoj Kasabi.

12.7 Izgleda da je takođe 13. jula 1995. MUP RS-a dobio zadatak (od VRS-a) da dovrši premještanje ostatka civilnog muslimanskog stanovništva iz Potočara i da se pozabavi Muslimanima na području južno od ceste Bratunac-Konjević Polje. Kao što je ranije navedeno, načelnik CJB-a Zvornik, Vasić, poslao je izvještaj da je general Mladić obavijestio MUP da je VRS preusmjerila svoju vojnu operaciju prema Žepi i da sav ostali posao prepušta MUP-u, uključujući evakuaciju ostatka civilnog stanovništva (oko 15.000 ljudi) iz Srebrenice.⁶⁴⁰ Osim toga, zadatak uklanjanja prijetnje koju predstavlja "8.000 muslimanskih vojnika blokiranih u šumi oko Konjević Polja" takođe je trebao da odradi preventivno MUP.⁶⁴¹

12.8 Dana 13. jula 1995. u 10:09 sati, presretnut je telefonski razgovor između pukovnika Ljube Beare i čovjeka koji se preziva Lučić. U tom razgovoru, pukovnik Beara (za kojeg je već ranije navedeno da je bio načelnik Uprave za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a) je rekao Lučiću da se 400 Muslimana pojavilo u Konjević Polju i da ih treba odvesti na fudbalski teren u Novoj Kasabi.⁶⁴² Kao što je navedeno u Poglavlju šest (odjeljci 6.9 i 6.10), ljudi koje su držali na tom fudbalskom terenu kasnije su odvezeni u zatočeničke objekte u blizini Bratunca, a zatim na stratišta u zoni Zvorničke brigade.

12.9 Glavni štab VRS-a je 13. jula 1995. izdao i naređenje broj 03/4-1629 komandi Drinskog korpusa, isturenom komandnom mjestu Drinskog korpusa i trima jedinicama potčinjenim Drinskom korpusu (Miličkoj, Vlaseničkoj i Zvorničkoj brigadi).⁶⁴³ U tom naređenju, koje je potpisao generalpotpukovnik Milan Gvero, naloženo je svim jedinicama da poduzmu sve neophodne mjere kako bi se spriječile grupe Muslimana da pobjegnu iz osvojene enklave. Ovo naređenje je naknadno ponovo poslano 13. jula 1995. u 17:20 sati iz komande Drinskog korpusa VRS-a svim potčinjenim jedinicama korpusa, kao i isturenom komandnom mjestu, sa potpisom generalmajora Živanovića.⁶⁴⁴

12.10 Nedugo nakon što je izdato naređenje Glavnog štaba broj 03/4-1629, izdato je i naređenje 03/4-1638. To naređenje se konkretno odnosi na sprečavanje odavanja

⁶³⁹ Izvještaj CJB-a Zvornik 227/95, *vidi iznad fusnotu 224.*

⁶⁴⁰ Izvještaj CJB-a Zvornik 283/95, (radna verzija prijevoda na engleski), *vidi iznad fusnotu br. 258, odlomak 1.*

⁶⁴¹ *Ibid.*, odlomak 2.

⁶⁴² Presretnuti razgovor između "B" – Beare i Lučića preko vojnog telefona, 13. jula 1995. u 10:09 sati.

⁶⁴³ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 03/4-1629 (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 13. jula 1995.

⁶⁴⁴ Naređenje KDK broj 03/156-12, *vidi iznad fusnotu 521.*

"tajnih vojnih podataka u zoni izvođenja borbenih dejstava".⁶⁴⁵ Tim naređenjem, koje je upućeno komandi Drinskog korpusa (kopije su na uvid prosljeđene drugim formacijama Drinskog korpusa), naloženo je zatvaranje dijela puta Konjević Polje – Kravica – Bratunac, kao i dijela puta Rogatica – Borike – Višegrad. Dalje, u petom odjeljku se posebno nalaže da se nikakve informacije ne smiju davati "...sredstvima javnog informisanja o toku, stanju i rezultatima borbenih dejstava na ovom području i ukupnim aktivnostima vezanim za ovo područje, posebno o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilnim licima, prebezima i slično" (vidi odlomak 9.7). To naređenje je potpisao generalpukovnik Ratko Mladić.

12.11 Kasnije 13. jula 1995., pukovnik Radoslav Janković je preko isturenog komandnog mjesta Drinskog korpusa poslao izvještaj Odjelu za obavještajne poslove Glavnog štaba i Odjeljenju za obavještajne poslove Drinskog korpusa. U tom izvještaju naveo je da je završena "evakuacija celokupnog muslimanskog stanovništva iz bivše enklave Srebrenica..."⁶⁴⁶

12.12 Uveče 14. jula 1995., u 21:02 sati, presretnut je radio-telefonski razgovor u kojem je major Jokić pokušao da stupi u vezu sa pukovnikom Bearom.⁶⁴⁷ Spojen je sa pukovnikom Bearom i rekao mu je da postoje "veliki problemi s ljudima, mislim, s paketom."⁶⁴⁸ (Poglavlje sedam, odlomak 7.64).

12.13 Dana 15. jula 1995., zabilježeni su razgovori pukovnika Beare o pitanjima vezanim za zarobljenike, prvo sa generalmajorom Živanovićem, a zatim sa generalmajorom Krstićem (kompletni transkripti i detalji tih razgovora navedeni su u Poglavlju deset, u odjeljcima 10.23 do 10.25).

12.14 Dana 16. jula 1995., nastavlja se angažovanje drugih oficira iz Glavnog štaba VRS-a sa članovima štaba Drinskog korpusa VRS-a. Dana 16. jula 1995. u 11:11 sati, pukovnik Beara je razgovarao o pitanjima vezanim za zarobljenike sa pukovnikom Cerovićem iz Drinskog korpusa. Pukovnik Cerović je rekao da je pukovnik Trkulja bio s njim, te da je Trkulja rekao da "ima instrukcije odozgo i da se trijaža zarobljenika mora obaviti danas" (puni transkripti navedeni su u Poglavlju deset, odjeljku 10.40).⁶⁴⁹ U odgovoru na opasku o "trijaži", Beara je rekao: "Neću o tome da govorim telefonom."

12.15 Kasnije 16. jula 1995., obavljen je telefonski razgovor između dežurnog oficira u Glavnom štabu i jednog generala (za kojeg je ustanovljeno da je bio generalpukovnik Ratko Mladić). Taj se razgovor odnosio na izvještaj primljen od predsjednika RS-a u kojem je navedeno da je potpukovnik Pandurević otvorio prolaz za muslimansku kolonu (vidi Poglavlje sedam, odlomak 7.73). Dežurni oficir u Glavnom štabu izvijestio je generala da čeka da mu se ponovo javi dežurni oficir

⁶⁴⁵ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 03/4-1638, *vidi iznad fusnotu 573.*

⁶⁴⁶ IKM DK, poruka broj 08-444-10, *vidi iznad fusnotu 260.*

⁶⁴⁷ "Badem" je telefonska šifra za komandno mjesto 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

⁶⁴⁸ Kao što je zapaženo u raznim drugim telefonskim razgovorima, izraz "paket" se u opštem smislu odnosi na zarobljenike ili narod.

⁶⁴⁹ Presretnuti razgovor između "C" – Cerovića i "B" – Beare preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 11:11 sati, *vidi iznad fusnotu 600.*

(vjerojatno dežurni oficir Drinskog korpusa). Takođe je obavijestio generala da je razgovarao s "Krstom" tamo dole, i da to dobro ide.⁶⁵⁰

12.16 Dana 17. jula 1995., Glavni štab VRS-a izdao je naređenje vezano za vojne operacije u zoni Drinskog korpusa VRS-a. Naređenje Glavnog štaba broj 03/4-1670 odnosi se na uvezivanje operacija "razbijanja zaostalih muslimanskih snaga".⁶⁵¹ Tim naređenjem izdata su dva odvojena naloga. Prvo, trojica oficira Glavnog štaba, pukovnik Neđo Trkulja, pukovnik Milovan Stanković i pukovnik Sladojević su raspoređeni u komandu Zvorničke brigade. Tim oficirima je naređeno da:

"...pomognu na objedinjavanju snaga VRS-a i MUP-a, planiranju i koordinaciji borbenih aktivnosti u blokiranju, razbijanju i uništenju zaostalih muslimanskih snaga na širem rejonu Kamenice i Cerske."

"Ekipa iz Glavnog štaba VRS-a će sagledati stanje na frontu i u pozadini brigade, raspoložive snage, saslušati predlog i mišljenje komandanta 1. zvpbr (1. zvorničke pješadijske brigade) i na osnovu toga, skupa sa komandantom brigade sačiniti plan za pretres terena, blokiranje, razbijanje i uništenje zaostalih delova muslimanskih naoružanih grupa na širem rejonu Kamenica, Cerska i Udrić."⁶⁵²

Drugi nalog je usmjeren protiv djelovanja Muslimana na području Bratunca, Milića i Drinjače. Taj dio naređenja glasi:

"Od 17. jula, snage 1. brlpbr (1. bratunačke lake pješadijske brigade), 1. mlpbr (1. miličke lake pješadijske brigade), 67. PV (67. puka veze), bataljona VP 65. zntp (bataljona vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka) i snage MUP-a angažovane u širem rejonu Bratunac, Milići i Drinjača, izvršice pretres teritorije u zoni: Bratunac – Drinjača – Milići – selo Bešići, sa ciljem otkrivanja i uništenja zaostalih muslimanskih grupa. Za komandovanje svim navedenim snagama u izvršenju napred navedenog zadatka određujem referenta za vojnu policiju iz Uprave bezbednosti GŠVRS (Glavnog štaba VRS-a), potpukovnika Keserovića. Rok za izvršenje zadatka do 20:00 časova 19. jula 1995. godine. Naređenje za naredno angažovanje prema Cerskoj predložiće mi potpukovnik Keserović 19. jula 1995. godine. Rukovođenje borbenim dejstvima vršiti sa komandnog mjesta bataljona vojne policije 65. zntp."⁶⁵³

U sklopu tog naređenja, komandanti Zvorničke brigade i drugih brigada angažovanih na češljanju terena moraju, putem nadležnih opštinskih organa, obezbjediti ljudstvo iz Civilne zaštite za "asanaciju terena".⁶⁵⁴ Ovaj zadatak mora se izvršavati istovremeno sa pretresom terena.⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ Presretnuti razgovor između "M" – Mladića i "D" – dežurnog oficira preko vojnog telefona, 16. jula 1995. u 16:15 sati.

⁶⁵¹ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 03/4-1670, *vidi iznad fusnotu 364.*

⁶⁵² *Ibid.*

⁶⁵³ *Ibid.*

⁶⁵⁴ Vojni leksikon, *vidi iznad fusnotu 463.*

⁶⁵⁵ Naređenje Glavnog štaba VRS-a broj 03/4-1670, *vidi iznad fusnotu 364.*

12.17 Ovim naredjenjem, koje je potpisao generalpukovnik Ratko Mladić, kao komandant Glavnog štaba, izdata su dva naloga. Prvim nalogom se, u periodu od 17. jula 1995. do 19. jula 1995. u 20:00 sati, snage bataljona vojne policije 65. zaštitnog puka, dijelovi Bratunačke brigade, kao i dijelovi Miličke brigade, stavljaju pod privremenu komandu potpukovnika Keserovića iz Glavnog štaba VRS-a. To se odnosi na snage iz tih jedinica koje su djelovale u naznačenom području uokvirenom gradovima Bratuncem, Drinjačom, Milićima i selom Bešići. Iako to nije prvi komandni potez te vrste, ipak je donekle neobičan, s obzirom na to da se većina tih jedinica (kao i to područje) nalaze u zoni odgovornosti Drinskog korpusa VRS-a, te da su te jedinice djelovale pod komandom komandanta Bratunačke brigade.⁶⁵⁶ Najvjerovatnije objašnjenje ovog poteza je činjenica da negdje u periodu između 17. i 19. jula 1995., komandant Bratunačke brigade više nije bio u mogućnosti komandovati tim združenim formacijama zbog toga što mu je naredeno da se pridruži snagama Bratunačke brigade koje su bile razmještene u Žepi.⁶⁵⁷

12.18 Drugim nalogom se trojica pukovnika iz Glavnog štaba VRS-a upućuju u komandu Zvorničke brigade, kako bi pomogli u planiranju i koordinaciji borbenih operacija koje su bile u toku. Za razliku od potpukovnika Keserovića, ta trojica pukovnika nisu dobila naredenje da preuzmu komandu nad bilo kojom jedinicom Zvorničke brigade ili MUP-a. Njihova funkcija bila je da pruže pomoć komandantu brigade da razvije najbolji plan kojim bi se osiguralo "uništavanje naoružanih muslimanskih grupa". Dok je prisustvo pukovnika Trkulje na komandnom mjestu Drinskog korpusa bilo zabilježeno već 16. jula 1995. (odlomak iznad 12.14), prekomanda druge dvojice oficira vjerovatno je vezana za vanredni borbeni izvještaj od 16. jula 1995. koji je poslao potpukovnik Pandurević.⁶⁵⁸ U tom vanrednom izvještaju pukovnik Pandurević je naveo da je otvorio koridor kojim se kolona Muslimana može izvući izvan njegove teritorije. Treba napomenuti da prisustvo te trojice pukovnika nije zabilježeno ni u redovnim, ni u vanrednim borbenim izvještajima Zvorničke brigade.

12.19 U zabilješki o jednom od presretnutih razgovora unutar VRS-a putem sredstava veze navedeno je da je 17. jula 1995. generalmajor Krstić obavio razgovor vjerovatno sa generalpukovnikom Mladićem. U tom razgovoru, generalmajoru Krstiću je saopšteno da treba da nastavi da "radi punom parom". Dalje, Mladić je Krstiću rekao da "je odbio sve turske uslove" i da Krstić treba "da nastavi rad".⁶⁵⁹

12.20 Što se tiče operacije ponovnog pokapanja, kao što je navedeno u jedanaestom poglavlju, Glavni štab VRS-a je u septembru 1995. izdao Naredbu br. 03/4-2341. Ovom naredbom, koja u dnu ima otkucano ime generalpukovnika Mladića, odobrava se izdavanje "pet tona" dizel goriva D-2 za "izvođenje inženjerskih radova u zoni

⁶⁵⁶ 1. brlpbr, redovni borbeni izvještaj broj 03-253-106, *vidi iznad fusnotu* 142. U ovom izvještaju se navodi da je tog dana "komandant brigade obišao jedinice koje su blokirale povlačenje neprijatelja (1. milička brigada, 5. inženjerski bataljon, snage MUP-a i jedinice 65. zaštitnog puka), te da je odredio njihove zadatke i organizovao njihovo zajedničko djelovanje i vezu."

⁶⁵⁷ 1. brlpbr, naredenje broj 468-2, *vidi iznad fusnotu* 360, (kojim se 1. pješadijskom bataljonu naređuje da se povuče sa područja u kojem je trenutno razmješten i da se pripremi za razmještanje u Žepu do 7:00 sati 17. jula 1995.); 1. brlpbr, redovni borbeni izvještaj broj 03-253-108, *vidi iznad fusnotu* 306, (u kojem se navodi da 1. pješadijski bataljon vodi komandant brigade).

⁶⁵⁸ 1. zvpbr, vanredni borbeni izvještaj broj 06-218, *vidi iznad fusnotu* 434.

⁶⁵⁹ Presretnuti razgovor između "K" – Krstića i "M" – Mladića preko vojnog telefona, 17. jula 1995. u 19:50 sati, *vidi iznad fusnotu* 548.

odgovornosti Drinskog korpusa.”⁶⁶⁰ Pozivajući se na ovu naredbu, Odjeljenje tehničke službe je izdalo naredbu 10/34/2-3-701, za izdavanje goriva Drinskog korpusu.⁶⁶¹ Oficir bezbjednosti Zvorničke brigade, kapetan Milorad Trbić je zadužen da kontroliše potrošnju goriva.

12.21 I konačno, posljednja stvar vezana za prikrivanje je kampanja koja je pokrenuta da se pažnja usmjeri na zločine koje je počinila druga strana. Ovaj posao je pokrenut bukvalno samo mjesec dana kasnije, kada je Glavni štab (obavještajno - bezbjednosni sektor) tražio da se svi ratni zarobljenici bosanski Muslimani iz Žepe sakupe u Kazneno-popravnom domu u Srbnju /Foča/. Osim toga, Vojnom sudu i Vojnom tužilaštvu je naređeno da saslušaju ta lica kako bi se dokumentovale krivične prijave za počinjene ratne zločine i zločine protiv čovječnosti.⁶⁶² Kao što je navedeno u toj naredbi, ova dokumentacija je bila potrebna kako bi VRS mogla tražiti izručenje pripadnika jedinice iz Žepe (285. laka pješadijska brigada - 28. divizija) koji su se tada nalazili u Republici Srbiji.

12.22 Nakon toga, 23. marta 1996., uslijedila je naredba predsjednika RS-a upućena MUP-u i Glavnom štabu VRS-a da formiraju “mješovitu komisiju” koja će izvršiti ispitivanje činjenica oko navodnog pronalaženja dva leša u raspadanju na “poprištu ranijih borbi sa muslimanskom stranom na području Pilice.”⁶⁶³ Ova komisija je trebala uputiti zahtjev nadležnoj komandi IFOR-a ili UN-a da budu prisutni kako bi “osujetili namjere ambasadorke Madeline Albright i medijskih stručnjaka da lansiraju proizvoljne i tendenciozne zaključke o ovom slučaju.”⁶⁶⁴ Dana 26. marta 1996. major Predrag Drinić iz kancelarije Vrhovnog vojnog tužilaštva RS-a izvjestio je Glavni štab VRS-a (obavještajno - bezbjednosni sektor) da se 25. marta 1996. sastao dio mješovite komisije u kancelarijama CSB-a Zvornik. Ispred Zvorničke brigade sastanku je prisustvovao dežurni oficir Milorad Trbić.⁶⁶⁵ Prema riječima majora Drinića:

“Niko od prisutnih nije znao pojedinosti o lokalitetu, o radnjama koje treba provesti niti je iko raspolagao podacima šta bi se na licu mjesta “pronašlo” ili to niko nije htio da zna.”⁶⁶⁶

Na osnovu ovih zapažanja, major Drinić je predložio Glavnom štabu VRS-a da formira tročlanu komisiju od pripadnika Obavještajnog i Bezbjednosnog odjeljenja koji bi kasnije pribavili tačne informacije o stvarima navedenim u naredbi Predsjednika RS-a.⁶⁶⁷

12.23 Ukratko, kao što je opisano u ovom, a i u prethodnim poglavljima, Glavni štab VRS-a je bio značajan učesnik u planiranju, odlučivanju i izvršavanju radnji u okviru

⁶⁶⁰ Naređenje Glavnog štaba VRS-a 3/4-2341, *vidi iznad fusnotu* br. 631.

⁶⁶¹ Naređenje Glavnog štaba VRS-a 10/34/2-3-701, *vidi iznad fusnotu* br. 632.

⁶⁶² Naređenje Glavnog štaba VRS-a 12/46-575/95, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), od 16.8.1995. Ovu naredbu je potpisao načelnik (kapetan bojnog broda) Ljubiša Beara.

⁶⁶³ Naređenje Predsjednika RS-a 01-445/96, (prijevodna engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), od 23.3.1996.

⁶⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁶⁵ Izvještaj službenika vojnog tužioca RS-a 36/96, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ) od 26. 3. 1996. Dokument je sastavni dio kompletnog predmeta Vrhovnog tužilaštva broj 36/96. Na jednoj kopiji piše u rukopisu “za Bearu”.

⁶⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁶⁷ *Ibid.*

kojih su počinjena krivična djela kojima se tereti u optužnici. Ovo prisustvo je u početku personificirano fizičkim prisustvom komandanta Glavnog štaba VRS-a, generalpukovnika Ratka Mladića i njegovim rukovođenjem. Zatim, potčinjeni oficiri Glavnog štaba VRS-a često su zapaženi kako direktno saraduju i sa komandantom Drinskog korpusa i sa članovima njegovog štaba, posebno prilikom vršenja krivičnih djela kojima se tereti u optužnici. Najvažniji među tim oficirima bili su pukovnik Ljubiša Beara iz Uprave bezbjednosti Glavnog štaba i pukovnik Radoslav Janković iz Obavještajne uprave Glavnog štaba. Djelujući u okviru utvrđene vojne hijerarhije, komandant Glavnog štaba je (neposredno, ili preko svojih potčinjenih) usmjeravao i davao upute komandi Drinskog korpusa VRS-a. Komandant korpusa je direktno, ili preko svoga štaba ili potčinjenih komandanata, djelovao ili reagovao po tim smjernicama i uputstvima. Ova vojna hijerarhija je poštivana, kako prilikom izvođenja borbenih dejstava, tako i pri vršenju krivičnih djela u datom periodu. Konačno, komandant Glavnog štaba i potčinjeni su cijelo vrijeme ostali uključeni u proces ponovnog pokapanja.

POGLAVLJE TRINAEST: zaključci

13.0 U skladu sa ciljevima i opsegom ovog izvještaja, zaključci navedeni u njemu usmjereni su prvenstveno na pitanja vojnog rukovođenja i komandovanja koja se odnose na optužene u periodu u kojem su počinjena krivična djela kojima se tereti u optužnici. To obuhvata obim formalne odgovornosti koju su optuženi snosili u tom periodu unutar vojnih okvira, kao i informacije koje pokazuju da su bili svjesni zločina za koji su optuženi.

13.1 Pri razmatranju tih pitanja, nadležnosti i dužnosti optuženih sagledane su u okviru mjerodavnih zakona RS-a i vojnih propisa VRS-a koji su u tom periodu bili na snazi.⁶⁶⁸ Osim toga, položaj komandanta, zamjenika komandanta i načelnika štaba biće razmatran u smislu odgovornosti nadređenih uz primjenu tih zakona i propisa kao primjenjivih standarda vojne službe VRS-a.

A. Pukovnik Blagojević na položaju komandanta 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

13.2 Tokom jula 1995., pukovnik Vidoje Blagojević bio je komandant 1. bratunačke lake pješadijske brigade.⁶⁶⁹ Tu dužnost je preuzeo u maju 1995., nakon što je prešao iz komande Drinskog korpusa. Služio je na ovoj dužnosti do kraja rata, kao i dobar dio 1996. godine. Njegova brigada je bila dobro organizovana i mada je imao nekih izvanrednih poteškoća sa ljudstvom i nedostatkom opreme, brigada je ipak dobila dobre ocjene (po njegovoj procjeni koju je poslao Drinskom korpusu 4. jula 1995.)⁶⁷⁰

13.3 Nakon pada Srebrenice 11. jula 1995., ni na video snimcima ni u dokumentaciji nije zabilježeno da je on ušao u Srebrenicu. Kasnije, 12. i 13. jula 1995., ni na video snimcima ni u dokumentaciji nije zabilježeno da je bio u Potočarima. Međutim, prilično dobro je dokumentovano prisustvo jedinica i oficira 2. i 3. pješadijskog bataljona kao i komande brigade i voda vojne policije u Potočarima u tom periodu (vidi od četvrtog do šestog poglavlja). Pored toga, njegova komanda brigade je obezbijedila gorivo za autobuse i kamione i vršila obezbjeđenje transporta muslimanskih civila iz Potočara do Kladrnja. Kao što je navedeno u njihovom dnevnom borbenom izvještaju od 12. jula 1995., u potpunosti su upoznati sa napredovanjem "evakuacije".

13.4 Takođe u poslijepodnevnom satima 12. jula 1995., veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana, odvojen je u Potočarima i prebačen do Bratunca, gdje su proveli od jedne do tri noći u nekim objektima u gradu. Ranjeni i povrijeđeni muškarci bosanski Muslimani su takođe prebačeni u bratunački Dom zdravlja (pod nadzorom UN-a). Ovaj proces odvajanja u Potočarima je nastavljen dok nije obavljen posljedni transport u 20:00 sati 13. jula 1995.

⁶⁶⁸ Ti zakoni i propisi su prikazani u osnovnim crtama u *Izvještaju o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*,

⁶⁶⁹ Vidi *Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*, drugo poglavlje, Komandant brigade, ovlaštenja i odgovornosti.

⁶⁷⁰ Izvještaj 1. brlpbr 433-1 – Analiza borbene gotovosti za prvu polovinu 1995., vidi iznad fusnotu 89., strana 5, Zaključci.

13.5 Do jutra 13. jula 1995., snage VRS-a, među njima dijelovi 1. bratunačke lake pješadijske brigade, dobili su zadatak da krenu prema Žepi. U 17:00 sati, pukovnik Blagojević izvještava komandu Drinskog korpusa da je jedinica od 90 pripadnika, na čelu sa njegovim načelnikom štaba, upućena u rejon Bračan po naredbi Drinskog korpusa. Kasnije te večeri, 1. bratunačka brigada dobija naredbu od novog komandanta Drinskog korpusa, generalmajora Radislava Krstića, da izvrši pretres terena na području "bivše" enklave. Do jutra 14. jula 1995., pukovnik Blagojević je izdao detaljne naredbe pojedinačno svakom od četvorice svojih komandanata bataljona.

13.6 Takođe 13. jula 1995., dijelovi VRS-a i MUP-a RS, vrše koordinirane operacije na putu Bratunac-Konjević Polje, hvatajući i zarobljavajući na hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana. U toku dana, bar jedan dio voda vojne policije Bratunačke brigade je angažovan duž puta u pratnji generala Mladića. Mnogi od ovih zarobljenika Muslimana ukraćani su u autobuse i kamione i upućeni u već pretrpane objekte u Bratuncu i oko njega. Međutim, jedna posebna grupa od otprilike 1.000 ljudi pogubljena je u skladištu u Kravici počevši od oko 17:00 sati. Jedan vojnik iz diverzantsko-izviđačke jedinice "Crvene beretke" ranjen je u Kravici u isto vrijeme kada se sve to dešava i upućen u bratunački Dom zdravlja. Jedan pripadnik brigade Specijalne policije MUP-a RS-a je ubijen a još jedan je ranjen u to isto vrijeme i na istom mjestu. Prema navodima ljudi koji su preživjeli pogubljenja, kamioni i inženjerska oprema bili su angažovani jedan dio večeri 13. jula 1995. i veći dio dana 14. jula 1995. na uklanjanju tijela iz objekta i njihovom odvoženju na nepoznatu lokaciju.

13.7 Dana 14. jula 1995. vod vojne policije Bratunačke brigade učestvovao je u pratnji konvoja autobusa i kamiona koji je išao iz zone Bratunačke brigade u zonu Zvorničke brigade.

13.8 Dana 15. jula 1995., jedan oficir iz štaba komande Drinskog korpusa predlaže komandantu Drinskog korpusa da se pukovnik Blagojević imenuje za komandanta svih jedinica koje su bile angažovane duž puta Nova Kasaba – Bratunac, uključujući vojnu policiju (65. zaštitnog puka), snage VRS-a i MUP-a RS-a. Pozitivan odgovor na ovoj prijedlog vidi se iz borbenog izvještaja Bratunačke brigade sljedećeg dana. Takođe 15. jula 1995., kao odgovor na prijetnju koju je predstavljala kolona bosanskih Muslimana, pukovnik Blagojević šalje prvu od nekoliko jedinica u zonu odgovornosti Zvorničke brigade.

13.9 Dana 16. jula 1995., iz redovnog borbenog izvještaja Bratunačke brigade vidi se da je "komadant brigade obišao sve jedinice koje su blokirale povlačenje neprijatelja te da je odredio njihove zadatke i organizovao njihovo sadejstvo i vezu."⁶⁷¹ Istovremeno komadant brigade se spremio da otpremi dodatne jedinice u zonu Zvorničke brigade i bio je svjestan da najmanje 2.000 muškaraca bosanskih Muslimana ostaje u zoni Bratunačke brigade i oko nje. Te noći (16. na 17. juli 1995.) jedna patrola voda vojne policije Bratunačke brigade je ostala u Pilici da čuva zarobljenike Muslimane. Sljedećeg dana, Bratunačka brigada je obavijestila Drinski korpus da hvata zarobljenike uključujući i djecu. Brigada je takođe izvijestila komandu Drinskog korpusa da im treba pomoć u transportu ranjenih muškaraca

⁶⁷¹ Redovni borbeni izvještaj 1. brlpr, vidi iznad fusnotu 142. drugi odlomak.

bosanskih Muslimana iz bratunačkog Doma zdravlja. Ovaj zadatak je obavljen 18. jula 1995.

13.10 Analiza ovoga pokazuje da je pukovnik Blagojević u potpunosti obavljao svoju funkciju komandanta brigade u već navedenom periodu. Bio je, kao i oficiri u štabu brigade i pomoćnici komandanta, obaviješten o vojnoj situaciji na terenu u njegovoj zoni odgovornosti. Kao što je navedeno u raznim zabilješkama sa sastanaka komandi brigade i bataljona, održan je bar jedan formalni sastanak štaba brigade 17. jula 1995., ujutro i on je tada izdao naredjenja i upute. Postoje i razne naredbe koje je on lično potpisao 14. i 17. jula 1995. Ne postoji nikakav dokumentovani dokaz o tome da je napuštao zonu Bratunačke brigade na bilo kakav duži period sve do vanrednog borbenog izvještaja od 23. jula 1995.⁶⁷² Bio je upoznat, lično ili preko štaba, ili je imao načina da se upozna sa okvirom zadataka koje su obavljale njegove potčinjene jedinice ili ljudstvo, uključujući jedinice izvan njegove zone odgovornosti u periodu kada su počinjeni zločini. To je još više naglašeno zbog blizine štaba njegove Brigade mjestima zatočenja u samom Bratuncu (aktivni od 12. - 14. jula 1995.), masovnim pogubljenjima u Kravici (13. jula 1995), hvatanju zarobljenika bosanskih Muslimana duž puta Bratunac - Konjević Polje (od 13. do 17. jula 1995) i masovnoj grobnici u Glogovi (14.-19.juli 1995).

13.11 Što se tiče pitanja angažovanja MUP-a RS-a u zoni Bratunačke brigade u tom periodu, u skladu sa mjerodavnim zakonom RS-a, oni su mogli djelovati samo pod komandom VRS-a. Strogo uzevši, ove jedinice na putu Bratunac - Konjević Polje mogle su djelovati ili pod kontrolom ili u uskoj saradnji sa komandantom Bratunačke brigade. Ova veza se vidi na osnovu aktivnosti vezanih za zarobljavanje muškaraca bosanskih Muslimana na cesti od 13. - 14. jula 1995. (zarobljeni od strane VRS-a i jedinica MUP-a) i načina na koji su oni predati VRS-u kako bi bili prebačeni na mjesta masovnih pogubljenja u zoni Zvorničke brigade. Najkasnije 15. jula 1995., pukovnik Blagojević je nedvojbeno preuzeo potpunu vlast nad raznim jedinicama MUP-a (vezano za njihove vojne aktivnosti). Što se tiče operacije ponovnog pokapanja, kao što je navedeno u osmom poglavlju, iz zabilješki sa sastanka same Bratunačke brigade vidi se da je komandant brigade bio upoznat sa tim aktivnostima i da je barem njegov pomoćnik za obavještajno-bezbjednosne poslove bio uključen u te aktivnosti. Konačno, nema dokaza koji pokazuju da je pukovnik Vidoje Blagojević preduzeo bilo kakve zakonske ili disciplinske mjere protiv bilo kojeg od svojih potčinjenih za krivična djela vezana za pad Srebrenice.⁶⁷³

B. Kapetan prve klase Nikolić na položaju pomoćnika komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. bratunačke lake pješadijske brigade.

13.12 U periodu kada su počinjeni zločini, kapetan prve klase Nikolić bio je aktivno prisutan i obavljao je svoju funkciju pomoćnika komandanta brigade za obavještajno-bezbjednosne poslove. On je direktno potčinjen komandantu brigade. Zadaci i dužnosti pomoćnika komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove su precizno

⁶⁷² Vanredni borbeni izvještaj 1. brlpr 03-253-113, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 23.7.1995.

⁶⁷³ Opšte analize mjesečnih izvještaja Vojnog Tužilaštva u Bijeljini za period nakon jula 1995. ne pokazuju nikakve dopise upućene od strane komande Bratunačke brigade u vezi sa ratnim zločinima koji se dovode u vezu sa padom Srebrenice.

opisani u popratnom dokumentu *Izveštaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*, i zbog toga nema potreba da se ovde ponavlja.⁶⁷⁴

13.13 Vezano za pad Srebrenice i događaje koji su uslijedili nakon toga, kapetan 1. klase (KIK) Nikolić, bio je prisutan na sastancima 11. i 12. jula 1995. Tu spadaju i sastanci na kojima se raspravljalo o premještanju civila bosanskih Muslimana iz Potočara i namjeri generala Mladića da izvrši "provjeru" tih lica da vidi da li među njima ima "ratnih zločinaca". Dana 12. jula 1995. sastavljen je spisak "ratnih zločinaca poznatih komandi 1. lake pješadijske brigade (Bratunac). I 12. i 13. jula 1995. bio je fizički prisutan u Potočarima, gdje je bratunačka vojna policija učestvovala u odvajanju muškaraca bosanskih Muslimana.

13.14 Dana 13. jula 1995., bio je prisutan na putu Bratunac - Konjević Polje, gdje su jedinice VRS-a i MUP-a zarobile veliki broj muškaraca bosanskih Muslimana. U dokumentima koje su pronašli istražitelji Tužilaštva prilikom pretresa komande Bratunačke brigade (kancelarija oficira bezbjednosti) nalaze se imena i vojni podaci o broju tih lica (vidi osmo poglavlje).

13.15 Njegovo znanje i funkcija nadzornika nad aktivnostima vođa vojne policije brigade ponovo su od značaja u periodu od 14. - 17. jula 1995., kada je vojna policija pratila konvoje muškaraca bosanskih Muslimana u zonu Zvorničke brigade i pomagala u čuvanju zarobljenika na bar jednoj od lokacija. On je za to vrijeme bio angažovan na pitanjima vezanim za zarobljenike bosanske Muslimane u zoni Bratunačke brigade, uključujući ranjene bosanske Muslimane u bratunačkom Domu zdravlja. Dana 18. jula 1995., poslao je izvještaj komandi Drinskog korpusa VRS-a i Glavnom štabu VRS-a u vezi sa tim.

13.16 Kao što je navedeno u odlomcima 13.10 i 13.11 (gore) relativno ista pitanja u vezi sa blizinom (odnosi se na lokaciju štaba Bratunačke brigade i zločine za koje se terete) odnose se i na kapetana prve klase Nikolića kao i na njegovog komandanta, pukovnika Blagojevića. U svakom slučaju, njegova dužnost kao pomoćnika komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove, bila je da u potpunosti informiše komandu brigade i svog komandanta o raznim pitanjima koja se odnose na zarobljenike. U to svakako spada i potencijalna opasnost po bezbjednost brigade od zarobljenika koji su bili zatvoreni u blizini vojnih objekata. Tu svakako spadaju i obavještajni podaci prikupljeni iz razgovora sa muslimanskim zarobljenicima, na kojima bi se zasnovale važne operativne odluke. Osim toga, budući da je na tom položaju predstavljao osnovnu vezu za koordinaciju VRS-a i MUP-a, bio je jako dobro upoznat sa aktivnostima jedinica MUP-a u zoni brigade i brinuo se da one djeluju u skladu sa planom vojnih komandanata.

13.17 Konačno, što se tiče operacije ponovnog pokapanja i sakrivanja, potuno je upoznat sa ovim pitanjem kao i njegov komandant i štab brigade. Štaviše, iako funkcije koje je imao u sklopu poslova vojne bezbjednosti uključuju sprečavanje kriminaliteta i sprovođenje zakona, ne postoji nikakav dokaz koji pokazuje da je poduzeo bilo kakve korake da izvrši istragu o pripadnicima Bratunačke brigade u vezi sa zločinima vezanim za pad Srebrenice.

⁶⁷⁴ Vidi Izveštaj komande brigade VRS-a; treće poglavlje, odlomci od 3.10 do 3.19

C. Major Dragan Obrenović na položaju načelnika štaba/zamjenika komandanta 1. zborničke pješadijske brigade.

13.18 Major Dragan Obrenović je bio načelnik štaba 1. zborničke pješadijske brigade od jeseni 1992. Osim toga, u periodu od 4. jula 1995. do podneva 15. jula 1995., bio je i zamjenik komandanta brigade (u odsustvu potpukovnika Vinka Pandurevića). U tom periodu dok je bio zamjenik komandanta, hiljade muškaraca bosanskih Muslimana je premješteno u zonu Zborničke brigade i zatočeno u školama i drugim javnim objektima. Masovna pogubljenja u Orahovcu i na brani u Petkovicima su se takođe desila u tom periodu. Jedinice i ljudstvo iz Zborničke brigade, pod komandom majora Obrenovića, bile su uključene u planiranje, čuvanje, pogubljenje i oba procesa pokapanja. Dana 15. jula 1995., uporedo sa povratkom potpukovnika Pandurevića, major Obrenović se vraća na svoju dužnost načelnika štaba brigade. Nakon toga su izvršena masovna pogubljenja na vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici. Resursi Zborničke brigade su opet učestvovali u planiranju, čuvanju, pogubljenju i procesu pokapanja.

13.19 Kao što je detaljno navedeno u sedmom poglavlju, prvi uočljivi znaci postojanja plana za masovna pogubljenja jesu upisi u putni radni list jednog vozila iz komande Zborničke brigade, iz kojih se vidi da je isto voženo na razne lokacije na kojima su u narednih nekoliko dana bile zatvorene na hiljade muškaraca bosanskih Muslimana. Tu spadaju škole u zonama četiri bataljona. Osim toga, najkasnije 13. jula 1995. pomoćnik komandanta za bezbjednosne poslove brigade, poručnik Drago Nikolić vanredno je smijenjen sa svoje dužnosti dežurnog oficira na isturenom komandnom mjestu brigade (IKM-u), vjerovatno da bi pomogao u raznim bezbjednosnim poslovima vezanim za dolazak zarobljenika bosanskih Muslimana. Obzirom na taktičke okolnosti u to vrijeme (vezane za pokrete kolone bosanskih Muslimana i očekivane podrške koloni od strane 2. korpusa ABiH-a, odlazak poručnika Drage Nikolića sa IKM-a nije se mogao desiti bez znanja i odobrenja majora Obrenovića.

13.20 S tim u vezi, kada su zarobljenici bosanski Muslimani počeli da stižu u školu u Orahovcu nakon ponoći 14. jula 1995., odred vojne policije, uključujući komandanta čete vojne policije Zborničke brigade (kapetan Miomir Jasikovac), već je bio tamo. Ovi isti vojni policajci su prije toga bili angažovani na položajima u zasjedi gdje je major Obrenović očekivao da će proći kolona bosanskih Muslimana. I opet, s obzirom na borbenu situaciju, ovo ljudstvo se nije moglo povući s ovih položaja bez znanja i odobrenja majora Obrenovića. Isto se može reći i za pripadnike 4. pješadijskog bataljona koji su učestvovali u masovnom pogubljenju u Orahovcu i za pripadnike 6. bataljona, koji su učestvovali u masovnom pogubljenju na brani u Petkovicima. U vrijeme kada je komanda brigade izdavala zadatke i lokacije ostatku rezervnih snaga brigade veličine voda, (kada je kolona Muslimana krenula na sjever prema zoni brigade), aktivnosti ovih jedinica morale su biti poznate zamjeniku komandanta brigade 14. jula 1995.

13.21 Što se tiče angažovanja dijelova inženjerske čete u pokapanju tijela u Orahovcu i na brani u Petkovicima 14. i 15. jula 1995., gotovo je nemoguće zamisliti da se to dešavalo bez znanja komande brigade a time i zamjenika komandanta brigade. Posebno kada se uzme u obzir da je oficir inženjerije iz štaba brigade (major Dragan Jokić) takođe obavljao dužnost operativnog dežurnog oficira u tom periodu. Obzirom na vojnu krizu koja je rasla u zoni brigade u to vrijeme i nastojanja da se

sakupi što je moguće više vojske (i policije) koji bi radili na rješavanju situacije, činjenica da su ti resursi bili angažovani u neborbenim inženjerskim radovima nije mogla izmaći pažnji komande. Kao što pokazuju zabilješke tehničke službe, nedvojbeno je da je pozadinska služba brigade znala za potrošnju goriva i pokrete mašina za zemljane radove u tom periodu.

13.22 Kao što je ranije navedeno, potpukovnik Pandurević se do podneva 15. jula 1995. vratio u zonu Zvorničke brigade i bio je detaljno informisan o situaciji u zoni brigade. On je dalje naredio angažovanje vojske i jedinica policije protiv kolone Muslimana. Dana 15. jula 1995. u 19:00 sati, u svom vanrednom borbenom izvještaju komandi Drinskog korpusa, dao je informacije ne samo o vojnoj situaciji u zoni svoje brigade, već i o situaciji koja se odnosi na muškarce Muslimane u školama u njegovoj zoni. On takođe spominje nepovoljan uticaj koji na njegove snage u brigadi imaju "poslovi obezbjeđenja i asanacije". Obzirom da je potpukovnik Pandurević pokazao, u roku od samo nekoliko sati od povratka u zonu brigade, kako je detaljno bio informisan o cjelokupnoj situaciji, nerazumno je očekivati da je major Obrenović (kao zamjenik komandanta/načelnik štaba) bio išta manje upoznat sa tom istom situacijom. Posebno s obzirom na činjenicu da je bio fizički prisutan i odgovoran za zonu brigade dok se situacija razvijala. Ista situacija je bila i 18. jula 1995., kada je potpukovnik Pandurević u drugom vanrednom borbenom izvještaju komandi Drinskog korpusa kritikovao odluku o smještanju "3.000 zarobljenika bosanskih Muslimana po školama u opštini Zvornik."

13.23 Što se tiče procesa ponovnog pokapanja, u redovnim izvještajima Zvorničke brigade u septembru zabilježeno je da major Obrenović u tom periodu "zastupa komandanta" dok je potpukovnik Pandurević na duže vrijeme bio angažovan zajedno sa dijelovima Zvorničke brigade na području Krajine. Dana 14. septembra 1995. on je "zastupao komandanta" kada je stigla naredba Glavnog štaba u vezi sa gorivom i kada je jedan od oficira, kapetan Trbić, bio zadužen da kontroliše upotrebu goriva.

13.24 Na kraju, kao načelnik štaba/zamjenik komandanta brigade, vršilac dužnosti komandanta i u novembru 1996. komandant brigade, ne postoje informacije da je Obrenović, koji je tada već imao čin potpukovnika, preduzeo bilo kakve mjere da izvrši istragu, ili da kazni bilo koga od svojih potčinjenih za učešće u krivičnim djelima za koja se tereti.⁶⁷⁵

D. Major Dragan Jokić na položaju oficira inženjerije brigade i dežurnog oficira 1. zvorničke pješadijske brigade u periodu kada su počinjeni zločini.

13.25 Kao što je navedeno u sedmom poglavlju, u vrijeme kada su počinjeni zločini za koje se tereti, major Dragan Jokić je bio načelnik inženjerske službe Zvorničke pješadijske brigade. Na tom položaju, bio je direktno odgovoran za tehnički nadzor nad inženjerskom četom brigade, a po položaju bio je štapski oficir odgovoran da daje savjete komandantu brigade o pravilnoj upotrebi jedinice. U hijerarhiji štaba brigade, radio je u operativnom odjelu i bio je potčinjen načelniku štaba brigade. Dalje, u periodu 14. i 15. jula 1995., bio je operativni dežurni oficir brigade i tu dužnost je obavljao u komandi Zvorničke brigade.

⁶⁷⁵ Vidi iznad fusnotu 673.

13.26 Kao operativni dežurni u komandi brigade, major Jokić je bio odgovoran da budno prati cjelokupnu situaciju i da obavještava komandanta/zamjenika komandanta o bilo kakvim naredbama koje bi zahtijevale angažovanje komande brigade.⁶⁷⁶

13.27 U periodu 14. i 15. jula 1995., major Jokić je bio u potpunosti upoznat sa situacijom u zoni Zvorničke brigade, kao što pokazuju izvještaji koje je on sastavljao (kao dežurni oficir) i razgovori koje je presrela ABiH. To obuhvata i operativnu situaciju, kao i situaciju sa muslimanskim zarobljenicima u zoni Zvorničke brigade. Ovi isti razgovori pokazuju da je njegov tadašnji pretpostavljeni (major Obrenović) bio isto tako upoznat sa ovim problemima. Istovremeno, kao inženjerski oficir brigade, bio je isto tako potpuno upoznat sa opremom za zemljane radove i omogućio je njeno angažovanje na mjestima masovnih pogubljenja i ukopavanja u periodu od 13. do 19. jula 1995.

13.28 Isto tako, u vrijeme operacije prikrivanja i ponovnog pokapanja, usluge oficira inženjerije u brigadi su sigurno tražene i u planiranju i u izvršavanju samog inženjerskog rada koji zahtijevao jedan takav proces.

---

⁶⁷⁶ Vidi *Izveštaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a*, treće poglavlje, odlomak 3.7 i 3.8, Dužnosti dežurnog oficira.

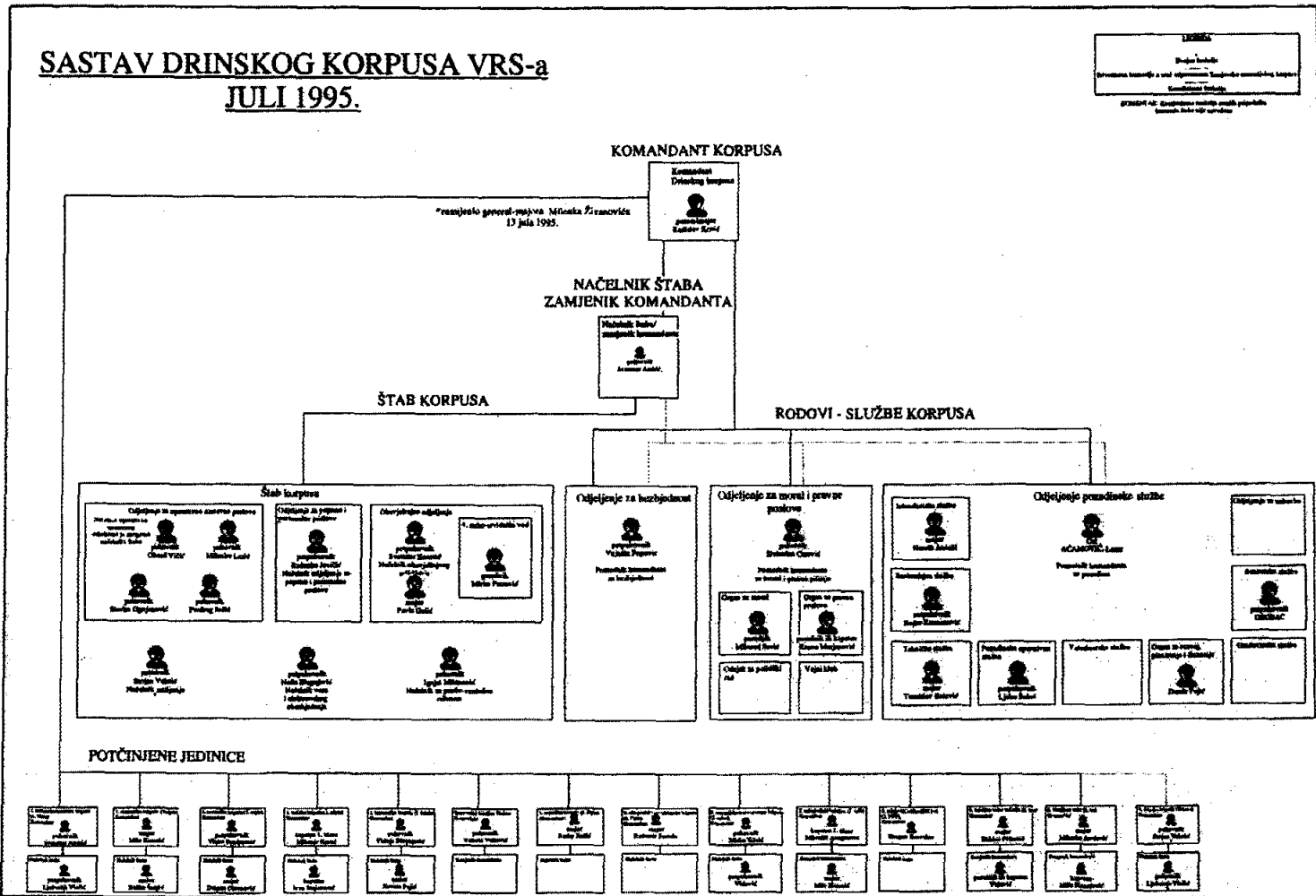
BIBLIOGRAFIJA

1. *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića i Momira Nikolića*, (predmet broj IT-02-60-AR65), izmijenjena Optužnica
2. Naredba Glavnog štaba Vojske SRBH 02/5-108, Privremeni propisi o službi u Vojsci Srpske Republike, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 18.8.1992.
3. Komanda 4. korpusa JNA, *Uputstvo za rad komande 4. korpusa u izvršavanju prioriternih zadataka u miru i ratu*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), dok. br. 01/15-62 (kopija br. 2), 29. 8. 1991.
4. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Generalštab Oružanih snaga SFRJ, *Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1990.
5. *Zakon o vojsci*, Službeni glasnik srpskog naroda u BiH, br. 3/92, 6/92, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), objavljeno 1. 6. 1992., s dopunama od 30. 12. 1993.
6. Generalštab Oružanih snaga SFRJ, *Pravilo Korpus kopnene vojske (privremeno)*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 11. 4. 1990.
7. *Priručnik za rad komandi i štabova (predlog)*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), Centar visokih vojnih škola OS "Maršal Tito", 1983.
8. Vojno tužilaštvo pri Glavnom štabu oružanih snaga RS-a, *Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), oktobar 1992.
9. *Propisi o primeni pravila Međunarodnog ratnog prava u Oružanim snagama SFRJ*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), (objavljen 13. 4. 1988.), Službeni vojni list, br. 7, 28. 4. 1988.
10. Naredba Ministarstva odbrane RS-a br. 21-59.92, *O određivanju nadležnosti i ovlašćenjima starješina za rješavanje o odnosima u službi vojnih lica i radnika u Vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 16.6.1992.
11. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, *Pravilo za Obavještajno obezbjeđenje oružanih snaga*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 15.12.1987.
12. *Zakon o primeni Zakona o unutrašnjim poslovima za vreme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja*, Službeni glasnik Republike Srpske, vol. III, br. 1, posebno izdanje, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 29. 11. 1994.

13. *Zakon o primenjivanju Zakona o vojnim sudovima i Zakona o vojnom tužilaštvu za vreme ratnog stanja*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), Službeni glasnik Republike Srpske, br. 29, 28. 11. 1994.
14. *Zakon o vojnim sudovima*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), Službeni glasnik RS-a, br. 27, 31. 12. 1993.
15. *Zakon o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), Službeni glasnik RS-a, br. 32, 31. 12. 1994.
16. *Krivični zakon SFRJ*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), Službene list SFRJ, 1990.
17. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 21.3.1984.
18. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ* (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 24.9.1985.
19. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ, *Uputstvo o metodima i sredstvima rada organa bezbednosti JNA*, (prijevod na engleski koji je napravila Prevodilačka služba MKSJ), 1.8.1986
20. Zbirka dokumenata koju je Tužilaštvo MKSJ-a zaplijenilo od 503. motorizovane brigade VRS-a, bivše 1. zborničke pješadijske brigade (1. zvpbr) Drinskog korpusa, VRS.
21. Zbirka dokumenata koju je Tužilaštvo MKSJ-a zaplijenilo od 513. pješadijske brigade VRS-a, bivše 1. bratunačke lake pješadijske brigade (1. brlpbr) Drinskog korpusa, VRS.
22. Zbirka dokumenata koju je Tužilaštvo MKSJ-a zaplijenilo od 1. korpusa VRS-a, bivšeg 1. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske.
23. Zbirka dokumenata koju je Tužilaštvo MKSJ-a zaplijenilo od štaba CSB-a Zvornik i s njim povezanih stanica MUP-a u Republici Srpkjoj.

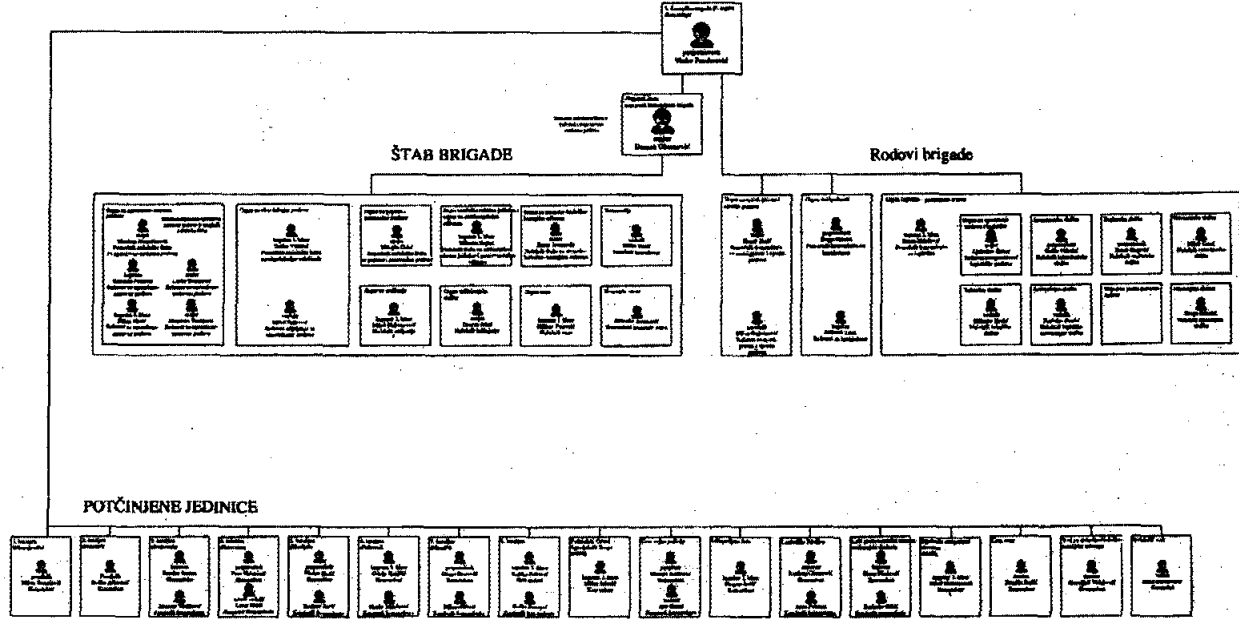

24. Zbirka dokumenata koju je Tužilaštvo MKSJ-a zaplijenilo od 2. korpusa (Tuzla) Vojske Federacije, bivšeg 2. korpusa Armije Bosne i Hercegovine.

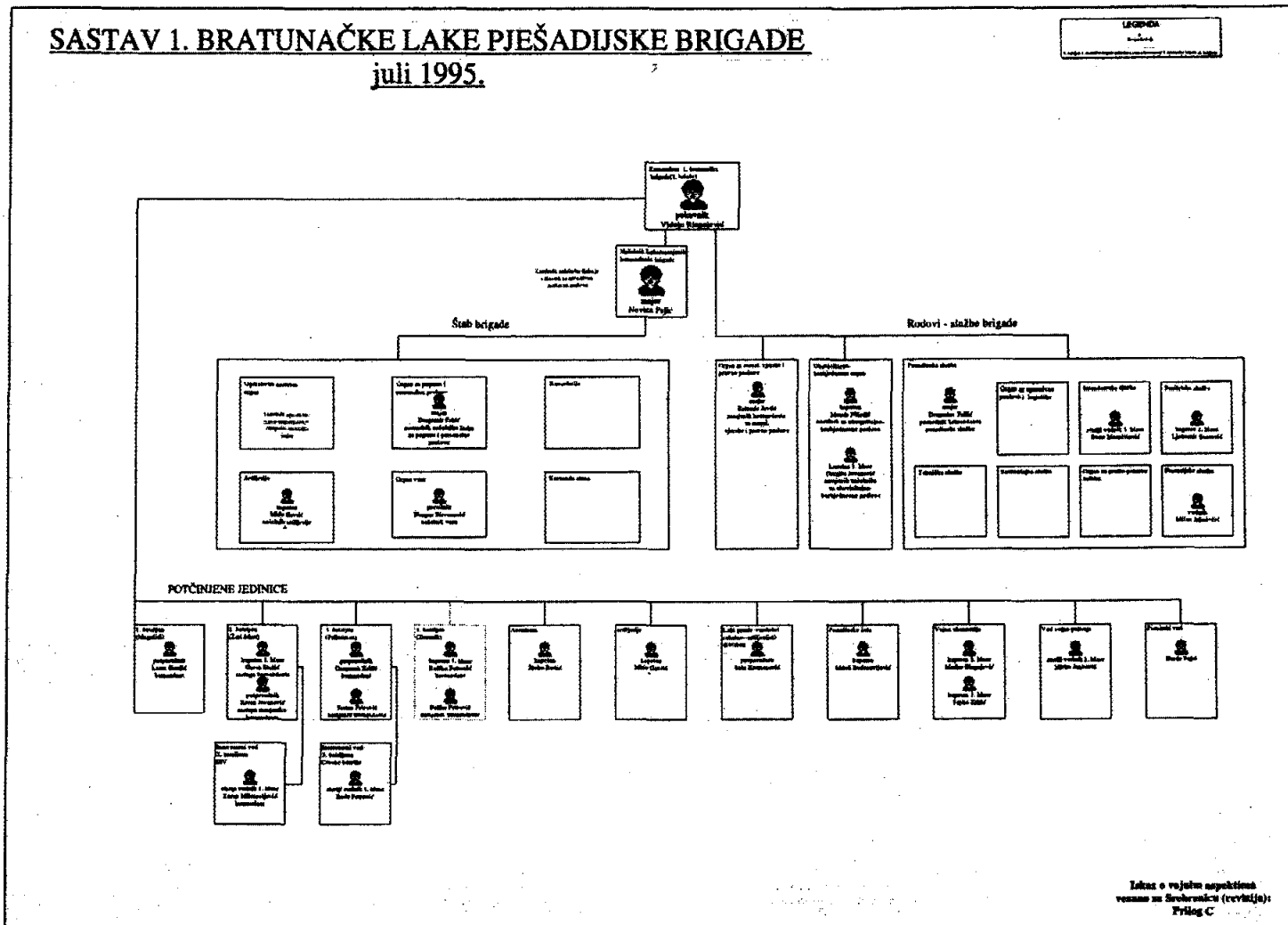

SASTAV I. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE
juli 1995.

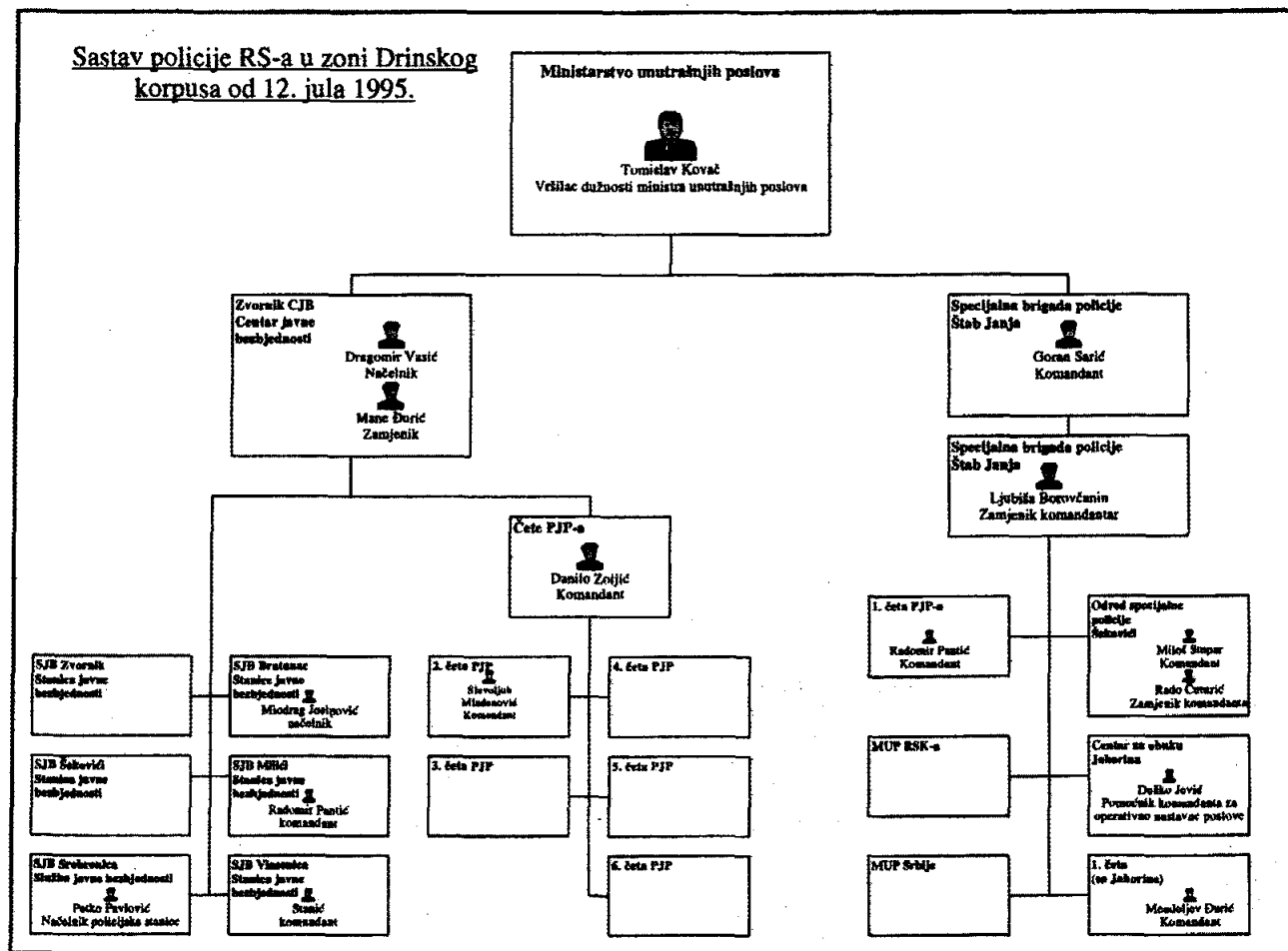
LEGENDA

Iskaz o vojnim aspektima o Srebrenici (revizija):
Prilog B

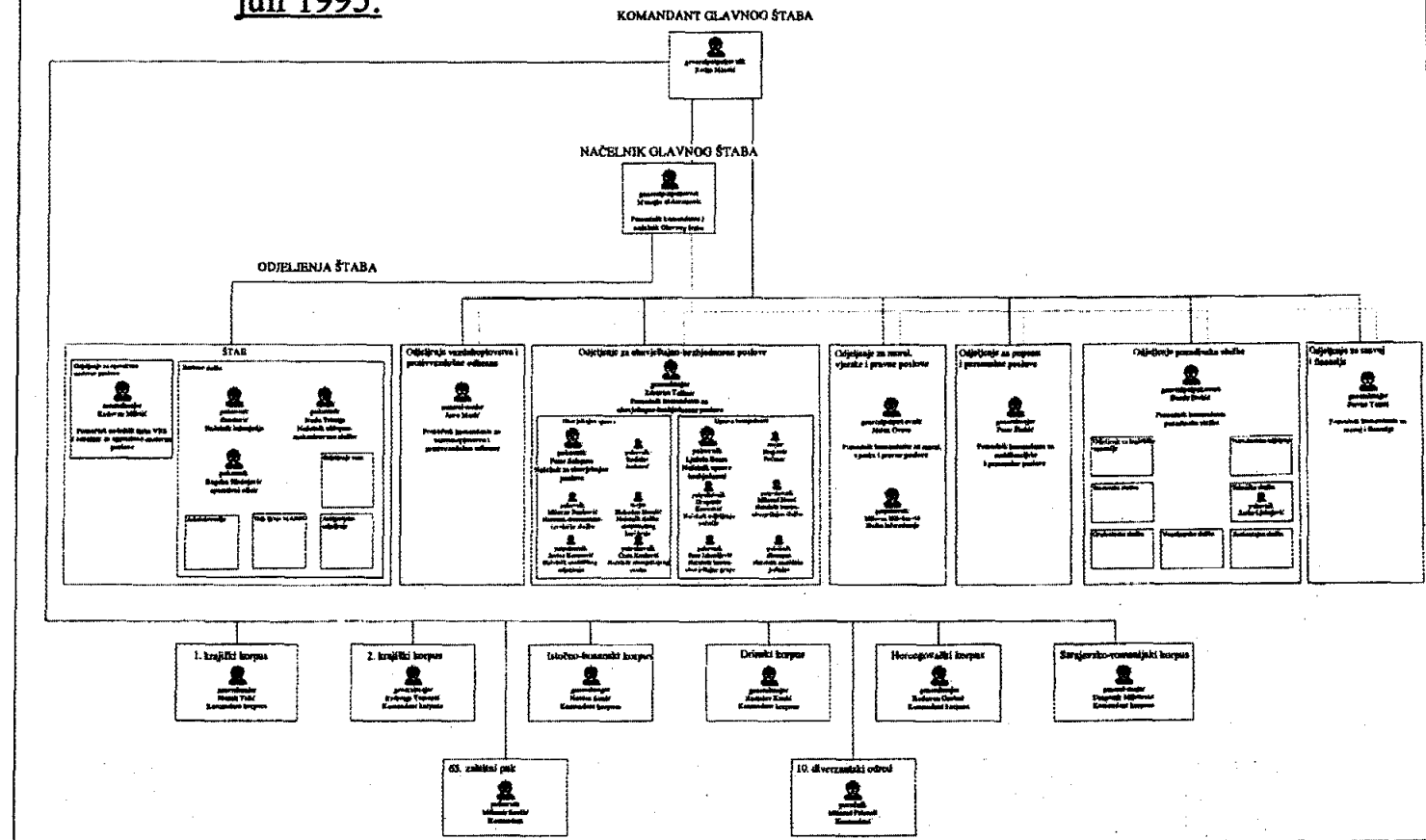
Prijevod

Iskaz o vojnim aspektima vezano za Srebrenicu (revizija)
Prilog D

SASTAV GLAVNOG ŠTABA VRS-a

juli 1995.

Izuz o vojnim aspektima o Srebrenici (revizija)
 Prilog E

Prijevod

Osmo poglavlje: Analitički dodatak Iskazu o vojnim događanjim u Srebrenici (revizija)

B. Zatvorenici u zoni Prve zvorničke pješadijske brigade

- 8.24 Pored zatvorenika za koje se zna da su bili u pritvoru (paragrafi 8.6 do 8.23), postoji još jedna grupa od 18 ranjenih muškaraca – Muslimana koji su odvedeni u pritvor VRS-a 13. jula 1995. ili poslije tog datuma, koji su liječeni u miličkoj ratnoj bolnici «Sveti Nikola» da bi kasnije bili prebačeni u Zvornik u skladu sa direktivom Glavnog štaba VRS-a.¹ Većina tih ranjenih Muslimana sada se nalazi na spisku nestalih osoba iz Srebrenice koji je pripremio MKCK.
- 8.25 Prema Knjizi prijema bolnice «Sveti Nikola» u Milićima, 13. jula 1995. primljeno je jedanaest muškaraca – Muslimana radi liječenja raznih povreda. Imena tih osoba su navedena na tri strane Knjige prijema. Evo tog spiska :²

Redni broj	Broj kartona	Ime
531	763/95	BEĆIREVIĆ Aziz
532	762/95	SALKIĆ Mensur
533	755/95	KURTIĆ Behaija
534	765/95	HALILOVIĆ Izet
538	759/95	LOLIĆ Behudin
539	764/95	SALHOVIĆ Huso
540	757/95	SULJIĆ Vahdet
541	760/95	IBIŠEVIĆ Remzija
542	758/95	BEČIĆ Mujo
543	756/95	BEGOVIĆ Sulejman
544	761/95	HAMZABEGOVIĆ Mehmedalija

U Knjizi prijema stoji da je ovih jedanaest muškaraca-Muslimana primljeno/ liječeno 13. jula 1995., a i upisana su imena medicinskog osoblja koje je učestvovalo u njihovom liječenju.

- 8.26 U prilogu ovoj Knjizi prijema stoji jedanaest formulara “istorije bolesti” i uputnice specijalisti za gorepomenute pojedince. Prema tim podacima, ovim pojedincima je pružena njega od 13. do 14. jula 1995., a zatim su prebačeni u zvorničku bolnicu. Prebačeni su po naredenju načelnika Sanitetskog korpusa VRS-a.³ Pošto nema podataka o daljem liječenju ove jedanaestorice poslije 14. jula 1994. /?/ u Svetom Nikoli, može se pretpostaviti da su oni toga dana i prebačeni u zvorničku bolnicu.

¹ Pismo ratne bolnice Sveti Nikola (Milići) u RS-u broj IX-27/95 od 24. jula 1995 (prijevod prevodilačke službe MKSJ). Pismo direktora ratne bolnice Davidovića Komandi Drinskog korpusa (na ruke generala Radislava Krstića), koje se odnosi na sanitetsko obezbjeđenje akcije Srebrenica '95.

² Tri strane Knjige prijema miličke bolnice, od rednog broja 529 do 549 (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

³ Vidi « Istoriju bolesti » i « Uputnicu specijalisti » (prijevod prevodilačke službe MKSJ) za ovih jedanaest pojedinaca navedenih u paragrafu 8.25 (uz popratne ljekarske bilješke na BHS-u). U slučaju IBIŠEVIĆA i SULJIĆA nema popratnih uputnica specijalisti.

- 8.27 Pored gorenavedenih jedanest bosanskih Muslimana, još trojica su zavedena u knjigu Medicinskog centra u Milićima 13. jula 1995.⁴ Za ta tri pojedinca – Nenada Kozića, Redžu Mustafića i Šemsudina MEMIĆA, ne postoje formulari istorije bolesti.
- 8.28 Dana 20. jula 1995., direktor ratne bolnice Sveti Nikola (dr Radomir DAVIDOVIĆ) potpisuje informaciju u kojoj stoji da se prema naredbi načelnika saniteta VRS-a, predsjednika opštine i načelnika SJB Milići, povrijeđeni nisu navedeni premještaju u zborničku bolnicu.⁵ U ovom dokumentu se takođe navodi da je povrijeđene preuzeo izvjesni doktor GAVRIĆ. U knjizi evidencije zborničke bolnice pod datumom 14. juli 1995. ništa ne ukazuje da je do tog transfera došlo niti da je bilo pacijenata muslimanske nacionalnosti.
- 8.29 Dana 24. jula 1995., dr Radomir DAVIDOVIĆ uputio je povjerljivi izvještaj Komandi Drinskog korpusa, na ruke generala Radislava KRSTIĆA, koji se odnosio na sanitetsko obezbjeđenje akcije “Srebrenica 95”.⁶ U okviru izvještaja dr DAVIDOVIĆ saopštava Komandi Drinskog korpusa da je tokom akcije on odigrao značajnu ulogu u koordiniranju sanitetskog obezbjeđenja, jer je 7. jula 1995. načelnik sanitetske službe Drinskog korpusa pukovnik S. DOŠIĆ otišao u Trnovo. U vezi sa povrijeđenima, kaže:
 “Hospitalizovano je ukupno 70 naših ranjenika od kojih je 5 upućeno u Beograd (2 prevoz helikopterom).
 Ukazana je neophodna hirurška pomoć u 18 ranjenika, neprijatelja, koji su po naredbi GŠ prevezeni u bolnicu u Zvornik.”⁷
- 8.30 Od 14 imena navedenih u paragrafima 8.25 i 8.27, njih dvanaest se nalazi na spisku nestalih osoba koji je, vezano za pad Srebrenice u julu 1995., izradio MKCK:
1. BEĆIROVIĆ Aziz (sin Nezira), broj MKCK-a: BAZ-905924/2, vodi se kao nestao iz Kamenice, Bratunac od 13. jula 1995.
  2. BEČIĆ Mujo (sin Hakije), broj MKCK-a: BAZ-914619/1, vodi se kao nestao iz Srebrenice od 12. jula 1995.
  3. BEGOVIĆ Sulejman (sin Mustafe), broj MKCK-a: BAZ-901989/3, vodi se kao nestao iz Konjević Polja od 22. jula 1995.
  4. HALILOVIĆ Izet (sin Rame), broj MKCK-a: BAZ-381197/2, vodi se kao nestao iz Konjević Polja od 13. jula 1995.
  5. HAMZABEGOVIĆ Mehmedalija (sin Ibrahima), broj MKCK-a: BAZ-104970, vodi se kao nestao iz Konjević Polja od 13. jula 1995.
  6. IBIŠEVIĆ Remzija (sin Ibrahima), broj MKCK-a: BAZ-106481/1, vodi se kao nestao iz Pobuda od 12. jula 1995.
  7. KURTIĆ Behaija (sin Ahmeta), broj MKCK-a: BAZ-913292/1, vodi se kao nestao iz šume od 11. jula 1995.
  8. LOLIĆ Behudin (sin Ramiza), broj MKCK-a: BAZ-901857/1, vodi se kao nestao iz Konjević Polja od jula 1995.

⁴ Izvod iz miličke Knjige vizita (prijevod prevodilačke službe MKSJ) gdje stoje imena 15 osoba primljenih 13. jula 1995, s tim da je posljednje ime precrtano (riječ je o Vahdetu SULJIĆU, čije je ime već uneseno u spisak pod brojem 10. u verziji na BHS-u).

⁵ Dokument bolnice « Sveti Nikola » u Milićima od 20/07/1995 (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

⁶ *Supra* 1.

⁷ *Ibid*, paragraf 2.

9. MEMIĆ Šemsudin (sin Šabana), broj MKCK-a: BAZ-910299/1, vodi se kao nestao iz Kamenice – Bratunac od 11. jula 1995.
  10. MUSTAFIĆ Redžo (sin Dauta), broj MKCK-a: BAZ-905-882/2, vodi se kao nestao iz Kamenice – Bratunac od 16. jula 1995.
  11. SALIĆ Mensur (sin Šukrije), broj MKCK-a: BAZ-914040/1, vodi se kao nestao iz Kamenice – Bratunac od 11. jula 1995.
  12. SULJIĆ Vahdet (sin Alije), broj MKCK-a: BAZ-906843/1, vodi se kao nestao iz Konjević Polja-Bratunac od 13. jula 1995.
- 8.31 Pored spiska nestalih osoba MKCK-a, postoji i spisak PHR-a (Physicians for Human Rights) /Ljekari za ljudska prava/, gdje se pojavljuje izvjesni SALIHOVIĆ Huso (sin Mešana), broj PHR-a: 00042701, koji se vodi kao nestao od 11. jula 1995. iz zone Hrastnice.
- 8.32 Na spisku nestalih MKCK-a i PHR-a nema imena KOZIĆ Nedžada (šina Amira), koji je zaveden pod brojem 4 u Knjizi ljekarskih vizita u Milićima.⁸ Ne postoje ni podaci koji bi ukazali na identitet, ili tok liječenja za još četvoricu « neprijateljskih » vojnika kojima je ukazana pomoć u ratnoj bolnici « Sveti Nikola » i koje je dr DAVIDOVIĆ prijavio Drinskom korpusu 24. jula 1995.
- 8.33 U Knjizi prijema zvrničke bolnice za juli 1995. nema podataka o gorepomenutim Muslimanima upućenim iz miličke bolnice.⁹ Za mjesec juli ima ukupno samo četiri reference koje se odnose na pacijente muslimanske nacionalnosti. U Knjizi prijema zvrničke bolnice pod brojem 4582 stoji da je Azem BAJRAMOVIĆ (sin Sulje) primljen 14. jula 1995., da mu je pružena njega da bi poslije bio odveden u “Standard” (garnizon Štaba zvrničke pješadijske brigade). Azem BAJRAMOVIĆ se nalazi na spisku nestalih MKCK-a (BAZ-965242/2) i vodi se kao nestao iz zone Baljakovica od 18. jula 1995. U još jednom nepristrasnom zapisu od 14./15. jula (broj 4605) stoji nepotpuno ime jednog čovjeka (Fahre sina Mehe iz Srebrenice) koji je liječen nakon povrede vatrenim oružjem. Do danas, parcijalni identitet te osobe onemogućava da se zasigurno uspostavi šta se s njom desilo.
- 8.34 Za preostala dva Muslimana stoji da su bili primljeni i liječeni 24. jula 1995. Obojica su preživjeli, odvedeni u zatvor u Batkoviću da bi kasnije bili razmijenjeni.

C. Šire informacije o zatvorenicima muslimanske nacionalnosti

- 8.35 Pored konkretnih imena pojedinaca za koje se znalo da su u pritvoru u zoni Drinskog korpusa VRS-a, postoje i dodatni izvori koji pružaju uvid u to koliko su bila raširena (ili trebalo da budu) saznanja o tome u okviru Policije Republike Srpske i Ministarstva unutrašnjih poslova. S tim u vezi izvještaj obavještajnog karaktera iz sarajevskog Resora državne bezbjednosti /RDB/ RS-a sadrži i detalje i lanac prenošenja ovih saznanja. Ovaj pismeni izvještaj je uputio rukovodilac RDB-a Dragan Kijac zamjeniku ministra unutrašnjih poslova (lično) i rukovodiocu Resora javne bezbjednosti MUP-a RS-a u Bijeljini (lično).

⁸ Supra 4.

⁹ Odlomak iz Knjige prijema zvrničke bolnice za juli 1995 (engleska verzija u pripremi).

- 8.36 Prva indikacija da su muslimanski vojnici bili odvođeni u pritvor VRS-a i MUP-a RS-a javlja se 13. jula 1995.¹⁰ U prvom paragrafu ovog izvještaja (bez broja) stoji:

“U toku noći 12/13.07.1995. godine pripadnici VRS i MUP-a su u zasjedama postavljenim na širem području Konjević Polja uspjeli zarobiti veći broj muslimanskih vojnika (preko 300). U oružanim sukobima je prema do sada prikupljenim podacima, poginuo jedan naš policajac, a trojica su ranjena. Veće grupe muslimanskih ekstremista su razbijene na manje tako da je kretanje komunikacijom Drinjača-Vlasenica potpuno nebezbedno. Ima indikacija da su u toku noći Muslimani pucali na neka vozila u prolasku, da je više lica ubijeno, ali su to za sada neprovjereni podaci i nemamo preciznijih detalja. Prema neprovjerenim saznanjima pojedine grupe se planiraju prebaciti u SR Jugoslaviju, te preko Tare i Sandžaka za bivšu JR Makedoniju. Akcija na otkrivanju i neutralisanju muslimanskih grupa se nastavlja. Kroz razgovore sa nekim zarobljenicima višestruko su potvrđena ranija saznanja vezana za njihove namjere i pravce prebacivanja prema Kladnju i Tuzli (Buljim-Pobude-Konjević Polje – Kaldrmica – Cerska – Snagovo – Crni Vrh). Prema planu prebacivanja u jutarnjim časovima 13.07. o.g. je trebalo da ih prihvate pripadnici Drugog korpusa tzv. ABiH iz Tuzle. Među zarobljenima se nalazi i Ibgan Mustafić, raniji poslanik SDA u Skupštini bivše BiH, inače veliki protivnik Nasera Orića, koji se uz odgovarajuću pripremu može kvalitetno medijski iskoristiti.”¹¹

Kao što smo već naznačili, u ranim jutarnjim satima 13. jula 1995., rukovodilac RDB-a u Sarajevu podnio je izvještaj o tome da su Vojska i snage MUP-a zarobili preko 300 muslimanskih vojnika, o gubicima MUP-a, kao i o obavještajnim podacima dobijenim iz razgovora sa zarobljenim Muslimanima.

- 8.37 Dana 14. jula 1994. u izvještaju o situaciji RDB navodi da je primijećena kolona duga tri kilometra u zoni zborničke brigade koja pokušava da se probije do Tuzle.¹² U kasnijem izvještaju toga dana, o koloni Muslimana i zatvorenicima kaže se sljedeće:

“Potvrđuju se pretpostavke da su se u rejonu Udrča sastale muslimanske grupe koje predvode komandanti bivših brigada /nečitko/ Tursunović, Ibrahim Mandžić i Ejup Golić. Prema raspoloživim podacima 13.07. o.g. u večernjim časovima je na području Udrča dogovoreno da se kretanje nastavi u pravcu Novog Sela, a potom izvrši proboj u rejonu Baljkovice. Jedinice koje vodi Ibrahim Mandžić su dobile zadatak da u reonu probijanja zauzmu dvije bočne kote, a između njih, u sadejstvu sa jedinicama iz Tuzle kojima će rukovoditi Naser Orić, treba probiti “koridor”. Koridor je planirano održati 24 časa, kako bi se kroz njega izvukle sve jedinice i civili okupljeni na Udrču (prema raspoloživim podacima sa muslimanskim vojnicima su dječaci i djevojke stariji od 15 godina). Obezbedenje začelja treba da izvrši Ejup Golić sa svojom grupom. Na prostoru Udrča se nalazi prema nepreciznim podacima čak i četiri do pet hiljada ljudi među kojima je cjelokupno vojno i političko rukovodstvo Srebrenice, a i medicinsko osoblje. Svi vojnici su naoružani pješadijskim naoružanjem u okviru koga je i veći broj RPG. Konjima transportuju municiju i drugu logističku podršku. U obraćanju okupljenima Tursunović je, uz prijetnju likvidacijom, izričito naredio da se niko ne smije predati. Da je proboj u rejonu Boljkovice vjerovatan potvrđuje i podatak da je na tom lokalitetu zapažena i visoko istaknuta bijela zastava za koju procjenjujemo da je orijentir kretanja vojnicima iz Srebrenice.

U ranim jutarnjim časovima 14.07.1995. godine naše snage su se sukobile sa jednom od muslimanskih grupa koje se iz Srebrenice pokušavaju prebaciti za Tuzlu. Četvorica pripadnika ove grupe su likvidirana a četvorica su zarobljena.

¹⁰ Izvještaj RS RDB 05-2000/95 od 13. jula 1995. (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

¹¹ *Ibid.*

¹² Izvještaj RS RDB-a 05-2034/95 od 14. jula 1995. (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

Istog dana oko 12 časova grupa od 6-7 naoružanih muslimanskih vojnika se predala mještanima sela Liješanj (kod Drinjače), opština Zvornik, u neposrednoj blizini putne komunikacije Zvornik-Drinjača.”¹³

- 8.38 Izvještaj o situaciji RS RDB-a 05-2046 od 15. jula 1995. isključivo se bavi srebreničkim Muslimanima. U posljednjem paragrafu izvještaja stoji, što nije bez značaja:

“U jutarnjim časovima 15.07. ove godine grupa oko stotinjak zarobljenih muslimanskih vojnika iz Srebrenice je uspjela pobjeći sa lokacije Gornja Pilica, opština Zvornik.”¹⁴

U kontekstu 15. jula 1995. zona Donje Pilice se nalazi na udaljenosti od više od 20 kilometara od mjesta gdje se tog dana nalazila kolona bosanskih Muslimana. Muslimani “zarobljeni u Srebrenici” mogu se samo odnositi na one pojedince koji su autobusom dovezeni iz zone bratunačke brigade i držani u pritvoru u Pilici (u školi ili Domu) prije nego što će biti streljani 16. jula 1995.

- 8.39 U izvještajima RDB-a za 16. i 17. juli 1995. kojima raspoložemo nigdje se ne pominju zarobljeni bosanski Muslimani.

- 8.40 U izvještajima RDB-a od 18. jula 1995. opet je riječ o pitanjima koja se tiču zarobljenih bosanskih Muslimana. Govori se o dvjema zasebnim grupama. U prvom slučaju, u izvještaju se pominje da je MKCK izvršio evakuaciju 87 ranjenih i povrijeđenih muslimanskih civila koji su bili smješteni u bazi UN-a i u bratunačkom Domu zdravlja. Takođe se navodi da su iz te grupe izdvojena 23 “vojno sposobna” muškarca – Muslimana koji će biti tretirani kao “ratni zarobljenici”. Protiv jednog od tih pojedinaca je bila u toku istraga zbog “počinjenih ratnih zločina”.¹⁵ O drugom slučaju izvještaj kaže:

“U toku 17.07.1995. godine su u rejonu Baljkovice, zapadno od komunikacije Zvornik-Čaparde, pripadnici VRS i specijalne brigade MUP-a izvršili pretres terena i zaposjedanje naših ranijih položaja. Neposredno prije toga muslimanske snage su napustile /nečitko/ VRS s obzirom da je prethodno naša strana propustila još jednu grupu od oko 200 muslimanskih ekstremista iz Srebrenice. Zarobljeni pripadnik MUP-a Republike Srpske nije u toku jučerašnjeg dana vraćen. U ranim jutarnjim časovima 18.07.1995. godine u rejonu između Kasabe i Konjević Polja se predala još jedna grupa od oko 200 muslimanskih vojnika.”¹⁶

Dalje se kaže da se tog 18. jula 1995. po šumama u sektoru Pobuda, duž komunikacije Bratunac-Konjević Polje, nalaze muslimanske grupe koje “broje blizu 500 lica”, prema još jednom “nepotvrđenom” podatku.¹⁷ Iz izvještaja jasno proizilazi da postoji svijest o mogućoj namjeri Muslimana da se pokušaju prebaciti preko Drine u SRJ, Žepu ili Tuzlu, kao i da se vojne akcije (pretres terena) nastavljaju s obje strane komunikacije Milići-Drinjača.

- 8.41 Ukratko, u jutarnjim satima 13. jula 1995. Resor državne bezbjednosti Republike Srpske (RDB) aktivno je izvještavao kroz kanale MUP-a da se značajan broj Muslimana nalazi u pritvoru VRS-a odnosno MUP-a u blizini Konjević Polja. Ni u izvještajima bratunačke brigade VRS-a, ni u onima

¹³ Izvještaj RDB-a u Sarajevu 05-2037/95 od 14. jula 1994 /sic!/, paragraf 2-3 (bez broja) (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

¹⁴ Izvještaj RDB-a Sarajevo 05-2046/95 od 15. jula 1995, paragraf 3 (bez broja) (prijevod prevodilačke službe MKSJ)

¹⁵ Izvještaj RDB-a Sarajevo 05-2085/95 od 18. jula 1995., paragraf 1 (bez broja) (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

¹⁶ *Ibid*, paragraf 2 (bez broja).

¹⁷ Izvještaj RDB-a 05-2097/95 od 18. jula 1995, paragraf 5 (bez broja) (prijevod prevodilačke službe MKSJ).

načelnika CJB Zvornik (Dragomira Vasića) ne stoje brojke koje bi ukazivale na to koliko je Muslimana u to vrijeme bilo u pritvoru. Sigurno je da događaj koji se desio ujutro 15. jula 1995. i koji se pominje u izvještaju – bijeg 100 bosanskih Muslimana iz Pilice – vojne i civilne vlasti u Zvorniku nisu mogle ignorisati. Iako izgleda da je činjenična osnova ovog incidenta netačna, ovakav izvještaj je morao dovesti do nekog oblika istrage o stvarnoj situaciji zatvorenika u Pilici.

- 8.42 Na kraju, 18. jula 1995. u izvještaju RDB-a se navodi da je bilo još 200 bosanskih Muslimana koji su se “predali” u rejonu između Konjević Polja i Kasabe. Ako se uzmu u obzir i brojke za 13. juli 1995, konkretno u tom području, najmanje 500 bosanskih Muslimana je stavljeno u pritvor bilo VRS-a ili MUP-a između 13. i 18. jula. No, ne postoje podudarni podaci koji bi potvrdili da su oni prebačeni u Sabirni centar Batković (blizu Bijeljine). Prema Ministarstvu odbrane RS-a,¹⁸ poznato je da je 171 bosanski Musliman iz Srebrenice registrovan kod MKCK kasnije razmijenjen u post-Dejtonskom periodu. Još takvih pojedinaca nalazi se na spisku osoba pristiglih 22. jula 1995. U mnogim slučajevima, ove brojke odgovaraju broju bosanskih Muslimana koji su zarobljeni u zoni Zvorničke brigade i o kojima je riječ u izvještajima o dnevnim ratnim dejstvima Zvorničke brigade nakon 23. jula 1995. Pri tome, ove brojke umnogome prevazilaze brojke iz izvora Federacije BiH koje se odnose na razmijenjene bosanske Muslimane iz Srebrenice, bilo da su ovi pušteni iz zatvora u Batkoviću ili zatvora u Srbinju (Foči).¹⁹

¹⁸ Pismo Ministarstva odbrane RS-a 08/1-08-77-4/02 od 13. marta 2002. (nerevidirani engleski prijevod Tužilaštva), uz koje je priložen spisak sa imenima razmijenjenih Muslimana – njih 171 – iz Sabirnog centra Batković (takode nerevidirani engleski prijevod Tužilaštva).

¹⁹ Vidi priložene spiskove iz Federacije BiH sa imenima pojedinaca iz Srebrenice koji su naknadno razmijenjeni.